

INTRÅDES-TAL,

OM

STOCKHOLM fôr 200 år sen,

OCH

STOCKHOLM nu fôr tiden,

I ANSEENDE TIL

HANDEL, OCH VETENSKAPER, SÅRDELES DEN MEDICINSKA:

HÅLLIT FÔR KONGL. VET. ACADEMIEN D. 20. AUG. 1758,

Och efteråt med ANMÄRKNINGAR tilökt,

Af

PETER JONAS BERGIUS,

Med. Doctor.

På Kongl. Vetenskaps Academiens befallning.

STOCKHOLM,

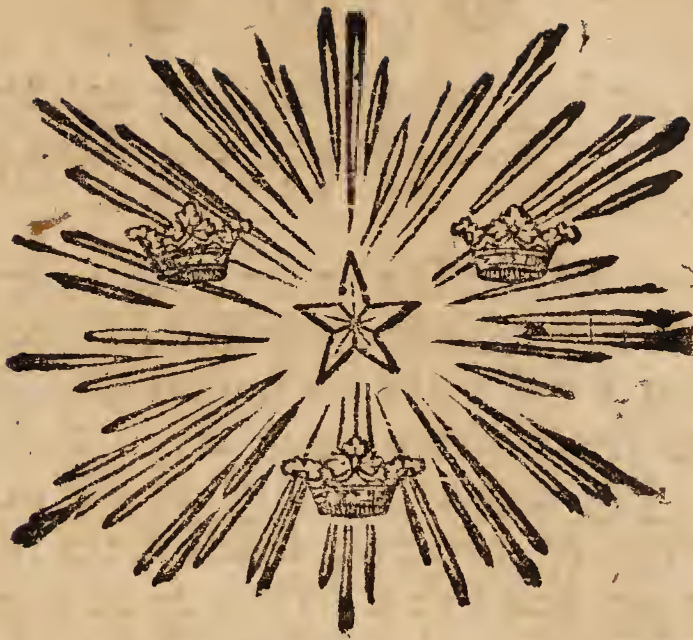
Tryckt hos Directeuren LARS SALVIUS, 1758.

Historie-skrifvare bör skrifva sant.

Konung CARL den IX.

Rim-Krön. p. 72.

Mine Herrar!

Om innerlig vördnad för Edert vittra och lyſande Samfund vore den enda måttſtåck, hvarefter Edra Ledamöters vårdighet borde måtas, ſå vet jag förviſſo, at min vårdighet redan för flera år tilbaka ſkulle funnits utan klander, ſå vida få låra kunnat gå i ſin vördnad längre. Men, Mine Herrar, I ſen icke efter, vid Edra Ledamöters val, någon blott och tom vördnad; ty I torden då få mottaga folk til många tuſendetal. I anſen denna egenſkap rått ſå litet, ſom I anſen bandet på en Bok, hvarur intet nyttigt ſtår at håmta. Eder affigt, Eder omſorg, Edert företagande, ſyftar alt på det Allmännas båtnad, och i det enda hånſeende utſöken I Eder ovåldigt ſådana Medlemmar, ſom både kunna och vilja bidraga til ett ſå ädelt åndamål, genom utmärkt mo-

genhet, infigt och förfarenhet uti den lärdomskrets, som är Edert yrke, och Edra grundlagar hafva utstakat.

Men, Mine Herrar, jag fruktar, at mitt antagande til Medlem torde ådraga Eder den misstankan, at I vid Edra val undertiden öfverskriden Eder vanliga föresats, och äfven lämnen rum åt ynnest. Jag saknar hos mig alt för många af de väsendteliga egenskaper, som i detta rum fordras, och som jag hos Eder, Mine Herrar, i så tilräckelig grad ser och vördar. Den enda lott, jag med säkerhet kan framte, är en god vilja och outtröttelig drift, at, så långt jag förmår, upfylla Eder väntan, och gagna ett kärt Fosterland. Hållen I den til godo, med samma ynnest, som I tilförne uptagit några mina ringa prof, så brister mig ingen upmuntran, och då hvarken vil eller törs jag undanbedja mig denna vederfarna heder, som jag skattar för den största mig någonsin träffat.

I hafven en loflig sed, Mine Herrar, som alt mer och mer börjar blifva allmän, at, vid inträdet i detta Vetenskaps-Samqväm, framställa något prydeligt och väl utarbetadt Tal. I dragen deraf den vinst åt hela den lärda verlden, at många dråpeliga ämnen varda med flit afhandlade, som annars torde länge fått blifva liggande i sin oreda. Den som blifvit hedrad medelst Edert val, kan ej på tjenligare sätt förklara deremot sin tacksamhet. Men för min del har jag nu svårt vid at efterfölja denna plägsed, så vida vältalighet icke är min lott, och nog trägna göromål denna tid borttagit de flästa stunder, som til ett behörigt Tals utarbetande hafva fordrats. Icke dess mindre, för at ej bryta emot tacksamheten, vågar jag nu derpå löst, och talar så godt jag förmår,

chu-

ehuru jag dock fruktar, at allenaſt freſta Eder ynneſt, i ſtället för at upfylla Eder väntan.

Det är gemenſamt med männiſkorna öfveralt, at vara för mycket benägna til glömſka. Vi kunna ofta efterſträfva med den häftigaſte trångtan en hop lyſande förmåner, ſom vi ej väl få, innan vi ſtrax äro färdige at glömma bort hvad vi vunnit. Det förra torftiga tilſtåndet är man ſå ſnar at ſlå ur minnet, och den nykomna lyckan åtnjutes knapt några dar, några veckor, förr än man anſer ſin dermed erhållne vinſt för nog medelmåttig, och tycker at det ſkall ſå vara. Man är ſen tilreds at trötta den milda Förſynen med nya begär, med nya anſökningar; ja, kanſke ofta är man ſå otackſam, at man vänder Förſynen ryggen och platt ſlår ur hogen deſs tilförne beviſta godhet.

När vi ſå lätt kunna lämna i glömſka de omväxlingar, ſom vi ſjelfve hafve öfverlefvat, ſå är icke underligt, om vi lika huglöſt förfare med det, ſom i våra Förfäders tid ſig tildragit. Huru få gå med ſina tankar tilbaka til det Påfviſka mörkret och Religions oket, hvaraf våra gamla Förfäder trycktes, och taga ſig deraf anledning at tacka GUD för vårt nu varande ljus och Evangeliſka frihet! Huru ſällan draga vi oſs til minnes Förfädrens bullerſamma tider medelſt laglöshet och tyranni, under det vi nu njute trefnad och lugn i en rättvis och mild regering! Huru föga beſinna vi den faſeliga okunnoghet i Språk och Vetenſkaper, ſom hos Förfädren i ſvang gick, då vi nu årnått en ſå utmärkt högd uti vetenſkaper och vitterhet, at vi förſtå til at välja det gagneliga och förkaſta onyttigt grål! Huru litet gifve vi akt på deras eländiga fuſkande och klåperi i de

flåsta Handtverk och slögder, under det vi uphöje vår tids förfarenhet uti konster, slögder och handtverk, ånda til Måsterstycken, som de gamle skulle ansett för halft trolleri! Huru sållan årindra vi oss deras slåta omtanka om vålstånd genom Handel och Sjöfart, den de måst idkade bara inom Östersjön, medan vi deremot med båttre omhugsan utbrede vår handel med egna skepp ånda til yttersta Indien! Huru föga föreställe vi oss deras plumpa seder och grofva obelefvenhet, då vi nu dageligen se ett poleradt våsende och artigt omgånges-sått! Huru litet fråga vi efter de gamlas trånga, mörka och obeqvåmliga hus och hybelen, under det vi lefva med nöje i våra rumrika, ljusa, hyggeliga och vål inråttade våningar! Huru lått gå vi förbi deras ynkeliga Rofve-och Kål-tåppor, når vi kunna förlusta oss uti hårliga Orangerier och pråktiga Blomster-och Trågårdar! Huru ringa vårda vi at se deras slåta och hafkeliga Klåder af valmar och villdjurs skin, når vi nu med lika god utkomst kunna svassa i sköna och ståteliga drågter af de finaste klåden och dyrbaraste tyger! Si, sådant och mera låmna vi måstadels i förgåtenhet, endast upmårksamme på de nårvarande håndelser, och det vi för framtiden antingen hoppas eller vilja undvika.

Det år likvål såkert, at något hvar höfves at rått kånna sin lycka; och en sådan kånnedom blir aldrig fullståndig, utom årindran af den fordna såmre belågenheten, hvaraf anledning gifs, at så mycket mera vårdera de berömvårda anstalter och hålsosamma medel, som derutur hulpit. Förestållningen af 2:ne stridiga ting på en gång förringar altid det såmre och uphöjer tillika det ådlare. På en målning såttes somligståds mörk skugga,

ga,

ga, för at göra andra ſtällen deſto mer ljuſa, ſom förtjena at enkannerligen blifva utmärkta.

I detta hänſeende årnar jag nu ranſaka några ſynnerliga omſtändigheter ur de förra tidehvarfven, och derjämte tilſe, huru långt vår närvarande tid uti ſamma mål ſedermera hunnit. Men jag ger mig ej in uti hela vår gamla Hiſtoria, ty det vore at taga mig vatten öfver hufvud. Jag går ej ſtort längre tilbaka, än vid paſs 200 år, eller til Konung GUSTAF den Förſtes ſiſta Regements tid; icke för det jag föraktar den äldre tiden, utan för det Edert tålamod, MINE HERRAR, ej mera lärer tillåta, och för det min oöfvade tunga ej mera mågtar med. Korteligen at ſäga, jag årnar, om jag får lof, at ſyſſelſätta Eder upmärkſamhet med några korta och enfaldiga Anmärkningar om *Stockholm för 200 år ſedan, och Stockholm nu för tiden, i anſeende til Handel och Sjöfart, Studier och Vetenſkaper, ſärdeles den Medicinſka.*

Ämnet är artigt, men tillika ſå vidſträckt, at jag ej hinner mer, än bara löſligen vidröra det. En annan ſkickeligare Tolk kan häraf hafva anledning at utföra det til fullo.

*** *** ***

Stockholms Stad, ſom de gamle kallade Rikſens Hjerta, hade redan ſtått uti fulla 260 år, när den prisvärde Hjelten GUSTAF ERICSSON WASA, under de ſvåraſte farors hot, antog ſig Svea Rikes ſtyrſel, och räddade deſs til undergång lutande välfärd. Hela den tid hade denna Stad lidit hvarjehanda olyckor, medelſt örlig och vådeld, farſoter och digerdöd, ſamt ſläpats med knapp näring och bekymmerſam ut-

komst förmedelst krigsgårder och rumpskatter, Munkar och Hanseståder, hvilka alla ståmt deruti öfverens, at utsuga en redbar förmögenhet, som förnuftig hushållning ej ånnu hade lårt at årsåttja. Han hade altså måst årfara flera mulna och sorgeliga, ån klara och glada dagar. En ibland de aldrabistraste hade infallit nyss för GUSTAF WASAS regering, då agg och vild grymhet fått tygelfritt rasa på alt för många årliga måns och oskyldiga invånares halsar. Men Konung GUSTAF blef en huld Fader, ej mindre för denna Stad, ån han eljest var för hela Landet i allmånhet. Med GUSTAFS regering kan altså Stockholm med skål börja tideråkningen af sin sanskyldiga trefnad och upkomst.

Når denna Kung steg på Thronen, utgjorde Stockholm ej större trakt, ån den som innehålles emellan Södre-och Norre-ström, eller hvad vi nu egenteligen plåga kalla *Staden*. Våra vackra Norre-och Södre-Malmar, som vål långt förut hade begynt byggas, men vid de många sedermera skedde belågringarne merendels blifvit afbrånde och ödelagde, stodo då ånnu obebygde, utom allenast St. Claræ kloster och S. Mariæ kyrka (*) med några enka hus deromkring, så framt annars den gamla Taflan, som föreståller K. *CHRISTIERN den Omildes* grymheter hår i Riket, jåmte Stockholms då varande utseende, år så tilförlåtelig, som man vil påstå. Staden var då befåst med

(*) Neml. den Riks-Föreft. *STEN STURE den åldre* år 1489 hade låtit upbygga, och K. *GUSTAF den I.* år 1527 låt nedrifva; men icke den nu varande St. Mariæ Magdalenæ kyrka, som K. *JOHAN den III.* år 1576 anlade: RÜDLINGS *i flor ståendc Stockholm p.* 172. *Supplem. p.* 218.

med ett Slott, ſom ſtod på den plats der vårt nu varande Slott ſtår, hvartil hörde 3:ne faſta Torn, ett midt uti, och ett vid hvardera åndan. Han hade 2 Adul-portar, den ena vid Söder-ſtröm, och den andra vid Norrebro, ungefår midt för Slottet. Var ock omgifven af en Ringmur, hvars rudera ån finnas vid Öſtra och Våſtra Långgatorna. Ånda dit gick då vatnet, ſå at hvarken Skeppsbro-trakten eller någon at Nygatorna ånnu var uplandad och bebygd. Utomkring Staden var ett ſlags utanverk af tråpålar gjordt, ſom ſtod i vatnet, och hindrade Fartyg at lågga an för når in til muren, undantagandes vid några viſſa öpningar. Til Stadſens förſvar å Norra ſidan var ock ett ſårſkildt vårn, eller ſå kallad Förborg, anlagd på Helge-Ands-holmen, der vid lag, ſom nu Kongl. Stallet ſtår. Staden var eljeſt nog tått bebygd, men måſt med elåndiga ſmå tråhus, en och 2 våningar höga. Men vid ſlutet af denna Konungs regering hade redan Stockholm börjat tiltaga i vidden, ſå at uti den tidſens handlingar omtalas åtſkilliga nya gårdar, ſom på Malmarna voro upbygde. En vitter Scribent, och denna Kongl. Academiens Ledamot, utlåter ſig i korthet om Stockholms utſeende uti K. GUSTAFS tid, at *Stockholm var för ett par hundrade år ſen lik en liten utlåndſk By med en mur omkring* (*).

Det var Konung GUSTAF ERICSSON, ſom i en lyckelig ſtund gjorde ſlut på den för Sverige ſkadeliga Calmare Unionen, hvilken öfver 120 år ſtåndigt haft i följe en gråſelig hop buller, ſplit, hat, upror, och blods-utgjutelſe.

(*) Hr. O. v. DALINS *Åminnelſe-Tal öfver Arche-B.* ERIC BENZELIUS p. 6.

I hans långa och önskeliga regering fick då vårt Stockholm njuta tämmelig ro efter dess förra margfalliga oro, repa krafter och uplyfta hufvudet. En efterhängande Riks-gäld gaf väl anledning til nya utskylder å stad och land, som medförde sina besvärligheter, men som likväl blefvo lagom svåra, när vanmägtigheten efter hand började minskas, och nya utvägar i stället upfinnas. Den ärefulla tiltagsenhet, som denna Kung redan i början viste, medelst vingarnes ståckande på ett egennyttigt och fråckt Klerkeri, bidrog mer än på ett sått til allmän förmån: Ty det var icke nog, at ljus dervid upgick i den högstnödiga Salighets-Låran, och at vidskepelsers töckna tillika med det grofva okunnighets mörkret kom at bli skingradt; der vanns också det, at rått många penninge-summor, som gått ut åt Rom til mutor och aflats-bref, valfärder och Arche-Biskops-Pallia, fingo sen bli qvar i Riket, och at jämväl många arfvingar kunde sen få behålla den välmåga til sina slägters upråtthållande, som de illsluge Munkar plågat förut skaffa sig Testamente af til Kyrkor och Kloster, emot löfte af några lumpna Själa-mässor. Äfven så var ock väl det ett betydande steg til Rikets vinning i allmänhet, och Stockholms i synnerhet, när denna Kung indrog Lybecks och de flera Hanse-Städers omåtteliga friheter här i Sverige, och klipte af dem de klor, hvarmed de gång efter annan hade trotsat vårt Rike, och mägta illfundigt rifvit til sig inbyggarnes goda.

Det blefve för långt, at nu styckevis genomgå det ena med det andra, som denna prisvärda Konung med så mogen omtanka anstaltade och gjorde, til både allmän och enskild nytta för stad

och

och land. Alt nog, at man ser, då man nagelfar Krönikorne, at dess åtgård var til gagnet väsendteligare, än nästan alla dess Företrädares några hundrade år tilbaka.

Men med alt det så var likväl Stockholm vid GUSTAFS död ej uti bättre stånd, än at alt för mycket ännu saknades, af det, som så oförlikneligen i vår tid bidrager til dess prydnad, och äfven utgör en så hufvudsakelig del af dess sällhet. Denna sanning är solklar och bör ej förtigas; men jag säger henne dock med all tilbörlig högaktning för en så vård Konungs aska. Hans förtjenst är derföre lika dråpelig, i anseende til den tid, som han lefde uti, det ganska mycka som för honom var ogjordt, och de digra svårigheter som allestäds honom mötte. Stockholms stad hade kanske aldrig blifvit i stånd at uplyfta hufvudet, som han nu gör, så framt han ej då, medan ännu tid var til räddning, hade fådt uti GUSTAF en så käck Skydds-Herre, en så försigtig upråtthållare. Det var icke möjeligit för en enda man, at med så få medel, som GUSTAF hade, både rycka Staden ur en annalkande uselhet, och äfven upbringa den samma i fullkomligt flor. Konung GUSTAF gjorde verkeligen hvad då någonsin göras kunde; men Förlynen har förbehållit vår tid den fägnaden, at se Stockholms stad i den högd och glans, som han nu äger.

Handel och Sjöfart äro de säkraste medel för Stater och Riken at upstiga til välstånd och århålla rikedom. Genom dem vinna alla gagneliga rörelser, ja äfven sjelfva Vetenskaperna, trefnad och lif, när de med flit och förnuft idkas. Genom dem kunna de vigtigaste anslag bättre än ge-

 nom

nom något annat medel utföras. Genom dem kunna klena och trångbodda Republiker förskaffa sig det aldraymnigaste öfverflöd ur de största Länders skatter, och tvärt om måste utom dem vidlyftiga Konungariken vidkännas stor brist, och til slut likna tomma skuggar.

Vid GUSTAFS ankomst på Thronen, var Svenska Handelen och Sjöfarten i ganska stort lägervall. Dess grymsinte företrädare *CHRISTIERN den Omilde*, som med så mycken nit i alla mål sökte Sveriges värsta, hade jämvål varit angelägen om at förstöra den lilla Flotta, som vi i de förutgångne bullren hade hunnit förskaffa oss (*). Hansestäderna, särdeles Lybeck, hade en rund tid förut så behändigt innästlat sig uti alla våra rörelser, at de på visst sätt voro merendels våra Herrar. De hade då skaffat sig Tull-frihet uti alla våra hamnar; brukat at hålla sina utliggare här i landet hela åren igenom, hvilka drifvit handel efter behag utan at deltaga i någon borgerlig tunga; haft sitt folk i våra Stads-Råd; idkat sjelfsvåldigt fiske på våra strander; varit förläggare uti våra Bergslager; tagit af oss vårt Tackjärn och råkoppar, ja ock ibland sjelfva rå malmen, och sålt oss den igen förädlad; satt förakteligit pris på hvad vi hade at sälja, och deremot stegrat sina varor i högsta måtton; utom åtskillig annan oordning, som dessa oblyga gäster dels fått, dels ock tagit sig lof at bedrifva. Ehuru nu något litet af detta nyssnämnda redan för GUSTAFS regering var blefvet hämmadt, återstod dock det mästa, hvilket alt likvål hann under oftanämnde Konung något når blifva afhulpet, sedan Lybeck sjelf genom

---

(*) Hr. Ol. Celsii *K. GUSTAF d. I. Hist. I. D. p.* 141.

nom olideliga betingningar och oanständigt päck gifvit dertil anledning, och spändt bågen så hårdt, at han nödvändigt måste brista.

Det är bekant, at Lybeck hade då loven af alla de andra Hanse-ståderna. Högmodiga deraf, vågade altså Lybeckarne år 1523 betinga sig, ibland andra förmåner, at ingen främmande mer än de och några af Hanse-ståderna vid Östersjön, som de ville tilstådja med sig, skulle få handla på Sverige, och det tullfritt, såsom ock at man härifrån aldrig skulle segla utom Öresund, utan allenast til Lybeck och Dantzig. Betingningar, som väl Konung GUSTAF, uti Rikets beträngda tilstånd, då måste ingå, men som han dock ett par år derefter fann sig nödsakad at bryta, i anseende til den obilliga dyrhet, här öfver alt blef på en hop oundbärliga varor, såsom Salt, Humla, Kläde, Lärft, Vin, Krydder, Saltpetter, Tenn, Bly, och annat mer, hvilket alt måste hämtas utifrån. Då vardt man omtänkt, at hämta de nödiga varor ur första handen, der man nödvändigt måste få bästa köpet, hvarföre man ock beslöt en inbördes handel med Nederländerna, från hvilka sjelfve Lybeckarne togo sina flästa varor. Nederländske fartyg började väl derpå mer och mer synas uti Östersjön och våra hamnar, men brist uppå stora Fartyg förhindrade en god tid vår egen Sjöfart dit åt Västersjön, hvartil en hop Skutor och Båtar, som vi då än hade, voro för små och äfventyrlige. Imedlertid fortfor man här uti Sverige at handla med Nederländerna, och alt efter hand låtta mindre värde på handelen med Lybeck och de öfriga Hanse-ståderna vid Östersjön. Friesländska flaggor begynte äfven synas i våra skärgårdar. Lybeck fick ej njuta sin tull-

tullfria handel mer ån i Stockholm, Calmar, Söderköping och Åbo, och dess andra Bundsförvanters friheter vordo inskrånkte. Fulle af harm, försökte då Lybeckarne at bruka våldsamma medel, utrustade en Örlogs-flotta mot de Nederländska, förhöllo de Svenskas gods som de kunde komma åt, och hotade skilja GUSTAF vid Kronan, ja gjorde alt hvad de kunde at ställa upror på banen hår i Riket, och genom förslåt förkorta K. GUSTAFS lif. Men deras åtgård vardt fruktlös, och hela vinsten hår i landet den, at deras friheter indrogos, och både köpsvenner, varor och fordringar höllos qvar. Ehuru då sådant något derefter til en del lindrades, och det qvarhållna gafs igen, blefvo de dock i mistning af några våsendteliga förmåner, och återvunno aldrig sina förra handels-friheter. Tvårt om arbetade man hår i Sverige alt starkare och starkare med förbud och upmuntringar, at bringa Handelen och Sjöfarten i gång ut åt Våsterssjön. Man aflyste derföre år 1546 all Sjöfart åt utländska orter med de vanliga små Farkostar och Skutor, och började hår i Sjöståderne, särdeles i Stockholm, Elfsborg, och Östhammar, at skaffa sig större och dertil tjenligare Fartyg. Man skyndade på slut hos Kejsaren angående det nyttiga handels-förbund emellan Sverige och Nederländerna, som så långe varit på tapeten. Och man beslöt åndteligen 1550 at uphöra med all Handel på Lybeck eller dess Hanse-bröder utmed Östersjön, och i det stället med egna Skepp söka sin förmån i Våsterhafvet. Den ifver, de Lybske hade förr visat, våndes nu omsider i förbittring: de andades ej annat ån mord och Ståders undergång, och det var Stockholm med de hår liggande Skepp som för all ting skulle förstöras och läggas i aska.

Men

Men det var icke så lått timmadt som rimmadt; vårt kåra Stockholm begick sig, och de fingo til lőn en så grufvelig vedervilja, at når sedermera våra Handlande skulle utomlands főryttra någon afvel och varor, fingo de undertiden uttryckeliga főrbud, at főr ingen del fara dermed til Lybeck. Imedlertid bőrjade man verkeligen at hårifrån idka Handelen och Sjőfarten uti Våsterhaffvet. Man nőgde sig då icke med Nederlånderna allena, utan man upråttade ock Handel på Frankrike, och man begynte åfven főrsőka hvad en Handel med Engeland kunde rånta. Utom dess slutade man Handels-főrbund med Ost-Friesland, och åt Őstra sidan betingade man sig friheter i Rysland, at handla med főrdel hela det landet igenom (*).

Så stod det ungefår til med vår utrikes Handel vid K. GUSTAF den I:stes dőd. Man finner nu lått, huru mårkeliga főrdelar vi då redan i detta mål fått genom en så klok Konungs tilskyndan, ehuru likvål åtskilligt, sårdeles om dess inrikes főrfattningar til Handelens upbringande, hår har måst utlåmnas, til főrekommande af vidlyftighet. I korthet at såga: vi fingo lindrigare pris på de Varor vi oundgångeligen behőfde, hvarigenom dyrheten i landet mårkeligen aftog, och vi fingo jåmvål őnskeligt tilfålle til indrågtig afsåttning på våra egna tilverkningar och handelsåmnen, hvarigenom penningar sedermera kommo in i landet, och många inbyggare uphjelptes til vålstånd. Hu-

(*) E. J. TEGELS *K. GUSTAFS Historia.* Hr. A. A. v. STIERNMANS *Saml. af K. Bref, Stadg. och Főrordn. ang. Sver. R. Commerce, Politie och Oeconomie I. del.* Herr J. CLASONS Tal, om *Sveriges Handels omskiften.*

Huru vida Stockholms ſtad den tiden hunnit komma med egen Sjöfart, eller huru många Fartyg den då kunde utruſta, derom fins ej den ringaſte underråttelſe i alla våra tryckta handlingar. Jag har likvål fått af en flitig Fornſamlare (*) några gamla Documenter angående denna ſak, ſom åro ganſka vål vårde at blifva allmånt bekante, och ſom jag fórmodar, Mine Herrar, at I med vålbehag låren afhóra.

Jag bórjar nu med en Anteckning på de Fartyg, hår funnos år 1557.

Thenne Effterſkrefne Skiep år hår nu tillſtådes bådhe widh bron och i Skåhren widh Stocholm A:o 57. then 6 Aprilis.

Fórſt ſtora Skiep ſom tiena till Hollandh.

Hans Gammals Skiep.	Hindrich Balkz Skiep.
Påder Joenſsons Skiep.	Jacob Bagges Skiep.
Trofaſt Olſsons Skiep.	Påder Hellſingz Skiep.
Swen Monſsons Skiep.	Greger Pårſsons Skiep.
Hindrich Olſsons Skiep.	Lars Tureſsons Skiep.
Oloff Erichſsons Skiep.	Vbſala Skiepet.

Små Skiep eller Skutor.

Mårthen Anderſsons Skiep.
Vnge Hindrich Olſsons Skiep.
Pådher Hanſsons Skiep.
Stamme Påders Skiep.
Hindrich Kiempes Skiep.
Påwell Fiſkiares Skiep.
Swen Pårſsons Skiep.

Små

(*) Neml. min Broder, Aſſeſſoren i K. Antiq. Archivo, Herr BENGT BERGIUS.

Små Skutor som plåga löpa till Norbotn.

Nills Skråddares Skuta.
Erich Pungemakares Skuta.
Erich Porshankz Skutha.
Erich Hindrichsons Skutha.
Hustro Brijta Hans Skreddares Skutha.

Jag har ock en annan Anteckning af samma år, til äfventyrs uppå andra smårre Fartyg, som bruktes til Sjöfarten hår uti Östersjön. Det kan ses derutaf, hvad för affky man ånnu måtte hatt för Lybeck, efter samma Stad intet nåmnes bland de orter som skulle besökas.

En ordningh oppå Skieppen i Stockholm A:o 1557.

Till Dantzig.

Oloff Erichzons Skiep.
Trofaste Olssons Skiep.
Jacob Bagges Skiep.
Hindrich Kempes Skiep.

Till Koningzbårgh.

Mårthen Andersons Skiep.

Till Strålsundh.

Vnge Hindrich Olssons Skiep.

Till Rostock.

Swen Pårsons Skiep.

Till Wissmar.

Greger Pårsons Skiep.

Till Rijga.

Pådher Jacobssons Skiep.
Påwell Fijskiares Skiep.

Till

Till Reſſle.

Hindrich Kempes Skiep.
Erich Pungemakares Skiep.

Till Flensborgh.

Pådher Hanſsons Skiep.

Sedan har jag at lämna ett fulſtändigare Document af år 1559, ſom icke allenaſt utviſar Stockholms ſtads Handels-Fartyg, utan ock alla de öfrige Städrens här i Riket, ſå väl til deſſa Fartygs ſtorlek och läſt-tal, ſom de derpå utgående varor, jämte de orters utſättjande, dit de ſkulle affärdas.

En ordningh på alle Siöſtåders Skiep här i Rijket ſmå och Stoora, och på hvad orther the i thenne tillſtundande Sommar (efter ſom Ståderne belefwadt hafwe nu vthi Samtingz marcknadt) ſegla ſkole, doch ſtelt på Kongl. Maij:ttz nådige behagh A:o 1559.

Till Bråwaſsze.

140	Lå-ſter	Jöns Anderſsons	Skiep.	vthförandes (*) Spiror Maſter Weedh.
140		Påder Jonſsons		
180		Hans Gammals		
140		Laſse Gammals		

Till

(*) Jag har här at meddela ett gammalt Document, ſom viſar, til hvad pris en del af deſſa utgående varor åt utländningarne ſåldes, hvilket förtjenar at blifva allmänt, i anſeende til deſs ſkiljaktighet med Waſtena Ordinantien af d. 11. Apr. 1555, ſom finnes i Herr v. STIERNMANS *Commerce-Politie-och Oeconomie-Samling* 1. *del. p.* 133.

Thetta är Kongl. Maij:tz wår nådige Herres alſwarlige willie och befallningh, att teſse effterſchrefne I-

Till Amſterdam.

70	Lå-	Swen Monſsons	Skep	Maſt. Spiror
70	ſter.	Michell Gregerſsons		Bockſk.vedh

Till Dantzicke.

50	-	Trofaſte Olofzons	-	Jern.
50	Lå-	Olof Erichſsons	Skep.	
40	ſter.	Swen Påderſsons	-	Stongiern.
40	-	Oloff Porshankz	-	Smör Tran.

B Till

---

lendſke pertzeler Skole ſå ſellias the fremmande, ſom här effter föllier A:o 1559.

Trånfatet - - -	50 M:kr.
Smör tunnan - -	36 M:kr.
Lax tunnan - -	24 M:kr.
Ahl tunnan - -	24 M:kr.
Siel Speck tunnan - -	22 M:kr.
Clar talgh Skippundet -	40 M:kr.
Rughe talgh Skipp. - -	32 M:kr.
Iſter Skippundet - -	32 M:kr.
Kökenfett Skipp. - -	30 M:kr.
Gildé Elgzhudar deckret -	120 M:kr.
Vnge Elgzhudar deckret -	70 M:kr.
Oxehudar deckret - -	40 M:kr.
Koohudar deckret - -	24 M:kr.
Bothen Hudar deckret -	24 M:kr.
Kalfſkin deckret - -	2 M:kr.
Fåhrſkin deckret - -	3 M:kr.
Stora Bockſkin deckret -	15 M:kr.
Medelmåtte Bockſkin deckret -	10 M:kr.
Små Bockſkin deckret -	8 M:kr.
Stoora Getſkin deckret - -	7 M:kr.
Medellmåtte Getſkin deckret -	5 M:kr.
Små Gethe ſkin deckret -	4 M:kr.
Stångiern Skippundet - -	20 M:kr.
Oſsmundziern Låſten - -	126 M:kr.

Till Lybeck.

40	- -	Matz Pårſsons	Skiep.	
40	Låſter.	Erich Porshankz		
40		Jöns Ålenningz		
30	- -	Hindrich Balkz		

Till Roſtock.

30 Låſter - Påder Matzons Skiep. Jern.

Till Flensborgh eller Kijbl.

30 Låſter - Oloff Gregerſsons Skiep, Jern.

Till Narſwen.

18 Låſter - Påwell Fiſkiares Skiep. Maſur, Salt.

Till Kiöpenhafn.

30 Låſter - Erich Nillſsons Skiep, Jern.

Till Wijborgh

Åhro förordinerade 10 Skutor medh Salt och andra waror ſom Ryſsarne tienlige åro.

Aff Geffle Stadh.

Till Bråwaſse.

120	Lå-ſter.	Oloff Knagges	-	Maſter, Spiror, Sågedel.
80		Anders Jacobſsons	Skiep.	
80		Påder Smedhz	-	Weedh.

Till Amſterdam.

70	Lå-ſter.	Påder Anderſsons	- -	Sågedelar.
60		Lars Anderſsons	Skiep.	Leckte.
40		Jöns Jönſsons	- -	Wedh Bockſk.

Till Lybeck.

60	Lå-ſter.	Påwell Ångermans	Skiep.	Jern.
16		Pådher Olſsons		Sågedelar.

Till

Till Dantzich.

40	Lå-ster.	Jöran Matzons	Skiep.	Jern, Speck,
40		Bertill Larſsons		Bockſkin Sågedelar.
20		Laſſe Tomeſsons		
20		Nills Hanſsons		

Till Strålesundh.

20	Lå-ster.	Pådher Irrtz	Skiep.	Jern.
16		Laſse Skråddares		Sågedelar.

Till Köningzbårgh.

30 Låſter - - Påder Matzons Skiep - - Jern.

Till Kijbl.

16 Låſter - Oloff Larſsons Skiep Jern, Sågedelar.

Till Wijborgh

Åhre förordnade 3 Skutor medh Sallt.

Aff Öregrundz Stadh.

Till Hollandh.

50 Låſter - Påder Håkenſsons Skiep, Lechte, Sågedelar, wedh.

Till Dantzick.

20 Låſter - Påder Clemetzons Skip, Jern, Trån, Speck, Smör.

Till Strålesundh.

20	Lå-ster.	Oloff Pårſsons	Skep.	Jern Sågedelar.
12		Clemet Erſsons		
10		Gudmund Simonſsons		

Till Kijbl.

10 Låſter - Willam Markuſsons Skiep, Jern.

Till Wijborgh

Åhro förordnade 3 Skutor.

Aff Elfzborgz Staad.

Till Frankrijke.

200	-	Oloff Tomeſſons	Skiep, theras vthförning anamma thei Norgie.
200	-	Swen Nillſſons	
120	Lå-	Anders Nillſſons	
100	ſter.	Nills Smedhz	
140	-	Jakob Arfwidzons	
70	-	Berge Gunnarſſons	

Till Holland eller Friſsland.

200	-	Gunnar Larſſons	Skiep, och åre teſſe gamble Skiep och taga theras vthförning i Norije
70	-	Laſſe Olſſons	
40	-	Helge Höökz	
40	Lå-	Ingemar Anderſſ.	
40	ſter.	Matz Bengdtſſons	
50	-	Arfwidh Anderſſons	
36	-	Berge Pårſſons	
50	-	Påder Anderſſons	

Till Wijborgh

Åhre förordnade 3 Skutor medh Salt och en till Stockholm medh Skapfiſk.

Aff Nykiöpingz Stadh.

Till Lybeck

20 Låſter - Tore Bengdtſſons Skiep, Smör, Hudar, Jern, Bockſkin.

Till Wijborgh

Åhr förordnadt en Skuta.

Aff Suderkiöpingz Stadh.

Till Lybeck.

36 Låſter - Herman v. Bergens Skiep. Jern, tallgh, Iſter, Kåkefett.

Till

Till Dantziche.

20 Låſt. - Påder Nillſsons Skiep, Jern, Smör, Iſter.

Till Roſtock.

16 Låſter - Hindrich Jacobſson, Sågedelar.

Till Wijborgh

Åhre förordnade 2 Skutor.

Aff Norkiöpingz Stadh.

Till Lybeck.

20 Låſter - Oloff Anderſsons Skiep, Jern, Trån, Speck, Bockſkin.

Till Dantziche.

12 Låſt. - Erich Knutzons Skiep, Jern, talgh, ſpeck, Kiökefett, iſter.

Till Wijborgh

Åhre förordnade 3 Skutor.

Aff Weſterwijkz Stadh.

Till Roſtock.

18 Låſter Anders Nillſsons Skiep, Sågedelar, talgh, hudar.

Till Skåne Fiſket.

8 Låſter Vnder Skåningz Skiep.

Till Wijborgh

Åhr förordnadt en Skuta.

Aff Weſteråhs Stadh till Wijborgh

Åhre förordnade 2 Skutor medh the waror ſom Ryſsarne tienlige åhre. (*)

(*) I K. GUSTAFS bref til *Joen Olſson* och *Botwed* om Köpmanshandelen och ſeglation d. 31. Jan. 1550 ſpecificeras de förnämſta härifrån til Ryſsland utgåen-

Aff Arboga Stadh till Wijborgh
Åhre förordnade 2 Skutor medh then deel Ryſserne tienlige åhre.

Aff

de varor, neml. Låder, Jårn, Salt, Koppar, Utter-Båfver-Råf-och Hare-ſkinn; ſåſom ock de Ryſka varorna, neml. Zoblar, Grå-ſkinn, Vax, Lin, Hampa, Lårft, Kamlott, Kójel, Ryſke Hudar, Valmar &c. Hår kan följande Document få rum, ſom jag ej finner tilförne tryckt:

En underwiſningh huru Rydzarne ſällia theras wahrör i Wijborgh A:o 58.

Ett Skieppund wax för	-	160 M:k.
Ett Skieppund Talgh	- -	35 M:k.
Ett Skieppund Lijn	- -	65 M:k.
En decker Huite Jufftor	-	35 M:k.
Torre Hudar En decker Torre hudar	-	20 M:k.
Rydze Hudar Ett Hundrat för	-	60 M:k.
Kalfſkin Etthundrat för	- -	15 M:k.

Item Tyſka wahrorna gella ſom hår effter ſkrifwit ſtåår

Bryggeſk Lakan Stycket för	- -	120 M:k.
Engelſk Lakan Stycket för	-	100 M:k.
Munſter Klådhe Stycket för	- -	55 M:k.
Sallt, En Låſt Salt och 12 Skieppor Rewellſke i Låſten	- -	70 M:kr.
Ett Skiepp. Plåtekoppar	-	150 M:kr.
Ett Skiepp. Ketzle Koppar	-	190 M:kr.
Ett Skiepp. Bly	- -	40 M:kr.
Ett Skieppundh Jerntrådh	- -	150 M:kr.
Ett Skieppundh Meſsingztrådh	-	200 M:kr.
En Låſt Silldh	- -	150 M:kr.
En tynna Honingh	-	40 M:kr.
Ett Skieppundh Teen	- -	140 M:kr.

Item hafwa Rydzarne i Wijborgh ofwer 500 faath Talgh huart faath holler 4 Skieppundh.

Item 400 *Klockor wax huar Klocka om* 4 *Skieppundh, föruthan allehanda Skinwahrur, Lijn Hampa och myckiet annat, huillket man icke fåhr weta, effter the willia icke Skippat vpp, för ån Kiöpmennerne åre tillſtådes.*

Aff Kiöpingz Stadh till Wijborgh
Åhro förordnade 2 Skutor medh the waror
som Rysarne tienlige åhro.

Och åndteligen har jag ock ett tåmmeligen fullståndigt Document angående Stockholms Stads Sjöfart för år 1560, som var Konung GUSTAF *den I:stes* döds-år. Man finner deraf, huru mårkeligen antalet då ökt sig på de stora Fartygen sedan föregående året. Men hvarföre så många hår uteslutas af dem, som på förra årets förteckning stå, har jag nog svårt för at säga, så vida sådant kan ha hårrört af åtskilliga omståndigheter, och det ej gerna går an at hjelpa sig fort med gissningar. Documentet år det som nu följer:

En ordningh på the Skiep i Stockholm åre uppå huad orth the i thenne tillkommande Sommar A:o 1560 segla skole.

Till Frankrijke och Brouage.

200	Låster.	- Skippare Jon Nillsn på Hans Gammals Skip thz Nya.
180		- Skippar Pår Grönskalle på Gammals Skip thz andra.
140		- Skippar Hans Pålsn på Hans Gammals Skip thz tredie.
200		- Knut Ersn Skipr. på Pår Jonsons Skip thet nya.

Vthförandes, Master, Spiror, wedh.

Till Amsterdam.

140	- Skipar Pår Mårtenson på Pår Jonssons Skip thet gamble.
80	- Skippar Matz Markuson på Trofast Olofzons Skiep.

150 Lå-ſter. Skippar Clemet Erſson på Oloff Ersſons Skiep.
150 - Skippar Erich Mörk på Swen Monsſons Skiep.
70 - Skippar Hans Erſson på Jöns Andersſons Skiep.

Vthförandes, Lechter, wedh, Stångeiern, Smör, Bockar.

Till Engelandh.

70 Låſter - Skippar Jöns Olſson medh ſitt egit Skiep.

Vthförandes Oſsmundz Jern, Stångiern.

Till Dantzich.

50 - Wittingh Monſsons Skip.
50 - Jacob Larſsons Skiep.
70 - Swen Pårſsons Skiep.
40 Låſt. Olöff Porshankz Skiep.
40 - Pär Grönſkalles Skiep.
40 - Bengdt Vthanbys Skiep.
30 - Hindrich Anderſsons Skiep.

Vthförandes, Oſsmundziern, Stångeiern, Trååan, Håſtar.

Till Lybeck.

30 Låſter - Erich Nillſsons Skiep.
Vthtörandes, Oſsmundziern, Stångiern, Hudar.

Till Roſtock.

30 Låſter - Påder Matzons Skiep.
Vthförandes Oſsmundziern, Stångiern.

Till Köningzbårgh.

30 Låſter - Myntemåſtars Skutan.
Vthförandes Oſsmundziern, Stångiern, Håſtar.

Vi hafva nu sedt, til hvad högd Stockholms Stad hade upbragt sin Handel och Sjöfart på utrikes orter vid K. GUSTAF *den I:stes* sista Regements år. Men man vet deraf icke, huru rik Staden då var uppå Borgerskap, som idkade Handel här hemma. En omständighet likvål, som torde vara vård at veta, och hvarom jag århållit uplysning af ett annat gammalt och tilförlåteligit Document, som jag nu likaledes, med Edert tilstånd, Mine Herrar, vil meddela.

En ordningh på Kiöpenskapen uti Pertzelewijs som borgarne I Stockholm, sigh emellan belefwat hafwe att förhandle, uti thenne tillkommande Sommar Anno 1560 *och huru monga under huar pertzedell blifwa Skulle, Doch stelt opå Kongl. Maij:ttz nådigste behagh och höghe betenkiande.*

Osmundziern, Plåtekoppar,	*Stångiern, Ketzlekoppar.*
Jöns Andersson.	Erich Nillsson.
Hindrich Olsson.	Engelbrecht Larsson.
Anders Olsson.	Måns Hindersson.
Pådher Jönsson.	Lasse Gregersson.
Pådher Clemetzon.	Bengdt Vthanby.
Gert Skråddare.	Hans Schilling.
Berent v. Hamborgh.	Nills Schrifware.
Erasmus Skonungh.	Gunnar Olsson.
Påfwell v. Ydrecht.	Oloff Ersson.
Matz Pådersson.	Markus Bengdtsson.
Hindrich Balck.	Påwell Sasse.
Nills Andersson.	Erich Porshank.
Vnge Hindrich Olsson.	Swen Pårsson.

Store Jöns Olſson.
Pår Matzon.
Michell Gregerſson.
H. Maria Oloff Svensſons.
Joen Erichzon.
Erich Frantzon.
Pådher Jacobſson.
Söfringh Frothe.
Jöns Frothe.
Hans Moghe.
Vnge Erich Jacobſson.
Gamble Erich Jacobſon.
Jacob Kock.
Michell Bengdtſson.
Pår Olſson.
H. Karin Harald Olſsons.
Bryniel Larſson.
Berge Elefzon.
Markus Anderſson.
Philpus Pårſson.
Sigfridh Waſſur.
Germund Jonſson.
Jacob Pårſson.
Hans Olſson.
Sigfridh Nillſson.
Knut Rafwallſson.
Gerligh v. Emden.
Laſse Jonſon Vgla.
Matz Olſson.
Frantz Hindrichzon.
Swen Månſson.
Swen Jonſson.
Knut Porshank.
Jacob Larſson.
Michell Olſson.
H. Anna Laſse Pårsſons.
H. Emerentia.
H. Margareta Hans Pårſsons.
Mårthen Nillsſon.
Simon Anderſson.
Pådher Hanſson.
Staffan Hanſson.
Laſse Magge.
Vnge Hans Krank.
Tomas Biörenſson.
Renholt Bertillſson.
Hans Grooth.

Smör, Thrån, Speck, Lax, Geddor, Oxehudar, Koobudar, Bockar.

Hans Fårdell.
Hans Gammal.
Laſse Gammal.
Oloff Knutzon.
Matz Larſson Lur.
Store Jöns Hinderſson.
Erich Hinderſson.
Mårthen Matzon.
Hendrich Kamp.
Keel Oloffson.
Gamble Laſse Hindrichzon.
Erich Påderſson.
Vnge Mons Olſson.
Mårthen Anderſson.
Eſkill Larſson.

Las-

Lafse Frijs.
Michill Simonfson.
Oloff Michelfson.
MichelOlfson i porthen.
Jacob Iwarfson.
Erich Erichzon.
Anders Olfson Swarter.

Silld, Tårfch, Strömmingh, Kiött, Spanmåhl, Getfkin, Samfongh, Klockewerck, Kalffkin.

Greger Hinderfson.
Nills Jacobfson.
Jöns Swenfson.
Lafse Erichfson.
Markus Markufson.
Vnge Lars Hinderfson.
Bertill Larfson.
Lafse Hinderfson Badftugkarl.
H. Gunill Erich Larsfons.
Efkill Böckmans.
Pålle Pårfson.
Hindrich Pårfson.
Anders Hanfson Broms.
Matz Skreddare.
Matz Jacobfson.
Hindrich Anderfson.
Påder Schrifware.
H. Brijta Snellewijkz.
H. Marit Jacob Michellfons.
Vnge Nills Jönfson.
Mårthen Jönfson.
Tomas Hinderfson.
Hans Skaffare.
Matz Ångerman.
Lafse Michellfson.
Påwell Fifkiare.
Michell Larfson.
Michell Nillfson.
Lafse Larfson.
H. Marit Jon Erfsons.
Erich Pårfson Korp.
Pår Waffefson.
Lafse Höök.
Staffan Erfson.
Germund Anderfson.
Efkill Anderfson.
Måns Erfson.
Pelle Pårfson.
Jöns Jönfson.
Michell Erfson.
Knut Olfson.
Erich Mörck.
Laffe Skrifware.
Michell Kotte.
Lafse Nylenningh.
Jacob Spilare.
Oloff Larfson.
Måns Påfwellfson.
Vnge Jöns Jonfson.
Jon Hellfingh.
Pådher Skreddare.
Pår Larfson.
Lars Weftgiöthe.
Vnge Nills Jönfson.
Håkon Olfson.

Knut

Knut Erichzon.
Nills Nillsſon.
Påwell Olſson.
Anders Hinderſson.
Eſkill Olſon.
Erich Larſson.
Matz Frantzon.
Michell Olſson.
Påder Bengdtſon.
Herman Mölnare.
Sigfridh Klaſson.
Vnge Matz Pårſson.
Jacob Torſwe.
Oloff Olſson.
Iſak Larſson.
Bengdt Bröms.
Tomas Ingeſson.
Matz Jönſson.
Oloff Matzon Bröms.
Staffan Sigfridzon.
Jöns Markuſson.
Pår Mårthenſson.
Nills Larſson.
Frantz Pårſson.
Vnge Matz Olſson.
Tomas Hinderſson.
Bertill Monſson.
Hindrich Golse.
Jöns Ålenninge.
Erich Nillſson Nylenninge.
Måns Olſson.
Hans Krank gamble.
Lille Mårthen.
H. Anna Chriſtophers dotter.
Jacob Wårdſchrifware.
H. Barbara Oloff Pålsſons.
H. Anna Gynthe Swensſons.
Eſkill Påwellſson.
Vnge Jöns Jönſson.
Jöns Tomeſson.
Pår Hellſingh.
Bertill Tomeſson.
Markus Hinderſson.
Pår Olſson.
Matz Halls.
Jacob Jonſson.
Laſse Monſson.
Michell Rawallſson.
Simon Oloffſon.
H. Brijta Laſse Finnes.
H. Barbara Greger Skinnars.
Erich Simonſson.
H. Anna Skippar Olsſons.
Jacob Pijhl.
Erich Olsſon.
Laſse Hinderſson.
Oloff Pårſson.
Pår Anderſson.
H. Anna Hans Eſkillsſons.

Hår åge vi nu vål den fullſtåndigaſte kunſkap om Stockholms förnåmare Borgerſkap från me-

meranämnde tid, som vi någonsin kunna begåra, i det vi nu vete icke allenast deras antal i allmänhet, utan åfven hvar och en Handlandes namn. Vore hår nu en likadan anteckning på alla då varande Handtverkarne, som hade egna verkståder, så kan jag ej se, hvad vidare ljus man om Borgerskapets talrikhet skulle med skål kunna åska, så vida den tidsens Magistrat år redan långesedan bekant(*). Jag har vål ej ån råkat på någon så omståndelig anteckning, som just utvisar, hvad hvar och en Handtverkare hetat, och om jag den skulle tråffat, så droge jag dock betånkande vid at nu låsa den samma up, sedan jag redan til åfventyrs missbrukat Edert tålamod, Mine Herrar, med så många och torra namns upråknande. Men deras antal kan jag dock något når upgifva, utur en kort anteckning från samma tid, som I torden tillåta at jag som hastigast framlåmnar. Jag bör förut anmårka, at med Åmbeter hår ej annat kan förstås, ån Måstare som hade egna verkståder.

Mantahl på alle Embeter i Stockholm Som ingen Kiöpenskap bruuka uthan lefwa af theras Embeter A:o 1560(**).

Gulldsmedhz Embeter åre	-	-	11.
Skomakare Embeter åre	-	-	17.
Skreddare Embeter	-	-	10.

Skin-

(*) J. G. Rüdlings *Supplement til det i Flor stående Stockholm*, *p*.604.*seq*.

(**) Uti Mandatet om Köphandelen d. 4. Apr. 1546. nåmnas, utom dessa hår anförda Handtverks-Åmbeten, åfven *Taskemakare*, *Sadelmakare*, *Glasmakare*, *Kopparslagare* och *Plåtenslagare*; och uti Ordinantzen om Stockholms Stads byggning 1557 nåmnas jåmvål *Bryggare*.

Skinnare Embeter	- -	14.
Kiötmånglare Embeter	- -	8.
Smede Embeter	- - -	15 (*).
Kangiutare Embeter	- -	2.
Grytegiutare Embeter	- -	3.
Snickare Embeter	- - -	2.
Bagare Embeter	- -	5.
Beltare Embeter	- - -	3.
Fiskiare Embeter	- -	10.
Tunbindare Embeter	- -	6.
Bardskierare Embeter	- -	3.
Öfwerskierare Embeter	- -	2 (**).

Vi blifva af alt detta i stånd, Mine Herrar, at något når kunna såga Stockholms styrka för 200 år sedan, hvad dess Borgerskaps talrikhet och rörelser beträffar. Nu blifver det lått, at deremot jämföra vår Stads nårvarande styrka i samma mål, och för ögonen visa, huru mycket långre den samma i vår tid år kommen. Men min inskrånkta tid skulle ej på långt når råcka til, om jag ville så noga gå dermed til verka, som med det föregående. Huru skulle jag vål hinna, at på det lått, som hår ofvanföre skedde, låmna en omståndelig förteckning, på ej allenast Stockholms, utan ock alla de öfriga Rikens Sjö-ståders, nu varande större och mindre Fartyg, til deras Låstetal, deras Redares namn, de orter de affåndas til, och de laddningar hvarmed de utrustas? Jag finge då icke stadna med tankarna vid så liten rymd,

(*) I nyssnämnde Mandat om Köphandelen omröras 3:ne särskilde slags Smeder, neml. *Klensmeder*, *Grofsmeder* och *Knifsmeder*.

(**) I Skrå-Ordningen för Skråddare-åmbetet i Stockholm 1536 blifva ock alla *Öfwerskårare* i Stockholm uttryckeligen inbegripne.

rymd, som hår emellan och Frankrike, den våra Förfåder höllo för verkeligen stor; jag finge visst sträcka dem mycket långre, ej allenast til Turkar och Greker, utan ock ånda til Inder och Antipoder. Dit våga vi ofs ut, och förse ofs ur första handen med åtskilliga varor, dels til våra egna behof, dels ock til salu åt utländningar, med märkelig vinst och rånta. Bara Stockholms Stads Rederier ågde för 9 år sedan 131 Skepp af åtskilliga flag under och af 100 Låsters storlek, 47 dito emellan 100 och 200, 17 dito emellan 200 och 300, samt 3 dito öfver 300 Låsters storlek (*), och sedan den tiden hafva väl defs 4 Skeps-varf frambragt många flera. Nyttjas ej alla deffa Skepp til varors fortbringande från och til våra egna hamnar, få nyttjas de dock til at gå för frakter emellan främmande länder med våra Redares märkeliga båtnad: Ett grep, som våra Förfåder hvarken förstodo eller kunde verkställa.

Äfvenleds ville det icke på en kort stund låta sig göra, at upråkna alt denna Stadsens Handlande Borgerskap nu för tiden, når deras antal få stigit, at allenast Fabriqueurer och Manufacturisterne åro en god del flere, ån alla de Handlande för 200 år sedan. Det lårer vara nog, at upgifva en liten summarisk förteckning på Stockholms nu varande Borgerskap, på famma fått som jag nyss gjorde med Handtverkarne i K. GUSTAFS tid. Stockholms Stad åger nu af Borgerskap (**)

(*) Hr. Cl. Grills Tal om *Sjöfartens nytta och förmon för Riket, i synnerhet då han drifves med hembygde och utur egne Hamnar utrustade Skepp*, p. 16. f.

(**) I denna förteckning åro inga uptagne af alla de Handtverkare, som fortera under Hallen.

20 Stånds-Perfoner och Bruks-Patroner.
100 Grofshandlare.
230 Fabriqueurer och Manufacturifter.
58 Siden-och Klådes-handlare.
62 Handlande med diverfe varor.
11 Spannemåls-handlare.
138 Hôkare.
68 Kryddekråmare.
33 Tobaks-handlare.
16 Linkråmare.
13 Jårnkråmare.
30 Lårftskråmare.
8 Hattftofferare.
11 Måklare och Skeps-Clarerare.
4 Bokhandlare.
44 Vinfkånkar.
13 Såckerbagare.
22 Caffé-kokare.
17 Tracteurer.
5 Deftillatorer.
48 Bagare.
105 Bryggare.
113 Skråddare.
131 Skomakare.
11 Bildthuggare.
18 Garfvare.
21 Målare och Contrefaijare.
54 Guldfmeder och Juvelerare.
4 Gulddragare.
16 Kopparflagare.
9 Urmakare.
2 Pitfcher-ftickare.
48 Perukmakare.
15 Kôrsnårer.
13 Knapp-makare.
16 Snôrmakare.
35 Klen- och Piftol-Smeder.
13 Tenngjutare.
34 Hofflagare.
9 Blåckflagare.
11 Sverdfejare.
5 Måsfingsflagare.
23 Bokbindare.
14 Handfkemakare.
18 Fårgare.
56 Snickare.
19 Glasmåftare.
11 Såmfkmakare.
11 Carduans-makare.
5 Klåckgjutare.
17 Hattmakare.
26 Sadelmakare.
13 Murmåftare.
7 Stenhuggare.
12 Byggemåftare.
15 Vagn-makare.
12 Gôrdelmakare.
11 Gelbgjutare.
4 Borftbindare.
8 Segel-fômmare.
5 Badare.
44 Slagtare.
18 Repflagare.

27 Tunnebindare.
14 Kakelugnsmakare.
38 Fiſkköpare.
4 Notfiſkare.
10 Nålmakare.
11 Stolmakare.
7 Plåtſlagare.
6 Kam-makare.
2 Kniffmeder.
19 Linvåfvare.
3 Pumpmakare.
2 Pergaments-makare.
8 Slipare och Ståſlipare.
3 Guldſlagare.
3 Spårmakare.
1 Korgmakare.
15 Svårfvare och Blåckmakare.
7 Förgyllare.
2 Vaxſtapelmakare.
199 Coopvaerdie-Skeppare.
20 Skut-Skeppare.
39 Mjölnare.
75 Trägårdsmäſtare.
3 Skärſlipare.
81 Skoflickare.
1 Bomullsvadd-makare.
19 Hyrkuſkar.
80 Åkare.
5 Skorſtensfäjare.
20 Vindragare.

Hvem ſer nu icke ſkilnaden i detta mål emellan K. GUSTAF *den 1:ſtes* och vår tid, och huru anſenligen Stockholms ſtad på deſſa 200 åren i den delen tiltagit?

*** *** ***

Studier och Vetenſkaper räknas med fog för betydande hufvudpelare i hvart och ett vålbeſtåldt Regemente. De vanvördas vål ofta af den blinda, fåkunnoga och vidſkepeliga hopen, men förlora aldrig ſitt värde i de öfrigas ſinnen, ſom antingen redan ſmakat deras ſötma, och förfarit hvad de kunna uträtta, eller ock med en ädel huglek och böjelſe börjat kämpa mot okunnighet, och årna upſtiga til visdom. Vår kalla Nord har vål aldrig varit obeqväm til deras trefnad, ånſkönt genom de förra tidernas fel alt för

fõga framſteg uti bokvett och fria konſter mårktes. Deſſa blefvo då merendels fõrqvafde, dels af de ſtåndiga in-och utvårtes oroligheter, ſom fõranlåto folket at blott ſkõta vapnen och rådda ſig ur våda, dels utaf briſt på all gagnande upmuntran, dels ock medelſt Påfviſka ſtolens fõrderfveliga Stats-grep, at med flit altid bibehålla okunnigheten i gõrligaſte måtton. Det var altſå intet underligt, at Gudalåran, handhafd af olårda och laſtfulla Munkar, i en faſelig måtto vrångdes och fõrdunklades medelſt månniſko-funder och grål, ſyftande fõrnåmligaſt på inkomſter fõr Påfve och Klerkeri, utan ſynnerligit affeende på Fõrſamlingarnes vålfård; At Fõrnuftet aldrig vardt upõfvadt, utan igenom klyftiga hjernſkott, konſtprat och ordatråtor fõrbrylladt; At lått-trogenhet, dumhetens affõda, tog til at hårſka õfver alt med mõrker och villo ſamt oredighet i begrepen, och at en feg obekymmerſamhet låmnade den ådlaſte kunniſt och ſlõgd uti tråde och fõrakt; At både allmånna och enſkilda Hushållningen vråktes i lågervall; At Stats-kunſkapen var ſnõplig, i det man knapt viſste tilſtåndet hos grannarna, mycket mindre i de långre aflågsne Stater; At ſjelfva Fåderneslandſens Hiſtoria var mager och med mycken inblandad oriktighet bortſkåmd, fõrtåljandes, i ſtållet fõr mårkeliga ſaker och bedrifter, ſom kunnat upmuntra til mandom och dygd, merendels antingen Regenters och annat folks gifmildhet emot Kyrkor och Kloſter-perſoner, ſåſom enkannerligen lofvårdig framfõr alt annat i verlden (*), eller ock orimliga fabler och munk-

(*) Vår fordom berõmde J. SCHEFFERUS yttrar ſig hårom ſålunda, uti Fõretalet til ISRAEL ERLANDI *vita S. Erici: Fuit tum id tempus, quo habebatur nihil memorabile, niſi quod peculiariter ſpectaret ad reli-*

munk-fladder, fom tjente allena til vitterhets vanhedrande och förtagande af all god fmak; At Naturens alfter och verkningar voro fördolda och med inga rön eller underfökningar lagde i ljufet; At de Mathematifke Vetenfkaperne lågo famteligen i en plötflig oreda, vanhäfd och förgätenhet, til den grad, at äfven Räkne-konften faknade behörig fkötfel; At en fmakelig Architecture, Målarekonft och Bildthuggeri aldrig frågades efter; och få vidare med de öfrige Vetenfkaper och fria konfter.

Sålunda ftod här i den delen til, när K. GUSTAF ERICSSON annamade Riks-ftyrelfen. Sannerligen en ofantelig rymd för denna uplyfta och hulda Lands-Fadrens omtanka; men en rymd, fom han likvål vågade fig åftad på, görandes alt hvad möjeligit var i då varande biftra och förvirrade tider. Det är väl fant, at defs åtgärd ej beledfagades af få lyfande framgång, fom i näftföljande tidehvarfven en GUSTAF ADOLPHS, en CHRISTINAS, en CARL d. XI:tes, en FREDRICHS och en ADOLPH FREDRICHS; men få kan dock ingen neka, at den ju var mycket betydande, och förtjenar at med fynnerligit beröm ihogkommas. I årindren Eder, Mine Herrar, huru vår ftore GUSTAF, vid defs Regementes början, harmades öfver at ej

 fin-

gionem. Condere templa & coenobia, inftituere collegia facerdotum atque monachorum, locupletare reditus Ecclefiarum, bona fua dividere inter homines Miffæ ac altari fervientes, juftis interim hæredibus neglectis, cenfebatur unicum, quod pofteritati per litterarum monumenta effet commendandum. Nimirum qui fcribebant, monachi aut facrificuli plerique erant, quorum ferviebat commodis, ne quæ alia crederentur probe laudabiliterque facta.

finna någon nyttig Bok här i Riket, mer än en enda liten Dansk Bönebok (*), då likväl 40 år hade förlupit, sedan Boktryckare-konsten inkommit; Huru mån han derföre var at skaffa några fram, hvaribland Nya Testamentet på Svenska var af de första, och utkom år 1526; Huru han upsökte och nyttjade de få åmnen, här då funnos, som något vinlagt sig om Studier; huru han sedan förskref genom Doct. LUTHERUS och MELANCHTON, såsom ock genom sina utrikes stadde betjenter, skickeliga utländningar, at fylla bristen, åskandes, som märkeligit år, vid ett slikt tilfälle äfven någon, som kunde räkna och vara til tjenst vid upbörderna; huru han tillika affärdade Svenska ynglingar til utländska Academier, för at inhämta nödig lärdom; Huru han äfven var sorgfällig om at få upråtta Skolar och Lårohusen här hemma; och huru han åndteligen gaf sina Kongeliga Söner en förträffelig upfostran, och dymedelst lämnade undersåtarne ett upmuntrande efterdöme, at sätta vårde på Studier och Vetenskaper, o.s.v.

Jag ville, om denna stunden vore mindre inskränkt, bjuda til at i det nogaste visa egenteliga beskaffenheten och tilståndet af hvar och en Vetenskap för sig vid K. GUSTAFS sista Rege-

(*) *Vårfrutiden* kallad; se Hr. O. CELSII *Inträd. Tal p.* 14. Denna Bok hade Caniken i Lund CHRISTIERN PEDERSEN låtit trycka i Paris år 1514 under titel af *Vor Frue Tider*, och innehöll ibland annat, efter denna Canikens egna sedermera gjorda bekännelse, *de Jertegen oc Fabel*, *som Menniskene haffue opdictet oc drömet*, *at man skulle leffue*, *som de Helgene giorde*, *oc der met fortiene Hiemmerige*, *oc met deris egne gode Gerninger*: Se *Danske Magazin I. Bind p.* 42.

gements år; åfven fom jag ock derjemte ville gerna föreftålla deras i vår tid befinteliga tilftånd, för at fåmedelft låta fe, huru mårkeligt fkilfång hår emellan deffa nåmnda Tidehvarfven finnes, få vål i det ena målet, fom i det andra. Men fom ett flikt nagelfarande fkulle blifva alt för långfamt, måfte jag nu med flit gå de flåfta Vetenfkaper förbi, och vara nögd, at allenaft få ftadna något litet vid Medicinen, eller den Vetenfkap, fom jag utvalt til mitt dageliga yrke.

Ehuru denna vetenfkap verkeligen år en af de aldraoundgångeligafte för det bråckeliga Månnifko-flågtet, hos hvilket fjelfva Naturen inplantat kårlek för lif och fundhet, få vitna likvål våra Handlingar, at den ej allenaft uti åldfta, utan ock hela Medelåldren, ja ånda til K. GUSTAFS tid, handterades med en ömkansvård grofhet och vårdslöshet. Långt ifrån at vara bygd på riktig förfarenhet och rön, grundade den fig gemenligen på löfa fågner, blindt vågfpel och fördömeligit fkråck. Nog kunde det ibland hända, at man i utvårtes kråmpor och fkador råkade på något hjelpeligit botemedel uti en Ört, fom man giffade vara nyttig, eller en Salfva, fom man hoprörde på måfå, hvarvid likvål brift uppå handlag och konftgrep förorfakade ofta både plågor och lyten; Men fållan eller aldrig kom man til råtta med at bota invårtes fjukdomar: ty man var allmånt okunnig om deras grund och orfaker; Man vifste ej deras fårfkilda kånnemårken, och kånde ej deras art och myckna föránderlighet efter viffa Stadier; Man frågade ej efter Patienternes ålder, temperamenter, diét och förda lefnadsfått; Man hade ej ranfakat kroppens inra delar, och måfte altfå ftåndigt famla om de invårtes fjukdomars

 fåte

fåte och verkeliga tilhåll; Man förftod icke Medicamenternas rätta kraft och olika förhållande i anfeende til dofes; Man i akt tog icke de årfens tider, fom i det eller det fallet borde hållas tjenligaft; Man hade aldrig fkaffat fig någon behörig öfning; med mycken mera fådan brift. Utaf få mångfaldig okunnighet kunde då ej annat följa, än otidiga dödsfall på alla håll, och en beklagelig nödvändighet, vid upkommande digra farfoter, at låta plågor och död tygelfritt rafa och hårja, under håpnad och rådlöshet för dem fom bordt fådant mota. Jag vet icke, om det deraf kom, at man fedan, få ofta fjukdomar infunno fig, merendels icke frågade efter någon bot deremot, utan i ftållet lagade ftrax til likkifta, likfom man fkulle hållit fåfångt, at tånka på undanflygt för en död, fom anfågs för oundvikelig. När få hånde, hade det ock på vifst fått fina fkäl, ty rått få gerna måtte man låta Naturen arbeta fjelf, fom kafta fig i hånderne på en dum och oförfaren Klåpare, emedan bågge delarne berodde på ett lika lyckfkott, och ledde, når det ville gå afvugt, til lika fåker undergång. Jag påminner mig den gamla mårkeliga utlåtelfen, fom jag förr på ett ftålle (*) anfört:

Fakwnnoger Låkare gör twfwogan Kyrkio bakka
Thy låka folk år ej fkåmta oc fnakka.

Det år bekant, at få fnart Påfvens andeliga envålde hade vål vunnit ftadga hår i vårt Fådernesland, började Vetenfkaper och Bokliga konfter, fom förut hade alt för föga hunnit fatta rötter, at fakna fin ans, och omfider ögonfkenligen för-

(*) Neml. i *Företalet* til *Förfök. til gångb. Sjukdom. utrön. för år* 1754.

förtvina. Det Påfviſka Klerkeriet viſste behändigt den konſten, at bortvända folkets hog derifrån, och förſoffade alt vett och gagnelig upmärkſamhet med en myckenhet upſpundna järtecken och utſtuderade vidſkepelſer, uphöjandes alla med en mun nödvändigheten af Offer och Tidegårder, ſom drogo inkomſter i deras pung, men förqvafde all Sedolära och dygd. Imedlertid fick Studiernes vård, likaſom med en ſlags rättighet, endaſt höra dem til, ſå at Lärdom och Klerkdom kom at betyda ett och det ſamma; men vordo under ſlik vård dels förqvafde med vilja, och dels äfven vårdslöſade af oförſtånd. I denna räkning kom ockſå Läkarekonſten med (*), bygd på ſå ſvaga grunder, ſom jag nyſs ofvanföre omrörde. Det kom då ej ſå noga an på, at hafva ſkaffat ſig någon inſigt deruti medelſt läſning och förfarenhet; man kunde likavål uträtta ſtora ſaker och göra makalöſa curer, ty når ingen ting annat halp, viſste man den genaſte utväg at blifva hulpen genom underverk. Utom de åtſkilliga dråpeliga Curer och järtecken, ſom Kong OLOF *den Helige* i Norige föregifves hafva efter ſin död åſtadkommit (**), och utom åtſkilliga våra Sven-

 ſka

(*) Hr. O. v. Dalin hänförer detta til år 1103. *i Svea Rikes Hiſtor. II. Del. p.* 54. der han ſå ſkrifver: *Präſterne tilvällade ſig Läkare-konſten, likſom de gamle hedniſke Drottar, efter hon i den okunniga tiden ſåg ſå underlig och öfvernaturlig ut; men ſom de dels voro mycket ſläte i den Vetenſkapen, dels ville gifva henne ett anſeende af Miracler, ſå blef hon föga annat, än vidſkiepelſe.*

(**) Snorre Sturleson i deſs *Heims Kringla* antecknar en del af deſſa järtecken; ſe *Ol. Helges Saga C.* 248, 253 *och* 258; Jämf. *S. Ol. Saga på Sv. rim p.* 68. 73. Kong KNUT *den Helige* i Dannemark

ſka Helgons utropade mirakler i både en och annan måtto (*), hafva vi ju en lång liſta på rått mårkeliga curer för åtſkilliga ſvåra ſjukdomar, ſom vid Tolfhundra - talets ſlut ſkolat åtföljt vår då långeſedan afdöda Kong ERIC *den Helige*, når man blott med utſått löfte af årkånſla anropade hans biſtånd (**). Ja, vi hafve ock en annan liſta på åfven dylika curer, ånda til och med upvåckande frå de döda, ſom i början af Fjortonhundra-talet ſkolat ſkedt uti Svartmunka-Kloſtret hår i Stockholm, för det man allenaſt med böner och ſkånker infunnit ſig der vid ett på ett altare ſtående Belåte, ſom föreſtålt Frålſarens nedtagning af korſet, och vid den helige *Matthiæ* graf; ſkolandes ock ofta blotta föreſatſen, at med årebetygelſer och offer beſöka detta undergörande Belåte, varit tilråckelig nog at återſtålla hålſan (***). Ett tydeligit prof af den tidſens grufveliga blindhet, ſamt de egennyttige Munkarnas grofva tiltagſenhet, hvaraf likvål Stockholms ſtad hade den förmån, at få anſenligt tillopp af mycket och undertiden långvåga folk, ſom aldrig plågade komma tomhåndte.

Men det gick icke altid an för deſſa Låkare-Munkar at bota folk med underverk, ſårdeles når de

har ock varit kånd för dylika mirakler; ſe ÆLNOTHUS *de vita & paſſione S. Canuti D. R.*

(*) Af deſſa kan jag i haſt påminna mig S. HELENÆ *de Schedvi*, S. ESKILLI *Epiſc. Strengn.* S. PETRI *B. Birgittæ Oeconom.* S. CATHARINÆ *Vadſtenenſis* &c.

(**) Se ISR. ERLANDI *Miracula S. ERICI, edita a* J. SCHEFFERO 1675.

(***) Se *Miracula Sanctæ Crucis Stockholmiæ*, edita a L. ROBERG 1725.

de träffade förståndigare Patienter, som kunde märka bedrägeriet. Då var ej annat til görandes, än hjelpa sig fort med empiriskt fladder och några ynkeliga Huscurer, som de hämtade hvar de kunde, och i möjeligaste måtton vanskapade med orimligheter och grål (*). Hvad de sjuke

C 5 der-

(*) Af sådant slag ha vi nog många qvar, men jag vil nu anföra en af de äldsta jag sedt, hvilken jag finner införd uti en handskrefven Pergaments Lagbok i K. Antiquit. Archiv. som fordom tilhört Riks-R. Arv. Trolle på Fjortonhundra-talet. *Ffore forgifftelse och ath oorme moge vpkastes eller paader eller andre ethermarcker. ffórst giffues them som sywker er i try dygn encthz annz dricke en bóónefwdh hwilke swdith er i kióth och flesk, en vppo tredie dagenom skall saman sywdas brakwidha barcker och tybasth i gamblo olee, en stekæ swdh och skall aff skrapas thz yttherste aff barckenom oc skulle tessa barkin liggee wndhen passione dni. oc skall thz silas och siden skall skawes ther j merræ Och thz skall then dricke som forgiffwen er I nampn fadhers sóns och then helge andhe Amen.* I samma bok finnas ock flera, af hvilka en del lär nog haft någon verkan med sig, t. ex. denna följande Stålmjölk emot Rödsot: *Thette ær boot fore rodesoot. Taghi sóta koo miólk ostglada oc lathi wthi ena gryto oc taghe ther til iij osmunda jærn, oc góre them glódandhe heta oc læthi swa en i miolken i gryttonne oc lathe ther mz siwda miolken oc skwma thz orena aff henne Swa læthi wthi gryton then andra osmunden oc lathe ther mz siwda miolkenn oc skwme thz orena ther aff. Læthe wthi swa then tridia i miolkenne oc hetan oc lathe swa siwda miolkenn mz Oc tha miolken hon ær kaal worden Tha taghe aff then hinnona ther ligger oppa oc giffwe siden mænniskionne at drikka, en tiid, oc saa annen tiid oc swa tridia tha faar han boot.* Sämre är en annan Huscur deremot, som i samma bok står: *Item fore blodsoth tagh dwstmyól och brend ekebark j aska och baka ther aff en kaka och geff then Sywke ther aff æthe tha faar han booth.* Strax derunder läser man följande, som tvifvelsutan föreskrifs emot samma sjukdom:

dervid båtade, kan väl hvar och en tänka. Icke dess mindre visade desse Munkar sig mägta vissa på sin konst, så at de ock tiltrodde sig utan stor möda kunna fördrifva de då så allmänt fruktade Spöken och trolleri, hvarpå Recepten ännu finnas, dem vi ej utan löje och medömkan kunna läsa (*).

Jag

Pulueres imperiales. Item skall man taage Hammerslageth ther man slaar aff kooper kiellda Oc stöde thz smoth oc sictedh gönom eth grandh kleeda oc tage siden pulueres ene en viij deell swo mögeth som hammerslageth thz wegher oc blande thz well samen oc drick ther aff en sölskeede mz reenth watn thz hielper. Derpå följer ett botemedel mot Frossan: *Contra febres. Fore kollesooth. Item tagh paradise koorn kieldere haals oc skerssöde lige mögeth aff hwer there oc maall thz smoth oc sydh thz i ædicke wdi en potthe well lwcth en liden stwndh oc giff then Sywge ath drickæ thz warmsta han gideer oc ladh hannem encthz æde eller dricka ther snarligen vppo oc gör thz i tree dage eller tiil thes han foor bodh wdaff oc wacthe tegh ath tw dricker ey mögeth thz öger sywgen.* Äfvenledes förekommer der ett annat för Får och Getter: *ffor ffoær oc geeder ther foo sooeth oc skab. Item tagh iij skepper salth, ij skoelepund laagerbeer eth punnd skarsöde Item j skeppe malyrteffrö, en j skeppe ærther en j ske. böner, en j skeppe skorsteen sooedh, en j skeppe wngh eege barck töreken oc stöden well smoo, erthernaa och bönerna skall man halff sywde oc töckes oc stödes smoo, en j skeppe grøffth reffweth brödh oc meenges alth tiil hobe oc giffues foerna en tiidh ijnnan om wegen then tiidh ath icke regner om morgenen eller affthen oc mesth om ste. morthens tiidh oc förste fröfth wille the ey ædeth tha meengeth mz haffre, tiil eth hwndret fooer er nogh aff eth faadh aff thza.*

(*) I Hr. Sv. Brings *Samling af Handlingar och Påminnelser til ljus i Sv. Historien, I. D. p* 18. finnas 2:ne sådane Recepter inryckte, som så här lyda: *Tak liffsens wathn oc i thet lät quintam essentiam af*

Jag ſade, at Låkarekonſten under Påfvedömet kom i de andre vetenſkapernes följe at ſkötas och handhafvas af Munkarne. Men jag bör dervid påminna, at de ej derföre kunna räknas deruti för de endaſte, med uteſlutande af alla andra; ty jag kan icke tvifla, det ju då, ſå väl ſom i ſenare tider, landſtrykande Qvackſalfvare och vidſkepeliga Käringar befattat ſig med denna ädla konſt, til alt för mångas ofärd och lifslät (*).

El-

gwl oc perlor oc yrtena perforata, ällr fröet af henne, oc giff honom drikka ſom är beſäghder. Item, tak gallan af enom fiſk, ſom heter Saringina, oc läth i ena byſſo ſom giordh är af eneträ, oc tha tw gaar i ſängh, läg paa glödherna af them gallanom, oc the röken fördriffwer allan trölldom oc diäffwlſkap af the hwſeno.

(*) Ännu vid år 1557 klagar HENRIC SMIDT, en Borgare i Malmö, öfver det öfverflöd, ſom på ſådana ſlags Läkare fanns uti Dannemark. Jag vil hitſättja hans egna ord, utur *Företalet* til hans *Tredie Urtegaard*: *Lerde oc trofaſte Læger oc Joremodre fattis her vdi mange Steder, Oc vdi deris ſted haffue wi forlöbne Muncke, Nunder, wlerde Preſter, forderffuede Köbmend, gamle Kerlinger, ia Sudere oc Smeder, Trolkarle oc Trolkoner, oc andet ſaadant orkelöſt Folck, ſom icke ville arbeyde oc ſöge deris föde næring oc biæring met det de aff rette ſkulle, men ville helder gaa orckelöſſe, oc föde ſig met det de haffue icke lært, ſom er lægedoms Kaanſt, oc vide icke huad dygd oc krafft Lægedommen haffuer met ſig, om hand er aff varm eller aff kolder nature. Saadanne næſeuiſe ſelff giorde Læger kunde oc ſee vdi den ſiugis vand, huor mange Griſſe Soen ſkal faa, oc huor mange Kalffue Koen er met. - - - Diſſe bedragere oc forderffuelige Menniſke, naar ſom de haffue leſt eller lert it ſtöcke eller thu vdi lægedoms Kaanſt, met det ſamme vnderſtaa de dem at hielpe huer mand, i huad ſom helſt Sot oc Siugdom mand haffuer. De handle oc göre lige ſom den Skomagere der haffuer icke vden ith*

Eljest kan väl icke heller fela, at ju då och då äfven någon Svensk måtte funnits, som utrikes vinlagt sig om Medicinen, antingen vid Högskolan i Paris, dit åtskilliga Svenska ynglingar reste at hämta lärdom, eller ock på något annat ställe; fast det verkeligen ser ut, som man icke rätt stora framsteg lärer kunnat gjort, emedan okunnighets dimman jämväl der ute gick i svang med nog mörker och oreda. Och af detta slags Läkare vil jag tro den JOHANNES varit, som nämnes för Medicus i Wisby, och dog år 1343 (*), så väl som den LARS JOHANSSON (**), som år 1363 såges räddat Kong MAGNI ERICSSONS lif, när han af förgift var en gång när döden. Skulle man nu vilja påstå, at desse Läkare hafva ägt någon försvarlig insigt i Medicinen, så måste man dock tilstå, at deras likar varit nog få, och at dessa kanske varit de endaste i den då varande dunkla och barbariska tiden, som något i denna vetenskap kunde. Det är åtminstone visst, at framme vid början af GUSTAF *den I:stes* regering var här i hela Riket icke en Medicinæ Doctor, utan i stället idel Äfventyrare och idioter, ja, utom en *Anonyme*, som åt Nådendals Kloster gjort ett kort sammandrag om några få Örters och Läkemedels kraft (***), icke

par Lester, och vil göre Sko offuer dem som skulle tiene til huer mands födder. De stiele liffuit, Helbreden, gotz och pendinge fra mangen mand.

(*) *Diarium Wisbyense* hos LUDEWIG *Reliq. Msc. omnis ævi T. IX. p.* 204.

(**) Hr. BRINGS *Samling II. Del. p.* 25. Hr. O. v. DALIN nämner honom för K. MAGNI *gode Läkare*, i *Sv. R. Hist. II. Del. p.* 537.

(***) Denna lilla piece finnes ibland Handlingarna i K. Antiquit. Archivo, och tyckes vara på Fjortonhun-

icke en Svensk, det man ån vet, som något hade skrifvit i Medicinen, förr ån Föreståndaren i St.

---

dra-talet skrifven. Den innehåller vål ingen ting af sårdeles vigt och vårde, dock som jag anser den samma för den åldsta medicinska tractat som på Svenska blifvit skrifven, håller jag henne vård at nu hel och hållen inrycka:

Thus rôkilse thz ær heet ok tôrt j andro trappa Stampar man rôkilse ok temprar mz clar aff ægh ælla mz lyome kono myôlk tha skærer thz öghon Stampar man rökilse ok tæmprar mz ætikio ok quado ok miölk tha heler thz færsk saar Item temprar man thz mz thz fæta af swin ælla mz fara talgh, tha dugher thz til thz ther brænt ær Temprar man thz mz warmt win, ok lather j öron tha dugher thz fore örna wærk Item tæmprar man thz mz olio af rosær ok bleko tha dugher thz fore spolorma som plæga j buk wæxa ok spina bôld Item tæmprar man rökilse mz quinno miölk ok lægher mz bolda som warder for nidhan a manz ardz som kallas bubo tha heler thz Item temprar man rôkilse mz win ælla ætikio ok drikker thz, tha dugher thz fore blodhloot Item stampar man rôkilse mz aloe ok mz thz hwytha af ægghit swa at thz warder tiokt ok lægher wydher benbrot ælla the saar som mykit blödha ok binder wider, ok lôlör thz æy aff föræn han wæt hwat hællir thz ær saman groit ok lægger thz opta wyder alt ther til thz warder helt Item rôkilse ær got for blodhrunna ok thz störkyr mans mynne mz sinne lukt Item hwar swasom thz æther mz enne yrt som hether origanus som kallas konungher oppa swænsko, han maa opspotta allan sywkdom aff howdet, ok thz sama gôr lætta tungho af henna sywdom Stampar man rökilse ok gasa yster saman ælla fara talgh tha dugher mykit fore thz ther brænth ær ok eld hafuir skadha.

Jvniperus thz ær ænætræ oppa swænsko, warda eldh glödar holda mz ænæasko tha sigia mæstare at then eldhin gither længe lifuat, ok sigia at han gyter blifuit ther i lifuandis wæl eet aar omkring Thetta træ bær trigiahande fruct, the första ær grôn bær oc sma, oc annat aret tha wardha the stor ok faa tha mængdan leet, æn thridia aaret tha wardha the fulmoyn oc æru tha swart, Thzta thræ ær heet oc thôrt af natwr j thridia trappa, Ffructhen af thzta trææt ær nyttokt til lækedom, om hon hæmpthas om warena ok gômis swa tw aar, tha hafua the makt at lôsa ok opnötha ondha watzsko, ok störkia leme For lôsom quidh af starkom lækedomom, tha ær got at sywda hænna bær i ræghwatne, ok bada honom ther wthi som sottena hafuir, Af ænebærom maa man göra olio, Ok thenna olia ær alla mæktogasth ok kraptogast mothe quartana om af henne taxs hwar dagh swa miket som een dragma wægher, ok nöthir thz i dryk æller j mat Thz dogher ok wel mot röso bôldh om hon warder smordh ther mædher, The sama olia dugher ok wæl thöm som j bruth falla Item sywder man wiin ok lather ther til af thesse olio æller enebær ok

St. Britas Hospital i Rom, sedermera Biskopen i Vesterås, PEDER MÅNSSON, ute i Italien 1522 sam-

thôrra ficor Tha rensa thz bryst ok tagher borth hosto, thztæ thræ waxær j bærgh ok stenoghe jordh ok orma fly thes træsins skuggha, ok thy sigia mæstarene at thz dughir fore ethir. Thzta scrifuas j proprietatibus rerum book.

Mirra ær heet ok hafuir makt at styrkia magha ok af sinne starke makt tha dragher honom saar tilsaman, mirra hafuir makt ath lôsa onda watzsco j kroppenom ok nôther henne op medelmattho ok gômir döda manna kroppa oröthelica om the warda smördhe mz mirre smôrilsom Item hon orkar wara i sinne fulle makt ofordæruat wæl hundra aar Item mirra somlikin sma ok som stoor, ok tha skalt thu thz wytha at hon som gull ær wthantil ok nokot lyws rôôt innan till ok skynande wyder hon ær godh, hon styrkir magha för ær sagt, ok hon rensar onda wæsko j ôffra delenom j brystheno som skada lefuir ok lungho ok hiærtha Item dragher hon onda lukt bort w munnenom, ok alla onzsko j tannagardenom ok wætzsko tha lækir hon ok thörkar Item rothin saar j læppom tha rensar hon ok lækir Item hon störkir hiærnan Item störkir hon mekit thz rumet som barnet liggher j innan modherrenne lifue ok alla ofuirflôdogha wætzsko j thz sama rumet tha thôrkar hon, ok hiælpir hon barnet som ther ær inne aflat Item dræpir hon matka j ôrom Item æthir hon dôdhaköt af saar, ok got köt ok lifuandis tha ökar hon ok beuarar wthan skadha Item thz komber ok wt spolorma w bukenom Item komber hon wt dôt barn Item lather man ey mera en som ena bôno j manz dryk, tha dugher thz fore lange hostho ok krankt andha fangh, ok fore sydho wærk ok fore thz at manz inælue æru saar Item halder man mirram wndher sinne thungho ok swælgher thz in, tha thz rindher ok wæthis tha lenar thz thungha rôsth ok gör hona skæra Item thaghir man ey mera en ena bôno för en kalda sot grypir man tha hiælpir thz Item tempras mirra mz win ok twas howdh j tha dugher thz fore howdh wærk Item warder thz blandat mz ögna smörilsom tha hiælpir thz faa skæra syn Item mirra sudhin j öll ælla win ælla j androm dryk ok swa drukkit, thz six wara got fore giældh ok hiælper manne at sofwa thz ær prôfwat Item wardher mirra mz nokot waat bladat æller smôrt ok smörs ther kropen mzdher tha koma ey loppor ælla lyys ok the fly fore henne bezsheth.

Sinap ær heet ok thôr ok hans frôô ær æn hethare, Sinap gôr man hwast wet ok lôsör buk ok bryther sten, ok rænsar nætte Item stampar man sinnap mz lit watn ok twar forinnan gomor, tha rensas howdh mz nywsan Item æther man sinnap tha styrkir thz magha ok fordrifuir sywkdom Item sennap stampader mz æthikio heler hogorms beet Item sennap brænnir mans hugh, ok gör man wiis oc ær godh wydh ôghon ok howdh ok lungo oc magha ok hosto ok wærk j laar ok j blædro, ok wydh bolda j mælta ok lifuer ok wydher gamblan sywkdom j magha Swa ær ok om man stampar sennaps frôô ok krummona af hwyt hwætebrodh swa at

ſammanflickade en liten elåndig Låkarebok, efter tidſens lågenhet, hvilken aldrig ån blifvit utgifven

twa luthur æro ſinap ok thrydiunghen brödh, ther til lathe thörra fikor ok honag ok ætikio, ok thes mera ther ær wyder aff fikommen ok honagh ok myndre af brôdh krummonne thes bætræ ær thz thzta ær opta pröfuat, tho ſkal man ey læggia thz widh hwar ſywkdom Item lægghir man ſennaps frô ællir rôthir innan moſt ſwa at han faar ther krapt aff ok thöf ællir ſmak, tha ær then drykker miket helſam fore manz quærka ok fore magha, ok fore öghon ok fore mangha handa wærk i howdh Item af ſinaps frö gôrs olia ther mikit dugher lænda wærk ok ſidho wærk Item ſudit af moron af ſinnap ſigx dugha fore tanna wærk Item æther man ſinaps frö tha lenar thz röſt ok lætthir Item ſinnaps rôkir dugher miket brutfællingh ok ſigx wara godher fore malath ſoot ok fore krampo ſoot, ok renſar ok færſkar manz leeff Item ſinaps frô ſtampat mz fikor ok lagt oppa ny rakat howdh, tha dugher thz fore howdh giæld, ælla om man ſmôr oppa ſina föthir. ther mzder Item ſtampar man ſinnaps frö mz nokot thz ſom ſmôrukt ær tha dugher thz fore ſkorff Item ſtampadher ſinnapir æller malin mz ætikio renſar likwardinga ſaar thz ær ſpitælſko ſaar om the ſmörias ther mzder Item ætir man ſinnap för æn kallaſot. tagher honom tha hiælpir thz at hon warder ſaktare ok forgar mz allo om han thz ydhkelica plæghar ok flye dryk æpter at hon hafuir a honom haldit tha honom törſte. Man ſkal thaka ſynap ok latha til fiærda deel af honagh ok mala han mz godhe ætikio, han ær ſwa godher wel j fiorthon dagha. Item om man ſtampar han ſman ſom miöl j mortara ok læther ſidhan ther til fiærda lot reent honagh ok wrider thz alt ſaman ſom en degh ok gômir thz ſidan i blædro oc maa thz ſwa alttidh hafua, ok taka ther aff ok ſpædra thz op mz ætikio tha manne lyſthir tha dugher thz. Item man ſkal taka ſynap ok latha til thridia delin af honagh oc tionda delin af aniz ok ſlykt thu kanel ok mala hona mz godho ætikio ok lata j lægil thz ær got wel thre manadha.

Caſtoreum thz ær bæuergell, æ theſſ ferſkare hon ær theſſ bethre ær hon oc mæktoghare til lækedom ok thz ær ſant tekn at the æro ey falſkade, at badhin ſtykkin hafua ſina pungha hela hengiande wider ena ſeno ok fult mz fetma mællan thera, ok thz maa wel blyfua j ſinne fulle makt ok kraft færſt ok oruthit j ſyw aar, ok thz ſkal læggias i lækedoma æpther wykt, ok altidh ſkal takas bort af hynnan wtan til ſither. Thz hafuir makt at löſa ok optörka ok tunth gôra blodh oc ondha wætzſko ok mæſt ſtörkir thz the leme ſom ſamanbunne æro mz ſenomen, ok thz dogher fore miket onth, thz hiælpir brutfællingia Item thz hiælper howdh ſom wærk hafuir af kôld Item thz hiælpir tungonne wanſka ok faar j geen thz mal ſom ſnart bort takx, wm han halder thz wnder ſinne tungo ok thz ſmælthir ther tha dugher thz almænnelica fore the ſoth ſom kallas paraliſis thz kallas bortakin ſom hender ſtundom j enom lem ok ſtundom j halfuom

ven på trycket. Det år fór denna nåmnda Låkarebok, fom PEDER MÅNSSON fkrifvit det mårkvår-

kroppenom at inthe nythis af honom Om thz warder fudhit j win mædh rutha ok faluio ok takx fwa j dryk, thz opwækker ok rörer ok ftörkir hiærnan, ok thz gör at nywfa, thz opniar onth mynne, thæt gör at fofua om thz warder fodit mz olio af rofom ok thz fmórs howdh mz. Thz dogher ok mot ftarkafta fkorpions ok lukka ether ok fore wærlto orms ether tha hiælpir thz thzta figher mæftar plinius i attunde bokinne &c. Hans pyys thz dugher ok famaledis til al the thingh fom nu æro fagdh af befuergælenne om thz warder takit oc beuarath thz dragher fran quinno fot ok hiælpir barnbördh ok mykin annor dygdelikin thingh fom lant ware fcrifua af. Item hans fætme ær myket goder j lækedom.

Malyrt thz kallar abfinthium oppa latino, hon ær heet ok thör af natwr, hwlkaledhis man æthir hona ælla drykkir, tha ftyrker hon magh, tho ær hon beft om man fywdher hona j rægn watn ok fkæris fydan ok kölis en dagh för en man drykkir hona theffalundh ma hon hiælpa mangom ondhom fywdomom fom manghe faa j magha, Item teffalundh ælther hon fpolorma bort ok löfir manz quidh ok dogher fore miket annat ilt ther man for ilt quidh, Item hon dogher ok at pyffa, ftampar man hona mz ætikio, ok fmör fik mz tha fly fran honom loppor ok lyys ok flugor af henna dön Item blandar man hona mz mærke ok temprar, tha dugher hon fore golafot ok om hon gifs fwa ofudhit Item hon heler ok lifuir om man lather nardus ok malyrt faman Item blandar man ætikio mz malyrt ok drykker tha hiælpir thz nywra, Item malyrt dugher for ether aff ther man faar af bet Item lather man honagh widher malhyrt tha fkære thz ögon ther fmörias mz Item then emyn fom gaar af fodene malyrt, hiælper thöm örom fom waar ær j ok madka Malyrt ær godh wider ny faar om hon ftampas ok læx ther wider Item hon dogher ok fore kladha om man fmör fik i henna fodh Item man fpyyr ey a hafwi om man drykir hona för mz annan drik Item ftampar man malyrt ok binder wider manzs bulet anbudh mz linnen klut tha hiælper thz, Item lægger man malyrt nær finne fængh tha dugher hon fore föfn Item læx malyrt j klæde tha fkadar maar ey thöm thz fama gör pors Item ftampar man malyrt mz honagh tha dogher hon fore thungo böldh, ok fore blanadh ther om öghon kombir fore örna fangh tha ær malyrt godh mz oxa galla Item ær manz nyuræ hardar lægge malyrt wyder Item fywder man malyrt mz olio færfka ok fmör fik wtan oppa maghan tha hiælper thz honom myket Item mws æther ey the book ther fcrifwas mz thz blæk ther mz malyrt fiuds Item romara halda gefua malyrt at drikka fore at göma manz helfo, ok prifa hona til lækedom mera en gull ok filf.

Urtica thz ær nætzlla hon ær miket het hon dugher fore gulafot om man ftampar hona mz win ok drykkir thz Item nætfla frö wælt j honagh thz dugher fore fywkdom j kodda ok thz heler

vårdiga Företalet på vers, ſom ibland annat korteligen förtäljer Medicinens då varande ſtåta til-
D ſtånd

gambla hoſto om man drikkir thz opta ok thz fordriſuer köld i lungho, ok thz ær got fore bolen quidh fore allo theſſo ær næſla frö goth mz honagh ælla win wælt om man drykkir thz opta ſwa ſodhit, tnz ſama gör ok færſt næſla ſodh om thz takx warmt Item ſtampar man ſalt wyder næſla bladh tha ær thz got wyder bolda ok ondh ſaar ok thz got widher thænder, thz dugher ok fore hundhabit, hær mz ather groor thz thz ſom ſkadhat ær af bruk ælla been ok törkar ondha watzſko Item om næſla rot ſtampas mz ætikio tha dughir thz fore böldh i mælta, ok fotha böldh Item lægghir man nætſla bladh i næſa tha blodha Item ſmör man ſit anlete mz nætſla ſodh fore blodhrunna tha ſtæmpnis thz Item fore bolda j riff ok fore ſidho wærk, ok fore boldha i lungo ær nætſla fröö got ſtampat mz honagh ok ſmort owan oppa Item kal ſodhin j færſka nætſla gör löſn i quidh Item nætſla ſodh ſkalpas thz længe i munnen, tha dugher thz fore drypil Item ſmörilſe dugha ok til at ſwættas.

Mirtus thz ær pors thræ æller fruktin ok badhe træ ok frukt dugher til lækædom, tho ær fruktin bætræ æn blonſther ok the kunno lægghær at gömas ok ſwa ath the thörkas i ſolenne ok teſſ færſkare frukthin ær theſſ betræ ær hon, hans lagher doger fore löſan quidh, ok thörkar ondha wazſko w öfra delenom i bryſte om han ſiwdz i ræghwatne ok bryſtit bakas ther ſwa mædher thz ſtæmpnir ok ſpyningh om han ſywdz i ætikio ok lægs ſwa oppa maghan, Aff honom brændh aſka lækær ſaar ok ondha boldha ok ſigher mæſtare plinius at pors ær twæſkona hwyt ok ſwart ok then ſwarthe ær bætre Item han dogher fore næſa blodh, ok gör at piſſa, ok dogher fore ſcorpions ether Item hans ſodh dogher them ſom ſkallothe æro ok haar aflöpir, blandas han ſtampader ſma mz hwæte myöl tha dogher thz fore bolen ögon Item af porſa blonſter tha görs olio ok af löfuena ok af bærommen, ok thz lynar wærk ok bindher ſaman ſaar, ok renſaar ſaar, ok hon dogher til all the thingh ſom nu æru fore ſakt, ok hon renſar ſar öron ok bolin om thz warder opta ſmört mz henne. allt hær til ſagt, thz fins j mæſta plinius ok mæſtare yſaac bökir.

Contra furfures ſiue raſta quod eſt ſkorſuir

Primo twa howdet j thz watn æller æthikio ſom camomilla ær j ſodin ok förra væl ſtöt, ok twa opta. Item kraſſe ſtötther mz gaſa yſter thz duger ſmöria mz Item viole bladh ſtöt mz honagh lækir raſlika. Item malyrt ſtöt ok lagh wyder howdh duger. Item bladhin af piperrot ſtöt mz galt yſter oc viderlagt. Item aſkan af merahögenom blandat mz olio ok törkat wyder ſolena thz heler wel. Item æke aſkan dughir wel ſtröö oppa. Item æke löff ok mydelbarkin af ækinne ſudhen j watn oc ther howdhet twaget mzder dugher wel. Item gamalt yſthir ok brenneſten oc celidoniam ſtöt til ſaman oc lagt oppa duger wel. Item

ſtånd hår i Sverige, ſamt den tidens oſed, at i ſtållet gråla med Syllogiſmer. Hans ord åro deſſe:

I Swårike år thet ſtor ſkam oc ſkadhe,
Når Nokor bliffwer ſjwker reds ſkofwel oc ſpadhe.
Wm låkedom the alzinthe wilja tånckia,
Thet rőna Faderlős barn oc hwar en Änckia.
Låkedoms Doctor år ingen i thet riketh,
Swa åter hwar ſin math illa i ſpikith,
Ej heller Cirurgus ſom ſtuderat haffwer,
Wtan Äfwentyrara ſom frågſta hwat lagh thet tagher.
Sylogisſmos ſtudera alle oc emptimema,
Ej witande hiålpa főr ena lithla blema,
Wtſånde thy Konungen godha mån,
Til at ſtwdera låkedom, thet raadher jak ån (*).

Jag kan icke veta, om denna Peder Månssons hår yttrade nit at få goda Månn utſkickade főr at med flit och eftertryck ſtudera Medicinen, någonſin kom főr K. GUSTAFS őgon; men jag vil likvål intet tvifla, at ju oftanåmnde ſtora Kung åndock låt ett főr framtiden få hőgnődigt ſteg vara ibland deſs főrſta omſorger och gőromål, få ſnart Rikſens omſtåndigheter det någorleds ville tillåta. Han hade icke eljeſt kunnat uppå ſotſången omtala, det han anvåndt få mycken omkoſtnad, ſom någon annan Furſte eller Herre, főr at få tilgång i ſitt Rike på ſkickeliga och vålfőrfarne Doctorer (**). Icke deſs mindre får man

---

viij vntie af alun oc twa aff ſalt ok ſmælt j ſtarke ætikio ok ſmőri ther mz. Item tak en warman ſwyna maga ok dragh oppa howdet j ix dagha oc twa ſydan mz kalla watne. Item twa mz tywra galla. Item mz færſkom ſwyna træk æller mz færſkom nőtha træk. Item win drægh enſam dugher vel Item ſynap Item ſtaphiſagrea mz olio.

(*) Se Hr. Brings meranåmnde *Samling I. D.p.* 16.

(**) Se Ordinarii Stockholmenſis Mag. Johannis Journal őfver K. GUSTAFS ſiſta ſjukdom, ſom fin-

man ingen reda på några Medicinæ Doctorer af infödda Svenska uti hela denna Konungs Historia. Det kan fuller hända, at en och annan funnits, och den fråtande tiden sedermera utplånat deras minne; men jag vil snarare tro, at vår Svenska ungdom, som utomlands vinlade sig om Medicinen, hvilken här inrikes ej stod at få lära, höll för onödigt, at kosta pengar på Doctors-grad, i en tid, då folket sållan eller aldrig någon Låkare sökte, och icke heller vissa och ordenteliga Sysslor, hvarvid bröd och tarfvelig utkomst kunde vanka, blifvit ännu til Låkares upmuntran inråttade, mer än endast vid Kongliga Hofvet (*). Sådana omständigheter måtte väl mer än en gång

 för-

nes i Mscr. under följande titel: *En kort Underwijsning om Stormächtige Herres och Förstes GUSTAF ERICHSONS, Sweriges, Götes och Wändes &c. Konungs, härliga aflidande, samt med alla tiders och ansächtningars och tahls sanna förklaring, med the Personers som när woro, nu Michaëlis Anno* 1560.

(*) Doct. CHRIST. MORLIANUS, som vid denna tiden var Medicinæ Professor i Köpenhamn, lämnar en dylik beskrifning om tilståndet i detta mål uti Dannemark. Hans ord äro desse, i *Företalet* til H. SMIDTS *Tredie Urtegaard: Disse Rigers leylighed begiffuer sig saa, at her kunde icke mange Doctores i Lægekaanst nære sig, baade for vnderholdings skyld, oc Lægekaanstens foractelsis skyld, som er stor i disse Riger, frem for andersteds.* Han nämner deremot, huru då på andra orter tilgick: *I Franckerige oc Valland haffuer huer Köbsted sine Doctores oc Apoteker.* Och ett stycke nedanföre säger han: *Vdi andre Land haffuer huer Herre som rig er eller nogit formaar, sin Doctorem, som hand giffuer aarlig løn der faare, ath hand skal vere redebon naar som hannem göris for sig oc sine hans hielp behoff, som oc saa alle rige Herre Claaster haffue deris Doctores, som de bruge vdi Lægekaanst.*

föranlåtit de hemkommande Doctors-åmnen at bortlägga Medicinen, och i stället utvälja Pråste-eller andra Sysslor, som medförde rikeligare uppehålle. Åtminstone bör man ej tvifla, det ju Magister JOHANNES (*), som var Ordinarius Stockholmensis, eller Kyrkoherde här vid Storkyrkan, och såsom Medicus betjente K. GUSTAF på dess sotesång, studerat förut Medicinen, innan han trädt uti andeliga ståndet, ty hans upförande under Konungens sjukdom, hans föreskrefna Låkemedel, och den beråttelse om hela sjukdomens förlopp, hvilken ån finnes i handskrift, och förmodeligen blifvit upsatt af honom sjelf, tyckas nog kunna vitna om en efter den tidsens lågenhet försvarlig insigt i Medicine, som ej på någon annan kunde falla, ån på en man som deruppå hade studerat. Eljest finner man ock flera i den tiden, som kunnat Medicine, och til åfventyrs varit med ibland dem K. GUSTAF skickat ut för at lära den vetenskapen, nemligen en Magister GUILIELMUS, som infann sig vid Konungens döds-sjukdom, och kom då ifrån Calmar, samt en Licentiat vid namn MATTHIAS PALUDANUS, som af K. ERIC vid samma tilfälle upsändes til Stockholm, men kom alt för sent. Är också troligt, at den BENEDICTUS OLAI, som i K. ERIC den XIV:des och K. JOHAN den IIIdjes regering var Doctor och Lif-Medicus (**), re-

(*) Denne Mag. JOHANNES hade den olyckan, at blifva affatt från sin Kyrkoherde-beställning 1562. Se GRUNDELS Disp. de *Stockholmia urbe Svio-Goth. principe, P. I. p.* 39. RÜDLING lägger til, at det skedt för förargeligit lefverne, och at han derföre förklarats all heders-beställning ovärdig: Se dess *i flor stående Stockh. p.* 61.

(**) At Doctor BENGT OLSSON, eller, som han sjelf

redan i K. GUSTAFS tid begynt at ſtudera Medicine, och förvårfva ſig den inſigt, hvaruppå han

D 3

kallar ſig, BENEDICTUS OLAI SUECUS, åfven varit K. ERICS Lif-Medicus, ſer man klart af Kung *CARL den IX:des egenhändigt författade Rim-Krönika p. m.* 36. hvareſt om honom berättas, at han år 1568, vid Stockholms Stads öfvergång til Hertigarne JOHAN och CARL, var en af de aldraſiſta, ſom höllo ſig til K. ERIC, och at det juſt var på hans tilſtyrkan, ſom högbemålte Konung gaf Slottet förloradt, och tog ſin tilflygt til Storkyrkan. Orden lyda der ſålunda:

Swarade honom en hans man,
Som war en Doctor, jag ſäger förſann,
Herre, annan rådh I nu icke hafwe,
Jag låter mig Edert tal behaga,
Ty wiljom wi öpna wår port,
Och denna reſa eij tala mehra ſtort,
Utan i Kyrckian gånga,
Anſe hwad will påkomma.
Fullſnart Konungen af Slottet gick
Och låt åth Kyrckian lida ſig.

Der berättas ock ſedan ſtrax nedanföre *p.* 37, huru denne Doctor BENGT hos Hertig CARL gjorde för ſamma ſin olyckliga Konung en förbön, ſom, för deſs ſällſamhet ſkull och den enfaldighet derutur lyſer, bör här åfvenledes inryckas, ſådan ſom den af Hertig CARL ſjelf anföres:

Då ſade Doctor BENGT, *ſom honom följde,*
Nådige Herre, warer honom hulde,
Regementet kan han eij längre föreſtå,
Det kunnen I ſe både ſtore och ſmå,
Att hans hufwud är honom förſwagadt,
Och warder mehr dageligen daga,
Ty är det Konungens bäſte,
Att I giſwen honom ett näſte,
Dår han kan hafwa ſin roo,
Medan han ſkall här i werldene boo,
Swartſiö kunnen I wäl honom unne
Sade Doctaren ſamma ſtunde.

han ſedan i ſin utgifne Låkarebok viſte det prof, ſom hvar och en vet. Af utlåndningar i K. GUSTAFS tid finner jag en Doctor CAROLUS PALUDANUS (*), til börden Franſos, ſom varit deſs Lif-Medicus, ſamt en Danſk Doctor, hvars namn icke nämnes, ſom upvaktat i deſs Hof fram vid ſlutet af deſs regemente. Jag finner ock en Doctor på ett annat ſtålle omrörd, ſom, då K. GUSTAF låtit förſtöra Svartmunka-kyrkan hår i Stockholm, ſkolat anlagt en Örtegård der på tomten, ſedan man dånfört den jord, ſom hölls tjenlig til Saltpetters beredande (**); men ſom jag ej ſer honom någorſtåds namngifven, kan jag icke ſåga, hvad för en han varit, eller antingen han ibland inlåndſka eller främlingar bör uptagas.

Man dömer altid ſåkraſt om Medicinens tilſtånd och råtta beſkaffenhet i ett Rike, når man får ſe Medicorum tilförlåteliga Journaler och Caſus på ſjukdomars förhållande, och de botemedel de efter anledning af förånderliga omſtåndigheter deremot föreſkrifvit. Jag tror mig altſå om Medi-

---

(*) Han omtalas i Ord. Stockholmenſ. Mag. JOHANNIS handſkrefna Journal öfver K. GUSTAFS ſiſta ſjukdom.

(**) Se J. MESSENII *Stockholms Stads Rimkrönika Mſcr.* 3. Bok. om Swartmunka Kloſtret.

Ther Kyrkian war, Örtegård bleef,
Sig til gagn en Doctor thet dreef:
Han giorde ſom en fåwiſk man,
För Gud thet aldrig ſwara kan;
Ei må förgånglig örter groo
Ther ſom the Himmelſke ha roo.
Doch faſt ſtörre ſynd the giöra,
Som dödas mull thådan föra,
Och från andra orter ſlika
Med then på Saltpetters bruk ſijka.

dicinens tilstånd för 200 år sedan lämna den bästa uplysning, som så långt efteråt fås kan, när jag nu korteligen meddelar hufvudsakeliga innehållet af den Journal, som vår förrberörde Ordinarius Stockholmensis, Magist. Johannes, öfver K. GUSTAFS sista sjukdom upsatt, och som är sällsynt för det han aldrig än tryckt blifvit (*).

Fram uppå ålderdomen, och i synnerhet 3 år förrån denna Konung slöt sin ärerika 70 åra lefnad, åkom honom en stark mjeltsjuka eller Hypochondre. Han började då mer än förr at båra bekymmer om Rikets välfärd; Han klagade altid öfver sina Fogdars olydna och slåta drift i deras vårfs utförande, äskandes stundom mera utaf dem, än de förmådde; Han fruktade altid det värsta, och trodde, det hans återstående dagar skulle blifva idel sorgedagar, inbillandes sig derföre, at Cometer och andra sällsynta händelser endast frammkommo för at boda honom olycka; Han önskade sig ur denna onda verlden, för at slippa en bekymmerfull tid, som han trodde sig kunna förutse, i det Religionen af nya Secter skulle ofelbart antastas och skakas; Han fruktade om sina Kongl. Söner, at de skulle förspilla tron til vår HErre, och förfalla til inbördes oläamja; med åtskilliga flera sådana griller och oroliga föreställningar. Under alt detta märktes hans karskhet och kropps styrka tid efter annan aftaga, hyen förfalla, minnet försvinna, och tungan blifva staplande. Ju mera tiden led, ju mera tiltog Hypochondren, så at Konungen vardt underlig til sinnes, och sig sjelf aldeles olik, ängslig och benägen til altera-

 tion

(*) Titelen på denna handskrefna piece är ofvanföre anförd p. 51. i noten.

tion vid de minsta inkommande tidningar om olyckliga håndelser eller någon dess gamla våns och bekants dödsfall, ja ock vid de orimligaste berättelser om några timmade vidunder. Men når Konungen i Junii månad 1560 hade fått afgöra sitt Testamente, tycktes hans sinnen få mera låttelse och ro, hvilket dock ej långre varade, ån til Augusti månads början, då K. ERICS tilårnade Engelska resa förorsakade en ny oro. Derpå följde Hans Maj:ts Sjukdom, som började med Diarrhée (*), hvilken *den* 13. *Augusti* så försvagade krafterna, at Konungen ej kom utaf Slottet. *Den* 14. *Aug.* om eftermiddagen kommo rysningar med derpå följande Feber. Konungen hade då i början ingen Medicus til betjening, utan allenast sin Barberare Måster JACOB. Men *den* 15. *Aug.* låt Konungen kalla til sig Ordinarium Holmensem, den förr omrörde Magist. JOHANNES, som flöt af urinen, at en hetsig feber (febris acuta) var förhanden, förknippad med Diarrhée, öfver hvilken Ordinarius vardt rådd, såsom den der ej var god at stilla, särdeles i anseende til Konungens höga ålder, i hvilken den naturliga våtskan plågar vara mycket försvunnen. Ingen Doctor var nu at tilgå, och ingen som Konungen bar något förtroende til, mer ån denne oftanåmnde Ordinarius, hvarför ock Hans Maj:t anförtrodde sig hel och hållen i hans hånder, befallandes sin Barberare Måster JACOB och Apothekare Måster LUCAS at gå honom troget tilhanda och göra efter hans föreskrift. Ordinarius låt då sitt första göromål blifva, at storligen förmana Hans Maj:t til tålamod, anförandes många hårliga exempel, samt hvarjehan-

(*) I Journalen står tillagdt: *som år en siukdom af the Bukfoter.*

handa lårdomar utur Bibelen, fårdeles ur *Petri* och *Jacobs*-Epistlar. Men Konungen åskade nu af honom icke så egenteligen någon låkedom fór Sjålen, utan heldre någon lisa fór sin Kropp, klagandes besynnerligen öfver en håftig hufvudvårk, samt hetta i magen och lungorna. Ordinarius lårer nu behöft tid at taga dessa omståndigheter uti öfvervågande, hvarföre ock inga Låkemedel ånnu föreskrefvos, utan hela påföljande natten gick förbi utan ringaste lisa i hufvud eller maga. *Den* 16. *Aug.* stadnade Ordinarius i det slut, at Cholera var orsaken til hufvudvårken (*), emedan Hans Maj:ts ansigte med alla lemmar brunno heta, ögonen voro infallna, tungan var ståndigt torr, och all sömn hade bortvikit. Han låt derföre gifva Konungen Viol-syrup och Granat-åple til at åta, samt Endiviæ-och Cichorei-vatten til låskedryck och at slåcka hettan. Han hade ock vål gerna gifvit Hans Maj:t någon purgation, om diarrhéen icke varit så svår. Konungen talade nu en stund om sitt förakt för verlden och långtan til himmelen, betygandes med tårar, sig vara mått af lefvande, och icke vilja öfverlefva de nu förestående sorgedagar. Då tyckte Ordinarius sig skönja den omtalta Choleræ håftighet (**), för hvilken orsak han låt lågga Rosen-syrup (***) och Oxysaccharum simplex uti Konungens dryck, inblandandes ock stundom deruti Acetosa. Han

D 5 gjor-

(*) Henr. Smidt skrifver i sin *Tredie Urteg. p.* 12. at hufvudvårk stundom kommer *aff den vedske Cholera.*

(**) I sjelfva Journalen säges det, at man såg, det *den förenåmde Cholera begynte grufweligen med sitt uptåndande regera.*

(***) I Journalen står, at *the tillpyntade Rosen-Syrup uti Hans Nådes drick* &c.

gjorde derpå ett i ſitt tycke koſteligit magebad, ſom medelſt ſvampar och dukar lades öfver lifvet, och nödvändigt ſkulle i möjeligaſte måtton vara kallt, hvarföre ock detta bad, ſå ſnart det vardt hett, altid kyldes å nyo. Utom deſs förſökte han ock många andra botemedel, dem han för korthetens ſkull låter bli at anföra, men berättar med ett ord, at til Diarrhéens hämmande brukades *Conſtringentia ſom kylde, conſtipativa och frigidativa.* Ingen ting ville här hjelpa, och natten aflopp utan ringaſte hvila. *Den* 17. *Aug.* började Konungen at hoſta och öfvermåtton kråkas. Ordinarius vardt då illa tilfreds, och begynte argumentera af Konungens många tilförne hafda omſorger och oordenteliga nattvakande, ſåſom ock af deſs höga 70 åra ålder, at den naturliga våtſkan, ſom uppehåller lifvet, ſnart vore förtorkad. Han torde altſå nu ej långre förſäkra Hans Maj:t om lång lifstid, utan framtog heldre Bibelen och började läſa *Davids* 24. Pſalm, tagandes ſig deraf anledning at haranguera med en lång tillämpning, hvaraf Konungen åter uprördes til andakt. *Den* 18. *Aug.* ſom var en Söndag, höll ſamma Ordinarius predikan, hvarpå Konungen begärade HERrans Nattvard, ſom han ock, efter några fångars frigifvande och nitiſka förmaningar til ſina Kongl. Barn, med Gudelig andakt af Ordinario annamade. *Den* 19. *Aug.* klagade ſig Konungen öfvermåtton om både magan och hufvudet, fruktandes, at detta ſenare af den olideliga hettan ſkulle ſpricka ſönder. Nu ville ock Hans Maj:t intet mera taga in, utan ſade Nej til alla deras tillagade Confecter, Syruper och dryckar, hvilket förökade ſjukdomen, ſamt de närvarande underſåtarnes ſorg. Fram uppå middagstiden fick Konungen en liten hvila, och låg ganſka tyſt,

hvil-

hvilket åter upråttade de nårvarandes hopp. När Hans Maj:t vaknade, orkade han med åtſkilliga vackra förmaningar tiltala ſin Son Hertig MAGNUS, ſom då tilſtådes var. *Den* 21. *Aug.* fick Konungen en ſå grufvelig hicka, at andedrågten långa ſtunderna förtogs, ſå at man med möda kunde ſkönja något lit mer (*). När nu Ordinarius det ſåg, och fick derjemte beſkåda urinen, gaf han alt hopp förloradt om någon hålſas återvinnande, menandes ſig hafva nog anledning at förkunna, det ſjukdomen ſkulle blifva långſam och döden oundvikelig. Efter en ſtunds förlopp, började hickan något litet minſkas, men Hypochondren anſatte ſå mycket ſtarkare, inbillandes ſig då Konungen, för det ſå få den gången tilſtådes voro, at deſs flåſte vånner hade honom öfvergifvit, och at icke en gång hans egna Kongl. Barn ſkötte vidare om honom. Hans Maj:t begårde nu ej mera af Ordinario, ån at han för all ting ſkulle förtaga hickan. Ordinarius ſtadnade då i det ſlut, at hickan hårrörde endaſt af den ganſka håftiga diarrhéen och kråkningen, hvaraf Konungens maga för mycket tom blifvit, och var altſå betånkt på något at gifva Hans Maj:t at åta, ſom han tyckte ſnart ſkulle ſmålta och gifva god föda, ſåſom mandelmjölk, löskokta ågg ſamt ſtekta och kokta Hjerpar (**). Han tånk-

---

(*) Ordinarius anmårker i ſin Journal, at detta hånde juſt då en Solens förmörkelſe ſkedde. Han tyckes ha trodt, at ſamma förmörkelſe något til denna anſtöt bidragit.

(**) Mag. JOHANNES har hårutinnan ofelbart fölgt den Danſke H. SMIDTS *Tredie Urtegaard*, ſom utkommit i Köpenhamn 3 år förut, eller 1557, der det p. 73. ſåledes om hicka ſkrifs: *Kommer Hickelſen aff*

tänkte såmedelst vara i stånd at med mat stämma diarrhéen invärtes, och böd äfven til at med smörjelser uträtta något utvärtes; men Hans Maj:t tålte icke länge dessa smörjor, och kunde ej heller för kråkning skull njuta den mat, som honom gafs til at styrka sig med. Under alt detta arbetade nu Ordinarius i dessa 2 dagar med all den konst han visste, at skaffa Hans Maj:t någon sömn, såsom det yppersta medel, af hvilket någon hjelp i närvarande omständigheter kunde väntas. Men hans möda var fruktlös, och ingen sömn stod at åstadkomma uti jämna 14 dygn. Imedlertid når Ordinarius *den* 22. *Aug.* om morgonen til Konungen kom, fann han väl Hans Maj:t illa af invärtes plågor ansatt, men tillika upfyld med hopp om en förestående Himmelsk Krona, den han trodde sig få årnå den nästföljande dagen. *Den* 23. *Aug.* hade den ofvannämnde hickan ännu icke uphört, hvarföre ock Ordinarius, som fortfor at härleda orsaken dertil utaf magens tomhet, föreslog ett Höns kokt uti Hafresoppa (*), hvartil Hans Maj:t dock ej ville samtycka, såsom aldeles ledande til at förlänga ett lif, som han trodde at den Högste hade redan beslutit afskåra (**). *Den* 24. *Aug.* ängslades Hans Maj:t öfver åtskilliga ting, och i synnerhet öfver det, at dess många

ga

Maffuens tombed, da skal mand giffue den siuge den mad som hannem styrcke kand, oc lættelig fordöffuis eller fortæris, lige som er, blödsaadne Eg, Mandelemelck, Byguelling, Höns, Caponer.

(*) I Journalen säges *Hafrewälling.*

(**) Journalen berättar, at Konungen vid detta tilfället skall ha brukt en hop artigt skämt öfver månniskornas fåfängeliga tankar, som fullt sig så löjeligit, at de närvarande, oaktadt deras bedröfvelse, blifvit bragte til löje.

ga med omſorg förſamlade rikedomar nu uti nödenes tid medförde ſå liten glädje och gagn, ſå at Hans Maj:t ej en gång ågde til hands en enda Medicinæ Doctor, för all den omkostnad han hade användt på at få ſig några välförfarna Doctorer. Denna ångſlan tycktes göra Hans Maj:ts ſjukdom ännu värre. Om natten förſökte Konungen at ſtiga utaf ſängen, och låt leda ſig hit och dit uti Kungliga rummet; men under det ſamma blef han ſå matt, at han började fryſa och ſkälfva, hvarför ockſå nödvändigheten tilſade, at genaſt begifva ſig til ſängs igen, och på båſta ſätt låta hölja på ſig. *Den 25. Aug.* hade en ankommen Danſk Doctor (*) ſökt at förviſſa Konungen om deſs hälſas återſående, och derigenom gjort, at Hans Maj:t nu åter kom ihog en hop verldſligt bekymmer, under de hvarjehanda ſamtal, han höll med de efterſkrefne Präſter, Arche-Biſkopen LAURENTIUS PETRI och Kyrkoherden i Upſala Måſter MÅRTEN, hvilka icke ſparade hvarken andeliga förmaningar, eller tröſt af Guds ord, och ej heller förſummade at bedja GUD förlänga Hans Maj:ts lif. Men ſådana böner tyckte nu Konungen föga om, långt heldre nögd, at de anropade GUD om en ſnar förloſsning för honom härifrån; hvaraf Ordinarius tog ſig tilfälle at än vidare yrka på tålamod. Nu började Konungen klaga ſig om den högra armen och högra ſidan, hvaraf Ordinarius fick nya bekymmer, räknandes ut, at denna tilſtöt ſkulle betyda en *Paralyſis*, icke någon ſådan, ſom han trodde vara vanlig, neml. *ex crudis & ſuperfluis humoribus*, utan en annan *ex colica affectione nimia præcedente*, hvar-

(*) Mag. JOHANNES nämner denne i ſin Journal för *den Danſka lößsachtiga Doctor.*

hvarföre han ock, efter Hans Maj:t ingen ting felte til sinnen eller förstånd, låt göra *Fomentationes*, som det såges, *med Lavendel-vatten och andra sådana simplicia*, samt lindade väl om Konungens sjuka arm och hand (*). Om aftonen kl. 7. syntes denna handen blåaktig, och urinen grön, hvaraf Ordinarius tyckte sig än ytterligare kunna med vishet förutse Hans Maj:ts död (**). Vid detta laget anlände Magister GUILHELMUS, som äfvenledes hade vinlagt sig om Medicinen, och gaf mycket godt hopp om en önskelig förbättring (***). *Den 26. Aug.* ymsade Konungen rum, och lämnade den stora för-salen, der han i de 14 dagarne legat, flyttandes in uti den innersta, der han förut varit van at ligga, och der han nu årnade afbida döden. Man fortfor nu med de så kallade Fomentationes och lindandet om arm och hand, som dagen förut hade blifvit började, och höll man

---

(*) Vid detta tilfället förtäljer Journalen en liten omständighet, som jag här må tilsättja: *När wij sålunda hadom lindat Hans Nåde, tå såg Hans Nåde på wårt wårk, sade Hans Nåde, O tu Barmhårtige Gud låte så all min ledamot med hela min lekamen vara pyntat och prydd til min begrafning såsom thenne ene lemmen är, tå woro min Siähl när Christo minom Herra.*

(**) Anledningen til detta omdöme tycks Mag. JOHANNES hafva fådt af H. SMIDTS *Bog om Menniskens Vand oc anden naturlig affgang*, Kiöbenh. 1557. der det *cap. 6. reg. 1.* så står: *Grönt vand vdi stercke kaalde singer, mercker döden.*

(***) M. JOHANNES lägger til: *endoch ther wart intet af.* Han tycks intet haft rätt godt öga til denne Mag. GUILHELMUS, eller synnerlig tanka om dess dugtighet, hvilket jämväl kan slutas af ett annat ställe i Journalen framvid slutet, der han strax efter namnets nämnande brukar den förakteliga tilsats: *som sig för en Medico utgifvet hade.*

man i en hel vecka dageligen dermed ut, hvaraf den goda verkan fölgde, at den då befarade anftöten lyckeligen vardt förekommen. Huru imedlertid Konungens andra fjukdom, ej allenaft under deffa 8 dagarne, utan ock inemot hela 3 veckorna til, fig förhöll, och hvad botemedel under den tiden förföktes, finnes nu vara förbigånget af den goda Ordinarius Mag. Johannes, fom til åfventyrs lårer ej haft få ftort at fyfsla dermed, fedan Mag. Guilhelmus anlånde. Han anförer allenaft några vackra förmaningar och tal, fom Hans Maj:t imedlertid då och då höll, berättandes helt kort, at Hans Maj:t låg ganfka ftilla med alla åthåfvor, och på de fifta 2 veckorna hade god fömn, til hugneligt hopp för alla de nårvarande. *Den* 23. *Sept.* kl. 2. e. m. kom befallning til denna Ordinarius, at genaft infinna fig hos Konungen, fom då var hårdt blefven betagen; Så fnart han upkommit, gjorde Hans Maj:t med uplyfta hånder en ganfka hårlig trosbekånnelfe, och låt fedan Ordinarius åter gifva fig HERrans Nattvard, yttrandes genaft den gladafte förnöjelfe i GUD, med förgåtande af alla verldfliga bekymmer, hvaraf han nu aldrig ville mer blifva oroad. Derpå följde en tåmmelig matthet, få at Hans Maj:t vid ett famtal, han kom at hålla med fin Son Hertig JOHAN, om fin ftåndaktighet i den Chrifteliga tron och Evangelifka låran, icke orkade fullfölja talet, utan fick fig en penna, och med den handen, fom lam varit, tecknade på papper, och gaf åt fin Son, denna afbrutna mening: *Ena gångo bekånt, och ther wid blifwit, eller* 100 *gångor talat.* Denna Hertig befalte då Ordinarius at både natt och dag blifva hos Konungen tilftåds, och låt upfåtta en fång åt honom utmed Konungens rum,

at

at deruti hvila når han tröttnade vid at vaka. Ordinarius underlåt då intet, såsom Pråst, at förnåmligast yrka vissheten af syndernas förlåtelse för alla botfårdiga, som alfvarligen flydde til nåden. *Den* 24. 25. *och* 26. *Sept.* låg Konungen helt stilla och klagade sig icke det ringaste, svarandes icke heller på de nårvarandes frågor om Hans Maj:ts något ville befalla, utan med uplyfta ögon och hånder til Himmelen. Och i de dagarne ankom den af K. ERIC utsånde Licentiaten MATTHIAS PALUDANUS (*), som smickrade Drottning CATHARINA STENBOCK med den hugneliga tröst, at Hans Maj:t skulle ånnu kunna komma sig före, i hvilken tröst också Magister GUILHELMUS instämde. Men når Ordinarius *den* 27. *Sept.* åter beſåg urinen, tyckte han sig så såkert deraf mårka tilråckeliga dödstecken, at han nu ej kunde undgå at förkunna Drottningen Hans Maj:ts snart instundande frånfålle. En tidning, den hon så illa tog vid sig, at hon ock vardt sjuk och lades til sångs, och det i samma Sal som Konungen låg, för at altid få hafva sina ögon på honom. Hennes Maj:t hade då ifrån den 13. Aug. aldrig skilt sig från Konungens sång hvarken natt eller dag, så at hon af vakande och sorg aldeles var afmattad. *Den* 28. *Sept.* låg Konungen ganska stilla, såsom tilförne, och ville hvarken förtåra vått eller tort, nekande med handen til alt hvad man

(*) Om denne tyckes Mag. JOHANNES haft tåmmeligen goda tankar, ty först kallar han honom *Höglårde Man M:r* MATTHIAS PALUDANUS *Licentiatus*, och såger sedan uttryckeligen, *at han kom Gud båttre allt för seent*; hvarmed han tycks röja en fullelig öfvertygelse, at vål Konungens sjukdom skulle båttre hafva blifvit motad, ån nu skedt, derest denne Låkare kommit strax i första början.

man bød honom. Trøst af GUDS ord var det enda Hans Maj:t åstundadade, och deruti underlåt ej heller Ordinarius at gøra sitt båsta, så vål nu, som de føregående dagar, på de stunder som Konungen icke sof, hvartil han nu var altfør benågen. *Den* 29. *Sept.* om morgonen bittida kom Mag. GUILHELMUS in, och gick sakta fram til Konungens hufvud, før at inhåmta dess tilstånd, men såg icke råttare, ån at han redan var utslocknad, hvarføre han ock utan betånkande drog dess myssa ned før øgonen, och ropade något høgt, at Hans Maj:t redan aflidit; men Konungen, upvåckt af sorlet, strøk då sjelf myssan tilbaka igen, och tycktes undra hvad man hade før hånder. Når då Ordinarius sedan inkom, och man beråttade honom, at Konungen nu sof, lutade han sig nåra intil, och sløt utaf andedrågten, at han låg uti sjåletåget; føll derføre på knå med de andra nårvarande, under bøner til GUD at annama dess själ, och med uprepande af åtskilliga trøst-språk. Efter en liten stund, och kl. vid pass 8, steg Konungens Svåger Herr STEN ERICSSON LEJONHUFVUD up igen, och høll det før fåfångt, at vidare tala til Konungen, som han nu mente aldrig skulle høra något mer i verlden. Jo, svarade Ordinarius, månniskan hører så långe anden år i henne; och det vil jag nu strax bevisa: hvarpå han tiltalade Konungen med dessa ord: *Allernådigste Herre och Konung, tron I på JESUM CHRISTUM, och hören min røst, så gifven oss något tecken.* Til allas førundran och glådje, svarade då Konungen med høg røst *Ja*; men drog icke sen mer ån 2 eller 3 andedrag, innan han sluteligen afsomnade.

Hår ågen I nu, Mine Herrar, ett tilråckeligt prof, at något når kunna dømma efter, hu-

ru Medici i Sverige för 200 år sedan buro sig åt at betjena de sjuka, och på huru svaga fötter Praxis Medica då för tiden stod. Jag har nu för knapp tid, at anföra de åtskilliga påminnelser, som vi i vår uplysta tid skulle kunna göra öfver denna oftanämnde Ordinarii upförande och föreskrefna låkemedel. Jag får nöja mig med at nämna, det han, igenom sitt inbillade kosteliga kalla magebad, var en ofelbar orsak, så väl til Konungens plågsamma hosta och kråkning, som den grufveliga derpå följande hickan; och är jag nog öfvertygad, at hans så kallade *kylande Constringentia*, *constipativa och frigidativa*, som han för Diarrhéen brukte, ej varit af bättre art, än at de vid då varande tilfälle mera skada än gagn åstadkommit. Sådant oaktadt, skulle jag icke tilvita denna Ordinario det minsta fel häruti, om han ej haft några bättre medel på Apotheket at tilgå. Men jag är tämmeligen viss om, at der då redan fanns både Diascordium och Rhabarber, emedan den förrberörde Doctor Benedictus Olai, icke många år derefter, upräknar uti sin Svenska Läkarebok (*) äfven dessa saker, ibland de mångahanda Droguer, som han gifver sina Landsmänn förslag på, såsom utan tvifvel til fångs här på Apotheken. Ja, man behöfvar bara veta, at bemälte

(*) Som utkom af trycket i Stockholm 1578, under titel: *Een nyttigh Låkere Book ther vthinnen man finner rådh, hielp och Låkedom til allehanda menniskiornes siwkdomar bådhe inwertes och vthwertes. Serdeles ock een vnderwisning och råttelse, huru swaghe och siwklighe quinnor sigh vthi alla förefallende siwkdomer hielpa kunna. Item emoot the kranckheter som små spådh barn låtteligha henda kunna. Item een vnderwisning och ingång til Chirurgiam. Tilsamman draghen genom mig* Benedictum Olaui S. *Medicinæ Doctorem.*

te ſaker redan funnos på Apotheken i Tyſkland, ſå kan man ock något når ſluta, at de likaledes funnits hår, ſå vida våra Apothek derifrån hitförſkrefvos, och det förmodeligen med ſina ſamteliga Compoſitioner, och alla der befinteliga både nyttiga och onyttiga ſaker, dem til äfventyrs ingen Medicus ännu var i ſtånd, eller ockſå tiltrodde ſig, at kunna urſkilja och vederbörligen utmönſtra.

Men innan jag vidare yttrar mig om den tidſens Medicinalier, vil jag ſom ſnaraſt ſe efter, hvad Sjukdomar då hår i landet (*) voro, efter den anledning jag får af nyſsnämnde Doctor Bengt Olssons Läkarebok. *Chroniſka ſjukdomar* och andra krämpor finner jag hafva utgjort det ſtörſta antalet. Deremot hafva på långt når ej ſå många *Farſoter* då gådt i ſvang, ſom vår tid har måſt årfara. Jag vet ej, om icke ſådant bör tilſkrifvas folkets tarfveliga diét och mindre vekliga upfoſtran och lefnadsſätt. Uti Dedicationen til Drottning CATHARINA *Jagellonica* ſkrifver Doct. Bengt ſålunda om ſjukdomarne hår i Sverige uti allmänhet: *Här vthi thetta wårt Fädernes land, är icke ſå ſtoor hete, wankar ock icke heller ſå mykin ſiwkdom, Therföre ock läkedomerne vthi thes mindre bruk äre, doch hender thet hår vthi*

E 2 *Ri-*

(*) Jag menar hår Svea och Götha riken för ſig ſjelf, men icke ſå egenteligen Norrland och Finland, och aldeles icke Lappmarkerne, hvilkas ſärſkilda Climat och egna ſlags lefnadsſätt medföra ej ſå många eller lika beſkaffade ſjukdomar med de öfriga Rikſens länder. Om deſſa kan man ſe J. Schefferi *Lapponia*, Hr. P. Högströms *Beſkrifning öfver de under Sverig. Krono hörande Lapmarker*, Hr. J. Fiellströms *Diſp. de Medicina Lapponum*, och Hr. L. Montins *Diſp. de Medicina Lapponum Lulenſium.*

Riket, at vngdt folck bliffuer om wåår tijdh anfechtat medh then siwkdomen Febres, såsom är hwar annan, och hwar dags Feber. Det synes nog klart, at Doctor BENGT med sjukdomen *Febres* har ment *Frossan*, särdeles när man jämförer hvad han sedermera i Capitlen *om Skelfwosot* skrifver; och kan man af altsammans döma, at Frossan den tiden varit en af de gångbaraste Sjukdomar (*). Deremot skulle *Pleuresie* då för tiden varit mindre allmän, om man finge sluta någon ting derutaf, at Doct. BENGT går samma sjukdom så kallsinnigt förbi, utan at uptaga honom i något särskildt capitel, nämnandes honom blott med ett ord i Capitlet *om Åderlåtning*; men sjelfva Climatet här i Norden tyckes strida deremot. *Hetsiga Febrar* måtte varit nog gångse, och finnas uptagne af D. BENGT i capitlet *om Brennesot*. At *Friselen* ingenstådes nämnes, får man icke undra, ty han var i Doct. BENGTS tid aldeles obekant, så vida han första gången skall ha vist sig hos Barnsängs-hustrur uti Leipzig år 1652 (**). Men *Kopporna*, som kommit från Arabien, och redan på 1300-ta-

(*) Åtminstone här omkring Stockholm, eller den ort der Doct. BENGT vistats. Det är ej derföre sagdt, at den så varit i alla våra andra Landsorter. Vissa orter i Västergötland vil man påstå varit fria från Frossan alt in til våra senare tider, och i Norrland har samma sjukdom nu först på några år börjat blifva gångse. Om Lappmarkerne skrifver Hr. HÖGSTRÖM *c. l. C.* 10. *p.* 162. *Frosse har aldrig någon människa haft i Lapmarken.*

(**) Jag bygger i detta mål på den berömda WELSCHII trovärdighet. Hit til Sverige kom Friselen aldraförst med de Sachsiske Fångarna, som Kung CARL den XII. öfversände i början af detta Seculo, och sedan har han varit här gångbar, särdeles i Skåne: Herr N. ROSÉN *in Litteris.*

talet voro bekante i Engeland (*), hafva ofelbart uti Doct. BENGTS tid varit i full gång hår i Riket, ehuru han dock ingenstådes nåmner denna Farsot med det namnet Koppor. I den beskrifning, han i ett sårskildt Capitel ger på *Måsling*, skönjer man nogsamt, at han dermed förstådt *Kopporna*. Han såger ju, at några få Måslingen strax efter födelse-tiden; andra några år derefter; många åter få honom ej förrån inpå åldern, och många dö af honom. *När så naturen*, såger han, *starck år, tå driffuer han samma Mesling vth til ytersta lemmarna, til ansichtet, fötterna, henderna, och öffuer hela hwden på menniskion; Somlighe åre aff thet heta blodhet, men somlige aff thet Melancholiska blodet, och the åre store och sent förgås; Och åre stundom hwijte, grå, rödhe, Item gröne, och några brune, några swarta, Men the gröna och fiolbruna åro dödhelighe, och*

 jw

(*) Anledning til denna min utsago har jag af JOHANNIS DE GADDESDEN *Rosa Anglica*, som skrefs vid år 1320, der han beråttar, huru han skött Kongl. Prinsen i Kopporna, och då svept honom in uti Skarlakan, samt lagat at alt var rödt omkring dess sång, hvilket han såger *est bona cura*. Man trodde den tiden, at röd fårg skulle vara mycket verkande mot koppor, och skall en slik inbilning förspörts hår i Sverige tils nu för 20 år sedan, då båttre och såmre folk brukade binda halsband gjorda af Pæoniæ-kårnar på barn, för at dermed hindra kopporna at slå ut i halsen: Herr N. ROSÉN *in litteris*. Jag måste hår anmårka, at en annan Engelsk Auctor, Mag. JOHANNES ARDERN DE NEWARK, som såger sig hafva practicerat Medicinen *a prima pestilencia que fuit anno D:ni Millesimo CCC:mo xlix:no vsque annum D:ni M:o CCCC:mo xij:o* i sin *Practica de arte Phisicali & de Cirurgia*, hvars original på pergament nu förvaras hår på Kongl. Bibliotheket, ej med ett ord omrörer denna sjukdom.

jw swartare the åro, jw werre åre the, men the hwijte åre båst når the stora åre, tå förgås the snarast. Och år thet båtre at Febris kommer effter, sedhan Meslingen haffuer warit, ån at Febris skulle föregå (*). Han nåmner defsutom, at sjukdomen kommer med rysning och upkastning, och at utslagen ej ske förrån på 3:dje, 4:de eller 5:te dagen (**). Jag bör icke tvifla, det ju Veneriska sjukdomar (***) åfven hår i Riket då för tiden gått, e- me-

(*) Fol. 99.

(**) Curen håremot var förnåmligast Krasse-och Åkerleje-frö.

(***) Scribenterne åro nog oense om egenteliga tiden, som den Veneriska smittan först kommit til Europa. De flåste ståmma dock deruti öfverens, at CHR. COLUMBUS och ANT. DE TORREZ år 1493 och 1494 aldraförst hembragt den samma ifrån Antilliska Öarna i America, i synnerhet Hispaniola, til Spanien, och at den året derpå genom Spanska Hjelptropparna (hvaribland en hop af COLUMBI smittade medfölje också varit) som gingo til Neapel, inkommit ibland Neapolitanerne, och sedan strax genom skökor utbredt sig uti Franska Armeen, som samma Rike då hade anfallit. Starkaste förfåktaren af denna mening år H. JOH. ASTRUC, som skrifvit en stor Bok i 2 Tomer *de Morbis Venereis*, och deruti uptagit alla vederparternas skål, som han haft sig bekante, dem han sedermera sökt at förlågga. Jag måste vål tilstå, at han gör det med mycken styrka, så at jag ej gerna påtager mig at aldeles strida deremot; men rår dock ej för, at några gamla Auctorers vitnesbörder, dem ASTRUC ock anfört, ånnu afhålla mig från den fullkomliga öfvertygelse, som jag kanske borde derom hafva. Icke tviflar jag om, at den Veneriska smittan, med så många och svåra symptomer, som Auctorerne beråtta, genom COLUMBI Skepsfolk ifrån America kom, och på ofvannåmnde fått spridde sig sedan vidare ut. Men når jag ser en GUIL. DE SALICETO, som lefde vid år 1270, i sin *Chirurgiæ*

medan jag ſer, at Doct. BENGT i ett helt Capi-
E 4
tel

Libr. I. C. 42, ſåga: *Aliquando accidit homini in virgâ corruptio propter concubitum cum foedâ muliere*; och i hela *Cap.* 48. handla *de Puſtulis albis vel rubeis, & de milio, & de ſciſſuris & de corruptionibus vel hujusmodi, quæ fiunt in virgâ vel circa præputium, propter coitum cum foetidâ muliere, aut cum meretrice, aut ab aliâ cauſâ*; når jag ſer en LANFRANCO, vid år 1290, i ſin *Practicæ ſeu Artis completæ Chirurg. Tract.* 3. *Doctrin.* 2. *C.* 11. ſåga, *ſæpe provenire Apoſtema in inguine propter ulcera virgæ* - - och *Tract.* 3. *Doctr.* 3. *C.* 11. *de ficu & cancro & ulcere in virgâ virili - - - quæ veniunt - - - ex commixtione cum foedâ muliere, quæ cum ægro talem habente morbum de novo coierat*; når jag ſer en GUIDO DE CAULIACO, vid år 1360, i ſin *Chirurgia magna Tract.* 6. *Doctrin.* 2. *C.* 7. handla *de calefactione & foetiditate in virgâ propter decubitum cum muliere foetidâ*; når jag ſer en PETR. DE ARGELATA, vid år 1470, i ſin *Chirurgiæ Libr.* 2. *Tract.* 30. *Cap.* 3. handla *de puſtulis, quæ adveniunt virgæ propter converſationem cum foedâ muliere, quæ albæ ſunt vel rubeæ*, och der ibland annat ſkrifva ſå: *unum recordor vobis, quod antequam iſta balnea dicta ex vino illo ſtyptico fiant, fiat purgatio: aliter illis bubo ſuperveniret in inguine*; utom hvad flere andre af de gamla Auctorer ſkrifva: Når jag alt ſådant, ſåger jag, kommer at ſe, ſå börjar jag fatta nog ſtarka tvifvelsmål, om och huruvida icke Veneriſk ſjukdom redan uti deſſa bemålte Auctorers tid har gådt. Åtminſtone har jag något ſvårt at finna mig vid förbemålte ASTRUCS förklaring *l. c. T. I. L. I. C.* 6. at dermed har blifvit ment allenaſt *ulcuſcula bubonesve a cauſſis levibus ordinariis & a venereo ſeminio alienis*; ty vi höra ju nu för tiden in praxi aldrig af, at någon af foetida quadam muliere på det ſättet ſmittas, utan genom Veneriſk orſak, ej heller förekommer nånſin, når ſmittan poſt coitum cum foeda muliere bruſtit ut och ſedermera ovarſamt ſkolat håmmas, någon Bubo in inguine, ſom icke åfven den ſlätaſte Medicus ſkulle tro ſig böra taga för

tel handlar om Franſoſer, och uttryckeligen ſå-

veneriſk, och ingalunda anſe för at vara hårfluten ex ulla cauſſa alia leviori. Jag ſer vål, at Auctorerne ſtrax efter 1494 enhålligt ſkrika om ſin *morbus novus, incognitus & inauditus*, och jag håller aldeles med dem deruti, hvad ſjukdomen vidkommer ſådan ſom han då til ſymptomer och faſeliga olågenheter var; men jag tror derföre icke, at jag får påſtå, det all annan ſjukdom, ſom åldre Auctorer berätta ſkolat haft ſig nåſtan på ſamma ſått, faſtån med ett lindrigare förhållande, och ſom de ſåga har hårrört af likadan orſak, ej i minſta måtto varit Veneriſk. Jag ſkulle ju då dermed neka, at ſamma ſjukdom kunnat förut gådt allenaſt ſporadice eller hår och dår, och varit af långt blidare art, ån ſedan han med mera maligne ſmitta kommit hit öfver från de varmare lånder, och ſåſom en grym Epidemie kommit at tråffa en hop i fålt varande, och kanſke oſnygga, Soldater; hvilken mening jag likvål håller för ſå mycket mer trolig, ſom jag finner tåmmelig analogie, når jag ſer på Koppors, Febrars och andra Sjukdomars til håftighet ſkiljaktiga Epidemier. Annars kan jag ock icke råkna för underligt, at en hop Auctorer i ett okunnigt tidehvarf, och innan Boktryckerierne ånnu hint göra fleras förfarenhet i Medicinen ſynnerligen allmån, anſedt för morbus plane inauditus den ſjukdom, ſom torde juſt i deras tid varit på nog många andra ſtållen til ſeendes, faſt icke af ſå elack och contagieuſe art: och göra altſå deras vitnesbörder i mitt tycke ej tilfylleſt, för at göra all ſlags Veneriſk ſjukdom före den tiden i Europa oårhörd. Föga fattas, at jag ock inbillar mig, det L. APULEJUS, redan i 2:dra Seculo, har förſtått någon dylik ſmitta, når han i *Metamorph. L.* 10. ſålunda ſkrifver: *Mercator ad Cauponariam divertebat, illa, urigine percita, illum cubili applicat ſuo, ſtatim ut cum iſta acquievit, ab unico congreſſu peſtilentem & annoſam contraxit affectionem.* Men om jag ån vil medge, at den hår omtalte ſmitta varit af annan beſkaffenhet, ån Veneriſk, hvilket dock altid år och blifver en blott giſsning, ſå får jag dock en ny ſcrupel, når jag hos den

ſäger: *Nu är ſamma plågha genom mykin okyſkheet kommen öffuer hela Europam* (*). *Kikhoſtan*, ſom man vet förſt flyttat från Africa til Sicilien, och deri från ſedermera til Neapel, och ſå efter hand til de öfriga Europæiſka länder, torde väl redan den tiden varit gångbar här i Sverige, faſt ej Doctor BENGT i ſin Läkarebok denſamma nämner. At eljeſt andra *Epidemier* af ſjukdomar antaſtade folket i D. BENGTS tid, viſar han tydeligen, då han omtalar de år 1575 ſå mycket gångſe Froſſor, Quartaner och Tertianer, ſom allmänt lämnade efter ſig Sårnader uti Mjälten. Men deras aldrafarligaſte Epide-

E 5

förr omtalte JOH. ARDERN DE NEWARK, ſom practicerat Medicinen i Engeland från 1349 til 1412, råkar uppå en ſjukdom, ſom han kallar *Chaudpiſſe*. Jag vil ur deſs än handſkrefna *Practica de arte Phiſicali & de Cirurgia* anföra deſs egna ord: *Pro morbo qui dicitur Chavdpiſſe Rc. pſillium & coquatur in aqua donec in muſſilaginem conuertatur que vero muſſilago cum oleo roſarum vel violaceo fortiter agitetur addito lacte mulieris puellam nutrientis annuam in quo liquore diſſoluetur camphora & cum ſiringa iniciatur.* Han tyckes ej här kunnat ment något annat med ſitt *Chaudpiſſe*, än idel Veneriſkt, ſådant ſom ock än i dag behåller ſamma namn, ty han har deſsutom i ſamma Manuſcript ſärſkildt lämnat botemedel både *contra ſtranguriam* och *contra excoriacionem virge & teſticulorum*, hvilka anſtöter man kanſke annars ſkulle trodt at han kunnat mena. Huruvida Veneriſk ſjukdom här i Sverige uti äldre tider funnits, är en ſvår knut, ſom jag ej vil påtaga mig at uplöſa. Jag ſer likväl, at Herr S. BRING i ſina *Monument. Scanenſ. Vol. II. P. 2. p. 255.* håller för, at de gamlas eſomoftaſt omrörda *Spetälſka*, eller Munkarnas ſå kallade *Lepra*, ej annat varit, än ſjelfva Lues venerea.

(*) *l. c. C. 96.*

demie var *Peſten*, ſom alt emellan åt, fick bekla- geligit inrymme, och lämnade alt för många hus och gårdar öde.

Om den tidens *Materia Medica* kan man ſe af merberörde D. BENGTS Låkarebok, at den var öfvermåtton rik, ſå at jag måſt vil tro, at de måt- te kunnat upviſa rått ſå ſtort, om icke ännu ſtör- re, antal af Droguer, än vi uti vår tid gitte (*). Men

(*) Hår torde nu ej paſſa ſig illa, at juſt meddela den Materia Medica, ſom hos den tidſens Svenſka Au- ctorer finnes, och ſom jag vil tro hår på Apotheken varit til fångs. Jag låter den derföre hel och hållen inflyta, med bibehållande af deras egna gamla ſtaf- nings-ſått, men åtager mig ej at ſvara för, at hon til alla delar år fullſtåndig, ty min tid har ej tillåtit mig at ſjelf ſå noga jämföra det ena med det andra.

A.

Acorus, radix.
Agaricus.
Anis, ſem.
Aloe.
Abrot, Herb.
Aſſa foetida.
Aſparagus, *frö.*
Apium, Herb.
Amur, *ſyr.*
Alun.
Azarum. Rad.
Ålands rot.
Album græcum.
Arſenicum citrinum.
Agreſt ſyrop.
Ambra.
Aloes Lignum.
Arabicum gummi.
Aſi.
Achatium, *Acatia frö.*
Apich.
Ami.
Agrimonia.
Animi gum.
Alkekengi bacc.
Agnus caſtus.
Angelica.
Anthere.
Aron.
Althæa.
Amoniacum gumi.
Atriplex.
Andorn.
Alkanna.
Amomum.
Åkerleja, *frö.*
Anacardina.
And iſter

B.

Bock. talg. blod. watten.
Borrago. blom. ſyr.
Bugloſſa. bl.
Biſem. Moſchus. doſ. gr. 1.

Men ſom kunſkapen om Medicinaliernes rätta kraft och nytta alt för mycket ännu ſaknades, ſå för-

Bethonica. Herb. *ſyr. vatten.*
Bolus Armenus.
Burſa Paſtoris.
Baldrian. Ballota nigra.
Biörn, iſter.
Båfver, iſter.
Beta, rot.
Balauſtia.
Bruſcus.
Balſams tråd.
Bdellium.
Bolme. Herb. *frö.*
Blodſten.
Blyhwitt.
Böna. blom. frö.
Braſſica.
Baſilike frö.
Brunelle. Herb. *vatten.*
Bertram.
Benedicta.
Binda.
Båffuergåld. ol.
Bomolja.
Brenneſten.

C.

Coloquint.
Ciclamen.
Curbis frö.
Cucumer frö.
Calmus.
Camphora.
Calaminta.
Camille olja.
Cannel.
Caſſia.
Coriander.
Camels hö.
Chebuli bark.
Capillus veneris.
Cupreſſ nötter.
Cruciata.
Cucurbit frö.
Carabe.
Cichorea. ſocker.
Citranguler.
Curbits.
Cardamomus.
Conſolida major.
- - - minor.
Camille blommor.
Cappris.
Caſtanier.
Chamedrias.
Ciminum.
Ciperus.
*Chelidonium.*Herb.*vatten.*
Cicadorum.
Caſſia lignea.
Carneol.
Calcedon.
Capun, iſter.
Coſtus.
Centaurea.

D.

Dill. Herb. *frö. lag. olia.*
Diptamnum Creticum.
Doſta.
Diagridium.
Draka talg.
Dadhel.
Daucus.
Drakablod.
Dactilus pinea.
Dactil.
Doronicum.

förstod man ej at deraf göra något båttre val och sortering, ån at man gick förbi alt för många gagne-

E.

Eke åple, bark, tråd.
Esula.
Endivia. Herb. *sem. syr. vatten.*
Epithymus. Herb. *vatten.*
Ebur.
Esilodonie.
Entziana.
Ebulus.
Een. bår. olja.
Eenhorn.
Eleborus albus.
Eringium.

F.

Fransose tråd.
Fijkon.
Fenikel. frö. vatten.
Fenum græcum.
Footsteen.
Fumus terræ. Herb. *syr.*
Femfingers grås. Herb.

G.

Granateåple.
Galigo. Herb. *ol.*
Galbanum.
Gråboo.
Gåseister.
Gemserot.
Guldblad.
Gallitrichon.
Galgant.
Galläpplen.
Get ister.
Gentziana.
Graminis radix.
Gith frö.
Geniste frö.

H.

Hyacinthus.
Hålört.
Helffenben.
Huslök.
Hiorte talgh.
Harpeij.
Hasle nötter. rot.
Hellesöta.
Hiortehiertebeen.
Hiasint.
Hiortetungo, vatten.
Hånigh. vatten.
Hiortehorn.
Hedere gummi.
Hysop.
Hwals raffn.
Helleborus niger.
Humble.
Håger ister.
Hund ister.
Höns ister.
Hundetunga.
Hwitlök.
Hermodactylus.

I.

S. Johannis grås.
Ingefår.
Jujube.
Juncus odoratus.
Jordhumbla.
Jerf ister.
Ibiss rot.
Juncus.
Indie salt.

K.

Kummin. blomma, frö.
Krassa.

gagneliga och oundbårliga ſaker, och ſkaffade ſig öfverflöd af en ſtor hop onyttiga, ſom vi nu antin-

Kirſſwel.
Kattoſt.
Klintefrö.
Kerſebår. NB. Bladen recommender. i decoct mot den gulhet ſom följer Gulſot.
Kattoſt blad.
Konung.
Kynnel.
Kattemynta.
Kattegul.
Kalk.
Kårrört.

L.

Limon.
Linolja.
Lagerbår.
Lentium excorticatum.
Liuſebrand. Herb. *rot.*
Lilier. olja.
Lactuca. Herb. *vatten.*
Lapis Lazuli.
Lagerbår. olia.
Lauri folia.
Long peppar.
Linfrö.
Lachris.
Lawendel.
Licium.
Lacca Gummi.
Libbeſticka.
Lythargirium.
Lapatum acutum.
Lentiſci folia.
Leijon iſter.
Lupinen.
Liliorot.
Liliebruſcus.
Libuſticum.
Lökfrö.

M.

Mentaſtrum.
Malört. Herb. *ſyr. ol. vatten.*
Meyeran. ol. muſt. vatten.
Muſkåtte blomma.
Myrobalanus Chebulus.
- - - - Emblicus.
- - - - Belliricus.
Mandel bitter.
- - - ſöt.
Mollefrö.
Maſtix.
Mynta olja.
Muſkått.
Mandragora olja.
Maratrum.
Myrtillus.
Muſchatellum.
Malvaviſcum.
Myrthis.
Manna.
Milium ſolis.
Mumia.
Mynia.
Mirrha.
Matra.
Myrten, blad, kårnar.
Meſterwurtz.
Muſeöron.
Muſcus.
Meliſſa.
Margranden blad.
Melons frö.
Mercurius, viv. ſubl. dulc.
May blommor.
Meſereon.
Marcaſita.

tingen långesedan kastat bort, eller ock innan kort åro sinnade at utmönstra. Jag vil til ett litet prof an-

N.
Nigella. frö.
Nardus.
Nåckeblads blomma.
Någlika.
Nattskat grås.
Nåsla. frö.
Neptegrås.
Nåsegrås.
Nasturtium.

O.
Opium.
Ostrutii rot.
S. Oloffs grås. frö.
Oxelågg.
Opoponacum.
Opoponax.
Oxetunge. vatten. zucker.
Odört.
Oxalis. vatten.
Olibanum.

P.
Plantago. vatten.
Portulaca. frö.
Psilium. vatten.
Pyrula.
Polygonum.
Paradis korn.
Perler.
Petersilja frö.
Pimpinella rot.
Piccoli.
Pepparroth.
Pione rötter, korn.
Pijlträ löff.
Pomerants skahl.
Poleya.
Pepar.
Pistacia.

Q.
Quicksilffuer.
Quittenlagh.

R.
Rusin.
Rubia Tinctorum.
Ruta, olja, frö.
Rosmarin.
Roser ol. vatten. hånigh.
Rheubara, Rhabarber.
Rusken.
Ringeblomma.
Renesane.
Rubin.
Rödlök.
Rheuponticum.
Råf ister.
Rosmarin.

S.
Satyrion.
Saturya.
Squenantus.
Scolopendria.
Soldanella.
Sambucus.
Saluia.
Stechas arabica, syr.
Stechas Jelenger jelieber.
Siseli.
Spuma maris.
Smedie sinder præparat.
Spessglas.
Spanskgrön.
Swedzskor. vatten.
Silffuerglijth.
Suaffuel.
Sölffgledh.
Stipitt.
Salsabarille.

anföra deras ymniga förråd uti Apotheken på bara *Talg* och *Ister* af hvarjehanda djur, nemligen af Le-

---

Ståndört.
Swin ister.
Stårkelse.
Succissa.
Scabiosa.
Scordium.
Sebesten.
Spina alba.
Sumach.
Saltsiöwatten. NB. för Ascarides at tvåtta intestinum rectum med.
Stenbråks rötter.
Sterkebår.
Sammel.
Somella.
Sileri montanum.
Spikinardus.
Sauina.
Scamonia.
Sinaps frö.
Swalebo.
Sanicula.
Swaleroot Asclepias.
Succinum.
Saffran.
Spica. ol.
Schariola, must.
Serpentaria.
Sandaracha.
Sagapenum.
Siöblomma. vatten. zücker.
Staphisagora.
Swerds rot.
Sucker candy.
Sennetzbladh. vatten.
Steensalt. sal gemmæ, brånt
Syra.
Smaragd.
Saphir.
Squilla. Acetum, Oxymel. squill.
Sepie ben.
Sarcocolla.
Storax.
Skeedewattn.
Spodium
Sandel, gul, hwit, röd.
Scariole frö.

T.

Turbith.
Thimian.
- - - *wild.*
Terpentin.
Tormentilla.
Terra sigillata.
Tamarinder.
Taskegrås.
Tribulus marinus.
Tragachantum.
Tartarus albus.
Tutia.

V.

Verbascum.
Violer, syr. vatten, ol. hånigh, zücher.
Vergiss mein nicht. vatten.
Wax.
Wallmoghe frö.
Valeriana.
Win Rhenskt.
Wichtrijl.
Wildkatt ister.
Violgrås.
Verbena.
Winruta.

X.

Xilobalsamum.

Z.

Zedefår.

Lejon, Björnar, Hjortar, Oxar, Kalfvar, Bockar, Getter, Gumsar, Råfvar, Hundar, Järfvar, Båfrar, Svin, Vildkattor, Höns, Capuner, Gåss, Änder, Hägrar och Drakar; men Ormfett talas då intet om, ej heller något enda Medicament af Orm tilredt. Jag vil nu icke omröra deras alt för många konstlade *Vatten*, måst destillerade af sådana Simplicier, som vi nu för tiden hålla för otjenliga at frambringa några nyttiga vatten utaf, och altså i Apotheken aldeles fåfänga. Jag vil heldre med några ord anmärka, at de då saknade vår ovärderliga *Kinkina-bark* (*), at bruka mot Frossor, remitterande Febrar, Kallbrand, Scrophuler och Rheumatismer; vårt *Elaterium* (**) mot Vattusot; vår *Ipecacuanha*

(*) Kinkina-barken kom först år 1649 från Loxa i Peru til Spanien, och blef sedan derifrån genom Cardinalen DE LUGO's föranstaltande förd til Italien. ANTONIUS FRASSONUS, den berömde FRANC. TORTI Præceptor, var då en bland de förste Medici, som med alfvara började utröna denna barks verkan, och SEBASTIAN BADUS var den förste, som skref derom med något besked: Se dess *Anastasis Corticis Peruviæ*, Genuæ 1663. Cfr. TORTI *Therapeut. spec. L. I. C.* 1. *p.* 2. Herr N. ROSÉN har berättat mig, at detta härliga Medicament icke funnits här i Sverige förr än år 1690.

(**) Läkarne hafva väl från urgamla tider vetat at tala om Elaterium, såsom ett godt Läkemedel, så at ock DIOSCORIDES redan i sin tid kunde beskrifva dess tilrednings-sätt; men under den dunkla Medel-tiden, då det bistra barbariet öfver alt inkom, förlorades icke allenast hela kunskapen om Elaterium, utan ock rätta namnet på den ört, hvarutaf det skulle beredas. Ändteligen företogo sig HIER. CAPIVACCIO, G. FALLOPIUS, J. B. MONTANUS, J. SCHENCKIUS, med flere, i 16:de Seculo, at göra Elaterium af ett slags Momordica (LINN. *Sp. Pl. p.* 1010. *n.* 6.);

ha (*) ibland kråkmedlen, och flere fådana oundbårliga Medicinalier, fom vår tid verkeligen har at fkryta med.

Men ehuru de vål ägde at tilgå en hop andra hårliga låkemedel, fom vår tid med nog förmån brukar, vifste de derföre icke at använda dem rått til nytta. *Campbert* hade de icke lårt at nyttja mot inflammationer; *Saltpetter* förftodo de ej at gifva in mot allahanda Febrar, utan brukte honom i det ftållet bara utvårtes, når de få tyckte likt vara, fåfom i Sårnader, m. m.; *Quickfilfver* föreskrefs vål til utvårtes bruk, enår Sårnader

F vi-

men den berömda MART. LISTER m. fl. hafva fedan bragt Elaterium i ånnu båttre vårde och tryggare bruk.

(*) Mot flutet af förra Seculum kom denna Rot i fynnerhet at bli bekant i Europa. Hon har förft i Veft-Indien blifvit kånd för den goda verkan hon yttrat mot Diarrhéer, hvarföre hon ock der varit i ftort bruk. PISO, fom långe i America viftats, yttrar fig om henne med deffa ord: *Dehinc ad radicem Ipecacuanhæ tanquam ad facram anchoram confugiendum, qua nullum præftantius ac tutius, cum in hoc* (diarrhœa), *tum in plerisque aliis, cum, vel fine febre, fluxibus compefcendis, natura excogitavit remedium.* Se defs *Ind. Hift. nat. & med. Libr. 2. C. 9. p.* 57. Och var det i fynnerhet för fin ftillande kraft i Diarrhéer och Rödfot, fom denna Rot förft blef til confumtion hithåmtad, hvarföre ock Baron G. G. LEIBNITZ gaf en relation om henne til Societ. L. N. C. under titel: *De novo antidyfenterico ex America allato*, Francof. 1696. in 8:*vo.* Men ånfkönt Ipecacuanha vid förrberörde tid hitkom til Europa, få hann dock (efter Herr C. LINNÆI beråttelfe *in litteris*) ingen anftalt om hennes antagande hår i Riket blifva gjord, förrån vid år 1726, då K. Collegium Medicum drog berömlig förforg, at hon på våra Apothek i följe med några andra Medicinalier infördes.

visade sig i Veneriska sjukdomar, för at dermedelst åstadkomma Salivation; men at tilreda Mercurius til invårtes bruk, dertil visste de ej rätta konsten, ty i stället för Calomel, som vi så vigt nu för tiden gripa til, och de då ej heller voro förutan, togo de Mercurius præcipitatus, och gåfvo den in til 3 eller 4 gran (*). De recepter, som Doct. BENGT eljest i oftanämnde Läkareboken meddelar, äro måstadels sammanrafssade med alt för föga val, och utan någon särdeles proportion i doses utaf hvarje slags medicament. Jag vil nu anföra ett, som han har emot Hårlopp (Alopecia) af hvilket min utsaga lärer någorlunda kunna bestyrkas: *Tagh Euphorbium*, *Spuma maris*, *Haslenötter*, *Nasturtium*, *Spica indica och Liusebrand*, *aff hwarie itt quintin*, *bitter Mandel brend med skalen itt halfft lodh*, *gör ther aff een salwa medh sudhit wijn* (**). Något sällsamt förekommer ett annat Recept på en Latverg för kall maga (***), i det han för rikt folk föreskrifver en blandning af Coriander, Anis, Fenkol, Canel, Muskotblomma och Säcker, såsom mägta dyra saker; men för de fattiga insyltad Ingefära, såsom väl lämpelig til deras förmögenhet. Men långt

(*) Annars finner jag, at våre gamle Svenske Läkare gjorde ett slags Mercurius dulcificatus, som mycket nog liknade VAN SWIETENS nu i bruk komne Specificum antivenereum (Se *Medical Observations and Inquiries*, London 1757, *pag.* 365.) blott med den åtskilnad, at de utvärtes ströko den på Veneriska värkställen. De togo då aqua vitæ, som 4 gånger var destilleradt genom glaset, ℔j, Mercurii vivi dödadt genom victrils-lag 6 lod, lade dertil Santal. citrin. 3 lod, Alum. rach. 1 lod, Lign Aloes dr ij, Moschi scr. ß, Ambr. gr. xj. och läto stå i 5 dagars digestion.

(**) *Fol.* 20.

(***) *Fol.* 46.

långt sällsammare är det botemedel, han föreslår emot Villo (Mania): *Är samme siwkdom*, säger han, *aff sorgh och bedröffuelse, Tå skal man sättia Frwer och degelighe Jungfruer hoos honom, om thet är en mandz person. Twert om är thz ock een quinnos person, Tå skal man loffua henne man* (*). Sådana hus-curer har denne Doctor Bengt esomofftast, ibland hvilka uti Capitlet *at fördrifva okyskhet* dessa följande äro så märkeliga, som de äro nätta och lätt föreskrifna: *Mykin fastande, arbete och ond maat: Mykin ådrolåtan: Liggia hårdt och illa, och icke soffua på ryggen:* ja ock *Bly klappadt* och lagdt på vederbörligt ställe (**). I vår tid skulle vi kanske hålla dessa Curer för nog svåra at pågå, äfven som vi ock säkert skulle anse den för löjelig, som D. Bengt på ett annat ställe meddelar emot hufvudvärk: *Man skal binda både låren mz itt stärkt snöre eller band, hardt, så lenge tu läser ena reso Fadher wår, och thetta bruka fyra resor.* Men folket var ej i den tiden så synnerligen granlaga hvarken i ett eller annat mål, och derföre höll man väl Doct. Bengts curer och recepter til godo, utan at fråga efter, huruvida de voro grundade på rön och försök. Jag tycker mig se,

 hu-

(*) H. Smidt i dess *Tredie Urtegaard p.* 22. anförer samma botemedel, fast något vidlyftigare. *Haffuer nogen faait denne siugdom aff sorg oc dröffuelse, da skal mand tale och handle venlige och kærlige met hannem, glæde hannem oc loffue hannem megit gaat. Er det en mandz persone, da skal mand sette hoss hannem smucke oc subtilige Quindfolck, och loffue hannem it aff dem, her aff stellis hand til fridz. Er det it Quindekön, da skal hun glædis met mend, mand skal loffue hende en aff dem, her aff vederquegis hun, oc kommer til sit skel igen.*

(**) H Smidt *l. c. p.* 121. har ett än svårare botemedel: *Lad dig göre til en Capone, da est du och fri.*

huru ſorgfällige de låttrogne låra varit, at ſkaffa ſig hvarjehanda Juveler at båra på ſig, når de i D. BENGTS Låkarebok fingo låſa, at Smaragd ſtårkte hjernan, Saphir lefren, och Hyacint och Rubin voro annars hälſoſamma at båra på halſen (*). Jag föreſtåller mig ock, huru noga en del åter lårer aktat Diéten vid ſina måltider, och hvar gång afpaſſat Brödet åt ſig, efter D. BENGTS gifna anledning, at til ett ägg borde åtas dubbelt ſå mycket bröd ſom ägget var ſtort, til kött 3 gånger ſå mycket, och til fiſk 4 gånger ſå mycket (**).

Af ſådan beſkaffenhet voro alt för många den tidſens recepter och Diétetiſka reglor. Dock upfylde ofta inbillningen hvad ſom braſt uti Låkemedlen. Andra, ſom hade den ſamma uti måttelig grad, hade likvål alt för ſvaga ljus til at ſe hvari felet beſtod, innan förfarenheten efter hand öpnade ögonen. Imedlertid hann Medicinen ännu icke ſtort ur ſin beſvårliga oreda, utan allmänheten, ſom den behöfde, fann ſig ofta bedragen i ſina uträkningar om deſs hälſoſamma biträde. Under alt detta kunde väl Stockholms ſtad någorlunda begå ſig, ſom hade tilgång på ordenteliga Doctorer och Låkare, ſamt Apothek inom ſina portar; men måſt alla våra landsorter ägde inga Medici at rådfråga, och viſste ej heller hvad Apothek ville ſåga; voro altſå nödſakade at hjelpa ſig ſå godt de kunde med de Äfventyrare ſom de öfverkommo. Hus-curer och Kåringe-förſlager kommo då rundeligen på banen, enär de ſamma ej, ſåſom undertiden hände, måſte lämna rum

(*) *Fol.* 103.
(**) *Fol.* 104.

rum åt narraktiga Vidſkepelſer, hvilka alt ſedan Påfvedömet hade vidlådat Läkarekonſten (*).

F 3 Jag

(*) Vidſkepelſers uprinnelſe kan man ſkäligen härleda från de aldraäldſta tider. De gamle Ægyptier, Perſer, Scyther, Greker, Romare, Tyſkar, och ſnart ſagt alla folkſlag, hafva med denna ſmitta varit bekajade. Öfver alt hafva funnits männiſkor, ſom, med åſidoſättande af uppenbarelſens ljus och all ſund eftertanka, varit benägne at låta förvilla ſig af de bedrägeligaſte påfund och orimligaſte käring-ſägner. Jag vil ej omröra, hvad mycken oreda vidſkepelſer hafva medbragt både i Gudaläran och annars; jag vil allenaſt påminna, at de äfven til ymnighet blifvit inblandade uti Läkare-konſten. Skräck, Läsningar, Amuleter och narraktiga gycklerier hafva ofta anſedts för längt kraftigare, än de bäſte Medicamenter. Man vet, hvad de gamle gjort för väſende af ſina *Niceteria* och *Phylacteria*, ſäſom det bekanta *Abracadabra* m. fl., dem de burit på halſen, för at afhålla ſjukdomar och alla onda anſtöter. Man vet ock, hvad de inbillat ſig för en önſkelig verkan af ſina *Incantationes* och läsningar, hvilka redan i HOMERI tid bruktes i Grekeland, och utom hvarjehanda annan nytta höllos rätt tjenliga til at ſtilla blod med, ſom man ſer på ULYSSIS och fleras exempel, ſamt ſkedde mäſt på vers, emedan man verkeligen trodde något ſlags Gudomligt i allmänhet åtfölja verſar, hvarföre ock VIRGILIUS i ſin *Ecloga* 8. ſkrifver:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulyſſis.

Våra urgamle Förfäder här i Sverige hafva ej ſtort gifvit de andra folkſlagen efter hvarken i det ena eller det andra, och är nog at nu nämna deras förmenta dråpeliga konſt *Galldur*, hvarmed de trodt ſig kunna uträtta öfvermättan ſtora ſaker. Hr. J. MOMAN har ſamlat en myckenhet af åtſkilliga ſlags Vidſkepelſer, ſom vi ännu i dag ſkola efter Hedendomen hafva qvar, och gifvit dem ut i en Diſputation under Hr J. IHRES præſ. *de Superſtitionibus hodiernis ex gentilismo reſiduis.* Men ehuru våra Hedniſka Förfäder hade öfverflöd nog på ſådana tokerier, ſå kan jag

Jag hade nu haft luft, om tiden det velat tillåta, at lågga főr ögon, hvad Theorie man den ti-

---

dock fåga, at de vida öfverträffades af deras efterkommande under Påfvedömet, fom likvål ofta kunde åga tilfälle at få veta båttre. Jag fade med flit *ofta*, ty jag tviflar på at få önfkeligt tilfälle ftod dem öpet altid, i fynnerhet fom en fådan okunnighet gerna paffade fig med deras Lårares intereffe. *Clerus papalis*, fom Herr L. TROLLE i en *Difp.* under Hr. J. BROWALLII præf. *de Superftitionibus in patria p.* 11. fkrifver, *confulto fuperftitionibus plebem involvebat, ut fuum in hominum confcientias imperium ftabiliret lucrumque multiplicaret; Quem in finem non tantum enatas fuperftitiones callide fovebat & in ufus convertebat fuos, fed fraudibus quoque ac mendaciis immenfum augebat.* Under Påfvedömet var det, fom Låkarekonften kom at főr alfvar af vidfkepelfer vanfkapas, fom jag ock i korthet hår frammanfőr påmint. Man fkulle knapt tro, det varit möjeligt, at de nånfin kunnat få vida gått, om ej de tydeligafte bevis lågo ånnu főr ögonen. GUDS heliga Namn och de dyrafte Biblifka fpråk blefvo fafeligen mifsbrukade, och det alt főr ofta vid nog ringa anftöter. *Låfande och Signande efter Tretalet*, fåger Hr. v. DALIN *l. c. p.* 55. *brukades öfver alla fjukdomar, Mull ur Kyrkogården blef hålfofam főr Sår, hvilka ock brändes med glödande Kyrko-nycklar, och Måffe-vin blef i allmänhet en kraftig låkedom.* Det låt fig ock göra, at bota hvarjehanda krämpor med bönen Fader vår, 3 gånger å rad, fårdeles om den låftes bakvändt, och blotta Kors-tecknet blef ett få fouveraint medel mot all ond åkomma, at man aldrig behöfde gripa til andra præfervativer eller tånka på några Hus-Apothek. Jag fer hos H. MOMAN *l. c.* en tåmmelig fmålta anförd af deras orimliga Låsningar och Signerier, fom man i Påfvifka tiden plågat förfőka, dels mot Febrar, dels ock mot Blodflöd, Tandvårk, och flera fådana vanliga fjukdomar, och fom man vål må råkna főr det tokugafte fladder. Men jag har ånnu flera, fom af ingen blifvit utgifna, och fom jag derfőre nu vil hitfåtta, fådana fom de finnas uti den

tiden hade om de fläſta Sjukdomar; men jag måſte nu vara nögd, at med några få ord allenaſt

hår frammanför nämnda ARV. TROLLES Pergaments-bok i K. Antiquitets Archivo, til at allenaſt hår lämna några nya prof af den tidſens beklageliga vantro och omänſkeliga dumhet. Denna följande har blifvit brukad, ſom man ſer, at läſa bort Gikt med: *In nomine patris & Filij & ſpiritu ſancti Amen Jagh maaner tegh ikth wedh the hellige treffollighet Som er gudh fadher Sön och then helighe aandhe Jagh maaner tegh ikth wedh Helgo gudz likamen ſoom preſthen wigher och welſigner vppo altaren Jagh maaner tegh ikth wedh the helge ffem wndher och wedh thz rödeblodh ther wdflödh aff ihesu xri. likame och ſaar Och mz teſſa ordh Jaagh maaner tegh ikth ath tw forſwinner thenne menniſko och i engen modhe ſkade giör, wdhen tw ikth ſwo forſwinder ſom then man forſwandh ſom then wedhian wanth ther wor herre iheſu X:ri hendher war mz bwndne vppo thz helge korſſ Them helge oatſkildhee tröffollighet waars herre wors herre iheſu xri. korſſeſte maanligheth och Jomffrw maria oſmytthe moderligheth frelſe thenne menniſko N. oc fordriffu then ikth och werkſlaagh ſwo ath haan ey effther thenne dagh ſkader eller oonth giör thenne menniſke N. lichama eller leedemodh, In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti Amen.* En annan Läsning at ſtilla Blod med är icke mindre vedervärdig. *Her ſkal man ſtille bloth mz. Nonging was een Riddare got, Her ſtack wnſem here indh ſin herte doth, Daar wdh wloth wather vnn blot, Dath was mildh wnn got, Swo bidie ick thij lewe herre, Dorch Dines blodes æære, Dath dith bloth ſtille ſtaa, wnn nicht mere blöde, wnn deſſe menniſke nicth two mene ga, edher twa ſkade ſtaa, In name faders wnn des ſoones wnn des hellige geſth amen. V. pater noſter, v. Aue maria. Wor herre iheſus x9. hengde vppo korſet bwnden, gönom hans ſide hendher oc föder mz naffle oc ſpiudh ſtwnget, Hans wnder ey rodnede och ey bolnede, Swo bedher iagh teg wndh ath tw ey rödner och ey ſömes oc ey thenne menniſke til mene gaar eller ſkader I naffn fadhers ſöns och then hellige andes amen, Her ſkal man ſigne ſaar meth, lles v. pater noſter oc*

vidröra ett ämne, som ensamt kunde fordra en får-

---

aue maria hans welsignede wnder til loff oc saar. Och är ej denna följande Läsning ett här bättre, som blifvit brukad at signa bort Stenen med: *Contra calculum & passiones eius. Christi presul egregius hic pro nobis liburius oret Deum altissimum ne nos mole peccaminum morbo vexemur calculi succurrant nobis angeli & per vite certamina ducant ad vera gaudia. Versiculus Amat eum deus &c. Deus qui beatum liburium pium pontificem tuum speciali priuilegio ad medendum vrinarum & calculi passionibus ad salutem fidelium decorasti tribue quesumus ut ipsius meritis & intercessionibus ab eisdem malis eruamur & eternis gaudiis perfiti mereamur.* Ja, de hä ock haft dylik läsning at bota Svin-sjukdom med: hvilken, så väl som de 2 föregående, jag finner skrefven med RiksR. Eric Trolles egen hand: *Contra pestem porcorum. Christus resurgens ex mortuis Jam non moritur Mors illj vlterius non dominabitur qui enim viuit, viuit deo. Collecta. O Omnipotens sempiterne Deus qui omnia fecistj ex nihilo defende Ista pecora siue sint porci siue boues siue bestiarum omne genus & quidqnid domini beneplacito est scriptum ex dej cunctis animalibus sit ad perfectum. Saul in monte stabat atque ad dominum clamabat domine deus noster miserere quia porcj quos habebam moriuntur et dixit deus saulo quid clamas ad me pro porcis quos habebam quia pene mihi nullus remansit venit super eos pestilencia & mala infirmitas dixit atque Dominus saulo Ne timeas Da eis fabam fermentum siliginis ordeum & sal manducare et amplius non moriuntur sed liberabuntur ab infirmitate pater noster ter dicatur in nomine patris et filii & spiritus sanctj amen Ego sum alpha et o primus et nouissimus initium & finis consumatio seculj pax et vita In nomine patris quesiui te In nomine filii inuenj te In nomine spiritus sanctj delebo te Circumsignat te pater Circumsignat te filius Circumsignat te s. s:tus fuge inuente ter Crux Christi wltus dominj ter Super aspidem & basiliscum cum ambulabis &c. Accipe ordeum et benedic eum benedictione salis dominice Exorzizo te crea-*

fårskild afhandling. Vi hafva redan sedt Ordina-
F 5 rii

---

tura ordej secundum ordinem. Til öfverflöd vil jag ock lämna ett formular, som man brukat för at låsa bort Rottor ur husen: *Torbo Korn Saddhe och Han skaar Sancte michel thz samen baar Vorffrue giorde thz swo ath ther skulle huasken mwss eller Rotther offuer goo thz skal ey fore owenom ödhis oc fornedhen skæres oth ey i thenne laade brendes och ey aff wadeld skades I nampn fadhers. Item abba födde annam Anna födde mariam Maria födde ihesum i en Signedh stwndh tha worde the födde och swo setther iagh myn stedil nidher mellom tessa iiij fæle fran rotther och ffran mws och alle hande wætther ther skade kunne I nampn fadhers &c. Swo leet worde tegh rotther thza hws och thenna maath som wor herre er then maan som sither fore rette vppo tinge och wed reth och dömer oreth Swo signer iagh thze hws och thenne maat i Nampn fadhers.* Jag vil tro, at de nu redan anförde prof lära anses för aldeles tilräckeliga, så at inga flera af det slaget lära kunna åstundas. Men jag bör nu ock päminna, at man i de då varande grofva tidehvarf åfven på flera vidskepliga sätt sökte bota och frånvända sjukdomar, hvaribland det förnämsta och tillika det aldralättaste tyckes varit, at betjena sig dertil af vissa ord eller Characterer, på sedlar och lappar skrefna, hvilka man antingen som Amuleter bar uppå halsen, eller på annat vis nyttjade, kommandes esomoftast intet derpå an, om de ord, som då bruktes, voro helt och hållet obegripeliga. Man ser t. ex. hos WIERUS *de præstig. dæmon. L. IV. c.* 7. huru man mot Tandvärk brukt dessa ord: *Galbes galbat galdes galdat*; mot Hundbett dessa: *Irioni Khiriori essera khuder fere*; och för bett af någon rasande hund dessa ord på ett äple skrifna, som sedan måst upätas, *Hax pax max Deus adimax*; hvilka ord SIXT. ASPACH i dess Disp. *de variis Superstitionibus p.* 12. tror på slikt sätt blifvit vrängde af någon olärd, som råkat på något gammalt af samma slags Munke-Recepter, som så här varit skrifvit: *Hoc* † *po* † *mo* † *Deus* † *adimat* †, sc. morbum. Af samma slag finner jag ock ett Recept i den öfvan-

rii Holmensis Mag. JOHANNIS otilråckeliga theorie

förmälte JOHANNIS ARDERN Pergaments Mscr. *de arte Phisicali & de Cirurgia*, som han håller för mycket godt emot Convulsioner; *Istud carmen sequens contra spasmum expertissimum est a multis inuentum eo vtentibus tam in partibus transmarinis quam in istis. Accipe vnam cedulam pergamenam & scribe primo signum † Thebal † Suthe † Guthenay. † In nomine patris † & filij † & spiritus sti. † amen † Ihesus nazarenus † Maria † Johannes † Michael † Gabriel † Raphael † Verbum caro factum est. † Postea vero claudatur ista cedula ad modum vnius littere, ita quod non possit leuiter aperiri. Qui vero super se istud carmen honeste portauerit, In dei omnipotentis nomine, & firmiter crediderit, sine dubio, a spasmo non erit grauatus.* At vidare upråkna någon mängd af detta slags Signerier, som jämvål här i landet under Påfvedömet brukats, eller at vidröra deras andra vidskepliga curer, torde nu säkert förorsaka någon ledsna, hvarföre jag heldre vil påminna, at ehuru K. GUSTAF *den I:stes* välsignade Reformation utbredde öfver hela Riket ett härligit ljus, var den dock alt för svag, at så bortrödja slika mörka påfund, at de ju icke en lång tid hängde gråseligen qvar, särdeles hos folk af den okunniga hopen. Ja, vi hafva exempel, at fram uti K. JOHAN *den III:djes* regering kunde sjelfve Prästerne undertiden orena sig med nog däraktiga vidskepelser. Och til närmare uplysning i det målet, vil jag strax helt och hållet införa ett nog sällsamt och aldrig förr utgifvit Bref, som en Präst uti Vastena år 1578 skrifvit til en ANDERS GRIS, om en hop sådana dess egna dårskaper.

Euinnerligen helsa altijd i herranom Jesu Christo, Frome Anders Grijs; *Haffuer Jagh förstoth, att iag är förfördher för then godhe man kyrkeherren her* Jesper, *att Jag haffwer Christnat vppå nytt ett barn som Klockaren her i Stadhen tilhörer, huylket aldrigh medh skäl i så måtthö beuijsas skall, att iagh några handbook Latina heller Swenska, ther till brukat haffuer, förty Jagh haffuer icke nu i tijo åår sedth någon Latinesk handbook, ey år här heller någen i Klösters liberij,*

rie om K. GUSTAFS långvariga dödssjukdom; uti

---

som Munkarne brukade, ty the brukade intet Doop. Men huadh och huru iagh här til brukade, vill iagh bekenna, idher först, och sedhan för aller nådigeste Herre och Konungh. Item när iag bodde vppå Koparberget, fan Jagh ibland gamla böker en liten book, huars titel var Confecratio maioris Salis et aquæ contra demoniacas infestationes, *then böriade iagh bruka öffuer them som kommo i något ondt moot, besynnerliga om nattena när the Drogo ifrån Konungs bruket, så begaff thz sigh atth Kong:e Mai:ttz Silffbruk wart förspilth och fougten låth bespöria migh, om iag wiste någon hielp ther till, Jagh folgde hans budh strax, och brukade samma exorcismos öffuer alt thz ther var vidh hyttonar, och strax kom alt bruket i sitt retta lagh igen, och sedhan Kong:e Ma:ttz bruk fick hielp, halp iagh sedan många andra Järnhyttor och Kopparhyttor som förspilte voro, Item en min wårdz Jon i Henemora, otta åår gammul vart nummen all högra siden högra hand och foot, och målet, iag kom tijt till gest, och iagh beredde samma vatn, och badh moderne, att hon skulle stryka then högra sidhan som förlåten war, huylket hon och giorde, och pilten wart strax sundh, thz kan iagh beuijsa medh mångh hederligen wittne. Thetta vigda watn brukade iagh, vppå Klockarens barn, icke mz någon Döpelse ordh Latijn eller Swensko vtan medh then formo och ordh som här efterfölger, förty vatnet och saltet hade iagh wijgdt, för än the kommo till migh. Jagh laas förft thenne psalm.* Eripe me Deus de inimicis meis. *Euangelium* In principio erat verbum, *och många andra Euangelia och orationes, och cum ista forma öste iagh vatnet vppå honom dicens,* Exorciso te imunde spiritus cuiuscunque generjs sis terrestris seu aquaticus vt exeas ab famulo Dei et ab omnibus membris eius in nomine Patris. et Spiritus sancti amen. *förty Döpelse orden hielpa intet till thenna saak, therföre bör thett intet här till brukas, Icke lydha heller thenne orden något Doop, ey heller bör någon döpa medh wiigt watn,* aqua baptismatis debet esse pura et simplex, *thz salt iagh badhe, thz var*

uti hvilken, hvad hickan vidkommer, D. BENGT åf-

---

förra vijgt &c. i gambla tijdher plågade saltet wijas i dopet förån barnet döptes, liuset hade iagh icke som thz plågar i Doopet, vtan att booken vart mörk, som ånu år till syna, och kammaren teslikes. Thet lindaklådet ryckte iagh ifrån moderne och iagh törkade watnet aff, och baadh hustru Anna *klåda på honom klåden, Så förseer iagh mig thz till huar åhrligh man, then råtuijsona styrkia vill, att thetta år intet Doop, och ey heller bör hallas för något doop. Item samma såttet brukade Jagh öffuer* Jören Oloffzsons *dåtter i Waasbo, Hoo vil troo, att iagh nu en man om siutijo åår ville döpa ena tiugu ååra gambla menniskio vppå nytt, tå måtte sinnet falla megh ifrån, huad hon sielff sadhe ther om, men hon nu var hår, bör ingen troo, ty hon år ifrån sinnet. Item om thz barnet som the seija migh haffua döpt, som hörer guldsmiden till, ther vppå haffuer systrana till witne, som vore ther hoos, ther wore inga andra hoos ån the.*

Epter thz Kere Anders *att j haffuen fulmechtuga befalning vppå Kong:e Mæ:ttz wegner, så görer som en åhrligh man, och låtter migh fattig man ingen orått skee, hår vti: Jagh förmerker våll att the en part vilia leggia migh njdh om gudh vil stådia thz, Och huar the icke wilia låta migh till fridz, tå nödgas iagh haffua mitt budh medh thz förssta till Kong:e Ma:ttz, medh thenna mina artiklar, Jagh will allenast haffua hans Nådhe til min Domare och ingen annan. Giörer och wål godhe och frome* Anders, *når j haffue öffuerseedt thenna mina vrsechter, Sender them then gode Mann her* Jesper, *att han må them besee, Thet iagh giorde, giorde iagh i ena godha meningh, iagh varkunnade migh öffuer honom, gerna hielpandes honom från sin ålendigheet, som iagh offta flere giorth haffuer, Men thz röner iagh nu illa, Men her effter skal thz icke skee, Jagh skall icke een så hielpa, att iagh sielffuer faller. I huadh motto iagh kan och förmå wara ider, igenom min ringa förmögenheet, till tienst och wilia, gör iagh altijdh gerna, thz skall gudh kenna, idher honom euin-*

åfven med honom inſtåmmer, at den gerna hår-
rö-

nerliga befalandes, ex cenobio wadſtenenſi then 1. *octobris annó &c.* 78.

Elſkelige och frome Anders *år iagh fattig man illa tilfridz, att iagh år kommen i ſlikt ofőrtient buller, Jagh wil thz medh min eedh och på Sacramentet ſuerja att iagh i thetta årende icke något thz ſtycke ſom Dopet tillyder brukat haffuer åntå mina owenner tröſta ther vppå att huſtru* Anna *och barnſens modher ſkola wara witne hår till, Doch huru ſkola the vitna, thz the intet fõrſtodhe, thz år iw ſacht, att medh Dopet tagz ingen lekamligh ſiukdom bort, ey heller något qual aff dieffuullen, fõrty Doopſens vårk, år platt itt andeligit werk och oſynligit, thz år doch aldeles fåfångt bruka thet till lekamligh hielp, ſom ther intet år tilſkickat heller tienligit. Månde iagh doch arme man inthz haffua låſit i Schrifftenna ſå wijt ſom någon min lijke, Kong:e Ma:ttz giffuer migh doch then åhron, att iagh i min ſimpelheet, år och i gudz ord fõrfaren. Therfõre fõrſeer iagh migh till hans Kong:e Ma:ttz att hans Nådhe låter migh icke igenom någon orått fõrfalla.*

Johannes Pauli Montanus.

Men hvad vil man vål undra, at vidſkepelſer kunde den tiden vårderas, når ſådant alt fõr ofta jåmvål i vår tid hånder, faſt bland den gemena och olårda hopen? Man finner en myckenhet anfõrde i Hr. C. LINNÆI *Öländſka och Gottländſka Reſa*, ſamt MOMANS och TROLLES fõrrberõrde *Diſputationer.* Beklageligt nog, at ſå ofõrſvarlig dumhet i vår eljeſt ſå mycket uplyſta tid ſkall kunna vanka! Men vi åro dock i detta mål ej de ende, ty jag år viſs om, at ſådant år icke heller nytt hos alla andra folkſlag. G. C. ROTHIUS ſkrifver om põbelen i deſs fådernes-ort Tyſkland: *Nullus morbus, valetudo nulla, nullumque infortunium eſt, quæ non certo oris murmure, attactu, ſpurco adflatu, atque fatuis herbarum, oſſium, lapidum aliarumque rerum* περιάμμασι *lenire atque propulſare ſibi ſumant, id quod artis vocabulo bœten dicunt*; Se deſs *Diſquiſ. de Nominib. vocabulisque quib.*

rörer af magans tomhet (*). Nu vil jag blott til-

Medicos eorumque artem adpellarunt veter. Germani, *p.* 139. der han ock ſtrax nedanföre anförer en af de der ännu brukeliga Låsningar: *Et gingen ens dre Måge, Up enen greunen Wege: De ene wuſte wat vorn Bley, De anre wuſte wat vorn Staar, De drüdde vör de hidd vorwar: Un bödden dat all enerley. Im Namen † Vaders, † Sohnes und † Hilgen Geiſtes. Amen.* Nu kunde jag vål hafva tilfålle, at til ſlut något vidröra den frågan, huruvida ſjukdomar naturligen kunna genom Låsning borttagas; men ſom jag redan lårer varit för långſam, vil jag allenaſt hitſåttja den tanka, THOMAS BARTHOLINUS derom hade, och ſom fins i deſs *Comment. de Paralyt. N. Teſtam. p.* 385: *Nunquam mordicus negarem, quia* 1. *varia verborum prolatione aër alteratur, tam ille, qui per vaſorum oſcula in cutem deſinentia per tranſpirationem ingreditur, quam in aures, nares, pulmonesque delatus.* 2. *Vocibus diverſus efferentium ſtatus, ſeu calidus, ſeu frigidus, vim imprimit diverſam, quam aſperæ arteriæ, reliquorumque vocalium inſtrumentorum diſpar conſtitutio vel acuit, vel gravat.* Jag vil ej yttra mig hårom hvarken mot eller med; men kan dock ej undgå at bekånna, det jag ej gerna blir af en tanka med PARACELSUS, ſom i *Philoſ. ſag. L.* 1. *C.* 6. ſåger: *Naturam vires ſuas in verba impoſuiſſe, ſicut in herbas & radices.*

(*) *Fol.* 74. I den oftanåmnde Mag. JOHANNIS ARDERN *de Newark Practica de arte Phiſicali & de Cirurgia, Mſcr.* finner jag ett Recept mot Sten, ſom jag nu får tilfålle at tillågga: *Ad lapidem frangendum. Rc. veſicam apri de loco ſuo & eiecta aqua in eam ſanguinem hirci immitte, ita quod hircus ſit etatis iiij annorum vel iij ad minus & quod ſit nutritus cum betonica ſaxifragio feniculo petroſelino bruſco ſperago millio folis & ordeo, Et poſtea in eſtate cum baccis edere, antequam vue inciperint denigrare, & dabis pacienti ad bibendum cum vino albo aliquantulum tepidum. Si autem probare vis, mitte in aliam veſicam lapidem qualem vis cum predicto ſanguine, &*

tillägga denna D. BENGTS theorie om en enda sjukdom til, nemligen Stenen: *Samme siukdom, säger han, kommer altijdh aff slemmigh och kåld materie, som aff heta brennes tilhopa, och bliffuer hård som en steen, lika som aff leer brennes Tegel i vgnen; och bliffuer sådhan steen: Når Leffren och Niwrerne åro för hete, tå födhes thenne stenen, synnerligha i Niwran eller Blåson* (*).

I hafven nu i korthet hört, Mine Herrar, Medicinens tilstånd och beskaffenhet här i Riket ifrån Påfvedömet til några år efter K. GUSTAF *den I:stes* död. I fasen med skäl för den bistra okunnighets töckna, som då ännu förmörkade en så ädel och för hela människoslägtet nödig vetenskap. I lären altså säkert ledsna vid någon längre upmärksamhet på så ohyggeliga ämnen; och I vänten til äfventyrs med begärlighet, at få strax höra förtäljas om någon behagelig ändring. Men Eder skäliga väntan, Mine Herrar, blifver mäst fåfäng, ty Medicinen kom ej stort på bättre fötter hela det återstående stycket af detta omtalte 16:de Seclet, hvartil det Liturgiska bullret och långvariga kriget i Konung JOHANS tid, såsom ock den derpå följande tvedrägten emellan Konung SIGISMUND och Hertig CARL, bidrogo hvar på sitt sätt alt hvad de kunde.

I dragen Eder til minnes, Mine Herrar, at ibland de få Medici, som upvaktade Konung GUSTAF på dess sotesäng, voro Licentiaten MATTHIAS PALUDANUS och Magist. GUILHELMUS.

---

inuenies lapidem in puluerem redactum infra septem dies.

(*) *L. c. fol.* 56. Jämf. H. SMIDT *l. c. p.* 73.

MUS. Bägge dessa finnen I å nyo igen i Konung ERIC *den XIV:des* regering. Hvad den förre sedermera fick för öden, har jag ej än kunnat utleta (*), och om den senare vet jag allenast det, at han år 1565 var sysslesatt med at betjena det Kongliga Hofvet, så framt annars jag ej bedrar mig, då jag tror, at denne Magister. GUILHELMUS är en och samma man med den WILHELM GROTHERUS, som omröres i SIM. BERCHELTS Tractat *om Pestilentzien.* Detta ser åtminstone ganska troligt ut, och om det så varit, så lärer han väl sedan på de 5 åren efter K. GUSTAFS död varit utomlands och antagit Medicinska graden, emedan han på nämnda stället uttryckeligen står skrefven för Doctor (**). Utom dessa finnen I

(*) Efter all liknelse, har denne MATTH. PALUDANUS varit i K. ERICS tjenst, innan K. GUSTAF *den I:ste* dog, ty vi ha ofvanföre sedt, at han af högbemälte Konung upskickades til Stockholm, för at rädda dess Herr Faders lif, fast han til all olycka alt för sent ankom; och är icke gerna troligt, at antingen han skulle velat lämna sin Herres tjenst, sedan han erhållit Kronan och efter utseende var nu bättre i stånd at göra honom godt, eller ock at K. ERIC skulle velat skilja honom från sig, i en tid, då ännu så stor brist uppå Medici fanns. Men han måtte kort derefter hafva blifvit död, ty jag ser icke, at han någorstäds vidare blifver nämnd. Om någon vil hålla honom för Son af den pag. 54. omrörde Fransyska Doctorn CAROLUS PALUDANUS, skall det på intet sätt vara mig emot.

(**) S. BERCHELTS egna ord äro desse *l. c. - - ett Pulner som mest brukades Anno &c. 65. j then stoore Pestilentzie tijdhen, här j Hoffuet aff Doctore* WILHELMO LEMNIO, *Doctore* BENEDICTO OLAI, *och Doctore* WILHELMO GROTHERO, *bleffue förordineret.* Det ser nästan ut, som alla 3 dessas medicine emot den då gångbara Pesten har bestått i ett enda Pulver.

I under samma tid 2:ne Medicinæ Doctorer til, hvilka bägge varit K. ERICS Lif-Medici (*), nemligen den så ofta omrörde BENEDICTUS OLAI och GUILHELMUS LEMNIUS, som til börden var Holländare, och af högbemälte Konung hade blifvit hitförskrifven (**).

G Uti

(*) I Historien talas väl icke om, at Konung ERIC varit så synnerligen sjuklig; men når man noga betraktar det ena med det andra i dess lefverne, får man nog skäl til at säga, at han måtte varit mycket hypochondrisk. Jag lämnar osagt, om det icke endast var den sjukdomen, som ofta gjorde Konungen så underlig til sinnes, at man trodde, det han ej hade alla skrufvarne riktiga, och som omsider så faseligen, såsom bekant är, utbröt i Maji månad 1567. Men jag ser af en dess egen anteckning, at han är 1566 för denna samma sjukdom plågat medicinera. Orden lyda sålunda: *Die 2 Novembris. Accepi Medicinam pro melancolia.* Se *Commentaria Historica Regis ERICI XIV. pro anno* 1566, som finnas inryckte ibland Hr. OL. CELSII *Monum. Polit. Ecclesiast. ex Archivo Palmsköldiano.*

(**) Denna GUILH. LEMNII efterskrifvande kan klart inhåmtas af dess Faders LEVINI LEMNII Dedication til Konung ERIC *den XIV.* af dess Bok *de Occultis naturæ miraculis*, hvaraf jag vil göra följande utdrag, efter boken ej ofta förekommer:

Illustrissimo Potentissimoque Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, ac Livoniæ Domino, ERICO ejus nominis decimo quarto, LEVINUS LEMNIUS *Medicus S. D. P.*

- - - *Cum autem multis magnisque rebus spectata sit tua, ERICE illustrissime, Majestas & amplitudo, corporis animique præstantia, acumen ingenii, eruditio singularis, summa vitæ integritas, in pace incredibilis imperii moderatio, belli vero tempore, quod nunquam nisi juste a Te suscipitur, mira rerum gerendarum peritia, pari consilio ac prudentia fulta:* - - - *quis tantas tamque admirandas naturæ dotes, quibus a Deo Opt. Max. affatim excultus es, ac cu-*

Uti Konung JOHAN *den III:djes* 24 åra Regering kunden I vål med båttre fog vånta at få tråf-

---

mulate exornatus, non admiretur ac suspiciat, solidisque encomiis prosequatur? quod ipsum unice perficere meditor: quandoquidem Majest. Regiæ favorem experiar, quæ ex nostra hac statione atque excubiis, magnis præmiis in aulam suam nos evocat. Quocirca cum latissima regna, longeque exporrectos Sveciæ ac ditionis Gothicæ tractus (a quibus totius Europæ exortam nobilitatem serio dictitare solet Imperator CAROLUS huius nominis quintus, sibique id laudi ducere) incredibili sapientia ac comitate Te moderari audiam, atque abs Te conquiri undique non solum artifices manuarios, sed quod præcipue laudem meretur, convocari magnis tuis sumtibus atque impensis viros doctos ac literatos, qui regno tuo decus & ornamentum afferunt; passus sum D. GUILIELMUM LEMNIUM, *quem ut Archiatron seu Medicum primarium in corporis tui tutelam ac sanitatis conservandæ præsidium adscivisti, tanto locorum intervallo, a patriis sedibus, a paterno complexu congressuque familiari ac domestica consvetudine divelli, præsertim iis annis, quibus parentes filiis tanquam scipione fulti inniti soleant, atque inclinata vergenteque ætate, aliqua ab iis oblectamenta concipere, nonnulla eminentis senii solatia consequi. Et quo erga clementissimum Regem magis constet* LEMNII *studium, promtæque voluntatis ac propensi animi testificatio, libros hos de naturæ dignitate & præstantia abditisque rerum caussis Majestati Regiæ dedicare visum est, quo se oblectare iis possit, ubi a seriis rebus respirare liceat, atque a publicis functionibus conquiescere. - - - Supervacaneum existimo plura congerere, quibus naturæ splendor illustrari possit, ejusque dignitas amplificari, præsertim cum R. M. sedulo naturæ ac rerum contemplationi insistat atque continenter se oblectet, ita ut nulli aptius magisque apposite hæc naturæ miracula consecrari possint, quam ERICO Regi, qui hujusmodi oblectamentis unice afficitur. Eo autem magis gratum acceptumque Amplitudini Regiæ hoc munus literarium fore confido, quod tempestive ac captata opportunitate oblatum sit,*

tråffa något hjelpeligt antal Doctorer, fårdeles som det ej lärer vara obekant, at denna Konung sjelf

G 2

nempe iis nuptiarum auspiciis, quæ Serenissimus Rex propediem initurus est; quod ut felix faustumque sit, optimi quique bonis acclamationibus bonisque ominibus exoptant ac precantur. - - - Ziriææ, pridie Calend. Januarii, anno redemti orbis MDLXIIII.

Jag finner denna GUILH. LEMNIUS korteligen omrörd uti PETRI CASTELLANI *Vit. illustr. Medicorum* Antverpiæ 1618, *p.* 227. nemligen *in vita* LEVINI LEMNII; orden lyda der så: *Filium legitimo thoro* GUILIELMUM *sustulit, paterni & æris & artis hæredem, qui Svetiæ Regi a consiliis valetudinis fuit. Quo Rege a perfido quodam, regnum affectante, in vincula conjecto*, GUILIELMUS, *fidus Domino Medicus, una fortunis vitaque exuitur.* Men jag får anmärka vid denna senare omständigheten, at den är uppenbart orätt, ty GUILH. LEMNIUS lefde en god tid efter Kung ERICS affättjande. Hr. A. A. VON STIERNMAN berättar i sin *Matrikel öfver Sv. R. Ridderskap och Adel I. D. p.* 261. at han dödt på 1570-talet på dess 53:dje ålders år, och at dess Son HINRIC blifvit adlad 1609, och introducerad 1625, under namn af LEMNIE. Jag kommer här nedanföre at visa, det GUILHELM sjelf lefvat ännu år 1575. Här får jag nu anmärka, at denna GUILH. LEMNIUS innan dess hitkomst redan skrifvit en Bok om Skörbjugg, hvars titel jag finner sådan: *De Stomacace, vulgo Schœrbuyck, cui grando porcorum affinis.* Jag ser detta anfördt i dess Fars LEVINI LEMNII Tractat *de Complexionibus L. II. p. m.* 168. och finner der äfven omtaldt, hvar GUILHELM antagit Doctors-graden. Orden äro desse: *De hujus morbi* (Skörbjugg) *natura, ac curandi ratione, luculentum librum conscripsit* GUILIELMUS *noster* LEMNIUS, *qui eruditionis ornamenta, ac rei medicæ decus atque insignia, summa laude in Academia Pisana consequutus est.* Annars finner jag ock i SCHEFFERI *Svecia litter. p. m.* 281. ännu tvänne Tractater anförde, som vår oftanämnde GUILHELM under vistandet här i Sverige

ſjelf undertiden befattade ſig med Låkarekonſten (*); men jag har icke ån kunnat flera upſöka,

ſammanſkrifvit. Til ſlut lår jag nu ej böra förbigå den fula beſkyllning, ſom MESSENIUS i ſin *Scondia illuſtrata*, och efter honom PUFENDORFF i ſin *Einleit. zu d. Hiſt. v. der Kőnigr. Schweden*, ger denna ſamma LEMNIUS, at han ſkall år 1567 bidragit til Gref NILS STURES olycka, i det han med ett ogrundadt vitnesmål gjort ett med den Pommerſke Köpmannen, ſom ſå falſkeligen angaf ſamma Grefve för förrådeliga ſtåmplingar mot K. ERICS Krona. Jag vil anföra MESSENII egna ord *l. c. Tom. VI. p.* 42. ehuruvål han ſåger dem efter en lös beråttelſe: *Huic pariter narrationi Doctor* VILHELMUS LEMNIUS, *&* ALEXANDER *regius organicen, largitionibus forſan corrupti, velut calumniatores Suſannæ, impoſtoresque, ſuffragati perhibentur.* Ehuru det nu hårmed kan ha varit, ſå var han likvål en nog ſnåll Medicus, hvarför han ock af SAL. ALBERTUS i deſs *Hiſt. Scorb.* nåmnes för *Vir magnus & multarum rerum in doctrina medica peritus, celebratusque ingenii nomine.*

(*) SIMON BERCHELT recommenderar mycket, i ſin år 1589 utgifne Bok *om Peſtilentzien*, Konung JOHANS ſå kallade *Aqua vitæ contra oppoſitum*, ſåſom ock deſs *Aqua vitæ för Förgift och mångahanda Sjukdomar.* Han ſkrifver i 4. *Cap.* ſå: *Och år förſt thet Aqua vitæ contra oppoſitum, hwilkens Beſchriffning iagh widh ånden wil hår til ſåttia, huru thet giörs, och hwar til thet tiener, ſåſom Kong. Maieſt: ſielff påfunnit haffuer, och thet vthi then förre Peſtilentzien för* 8 *eller* 9 *Åhr ſedhan, och nu ſammaledhes på thetta hår på någhre Menniſkior, ſå månge ſom thetta haffue brukat j rettan tijdh, år godt befunnit, om the haffue ſwettet ther medh, ſedhan thet år them en Skeed full j ſånder ingiffuin. Ån år och ſå gott til at förwara ſigh medh för thenna onde luchten Angelica root, Brånnewijn, Bröſtörtz brånnewijn, och ſnareſt ſagt, vthaff allehanda Örter och Röter, ſom tiene för Förgifft at bruka, hwilke effter hans Kong. Maieſt: eghen förordning ſåledhes görs*, nemligen, korteligen ſagt, Angelica infunderas i Rhenſkt

ka, ån allenast BENEDICTUS OLAI och GUILHELMUS LEMNIUS, just aldeles de samma månn, som jag hår nyss ofvanföre omrörde. Och som det år nog visst, at bågge desse Månn varit allaredan döde (*), når K. JOHAN omsider sjelf år 1592 låmnade verlden, och man ingen Medicinæ Doctor vet, som då mera varit öfrig, så lårer man böra anse PUFENDORFF för at hafva skrifvit rått, når han såger, at i denna Konungs sista sjukdom ingen pålitelig Doctor var at tilgå, *efter man då för tiden inga Medicos i Sverige hade* (**). En utlåtelse, som tyckes bestyrkas af den korta beskrifning, som Riks-Drotzen Grefve

G 3 PEHR

vin, sedan destilleras detta, och i denna Spiritus infunderas åter ny Angelica - - - *Thetta år effter Kong. Maiest: beschriffuelse, Och effter thetta såttet kan man göra Brånnewijn vthaff allehånda slagz Röther til synnerlighe bruk fast krafftighare ån elliest och nyttighare, såsom tu sielff warder förnimmandes, om tu them så beredher, och at ett Skedebladh fult gör meer til saken ån sex eller Otte vthaff then andre.* Och vid slutet af bemålte Bok såger han: *Fölier nu Kong. Maiest: &c. wår Allernådigeste Herres och Konungs Aquæ vitæ contra oppositum, eller Aqua vitæ contra omne venenum & Pestem angelizatum. Item, ther som ståår j thenne lille Book, Aqua vitæ, så förståås altijdh thette effterföliande Aqua vitæ, som Kon. Maiest. sielff haffuer vpdichtet och påfunnit &c.* Korteligen sagt, det bereddes af alla Species til Theriac. Androm. och til Mithridat. utom en faselig hop andra species som uppråknas: såsom *Eenhörningh, Röth Coral, hwijt Elephante tandh, brent Hiorte Horn thet hwijte på taggerne, Hassel röther* m. m. Och skulle detta alt infunderas i förrberörda Aqua vitæ angelicæ. Han slutar omsider så hår: *Thetta år thet Aqua vitæ contra oppositum Sereniss. Reg: Maiest:*

(*) BENED. OLAI dog i Upsf. 1583: se J. GISLONIS *Chron.*

(**) S. PUFENDORFFS *Einleitung zu der Historie v. der Königr. Schweden, p. m.* 525.

PEHR BRAHE *den äldre* lämnat om Medicinens tilstånd 11 år förut, uti sin år 1581 författade Hushålls-Bok, hvilken så lyder: *Här uthi Swerige fattas både Apotheek och Doctores* (*).

Konung SIGISMUNDS åtgärd til Medicinens uphjelpande här i Sverige har antingen varit mycket liten, eller ock aldeles ingen. Om han några Medici haft, under den korta och alt för oroliga tid, han här i Landet var, kan jag väl ej visst säga; men tror likväl, i den händelsen, at han haft dem med sig från Pålen, och sedan vid återresan tagit dem med sig tilbaka.

Sådant oaktadt hade dock Medicinen intet så särdeles at klaga under nyssberörde Konungs Regerings-tid, i anseende til hvarjehanda huldhet, den samma ej mindre än andra vetenskaper fingo vänta af Hertig CARL, som samma tid var Riks-Föreståndare under Konungens frånvara. När han den 15. Mars 1595 åter upråttade den förfallna Upsala Academie, och i den då utfärdade *Underhålls-Ordningen för Communitetet och Läsemästarne i Upsala* anslog en hjelpelig lön åt en Professor, som endast skulle handleda Ungdomen i Medicinen (**), lades först rätta grunden til denna vetenskaps upkomst. Dock vet jag intet hvad som vålde, at det så länge sedermera drog

på

(*) Gr. P. BRAHES *Oeconomia eller Hushålls-Bok för ungt Adels-folk p. 45.*

(**) *Professor Medicinæ all den Dombkyrckie-tijende i Wåhla Sochen åhrligen faller, och besittia Grefwe* AXELS *huus, Desslijkest till Afwelsgård ett förb:te* (neml. S. ERICHS) *godz i Waksala Sochen uthi Såtuna, som är 4 öres land*, lyda orden i ofvannämnde Underhålls-Ordning.

på tiden, innan der någon Medicinæ Professor förordnades, så at JOHANNES CHESNECOPHERUS (*), som tilsattes år 1613, kommer at räknas för den första, så framt man ej vil, at en PETRUS ANDREÆ GRUBB (**), en ELIAS RHALAMBIUS (***), och en PETRUS RUDBECKIUS (†), som voro Physices Professorer, och förmo-

(*) Med. Doctor. Efter vidlyftiga utrikes Resor, til och med Italien, samt til åfventyrs någon Medicinsk practik här hemma, vardt han Medicinæ Professor i Upsala, hvarvid han förblef ända til sin död, som timmade 1635. Se Hr. v. STIERNMANS *Bibl. Sviogöth. p.* 74. Utom åtskilliga Disputationer, som der upräknas, har han ock utgifvit en Bok under denna titel: *Regimen iter agentium, thet är, Een lijten vnderwijsning, huru the sigh förhålla skole, som någon reesa företaga, antingen till land eller wattn, at the icke måge falla uti swåra och håfftiga siukdomar. Ther hoos een Officina itineraria, eller ett litet Rees-Apoteek uti hwilket upräknas hwad för läkedommar the måst behöfwa som reesa, och bruka kunna, når them någon sjukdom oförmodeligen uppåkommer.* Om hans lyckeliga gåfva at practicera medicinen yttrar sig Rector Illustris Baron GABRIEL OXENSTIERNA i sitt Programme til dess jordefård sålunda:

Omine qui tanto medicas exercuit artes,
Illius ut quivis quæreret æger opem.

(**) Som 1699 blef Phys. Professor, sedan Philos. & Græc. ling. Prof. derefter Assessor i Svea Hofrätt, och ändteligen dödde 1633. Se PERINGSKÖLDS *Monum. Ullerak. p.* 241.

(***) Som blef Phys. Professor 1600, och dödde 1608. Se PERINGSKÖLD *c. l.* Dess Son adlades med namnet RÅLAMBSTIERNA.

(†) Som blef Phys. Professor 1605, Theol. Lector i Vesterås 1625, Kyrkoherde och Probst i Köping 1627, och dödde 1629. Se *Nya Förrådet af Nord. Handl.* 2. *St. p.* 150.

deligen ingen Medicine antingen skött, eller förstått, skola anses såsom Medici. Imedlertid var likväl CARL *den IX:de*, hvarken såsom Hertig eller Konung, gerna någon Medicus förutan, som kunde betjena dess Hof, och påminner jag mig, utan at nämna den förberörde CHESNECOPHERUS, som äfven derutinnan torde varit med, en LAURENTIUS ERICI NYCOPENSIS (*), och en CASPAR FIDLERUS (**), som han i det målet haft

(*) Denne nämnes i SCHEFFERI *Svecia litterata p.* 327. för Medicus, och är bekant af en liten år 1602 utgifven Tractat, som han kallar: *Een nyttig underwisning, råd och Läkedom emot pestilentian, och hennes förgifft, samt hennes orsak*, hvilken han til K. CARL *den IX.* dedicerat. I Hr. v. STJERNMANS *Biblioth. Sviog. p.* 68. nämnes han för *Medicus & Civis Upsaliensis.*

(**) Född uti Königsberg i Preussen 1570, der dess Fader VALERIUS FIDLERUS var Med. Doct. och Hof-Medicus. Sedan han 1591. blifvit Phil. & Med. Doctor uti Padua, kom han 1597 til Hertigen af Curland och blef dess Medicus, samt tillika Stads-Physicus i Riga, hvarifrån han 1604 den 4. Januarii vardt Stor-Furstens i Rysland BORITZ GUDENOUS Lif-Medicus, och ändteligen 1610 kom hit til Sverige, då han strax blef Kung CARL *den IX:des*, och 1612 Kung GUSTAF ADOLPHS Archiater. Dödde i Stockholm af Hemiplexie 1613. Han berömmes för en besynnerlig förfarenhet och flit. Skall ock hafva varit Poët. I Muscow säges han hafva funderat den Tyska Slabodan. Se *Personalierne* i JOACH. SEIDLERI *Likpred.* öfver honom på Tyska. Jag finner hos J. WERWING i K. SIGISMUNDS och K. CARL *den IX:des Hist. 2. del. p.* 30. en omständighet antecknad, som är en ful fläck på denna FIDLERI namn, och som jag dock ej lärer böra förbigå, neml. at han under vistandet i Rysland varit mästa skulden til K. ERIC *den XIV:des* Sons GUSTAF ERICSSONS olycka, i det han

haft förtroende til, och ſtort flera låra de ej heller varit (*).

Under Konung GUSTAF ADOLPHS Regering började Medicinen efter hand här i landet märkeligen repa ſig, i ſynnerhet genom det nyttiga tilfälle, vår Svenſka ungdom då förſt fick, at inhämta grunderna dertil, vid Academierne i Upſala och Dorpt. En JOHAN CHESNECOPHERUS, en JOHAN RAICUS (**), och en JOHAN FRANC-

G 5

hos Stor-Furſten förtydt deſs i förtroende fälde ord, och oſanfärdeligen utgifvit ſamma Prins för den der ärnade tända eld på Muſcow.

(*) Jag har förr anfört den lilla underrättelſe om Medicorum ringa antal här vid K. CARL *den IX:des* Hof, ſom en Franſos, hvilken reſt här i Riket, har lämnat oſs medelſt deſſa ord: *Outre que même en la Cour du Roy, l'on ne trouve pas presque deux Medecins ou Apotiquaires.* Se *Företalet* til *Förſök. til de i Sverige gångb. Sjukd. utrön. för år* 1754.

(**) Var född i Böhmen, och blef 1627 Medicinæ Profeſſor i Upſala; men flyttades ſedan til Dorpt, när K. GUSTAF ADOLPH der, til Studiers upkomſt i Liffland, 1631 inrättade på egen koſtnad ett Gymnaſium, blifvandes då äfven der Med. Profesſor. Och tyckes bemälte Gymnaſium förnämligaſt genom hans åtgärd blifvit påtänkt och anlagdt, åtminſtone derigenom bragt uti ordning, ſom man ſer af deſs Dedication til Konungen för den *Diſputatio Phyſico-Medica votiva*, han höll på bemälte Gymnaſii invignings-dag d. 26 Martii 1631 *de Natura terræ & aquæ circa Dorpatum &c.* Han dödde ſamma år, och hann ej at ſe detta Gymnaſium förvandlas til en Academie, ſom ſkedde näſtföljande året 1632. Således har både EENBERG i *Beſkrifn. om Upſala p.* 181, och PERINGSKÖLD *l. c. p.* 244. orätt deruti, at han kom ifrån Upſala til Dorpt 1632.

Franckenius (*) gjorde tåmmelig upbyggelse. Eljest ågde vi ock den tiden, som jag i hast mins, en Johan Richter (**), en Harald Thunæ-Montanus (***), en Olaus Engelberti Bure (†), en Petrus Schotanus

(*) Kallade sig både Franckenius och Franck. Var fődd 1590. Sedan han besőkt några Tyska Academier, blef han 1624 Extraord. och 1627 Ordin. Medicinæ Professor i Upsala. År i synnerhet bekant főr sitt *Speculum Botanicum*, som han utgaf 1638. Nåmnes i Hr. v. Stiernmans *Bibliot. Sviog. p.* 331. főr Med. Doctor; men hvarken hos Peringskőld *l. c.* eller Eenberg *l. c.* eller ock Bringius i *Program. til dess jordefärd*, ser jag honom få den titelen, icke heller skref han så sjelf på någon af sina Disputationer eller andra arbeten. Dődde af Obstruction 1661, sedan han főrut samma år, főr sin ålderdoms skull, århållit afsked. Főr dess Botaniska kunskap år en Ört efter honom nåmnd *Frankenia*. Jag finner annars om honom i *Collectaneis Robergianis Mscr.* några små Anecdoter, som hår åfven torde bőra anmårkas: Joh. Franck *gick med ståflor och spårrar, och klinga når han kom i kyrkan. Blef ock svept som han gick klådder, i råck och ståflor. Egit hår, lång man, torr och bister.*

(**) Denne var Med. Doctor, och år alt főr fői om honom bekant. Jag finner i Hr. v. Stiernmans *Bibliotheca Sviog. p.* 235. denna anteckning om honom: *Confecit Diarium peregrinationis Ducis* Caroli Philippi *Mss.* och har han altså varit nyssberőrde Hertig főljaktig på dess resor 1613.

(***) Jag finner ej mera om honom, ån at han varit Phil. & Med. Doctor, och Stads-Physicus i Stockholm, samt blifvit dőd 1622: Se J. Hambræi *Epicedium in ejus obitum.*

(†) Kallade sig både Buræus och Bure. Fődd 1578. Blef på sina utlåndska resor Med. Doctor, och efter hemkomsten Hertig JOHANS af Östergőthland Lif-Medicus, hos hvilken Herre han főrblef til dess dőd 1618, och vardt derfőre ihogkommen i dess se-

NUS (*), en JOHAN NARSSIUS (**), en JOHAN GÖT-

nare Testamente af d. 28. Augusti 1617, som jag har til hands uti Mscr. der sjelfva orden så lyda: *Wår Lif Medico D.* OLAO B. *gifue wij een stoor förgyltt Sölfuer Kånna weger Etthundrade Nijetije tuu lodh.* Derefter vardt han K. GUSTAF ADOLPHS Lif-Medicus. 1621 blef han adlad och behölt sitt namn BURE. Blef samma år Borgmästare i Stockholm, och åndteligen 1633. Vice-Præsident i Åbo Hof-rätt. Dödde 1655. Se Hr. v. STIERNMANS *Matrikel öfver Svea Rikes Ridderskap och Adel* 1. *Del. p.* 266.

(*) Var Philos. & Med. Doctor, som man ser af en Bok han i Stockholm utgifvit 1621 in 8:vo, under denna titel: *Speculum luis pestiferæ, in quo caussæ, signa, accidentia & curatio tam præservativa quam curativa ob oculos ponuntur.*

(**) Han var född i Dordrecht i Holland, och skref sig JOANNES NARSSIUS ANASTASIUS. Studerade i Leiden ifrån 1598, och insöp den bekanta JAC. ARMINII villfarelser i Religionen. Blef derpå 1605 Pråst i en Stad i Geldern, och var det til år 1619, då han på Dordrechtska mötet afsattes från åmbetet. Derefter begynte han först låsa Medicinen, och reste ur Fåderneslandet, farandes vidlyftigt nog omkring, under hvilken tid han blef Med. Doctor. Han vistades en tid i Hamburg och Schleswig; sen kom han til Sverige, men vistades i synnerhet i Liffland. Han sågs ock en tid varit i Pålen; men jag har nog skål at draga det i tvifvelsmål. I början af 1625 kom han åter til Holland, men for genåst til Liffland tilbaka. 1632 var han å nyo i Hamburg, och 1635 gick han åndteligen som Medicus och Justitiarius ut på ett Skepp til Hollåndarnes Colonie i Ost-Indien med 80 Gyllens lön i månaden, och efter den tiden kom han aldrig mer til Europa tilbaka: Se MOLLERI *Cimbr. litt. T. II. p.* 576. Hår hos oss år han i synnerhet namnkunnig af sina latinska Poëmer, som han tid efter annan utgaf, och som så nådigt uptogos af K. GUSTAF ADOLPH, at högbemålte Konung utsåg honom til sin Historiographus, men på det sått, at han skulle skrifva Svenska Historien på Latinsk vers,

GÖTZIGERODIUS (*), en JOHAN SCHLETZERUS

---

dock utan frihet at deruti inblanda af Poëternas dikter eller något hedniskt skämt. Sjelfva Fullmagten på denna sysslan fins än uti handskrift, och är vård at här införa. Jag vil förut anmärka, at dess *Meva Pomerelliæ obsidione Polon. liberata* och dess *Gustavida* m. fl. äro frukter af denna Fullmagt, och vil tro, at dess *Riga devicta*, som utkom af trycket strax efter Fullmagtens datum, och som är förbigången i SCHEFFERI *Svecia litterata*, gifvit dertil förnämsta anledningen. *Nos GUSTAVUS ADOLPHUS Rex &c. Omnibus & singulis hasce nostras visuris & lecturis notum facimus, Nos egregium ac doctum* JOANNEM NARSSIUM *Medicinæ Doctorem vocasse ac constituisse, prout harum nostrarum vigore eundem constituimus, ut res nostras & regni nostri historias carmine fideliter conscribat, antiquas historias & monumenta vetera diligenter congerat, evolvat, inquiratque. In primis volumus, ne prænominatus Doctor historias nostras Poëtarum figmentis involvat, vel Ethnicos jocos suis carminibus, ceu veras historias continentibus, intertexat; sed serio agens, ita hisce conscribendis studeat, quo sint utiles & jucundæ legenti, nobis Regnoque nostro, nec non illius incolis ornamento, & tandem jucunde ad posteritatem transmitti queant. Pro quo servitio sive labore suo prænominato Doctori* NARSSIO *annuatim promittimus sexcentos thaleros Sueticos, quos singulis annis duobus in terminis, quamdiu in nostro servitio est, a Quæstore nostro accipiet. Initium vero hujus suæ constitutionis erit primus dies præteriti mensis Maii hujus anni præsentis. In majorem fidem &c. Dabantur Rigæ die XIII. Nov. A. O. R. MDCXXV.*

(*) Med. Doctor, til börden Schleswigare; var redan 1629 Archiater; blef sedermera 1637 Drottning CHRISTINAS Lif-Medicus. Adlades 1647 med namn af RUTENFELT, och dog i Tyskland 1650. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 406. Hans arbeten upräknas i JOH. MOLLERI *Cimbria litterata*, hvarest ock berättas, at han varit Practicus i Eiderstadt vid år 1625.

RUS (*), en ANDERS SINGER (**), en JACOB WITTE (***), och en JACOB ROBERTSONUS à STRUAN (†), som skal ha ägt mångas förtroende. Jag äger i handskrift ett denna senares *Consilium Medicum* til Riks-Cantzleren Baron AXEL OXENSTIERNA för dess Podager, hvars innehåll jag som kortast vil anföra, til någon uplysning om den tidens insigt. Utom hvarjehanda saker han föreslår at bruka invärtes, som jag med flit nu förbigår, råder han til at göra omslag, antingen af Fœ-

(*) Var ifrån Tyskland, der han ock blifvit Med. Doctor, och vardt här Medicus hos K. GUSTAF ADOLPH. Dess Son ADOLPH FREDRICH adlades 1650 med namnet SCHLETZER. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 483.

(**) Til Nationen Tysk. Var Med. Doctor och en tid Practicus i Magdeburg, men blef, efter bemälte Stads förstöring af TILLY, K. GUSTAF ADOLPHS Lif-Medicus. Var sedan efter högbemälte Konungs död en liten tid här i Sverige, och miste här i Stockholm 1635 sin Hustru; men han for 1636 härifrån til Glückstadt i Holstein, och kom sedan aldrig hit mer. Berömmes för at hafva varit en god Chymicus. J. MOLLERUS *l. c. p.* 842.

(***) Jag finner denna uptagen i MOLLERI *Cimbria litterata T. II. p.* 1007. såsom Med. Doctor och K. GUSTAF ADOLPHS Archiater i Tyska Kriget, samt Practicus sedermera uti Hamburg.

(†) Född uti Skottland. Var redan Med. Doctor, när han 1614 blef Konung GUSTAF ADOLPHS Lif-Medicus. Adlades 1630, och introducerades 1634, under namn af ROBERTSSON. Vardt sedan Drottn. CHRISTINAS Lif-Medicus och Archiater. Dödde omsider 1652 i sitt 86:te ålders år, och ligger begrafven i Spånga kyrka, hvarest ock dess namn står på den ena Kläckan: JACOBUS A STRUAN ROBERTSONE SCOTUS. Om det Apothek, han hade här i Stockholm, kommer här nedanför at berättas.

Fœnum Græcum kokadt i åttika, eller af söndermalna folia Hyoſcyami (*), med mera, ſom han alt tror ſkulle dåga at lindra wärken med; och når det vore ſkedt, håller han för tjenligt, at reſolvera de elacka våtſkorna med gammal Oſt, uplöſt til en ſalfva medelſt ſådant vatten, hvaruti man kokat en ſalt ſkinka; Ja, åndteligen tror han, kropps-delarna ſkulle ſå kunna ſtyrkas, at aldrig någon Podager ſkulle komma mer igen, antingen med åtſkilliga ſlags Bad af Melilotus, Chamomilla &c. jämte adſtringerande Decocter, eller genom Emplaſtrum Diachylon med litet vin, eller ockſå medelſt utvårtes brukadt Saltſjö-vatten (**).

I Drottning CHRISTINAS tid, ſom var ſå önſkelig för alla vetenſkaper och konſter, ågde ock Medicinen mycken trefnad, och kom, ſedan Åbo Academie blifvit inråttad, at offenteligen föreläſas på 3:ne orter i Riket, varandes jämvål ingen ringa artikel, at man i Upſala ſamma tid började anſtålla Anatomiſka ſectioner (***), hvil-

(*) Hvilka repellera kraftigt, ſom man ſer i blinda Gyllenådren.

(**) Man ſer ſåledes, at Saltſjö-vatten redan den tiden brukades i Medicinen, hvilket nu i ſenare tider vunnit ſå mycket förtroende i Engeland til invärtes nyttjande: Se R. RUSSELS *Diſſertation on the uſe of Sea-water in the diſeaſes of the glands*, London 1755.

(***) När Riks-Cantzleren Baron AXEL OXENSTIERNA och Academie-Cantzleren JOHAN SKYTTE i April månad 1637 höllo viſitation tilſammans vid Upſala Academie, gjordes hår öfver uttryckelig ſtadga; Se ſjelfva Viſitations-Protocollet uti Hr. B. BERGII *N. Förråd af Nordiſka Handlingar* 1. *St. p.* 16. der orden ſå lyda: *De Facultate Medica ſade H. Nåde*

hvilket dock i förstone tyektes Medicinæ Professoren betänkeligit, så länge det var ovant, och utaf ungdomen hölls för at vara nesligt (*). Eljest vanns också mycket godt åfven så väl i Medicinen, som i de öfrige vetenskaper, af den hälsosamma tåflan, här då upväxte hos våra Svenskar, at ej stå tilbaka för de många hitkomne och förskrifne utländningar, som hvar i sin ort ägde Medicinen på båttre fötter, än den var här i landet. Jag

att der uthi kunne twenne Professores göra tillfyllest, hwilka och skole hålla Sectiones Cadaverum, på thet Medicinæ Studiosi kunna snarare komma till sin finem. Här till skal och anrättas itt Theatrum Anatomicum, dijt allehanda Instrumenta Medica skole förskaffas. Men detta kom ej at företagas förr än 3 år derefter, af Prof. JOH. FRANCKENIUS. *L' an* 1640 *il lui fut enjoint de faire publiquement des Dissections Anatomiques, mais il ne l'entreprit que par ordre expres de CHRISTINE, pour n'être pas exposé à la critique, parce que c' étoit quelque chose de nouveau en Suède, que d' anatomiser les Corps humains,* säger Hr. J. ARCKENHOLTZ i *Memoires concernant Christine Reine de Suede T. I. p.* 322.

(*) Detta kan vidare ses af ett Consistorii Academici Bref til Academie-Cantzleren Baron JOHAN SKYTTE af d. 5. Febr. 1640 Mscr. hvarest orden så lyda: *Huic nostræ petitioni accedit altera, concernens sectionem Anatomicam, quam Professor Anatomiæ, juxta Academiæ Constitutiones, instituere decrevit. Rogat is submisse, ut cum homines insolitis ejusmodi rebus irritati, facile in Professorem, ceu alterum Carnificem, scommata jacere possint, Excell:tia Tua velit ita procurare apud S. R. Majestatem, ut protervæ huic ignorantiæ, quæ jam audiri cœpit, obviam eatur aliquo Edicto, & deinde ut Præfectus arcis illi de Cadavere in tempore prospiciat.* Man ser annars häraf, at Prof. FRANCK har sjelf varit villig nog at anställa Anatomie, när han allenast kunde slippa at befara den enda här nämnde olägenheten.

Jag årindrar mig nu ſtrax, af de då varande Doctorer och Medici, en PETER KIRSTENIUS (*), en

(*) Föddes i Breſlau 1577. Ärnade i början at ſlå ſig på Handel, och for derför til Poſen at lära ſig Pålſka ſpråket; men ändrade ſedan den föreſatſen, och ſlog ſig på Studier, deruti han gick långt, ſärdeles i Språken, både de Öſterländſke och Europæiſke, ſå at en G. SCHRÖER i deſs öfver honom ſkrefna *Epitaphio* vågar ſäga honom kunnat 26 ſärſkilda ſpråk. Af vetenſkaper utvalde han Medicinen til ſitt hufvud-göromål, och ſökte ſig mognad deruti, ej allenaſt vid några Tyſka Academier, utan ock Frånſka och Holländſka. Ja, af kärlek til den vetenſkapen, tog han ſig före at lära Arabiſka, endaſt til den ändan, at på ſitt rätta ſpråk kunna läſa AVICENNA, ſåſom ock MESUES, RHASIS, ABENZOARIS, ABUKASIS och AVERRHOIS ſkrifter, och blef ſedan Arabiſkan i bredd med Medicinen hans käraſte göromål ſå länge han lefde, ſom kan ſes af hans utgifna arbeten. Han reſte imedlertid ifrån Holland til Engeland, Spanien, Schweitz och Italien, hvarifrån han vidare ſkall beſökt Grekeland och Aſien, tils han omſider, efter 7 års förlopp, kom öfver Ungern hem til ſitt Fädernesland. Imedlertid hade han i Baſel, på ſitt 24:de år, blifvit Med. Doctor. I Breſlau blef han, efter hemkomſten, Rector Gymnaſii och Inſpector Scholarum. Men en ſvår åkommen ſjukdom bragte honom at afſäga ſig ſamma ſyſsla, hvarvid han ledſnade. Derpå ſkötte han intet mer än ſin Medicine och ſin Arabiſka, införandes i Breſlau 1608 Arabiſkt tryck, och ehuru han hade nog ſtora tilbud af Erchehertig CARL af Öſterrike, af Kejſar FERDINAND *d. II:dra*, ſamt Chur-Furſten af Saxen, dels på Medicinſk Profeſſion, dels ock på Archiaters ſyſsla, blef han dock qvar i ſitt Fädernesland, tils han en tid derefter kom at boflytta til Preuſſen. Der kom han at vinna Svenſka Riks-Cantzlerens Bar. AXEL OXENSTIERNAS bekantſkap och ſynnerliga tycke; blef då genaſt deſs egen Medicus och följeſlagare inåt Tyſkland, hvareſt han ock fick bemälte Herres kallelſe til en Medicinæ Profeſſion uti Erfurt, hvilket dock ſedan

en FRANCISCUS CHEMNITIUS (*), en BERNHARD BELOW (**), en JOHAN H BE-

kom at bli hindradt. Ändteligen följde han meranämnde Herre til Sverige, som skaffade honom här en Medicinsk Profession i Upsala 1636, hvarpå han ock strax vardt tillika Drottning CHRISTINAS Archiater. Dock blef han icke här gammal, ty han dödde 1640, af en Fluss, som föll ned uppå Lungorna: Se J. LOCCENII *Parentation öfver honom*, införd i H. WITTENS *Vit. Medicor. Dec.* 1. *p.* 112. *seq.* hvarest ock berättas åtskilligt om dess Gudsfruktan, at han 16 gångor läsit Bibelen hel och hållen igenom, och at han i sin Medicinska Practik hållit alla läkemedels verkan för otilräckelig och fåfäng utom vår HErres bistånd och välsignelse; hvilket P. BAYLE i *Diction. Histor. & Critique art. Kirstenius* anmärker som något besynnerligt, och menar sig hafva anledning at lägga til, det KIRSTENIUS aldrig företog sig någon Patients curerande, förr än den samma förut hade försont sig med GUD. Jag äger en dess Bok *de Vero usu & abusu Medicinæ*, tryckt i Breslau 1610. Hr. v. STIERNMAN *c. l. p.* 868. säger, at han var den förste som hitförde Arabiskt tryck til Sverige, och at det var hans Soneson, som 1686 adlades med namnet KIRSTEIN.

(*) Född i Stettin 1609. Antog Doctors gråden i Strasburg 1631, efter utgifven Disputation *de Dysenteria*, och vardt så Fält-Medicus vid Svenska Armeen, både i Tyskland, och sedan i Pälen. Adlades med sina Bröder 1648, under namn af VON CHEMNITZ, och nedsabblades 1656 af Pälackarne vid Brunsberg. MOLLERUS *l. c. T. II. p.* 141. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 411.

(**) Född 1611. Kom ifrån Rostock i Drottn. CHRISTINAS tid, såsom Med. Doctor och Fält-Medicus. Blef sedan Legations-Medicus vid Svenska Ambassaden til Muscow; efter hemkomsten Archiater, icke allenast hos högbemälte Drottning, utan äfven hos dess efterträdare K. CARL GUSTAF och K. CARL *den XI.* I VON DÖBELNS *Hist. Acad.*

BELOW (*), en ANDREAS NICOLAI SPARRMAN (**), en ERIC ACHRELIUS

Lund. Contin. p. 11. nämnes han för *Reg. Collegii Medici Præses.* Jag finner eljest om honom i *Collectan. Robergian.* antecknadt: *Han var en man af lagom statur, något närsynt, skref en vacker hand: en träfflig Græcus, som kunde sitt Nov. Testamentum Græcum utan til - - Han vardt blind på det sista. Var ock eljest en god Chymicus, och har arbetat på Lapidem Philosophorum, hvilket lärer hafva kostat på ögonen.* Jag har anledning at tro, det hans blindhet räckt hela 8 eller 9 åren, tils han omsider 1693 på tredje och åttationde året skildes hådan.

(*) Den föregående D. BERNHARD BELOWS broder, och förmodeligen något äldre til åren. Disputerade pro gradu i Rostock 1628 *de Variolis & Morbillis*, och blef derpå Med. Doctor. Kom sedermera kort efter Dorpts Academies inrättning at blifva der Medicinæ Professor, varandes ock 1640 vid samma Academie Rector Magnificus. Men gick någon tid derefter til Rysland, och blef Lif-Medicus hos Tzaren MICHAëL FEDOROWITZ, och efter dess död hos Tzar ALEXEI MICHAILOWITZ och Tzar FEDOR ALEXIEWITZ, hos hvilka han var i mycket stor nåd, och af Ryssarne hölls för en half Gud. G. STIERNHIELM berättar hårom sålunda i ett bref til O. RUDBECK af den 22. April 1661. *Ea in celebritate in Moschovia aliquammultos annos vitam egerat, Magni Ducis Archiater intimus & honoratissimus, ut indigenis barbaris charissimus, & pro Deo ferme haberetur*; af hvilket bref man ock ser, at han då på någon tid var hår i Stockholm, äfven som man af ett A. AMSELS bref til samma Doct. RUDBECK finner, at han i Mars månad 1652 var i Rostock. Kom dock tilbaka, och vardt omsider i Rysland död. I *Collectan. Robergian.* säges, at han grundeligen varit verserad i de gamla Grekiska Medicinska skrifter, som ock i de Arabiska, Italienska, Fransyska och Tyska.

(**) Född i Upland 1609. Studerade först någon tid Medicinen i Upsala, och nyttjade sedan ett års tid

LIUS (*), en HERMAN KLEBIUS
H 2 (*)

undervisning deruti af Probſten i Fårnbo Magiſter MAGNUS, ſom ſäges varit *uti Studio Medicinæ på then tijden widt berömder.* Derpå diſputerade han i Upſala 1629 under Prof. FRANCKENIUS *de Transmutatione Metallorum* (och hette då SCHOMERUS, om annars namnet ej är miſsſkrifvit i Hr. v. STIERNMANS *Bibl. Svieg. p.* 335. eller ej någon annan *Andreas Nicolai* under ſamma Præſes på ſamma år och om ett och ſamma ämne diſputerat), och började ſtrax derefter practicera Medicinen, med ſådan god framgång, at han kom uti rop och fick af Stockholms ſtad ett Stipendium at reſa ut på, för at århålla någon ſtörre förfarenhet. Han reſte ſå til Holland, och efter en tids förlopp diſputerade 1637 *de Pleuritide genuina* och vardt Med. Doctor. Strax efter återkomſten blef han 1641 Drottning CHRISTINAS Lif-Medicus; ſen Stockholms ſtads Phyſicus 1652. Adlades förut 1647 med namnet PALMKRON. När K. CARL GUSTAF ſen kom på Thronen, vardt han likaledes deſs Lif-Medicus, tils han ändteligen 1657 på ſin namnsdag afgick med döden. Se Probſtens i Tuna JOH. ER. SPARRMANS öfver honom upſatte *Lefvernes beſkrifning Mſcr.* Ibland deſs i SCHEFFERI *Svecia litterata* upräknade arbeten är deſs *Sundhets-Spegel* i ſynnerhet bekant.

(*) Född i Roſlagen 1603. Lade länge god grund vid Upſala Academie i andra Vetenſkaper, innan han ändteligen ſtadnade vid Medicinen: och ehuru han ännu ej hade aflagt något Lärdoms-prof, mer än en Oration *de Microcoſmi ſtructura, deque harmonia ejusdem cum præcipuis Macrocoſmi partibus*, ſom hölls 1627, blef han likvål Med. Profeſſor i Åbo 1641, eller året efter Academiens inrättning. Han gjorde då ſtrax en reſa öfver hela Finland, för at få ſe invånarnes lefnadsſätt, och utröna hvad inhemſka botemedel ſkulle mot de allmännaſte ſjukdomar der i orten göra bäſta verkan. Han föreſtod ſedan denna ſin Profeſſion i 29 år, och dödde omſider 1670. Var af medelmåttig växt, hade vördigt anſeende, mycket godt minne, och lätt för at tala. Se deſs Sons DAN. ACHRELII *Parentation*

(*), en PETER SCHALLERUS (**), en JOHAN GEORG ALBINUS (***), en OLAUS MARTINI STENIUS (†), en ZACHARIAS WATTRANG

öfver honom, i Hr. v. STIERNMANS *Bibl. Sviog. p.* 573. *seq.*

(*) Född uti Bremen. Hade i Tyskland blifvit Medicinæ Licentiat, när han kom til Sverige och blef Drottning CHRISTINAS Lif-Medicus. Adlades sedermera 1647, och introducerades 1652, med namnet KLÖFVERFELT. Dog omsider Landt-Råd i Bremen. Hr. v. STIERNMANS *Adels Matrikel p.* 405.

(**) Född uti Småland. Blef år 1644 Fält-Medicus vid Svenska Armeen; men reste 1646 utrikes, och vardt Med. Doctor i Angers. 1650 blef han ordin. Amiralitets Medicus, och 1675 adlad med tilnamnet GRIPENFLYCHT. Omkom 1676 på Örlogsskeppet Stora Kronan, som under Öland förolyckades: Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 680. Han var en lång och mager man. *Collectan. Robergiana.*

(***) Bördig från Saxen. Skall 1639 och 1641 varit Medicus i Stettin och Svenska Garnizonerne i Pommern och Mechlenburg. Var då redan Med. Doctor. Blef derpå Lif-Medicus hos Änke-Drottningen MARIA ELEONORA, som samma tid uppehöll sig derute. Följde sedan med henne til Sverige, blifvandes ock Drottning CHRISTINAS Lif-Medicus, och adlad 1648 under namn af VON WEISSENFELS. Hr. von STIERNMAN *l. c. p.* 751.

(†) Blef först sin Faders efterträdare i Astronomiæ Professionen i Upsala 1644; men sökte och fick 1648 transport til en Medicinsk Profession vid bemälte Academie, den han förestod til 1660, som var dess dödsår. Han var icke Med. Doctor. Uti *Collect. Robergian.* finner jag följande Anecdoter om honom: *Han var enögd; och den förste Cartesian i Upsala. Der viste ingen hvarest han studerat hade. - - - Var en skarp Disputator och exercerade bland andra* UNONIUS *ofta, kom ock mot slutet af dess Disputationer. Då* UNONIUS *såg honom komma stigandes på gången, slöt han strax innan han kom fram, Monoculus*

TRANG (*), en JOHAN MUNTHELIUS (**), en
H 3 SVEN

venit, *sade han*, *Auditores*, *fundite preces*. - - *Han dog af Angina uti sin medålder*; *dog ogift*, *och testamenterade sin egendom &c.* - - *Uti Likpredikan gjordes denna ingång af Predik. B.* 2: 18, 19. *Mig leddes vid alt mitt arbete*, *som jag under Solene hade*, *at jag måste lefva thet ene människio*, *som efter mig komma skulle*; *Ty ho vet*, *om han skall varda vis eller galen*, *och skall dock råda öfver alt mitt arbete*, *thet jag hafver visliga gjort under Solene.*

(*) Var född i Söder-Telje 1620, och kallade sig först WATTRANGIUS. Reste utomlands, och efter utgifven Disputation *an Melancholiæ sangvinis missio sit utilis*, blef i Angers 1650 Med. Doctor. År 1651 vardt han Stads-Physicus i Falun, och 1654 Medicus på Svenska Ambassaden til Ryssland. Efter så när 3 års vistande derute, kom han hem, och blef 1657 Stads-Physicus i Stockholm; 1667 Rådman här i Stockholm efter en BENGT MÅNSSON; 1671 Lif-Medicus; 1673 adlad och 1675 introducerad med sitt förra namn WATTRANG; 1677 Häradshöfdinge öfver Rasbo och Ölands härader, och ändteligen 1680 Archiater, lämnandes dessförinnan 1678 sin Rådmans syssla. Dödde 1687 och begrofs i Storkyrkan. I *Coll. Roberg.* står, at han hade den äran efter sin död, at både Konungen, Drottningen och Kron-Prinsen följde dess lik til grafven, och säges han der ligga i Riddarholms kyrkan begrafven. Angående Stads-Physicatet i Stockholm finner jag i nyssnämnda *Collect. Roberg.* at han ej fick fullmagten af K. CARL GUSTAF förr än 1660. Anecdoten dervid vil jag anföra: *Det skedde i Götheborg. Sal. Konungen sade sedan: Res up til Stockholm, och fyll der ett par kyrkogårdar; sen skall I få bli min Medicus. Doctor* WATTRANG, *som var en skämtsam man, svarade: Det skal jag göra, Nådigste Konung.* Under vistandet i Ryssland skref han en tractat om *en Dygdig Människa*, hvilken jag äger i handskrift.

(**) Kallade sig äfven MUNCTELIUS, och var född i Munketorp i Vestmanland. Blef Magister i Åbo 1645, och sedan Med. Doctor i Leiden, efter en utgifven

SVEN BRÖMS (*), en JOHAN WULLENIUS (**), en

Disputation *de Scorbuto*. Efter hemkomsten från sina utländska resor blef han först Prins CARL GUSTAFS, och derpå Drottn. CHRISTINAS Lif-Medicus 1652. Adlades 1653 med namn af LAGERCRONA, och introducerades 1654, då han ock blef Extraordin. Assessor i Svea Hofrätt, och 1658 Häradshöfdinge i Finspånga län samt Bråbo och Memmings härader i Östergöthland, Norunda härad i Upland, och Tuhundrads härad i Vestmanland. Döde 1674. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 490.

(*) Född uti Gestrikland. Reste 1643 utomlands och besökte åtskilliga länder. Blef imedlertid 1651 Med. Doctor, och förordnades innan hemkomsten 1652 til Med. Professor i Upsala. Men han var der ej längre än til 1654, då han af Drottning CHRISTINA kallades til Hofvet såsom dess Archiater; i hvilken qualité han kort tid derefter följde Kong CARL GUSTAF i fält til Pålen. Se ALROTS *Disp. de Gestricia*, *P. II p.* 24. När han sedan kom hem, voro Hustru och Barn redan döde i Pesten 1657, hvarpå han gifte sig och aflade Barn å nyo. Ägde mycken practik, men tröttnade omsider dervid, särdeles vid Hof-lefvernet, hvarför han ock tog afsked, och satte sig i ro på sin gård Åkerbo i Helsingeland; men när Biskop CARLSSON tagit hans äldsta Dotter til Fru, flytte han på ålderdomen til honom i Vesterås, och åndade der sina dagar. I *Collect. Roberg.* finner jag äfven följande Anecdoter om Doct. BRÖMS: *Han var en träffelig Theologus - - Liten hurtig Gubbe. - - - Hade rakt svart hår på axlarna. - - - Gick med Callot, sitt eget hår, pipskägg, svart sammetsråck, liten silfvervärja med förgylt fäste, log och såg mildt ut. - - Svor aldrig, brukade aldrig tobak, slöt hvar vecka sin räkning til litet och stort han hade utgifvit. - - Han arbetade på ett inländskt Svenskt Apotek. - - Hans dotter Biskopinnan ville vara en stor Doctarinna: Hon skötte gerna sjuka; hade många Recept af sin Fader.*

(**) Kallades ock WEULLES. Var Med. Doctor, och kommen från Holland, at göra lycka i Drottning

en GREGORIUS FRANCISCUS DURIEZ (*), en
H 4 PE-

CHRISTINAS hof, hvareſt han ock blef Lif-Medicus vid lag 1651, ty jag ſer, at han redan var hår fór BOURDELOTS hitkomſt, hvilken i ett bref til TH. BARTHOLIN af d. 15. Mars 1652, ſom fins i dennas *Epiſt. Medicin. Centur. II. p.* 466. nåmner *Dominus* VULDEN *Batavus* ſom den enda Medicus han då ån ſedt i Drottning CHRISTINAS hof. När hógbemålte Drottning 1654 reſte ur Riket, fólgde han med henne til Braband, men hade redan fattat ſå ſtort tycke fór Sverige, at han vånde om igen tilbaka. Hr. J. ARCKENHOLTZ beråttar i ſina *Memoires concernant CHRISTINE Reine de Suede T. I. p.* 288. at når den namnkunniga DESCARTES (CARTESIUS) fóll in i ſin ſiſta ſjukdom, ſkickade Drottningen denna WULLENIUS dit at curera honom, då bemålte DESCARTES, ſom trodde honom ifrån gammalt vara ſin ovån, kunde ogórligen fórmå ſig til at någon ting bruka utaf alt hvad han fóreſkref, och derigenom dog. Hr. v. STIERNMAN nåmner denna Lif-Medicus fór VON WULLEN i *Matrikeln p.* 642 och 828, hvilket tyckes viſa, at han hår i Riket blifvit adlad, men jag har ej ån funnit, antingen ſådant då ſkedt i Drottn. CHRISTINAS eller Kong CARL GUSTAFS regements-tid. Han lefde ej långre ån til 1658.

(*) Fódd uti Arras i Flandern 1607. Skall hafva blifvit Med. Doctor i Salamanca i Spanien, och ſedermera Profeſſor i Frankrike och K. LUDVIG *den XIV:des* Lif-Medicus. Blef kallad til Sverige af Hr. BENGT SKYTTE, och kom hit antingen 1642, ſom Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 536 ſåger, eller 1644, ſom der ſtår ſkrifvit bak på duken af deſs Contrefait, ſom KLÓCKER EHRENSTRAHL målat. Han blef då Drottning CHRISTINAS Lif-Medicus, och fick ſin lón af ett Kloſter i Bremen. Sedermera vardt han 1655 K. CARL GUSTAFS Archiater. Han adlades 1651 och introducerades 1660 med ſitt fórra namn. Var den fórſte Præſes i Collegio Medico, och dódde i Stockholm 1682 af Colik, ſom alt jåmt varit hans ſjukdom, men plågat fórdrifvas genom Tobaks-cliſtir. I *Collect. Koberg.* finner jag fóljande om honom

PETER FUCHS (*), och en PETER BOURDELOT (**), hvars råtta namn hade förut varit MICHON,

anteckuadt: *Var en stor Græcus, en lärd och snäll man, viste sin Hippocratem utan til: Var mager, lagom lång, och mycket æstimerad. Aldrig tog han hatten af sig för de store Herrarna. - - - Han glorierade sig ofta af ting som andra inventerat.* Hr. ARCKENHOLTZ säger om honom *l. c. p. 255. Il étoit savant, mais hableur & grand Comédien, faisant parade de ce que d'autres avoient inventé avant lui.* På våra Svenska Apothek lefver ännu hans namn genom det så kallade *Duriez Moder-vatten.*

(*) Född i Steinbühl i Nürenbergska Gebietet 1612. Sedan han antagit Doctors graden, varit 1638 Medicus på Franska Flottan i Medelhafvet, och derpå practicerat Medicinen i Frankrike, Meyland, Venedig och Verona, blef han 1646 Hertigens af Sultzbach Medicus och Råd, kom så til Sverige, men reste 1650 til Sultzbach igen, och blef der Hertigens Geheime-Råd, Lif-och Hof-Medicus: fick sedermera samma syssla hos Pfaltz-Grefven PHILIP af Rhein och Landt-Grefven FREDRICH af Hessen. Adlades 1653 af Kejsar FERDINAND *den III.* och blef samma år Drottning MARIA ELEONORAS Lif-Medicus i Sverige, och Svensk Adelsman med namn af FUCHS VON BÜHLSTEIN. Dödde i Stockholm 1668. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 714. Jag finner i *Collect. Roberg.* at han var en *mager man, af medelmåttig statur, hade en stor praxin och mycket at göra.*

(**) Han var född i Bourgogne uti Frankrike, och dess Far, som var Barberare, låt honom inöfvas uti Apothekare-professionen, tils han vid något tilfälle kom at göra en resa til Italien, då han vid återkomsten til Frankrike gaf sig ut för Medicus, skrytandes af at hafva hulpit sjelfva Påfven til hälsan, och at han för omaket kunnat säkert blifva Cardinal, om han velat blifva qvar uti Rom. Dess Landsman SALMASIUS, som hade varit här i Sverige, och vunnit ett synnerligen nådigt förtroende af Drottning CHRISTINA, skälde denna BOURDELOT hit, sedan han sjelf hade

reſt hådan; och må man vål tilſtå, at ſkadeligare månniſka år hår aldrig kommen. Han kom i början af år 1652, och uppå SALMASII föreſkrift vardt han ſtrax vålkommen. Han kunde ſpela på inſtrument, tämmeligen vål ſjunga ſtycken, dömma om åtſkillig Etiquette o. ſ. v. hade flytande tunga och tillika en oårhörd djerfhet och tiltagſenhet, men var i ingen vetenſkap hemma, och icke ſtort heller i Medicinen, ſom dock ſkulle vara hans egenteliga metier. Han fick med Charlatanerie ſnart inſteg hos högbemålte Drottning, ſom trodde honom vål, och ej mårkte, at altſammans var blott ett löſt glitter; och ſedan han derpå utſtuderat hennes Caractere, brukte han alla de grep han viſste, at kunna blifva deſs Favorit, hvilket ock efter åſtundan lyckades. Snart nog fick man då ſe honom blifva deſs Öfver-Archiater, få eſomoftaſt preſenter, bekomma ſin upgifna koſtnad på hitreſan 14000 Gyllen, blifva pråktigt logerad i ſjelfva Kongl. Slottet, få ſin taffel för ſig ſjelf med alla de låckraſte råtter ifrån Hof-köket, korteligen ſagt, blifva dageligen mer fågnad ån någon Prins kunnat blifva. Han började ſitt nya åmbete med at afråda Drottningen från låsning och ſtuderande, och från alt bryderi af alfvarſamma göromål, ſåſom ſkadeliga ting för hålſan, ſtyrkandes henne derjemte til at flitigt bada och ſofva, ſamt at vånja ſig vid vatten-drickande, hvilket ſenare TH. BARTHOLIN i ſitt bref til honom icke ſynnerligen gillar. Och då Drottningen följde ſamma råd, och derefter tyckte ſina kråmpor blifvit minſkade, ökades derigenom förtroendet för honom, och hon trodde ſig ha at tacka honom för ſitt lifs råddning. Ett ſådant förtroende bragte några Herrſkaper, åfven af ſjelfva Rikſens Råd, at anlita honom i deras ſjukdom, men de tilſatte derigenom merendels lifvet. Icke deſs mindre viſste han ſåtta fårg på ſitt klåperi, at han bibehöll ſig hos Drottningen, hvars ſinne han efter hand drog til alt mer och mer fåfånga, och åndteligen hann ſå förblinda, at han kunde få fram alt hvad han ville, och Drottningen nåſtan ingen ting gjorde, utan at inhåmta hans råd förut. Han ſökte då undanrödja alla andra, ſom han tyckte voro honom til hinder: De Svenſke Medici måſte heta ſlåte och opålitelige, ja ock rådda för at låta ſe ſig af honom, ſom han i ett bref

 til

til TH. BARTHOLIN ſkrifver: De berömde och grundlärde Männ, NAUDÆUS, VOSSIUS, BOCHARTUS, HEINSIUS, COURTIN m. fl. måſte från Hofvet, at de ej måtte kunna röja deſs okunnighet, och ſjelfva Grefve DE LA GARDIE, deſs välgerningsman, måſte ſe ſig genom deſs åtgärd bemötas med förakt och kallſinnighet. På ſådant måſte naturligt vis följa alla männiſkors hat, ſärdeles när han enſidigt hindrade både ſtort och ſmått folk från åtnjutande af Drottningens nåd, hvilket ſkedde ibland på det ſätt, at han kände på hennes puls och inbillade henne at hon var ſjuk, och borde altſå ſå och ſå länge medicinera och icke gå ur ſina rum. De Svenſke Medici gjorde väl föreſtällningar, at han ingen Medicine förſtod, och åtſkillige af Herrarne vågade tilſtyrka henne at ſe ſig bättre före, än i ſå oſäkra händer äfventyra ſitt lif; men det ville alt intet hjelpa, äfven ſom icke heller ſjelfva deſs Fru Moder Änke-Drottningen kunde med tårar och rörande föreſtällningar det ringaſte i det målet uträtta. BOURDELOT blef lika väl qvar, och gick nu dag ifrån dag gröfre til våga, ſkridandes ända til uppenbart Atheiſterie, hvarmed han ock verkeligen bortſkämde Drottningens dygd och religion. Man fick jämväl ſkäl til at tro, det juſt han lade grund til det ſom ſedermera hände, när hon ändrade religionen och afſade ſig Kronan. Der funnos då de, ſom af nit för det allmänna båſta ſökte at bringa honom af daga, men han undkom ſnaran och aktade ſig ſedan på det nogaſte. Ändteligen när Gref DE LA GARDIE och de fläſte af Rikſens Råd ville för BOURDELOTS ſkull reſa från Stockholm på landet, och äfven Präſterna började alfvarſamt ſtraffa det ena med det andra i ſina prelikningar, beſlöt Drottningen omſider at lämna honom afſked. Han for ſina färde i Junii månad 1653, men han reſte ej tomhändt, ty förſt bekom han af Drottningen 10000 Riksd:r ſtrax, ſamt ett växel-bref på 20000 Riksd:r at bekomma efter ett halft års förlopp, och ſedan ſkänkte Hertig CARL GUSTAF honom ſitt Portrait fäſt vid en guldkädja ſom låg i en aſk fullſatt med diamanter, och Hertig ADOLPH JOHAN äfven ſitt Portrait, på lika ſätt inlagt, ehuru likväl bägge deſſa Hertigar hatade honom af hjertat; med ett ord: han reſte bort med mer än en tunna

Gulds

CHOM, m. fl. (*), af hvilka, til ftörre delen, Stock-

Gulds ägendom. Så fnart han var bortfaren, förföll Drottningens ynneft för honom helt och hållet, få at hon aldrig mer kunde tala om honom utan med förakt och vedervilja. Vid återkomften til Paris förde han fig ganfka ftort up, ville knapt känna fina gamla vänner, lät bära fig i Porte-chaife, och hade efter fig 4 Lakejer, fkrytandes ftändigt af at hafva gjort mirakler i Sverige. Han var ock få lycklig, at komma i gunft hos Cardinalen MAZARIN, fom fkaffade honom icke långt derefter Maffay Abbots-döme uti Berry, hvareft han ftrax fatte fig ut med fina Munkar, få at de alt ftändigt lågo hvarandra i håret, och han måfte låta göra fig til Präft för at flippa ftryk af dem. Ändteligen vardt han hel mjältfjuk och torkades efter hand bort. Han dog omfider i Paris 1685, fedan han genom en betjents oförfigtighet kommit at få Opium i fig, derpå fallit i en dvala, famt under det famma blifvit bränd på hälen, och Kallbrand fedan flagit fig i fåret. Se *Memoires de ce qui s' est passé en Suede*, *tirés des depeches de M:r* CHANUT *par* LINAGE DE VAUCIENNES, *T. III.* och Hr. ARCKENHOLTZ *l. c. p.* 236. *seq.*

(*) Jag är nog fäker, at Medici i Drottn. CHRISTINAS tid här i Sverige varit flera til antalet, än jag här upräknat. Men fom tidens korthet och papperets trånga gräntfor icke nu tillåta någon vidlyftigare underfökning, måfte jag vara nögd, at denna gången hafva nämnt de förnämfta. Det kan ej begäras, at jag här fkulle infört en hop Studenter, fom difputerat under våra Medicinæ Profesforer, och altfå kunde tyckas varit Medici; få mycket mindre, fom jag ej haft mig deras öden bekante, eller vetat huruvida de federmera hållit fort med fin Medicine, och icke antingen blifvit Präfter eller ock något annat. Jag vil här fom kortaft tillägga en OLOF REGELIUS, om hvilken Hr. v. STIERNMAN i fin *Bibl. Sviog. p.* 571. berättar, at han, när Åbo Academie inrättades 1640, vardt kallad til Medicinfka Profesfionen, men aldrig federmera infant fig: En EGGERTS, fom nyfsbemälte Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 644. och i *Matrikelen p.* 392

ckholms ſtad i ſynnerhet hade nytta, under

---

nämner för Medicinæ Doctor, och ſäger hafva fädt Under-Ståthållaren BENGT EKEHIELM til måg 1650: Samt en GEORG MAGERI, ſom SCHEFFERUS *l. c. p.* 301. kallar GEORGIUS MAGERI *ab Hattinga, D. & Reipubl. Gothoburgenſis Medicus ordin.*, och ſäges hafva utgifvit en tractat i Götheborg emot *Peſten* 1654. Jag lår ock böra lämna rum åt en OTTO SPERLING, ſom föddes i Hamburg 1602, ſtuderade Medicinen i Gripswald, Leiden, Roſtock och Köpenhamn, gjorde 1623 med D. FUIRENIUS en Botaniſk reſa öfver Seeland, Fyen, Jutland, Skåne, Halland, Blekingen, Öland och Gottland, reſte 1624 til Italien, botanicerade 1625 i Iſtrien och Venedig, och anlade på ſenare ſtället CONTARENI vackra Trågård, blef 1627 Med. Doctor i Padua, 1628 Practicus i Bergens ſtad, 1630 Provincial-Medicus i Norige, 1634 Practicus hos Adelen i en trakt på Seeland, 1637 Barnhus-Medicus i Köpenhamn, 1638 Kongl. Lif-Medicus, Hof-Botanicus och Inſpector öfver Kongl. Trågårdarna, 1640 Legations-Medicus til Spanien, 1641 Stads-Phyſicus i Köpenhamn, 1642 Med. hos Gr. CORFITZ ULFELD på deſs Legation til Engeland, och ſedermera 1649 och 1650 til Holland och Frankrike, fick 1651 en faſelig beſkyllning at hafva i ſamråd med C. ULFELD velat taga K. FREDRICH *d. III:dje* af daga med förgift, blef fuller ej tilvunnen, men likvål på någon tid landsflyktig, practicerade ſå Medicinen 1652 i Amſterdam, reſte 1653 til Stockholm och blef Drottn. CHRISTINAS Archiater, practicerade ſedan 1654 i Hamburg, och når K. CARL GUSTAF någon tid derefter gick in uti Dannemark, gjorde han någon tjenſt uti Svenſka Armeen, men upſnappades af de Danſka, och ſatt i 7 månaders arreſt, kom derpå lös och reſte åter til Hamburg, men bragtes 1664 på illiſtigt ſätt å nyo i Danſkt fängelſe, och ſatt ſen i 17 år fången, tils han omſider dog der i Köpenhamn 1681. Se MOLLERI *Cimbr. litter. T. I. p.* 646. Jag vet icke, om jag här vål kan förbigå den namnkunnige Tyſkarnes Polyhiſtor HERMAN CONRING, ſom var född i Oſt-Friesland 1606, började 1625 at i Leiden ſtudera

Medicinen, blef 1632 Professor Philos. Naturalis i Helmstådt, och 1634 Phys. & Med. Doctor, samt kort derefter Med. Professor, 1649 Hertiginnans af Ost-Friesland Lif-Medicus och Geheim-Råd, 1650 Drottn. CHRISTINAS Hof-Råd och Archiater, och hitkallad til Sverige med löfte af 1600 Riksdalers årlig pension; var något litet i Sverige, men for tilbaka til Helmstådt och fick tillika Polit. Professionen, 1658 K. CARL GUSTAFS Hof-Råd och Archiater med ny kallelse til Sverige och tilbud af 1500 R:dal. pension; 1660 Hertigens af Brunswig Geheim-Råd, 1664 pensionaire af Konungen i Frankrike och 1669 Konungens i Dannemark Stats-Råd. Han var af ganska liten statur, och dog omsider i Helmstådt 1681. Se C. G. JÖCHERS *Gelehrt. Lexic. art. Conring.* Äfvenledes bör jag här anmärka en BALDASSAR TIMÆUS VON GÜLDENKLEE, som var Chur-Furstens af Brandenburg Medicus, och under Tyska kriget betjente åtskilliga Svenska, ja råddade ock en stor del af Svenska Armeen i lägret vid Tribsees ifrån Pesten 1638, medelst ett *Acetum Theriacale*: se dess *Cas. Medicinal. p.* 393. hvarför han ock vardt belönt med frihet från all krigs-tunga: se dess *Epistol. p.* 321. Vardt sedan Borgmästare i Colberg, och derjämte 1648 Archiater hos Drottn. MARIA ELEONORA, som då plågades af Skörbjugg, se dess *Epist. p.* 239. men blef ändteligen Chur-Furstens af Brandenburg Archiater, och dödde 1667. Se LANGII *Hist. Med.* Och får jag ock vid detta tilfället nämna en Med. Doctor BLAUFELDERUS, som vid samma tid brukades i Svensk tjenst, och omtalas på några ställen i nyssnämnde *Epistlar.* Til äfventyrs kan icke en HENRIC JULIUS BOKELIUS, ifrån Hamburg, i denna räkning uptagas, som ifrån 1616 varit Med. Doctor, och efter MOLLERI utsago *l. c. p.* 54. någon tid varit Fält-Tygmästare vid Svenska Armeen i Tyska kriget, *Rei tormentariæ in exercitu Svecico aliquamdiu Præfectus*, och lefde ännu 1643. Äfven så litet lärer jag få hiträkna en JOËL PINNOVIUS, som hvarken i Sverige lärer varit, eller med full visshet kan sägas hafva som Medicus betjent Svenska Armeen i Tyska kriget. Han var annars Medicinæ Doctor, och nog snäll Mathematicus, fast tillika för stark Astrologus, som ses af dess

i Stet-

i Stettin 1610 utgifna tractat *de Certitudine prædictionum Astrologicarum*, och skall han redan 1624 sagt förut de Svenskas framgång i Tyskland, och Kejserliga Magtens tilstundande kraftegång, samt derigenom blifvit föranlåten at lämna sin hos Kejsaren hafda Lif-Medici syssla. Ja, han skall sedan 1627 i WALLENSTEINS och åtskillige fleras närvaro uprepat sin förra spådom, och sagt huru formidable de Svenske innan kort skulle blifva, hvarför han ock afrådt Stralsunds belägring och Hjelptropparnas affändande til Pålen, med mera, som han sjelf berättar i ett Bref til Svenska Krigs-Rådet LARS GRUBB af d. 19. Aug. 1632 Mscr. Ej heller kan en JOHAN SCHÖNERUS gerna hitföras, som var född i Edinburg 1597, blef Med. Doctor i Gripswald 1622, Math. Professor derstädes 1628, och Medicinæ 1630, af Drottn. CHRISTINA General Archiater vid Pommerska Staten och Svenska Garnizonerne 1637, och dog 1657. se C. S. SCHEFFELII *Vit. Prof. Med. in Acad. Gryphisw. p.* 111. *seq.* Ibland Svenska Medici kan jag ej räkna Drottning CHRISTINAS Archiater BENEDICTUS A CASTRO, så vida han aldrig här i Sverige varit. Han var född i Hamburg 1597 af en Portugisisk Jude och snäll Medicus RODERICUS A CASTRO, och het BARUCH NEHEMIAS, innan han 1615 vardt omvånd til Christen och i dopet kallades BENEDICTUS, fast han sedermera affade sig Christendomen och trädde til Judarna å nyo. Han lärde sig Medicinen dels af sin Far, och dels vid några Academier, tils han i Padua 1620 blef Med. Doctor. Practicerade sedan i Hamburg ifrån 1622 med nog beröm och förtroende. När Dr. CHRISTINA efter bortresan ur Sverige var i Hamburg, gjorde hon honom til sin Archiater, och bodde äfven i dess hus heldre än hon antog det af Magistraten årbudna logementet. Ja, hon sökte ock at göra honom til Christen igen, låtandes, för at få honom snart omvånd, 4 gångor gifva honom braf stryk. Han lefde länge i välmåga, men försatte på slutet sitt mästa goda, så at han dog i någon fattigdom 1684, sedan han årnådt en 86 års ålder. Se J. MOLLERUS *l. c. T. I. p.* 90. Flera blir här nu icke rum til at anföra. Skulle jag gå så vidlyftigt til våga, at omröra alla, som någon Medicine på den tiden kunnat, så

blef-

der det våra Landsorter ſleto ſin tid (*), och hul-

blefve viſst många at ännu tillägga. Riks-Rådet Johan Adler Salvius komme då utan krus med, emedan han, efter Schefferi utſago *l. c. p.* 88, har i ungdomen varit Medicus, ſamt äfven ſedermera vid några tilfällen befattat ſig med Medicinen: ſe B. Timæi a Güldenklee *Epiſt. p.* 241 *&c.* Ja, ſjelfva Drottning CHRISTINA finge då icke heller uteſlutas, om annars P. Bourdelot ſagt ſant uti ſitt ofvanberörde Bref til Thom. Bartholin, der orden ſå lyda: *Gaudet Regina de omni doctrinæ genere, maxime de Medico, in quo eſt verſatiſſima.*

(*) De hade viſst alt för ſällan någon förnuftig Medicus vid infallande ſjukdom at anlita: och lärer det altſå varit i anſeende til dem, ſom Prof. Loccenius i *Svediæ Bonis* näſt framför deſs *Antiquitates Sveogothicæ* ſkrifver:

- - - - *Medicos Sveogotthica paucos*
Regna ferunt. - - - -

Men jag vet icke, huru han kan gå ſå långt, at anſe Läkares ringa antal för en god ting, och bruka denna utlätelſe vid uppräknandet af Sveriges förmåner. Han tyckes väl gjort ſig den tankan, at ſådant vitnade om allmänt välmående bland folket, i det ſjukdomar varit ſå mycket ſällſyntare, och at altſå inga Läkare här i landet tarfvades; ty han ſäger ſtrax nedanföre:

- - - - *Recte hæc ergo valere puta.*

Men änſkönt man ſkulle medgifva, at ſjukdomar här ſå ſällſynte varit, det de likviſt icke voro, ty de gingo verkeligen eſomoftaſt, än af ett ſlag och än af ett annat, ſå kan jag dock icke finna, at Riket kunde ha någon den ringaſte förmån vid at äga få Läkare, ſå vida ingen tilfogar Riket någon olägenhet med det han är Läkare, åtminſtone dermed icke på något ſätt bidrager til förökande af ſjukdomar, hvilka juſt Läkaren har at möta och undanrödja. Tvärt om ſkulle Riket vara illa förſedt och lida nog känbar ſkada, om alt för ringa tilgång på Läkare funnos, när det någon annan tid kunde olyckligen hända, at ſvåra epidemier

hulpo sig fram med nog slåta Empirici, ibland hvilka ARVID MÅNSSON RYDAHOLMENSIS lår vara den förnämste (*). Men änskönt, som vi nu

och förödande sjukdomar infunno sig til så mycket ymnogare antal. Ginge det an at på ofvannämnde sätt sluta, så kunde man med lika godt skäl skatta t. ex. Grönland rätt lyckeligt för det der ej finnas Professorer, så vida det deraf ville följa, at invånarne der voro studerade nog, tänkte förnuftigt, och ingen undervisning behöfde. Jag har uti *Företalet* til *Försl. til de uti Sverige gängb. Sjukd. utr. för år* 1754 sagt, huruvida LOCCENIUS kan ha brukt denna utlåtelsen med rätta; nemligen så vida *det altid är bättre, när ej någon tilgång gifves på solida och förnuftiga Medici, at hafva brist, än ymnighet, på Äfventyrare, Qvacksalfvare och Käringar*; men som våra Landsorter i LOCCENII tid hade öfverflöd nog på sådana, lårer ej bemälte dess utlåtelse på det sättet heller kunna beqvämligen förklaras.

(*) Namnkunnig dels af sin *Örtebok*, dels af sin så kallade *Practica*, dem han bägge daterade i Skaftarpa qvarn, den förra 1628 d. 10. Januar. och den senare 1642 d. 30. Julii. Titel-bladet på Örteboken utvisar, at den är i ordning satt af Biskopen i Wexiö PETRO JONÆ *Angermanno*, och ser man af ARVID MÅNSSONS egna Förspråk, at han på bemälte Biskops begäran och förmaning sig detta arbetet först företagit, hvartil Probsten PEDER ARVIDI i Wernamo och Lectoren HERM. DUSÆUS i Wexiö honom sedermera styrkt, at han såmedelst mätte *bewijsa Gudz Församblingh någhon tacksamheet igen, för thet hon honom til hans Scholægång hulpit hade*. Han säger i samma Förspråk om sig sjelf, *at Gudh Alzmechtigh hade gifwit honom någhot Förstånd vthi Läkedoms konst*, men gör ock ett stycke nedanför denna bekännelse: *Jagh hafwer intet studerat vthi främmande Land, eller vthi någon Academia, vthan allenast vthi gemeene Scholer*. Sådant kan ock lätteligen synas, när man något litet vil läsa i denna hans Örtebok, och lår jag ej längre behöfva gå, för

nu fedt, en tämmelig tilgång hår uppe fanns på riktige och godkände Medici, lår jag dock med fåkerhet kunna fåga, at minfta delen af allmånna hopen ånnu förftod fitt båfta vid åkommande fjukdom, eller ägde då tilråckelig omtanka, för

I at

---

at derpå anföra pröf, ån til förfta orden af boken, fom fålunda lyda: *Galangæ eller Galigo år torr och heet, och hafwer theffa* 10. *dygder. Förfta år, at når man låter figh åderflå, och tugger henne få i munnen, tå twingar hon alt ondt Blodh vthlöpa, och thet godha behåller hon qwart i Kroppen.* Icke defs mindre har han i fin ort haft någorlunda förtroende, få at ock merbemålte Bifkop Petrus Jonæ i fitt Företal för denna oftanåmnda Örtebok fålunda yttrar fig: *Migh och mitt Hws, få och annat gott Folck hafwer trångt at bruka thenna Authoris förfarenheet på örternas krafter.* Angående defs andra Bok, fom han kallar *Practica eller Underwijfsning om åderlåtande ifrån hufwudet til fötterna, fampt af nog förfökte Läkedommar emot mångahanda Siukdomar,* vil jag ej vara vidlyftig, utan allenaft anmårka, at han til defs fammanfiickande jämte andra böcker fkall ha betjent fig af en gammal Svenfk Låkebok med Munke-ftyl fkrefven, om hvilkens ålder och befkaffenhet jag ingen ting kan fåga, efter jag den aldrig fedt, men nog fåkert giffa, at ej ftort utaf vårde lårer ftådt derur at håmta. Bemålte fin Practica har han dedicerat *Åhrewyrdiga, Wyrdigom, Hederligom och Wåhllårdom Mån M.* Nils Krook*, *Bifkop uthi Wexiö, fampt Probfterne och the Gemeene Preftmån uthi Wexiö Stifft.* Utom denne Empiricus, har jag ock fådt underråttelfe om en annan uti Småland, nemligen Capellanen Rothman eller Rottnensis i Rottne, fom någon tid derefter genom dylikt curerande fkall ha bragt fig i tåmmeligit rop och haft nog mycket tillopp. Han har låmnat efter fig en liten Låkarebok, fom ånnu finnes i handfkrift. Uti *Collect. Robergian.* fåges han *hafva ågt åtfkilliga små Medicinalfka faker, och en lyckelig och ftor Empiricus varit.* Ån kommer jag ihog en ftor Empiricus, fom kanfke hade förtjent at ftå i främfta rumet; jag menar en Bruks-

at heldre anlita någon af dem, än olärda och oförfarne klåpare. Ty jag ser, at den store AXEL OXENSTIERNA, då han 1637 höll såsom Riks-Cantzler tillika med Academie-Cantzleren en visitation vid Upsala Academie, yttrade verkeligit missnöje öfver en slik sed, såsom då ännu öfver alt gångse (*). Och förmodeligen måtte väl sådant ansenligen hafva bidragit til den alt för ringa böjelse, vår Academiska ungdom hela den tiden hade för Medicinska vetenskapen, så at fram uti K. CARL GUSTAFS regering, ibland 1500 Studenter, som undertiden skolat vistats vid Aca-

förvaltare i Husby-kloster vid namn OLOF BLAU, som lefde i Dr. CHRISTINAS, K. CARL GUSTAFS och K. CARL *den XI:tes* tid, och dödde på 1680-talet. I *Collectan. Robergianis* berättas om honom följande Anecdoter: *Han lämnade* 4 *barn efter sig och* 100000 *daler: Han lefde miserabelt, håret stod ut genom hatten pån, gick kippskodd i största köld, med bara råcken och tunna strumpor på sig; Var en liten man, hade eget hår, tunt och rakt, gick ofta barhufvad, låg ock naken i sängen. - - - Han har varit* 3 *gånger gift; första hustrun var dotren i gården, den andra var en vallpiga, den tredje hans egen piga. Medan hon satt i kyrkan och ingen ting viste af, sände han up åt Klåckaren sin lysnings-sedel at afläsas. Var en god gästgifvare, och pusserlig skämtsam. Era - -, sade han, I ska väl äta opp mig nu, och låt så duka bordet. - - - En afton gick han ifrån sin åker, och om morgonen var han död. Hans efterlåtna änka gifte sig sedan, och tog sina barns Præceptor.*

(*) I Protocollet öfver denna visitation står om denna saken sålunda: *Om Facultate Medica sade H. N. sig nu icke myckit wilia tala, hwadh ther uthi kan fehlas eller ey, efter den seden åhr uthi wårt Fådernesland inkommin, att ickie många sökia förfarne Medicos, när dem någon Siukdom påkommer.* Se BERGII ofvannämnde *N. Förråd af Nord. Handlingar* 1. *St. p.* 6.

cademien, knapt mer än en eller två funnits, som lagt sig på Medicinen (*).

(*) Til närmare uplysning härom, vil jag ur min Brors Hr. B. Bergii handskrefna Samling hitsätta ett utdrag af Olof Rudbeck *den äldres* Bref af d. 24. Octobr. 1659, til dä varande Öfversten, sedermera Riks-Rådet, Grefve Pontus Fredr. De la Gardie, såsom svar på bemälte Grefves skrifvelse om en Fält-Medici utskickande til Fältlägret för Köpenhamn. - - *Men thett som klagan är att vår Academia är uthi nogot elakh, trätesamt och oenigh stat, och äro allenast några huffvuden under våre Academiske Colleger som alt vilia råda både öffver sina medhbröder professores så och studenterna och följer ther af att hvarken then ena eller then andra faculteten kan af sådan stoor myckynheet studenter ia vell til* 1500 *haffva någhon kar som uthi någhon tingh nästan tilsäiandes, kan vara sitt fädernes landh til tienst. ia om vår Allernådigeste Konungh skulle här begiära en vacker theologum, iurist, medicum, eller någhon i Architectura, Artolleria, eller fortification verserat, eller physicum, lingvist, mathematicum &c. så säger iagh som sanningen är, att så svårt skal then vara att här finna, som något perfect i sin sciens skal vara; som pomerantzträn uppå långeheden, och thet är ingen annan orsak til en någres regemente och stora oenighet, så och största orsaken studiernas elaka och odogliga anstellande och disposition. och endock her några karar äro som uprictigha, flitigha, och lärde äro til att kunna och vilia ungdomen rett och vel informera så liggia andra dem i vägen medh affstyrkiande och frånlåkande. Uthi facultate medica haffver för en iagh hijtkom aldrigh varit mera än en eller* 2 *medicinæ studiosi, men nu likvel sedan iagh* 3 *collegier them dageligen håller uthan någhon vedergälningh, så haffver iagh til en* 15 *styckyn låckat til Studium medicinæ, men the äro alt förunga att en kunna någhot utretta, och veett iagh att iagh intbe länge varder många aff them behollandes, ty the lockas icke allenast ther ifrån uthan och kan man inthet vinna åt them H. K. Majestet sti-*

Högbemälte Konungs regements-tid var annars både för kort och för bullersam, at stadga någon synnerlig förmån för denna vetenskapen; men icke dess mindre råknar jag Medicinen för at då hafva mycket vunnit genom den kåcka Doct. Olof Rudbeck *den äldres* (*) befordrande til Me-

---

pendium her vidh Academien uthan stort förtreet och arbete. - - - Nu yttermera til E. Greffliga Excellens begäran, så är her inthe mera en 2 studiosi medicinæ som kunna E. Excellens begäran fulkomna, then ena är rest til Holland, och then andra är här, hvilken beter Olaus Figrelius, *Secreterarens* Figrelij *Syskonebarn. som haffver i några år sin största flijt giort, och nu i en tidh practicerat, är til en hvacker physiognomi och höffliga seder, och haffver iagh honom uthi några åhr i medicina öffvat, så att iagh visserligen hoppas, E. Excellens skal vara medh honom content. men effter han aff inga stora medel är - - - -*

(*) Föddes i Vesterås 1630, och hade den synnerliga åran, at blifva buren til dopet af Konung GUSTAF ADOLPH, som då kommit til staden, och bodde i dess Fars Biskopens hus: Se Hr. Arckenholtz *c. l. p.* 318. Han lade sin tid vål an i Upsala, och disputerade der åndteligen 1652 *de Circulatione sangvinis.* I synnerhet vinlade han sig om Anatomien, och hade den nåden, at få förråtta Anatomiska sectioner för sjelfva Drottning CHRISTINA, då han ock var så lycklig, at upfinna de så kallade *Vasa lymphatica*, hvilket fynd han i Vesterås 1653 utgaf i dagsljuset genom sin Tractat *de Ductibus novis hepaticis aquosis & Vasis glandularum serosis.* Han kunde då ej förtiga, at han var deraf första upfinnaren, hvilket sedan ådrog honom ett nog förtreteligt pennekrig, i det flere ville tilvålla sig samma heder, sårdeles Thomas Bartholin i Köpenhamn, som, efter Esbergii utsago uti sin öfver denne Rudbeck hållne *Parentation*, hade strax efter upfinningen fått kunskap derom af en Tysk Student, som vid samma tilfälle varit tilstädes och strax hade kommit at

Medicinæ Professionen i Upsala. Jemte honom finner jag ock under den tiden en JOHAN

I 3 Co-

---

fara til Dannemark. En MARTIN BOGDAN var den som i synnerhet hvässade pennan mot RUDBECK, för at tilvälla BARTHOLIN hedren, fast en del mente, at det var BARTHOLIN sjelf, som skref hvad i BOGDANS namn utkom. Icke dess mindre förfäktade RUDBECKEN sin sak, och fick verkeligt medhåll af en JOH. VAN HORNE, en J. D. MAJOR och flera berömda Anatomici, utom åtskilliga andra lärda männ. 1653 for han ut til Holland, och kom tilbaka 1654, undervisandes ungdomen vid Upsala Academie, tils han 1658 förordnades til Ordin. Medicinæ Professor. Imedlertid hade han redan 1657 af egna medel uprättat och i någorlunda stånd bragt en Botanisk Trägård och Orangerie af åtskilliga rara växter från långväga orter, hvilket förekom Utländningarna underligt, som ej trodt at sådant skulle i Norden låta sig göra. Han skänkte denna Trägård 1662 til Academien, och fortfor med dess förbättring så länge han lefde. Han fortplantade samma lust för Botaniska Studium på sin Son OLOF RUDBECK *den yngre*, och arbetade de tilsammans med nog kostnad på ett stort Botaniskt verk, *Campi Elysii* kalladt, som måst förgicks i Upsala brand 1702, för hvilket, jemte andra Botaniska skrifter, en Ört efter dem bägge blifvit kallad *Rudbeckia.* Eljest försummade han icke heller ungdomens förkofring i Anatomien. Han afträdde Professionen 1690 åt sin nyssnämnde Son, och dödde strax efter Upsala brand 1702. Hvad som mäst gjort honom i hela den lärda verlden namnkunnig, är dess så kallade *Atlantica*, bestående af 4 Tomer in folio, som förklarar Sveriges ålder och urgamla ansende, och leder härifrån de flästa gamla folkslagens härkomst, Gudalära, m. m. men vitnar tillika om dess Auctors otroliga beläsenhet och qvickhet. En bok, som utländningar och Landsmän genast ansågo med förundran och öfver alt utropade, som väl många sedermera bifallit, men många åter bestridt, dock ännu ingen tilräckeligen gittat förlägga. Kung CARL *d. XI.* visade denne RUDBECK en sårdeles nåd vid alla

tilfällen, och vid sin Kröning updrog han honom hela directionen öfver anstalterna dertil, så uti Architecture, som Målning, Musik och Fyrverkeri, hvarutinnan han alt varit hemma. I *Collect. Roberg.* säges, at han tämmeligen liknat LANGII Portrait i dess *Epist. Med.* och i SILJESTRÖMS Grafskrift öfver honom, som finnes i *Små-Saker til nöje och tidsfördr. II. Del p* 4. upräknas åtskilliga particulariteter om honom, och ibland annat den bekanta Operatio Cæsarea, som han förrättade på sin egen hustru, så at både hon och fostret blefvo vid lif, hvilken gjorde honom mycken heder. EDM. FIGRELIUS skrifver i ett Bref af den 20. Jan. 1658. huru omistelig denne RUDBECK redan då var för Upsala Academie, och berättar ibland annat följande om honom: *Docte philosophatur, fidelissime juventutem voce manuque informat, ægrotos feliciter curat, publice profutura scribit, cantat, ludit, pingit, disciplinasque ac artes varias recentibus indies & nobilibus inventis illustrat, ac omnia denique tanquam singula unus absolvit &c.*

(*) Til nationen Lybeckare. Disputerade i Königsberg 1646 *de Dysenteria*, och vardt Med. Doctor; derefter 1649 Practicus i Wismar, och sedermera i 5 år Estländska Adelens och Revels Stads Medicus. Kallades sedan til vår stora Kung CARL GUSTAFS Hof, der han blef Archiater, och betjente äfven högbemälte Konung i dess sista sjukdom. Derefter förblef han några år Änke-Drottn. HEDVIG ELEONORAS Archiater, men resolverade sedan at gå i Tzarens tjenst i Ryssland, och var i lång tid dess Lif-Medicus. Reste sedan til Revel, der han omsider död blef 1685 i sitt 71. ålders år. Se MOLLERI *Cimbr. litt. T. I. p.* 114. Bemälte MOLLERUS nämner honom COSTERUS *a Rosenburg*, och både af honom och i *Collect Robergianis* säges han här i Sverige blifvit adlad. Han skall varit en stilla man i sitt lefverne, lagom fet och haft egna grå hår. *Collect. Roberg.* Jag äger dess bok, som han kallar *Affectuum totius Corporis humani præcipuorum theoria & praxis*, ta-

HOFF (*), en PETER SPECHT

I 4 (*),

---

balis exhibitæ, hvarefter han bifogar en *Relatio medica de CAROLI GUSTAVI Regis Sveciæ morbo & obitu.*

(*) Til børden Dansk. Reste til Holland, och lårde sig Chirurgien, låggandes då flitigt handen dervid uti en Barberstuga (i Amsterdam); men tog sedan til at studera Medicinen, och reste til Franecker och blef der Medic. Doctor. Då nu en lång tid förbigådt, kom han til förra orten tilbaka, och besökte der sin fordna Barberstuga, stållandes sig då aldeles obekant; men Barberarens hustru kände honom strax igen, och ropade: *Is dat onse Gerit niet*? I *Collect. Röberg.*, der detta berättas, talas intet om honom förr än han kom hit til Stockholm, och genast här practicerade Medicinen. Angående dess sedermera här hafde öden vil jag nu ur samma *Collectaneis* meddela några omständigheter och Anecdoter, til uplysning om dess besynnerliga Caractere. *Han vardt bekant och kallad til Fahlun, och der väl fägnad och afhållen, ty der var godt folk och stodo sig då väl. Han hade halfva lönen af Grufvan och halfva af Staden. En gång blef något innestående af lönen, det han ej så strax fick, deröfver sticknade han, tog sitt afsked och for til Norköping; en tid derefter til Hertig ADOLPH JOHAN; så til Götheborg; ändtlig åter til Fahlun tilbakars. Varande tid dog hans Hustru. Han bodde på Kyrkbacken, och hyrde der ett hus för några år bort åt. Lagade up en badstuga, der stod til sitt Bibliothek, högg up fönster och hvitlimmade inuti. Hade ock sköna Böcker. Han gifte sig andra gången med sin Hus-Jungfru, böd några vänner til måltids, kom så inspringandes med henne vid handen: Hvad tycken I? sade han, skulle jag väl kunna göra mig en Hustru af denna här? Hon rodnade; men han befalte henne bära fram vin och af det bästa ölet; maten bar Pigan in, men Jungfrun skar före; och så gjorde han sitt bröllop. Ofta sade han sig hafva ångrat sig öfver sitt bråda och hastiga sinne, och trodde han skulle väl blifvit en rikare man, der han inte så ofta boflytt: sade sig ej heller haft det goda af Fahlun andra gången han dit*

(*), en GUSTAF CASIMIR GARLIEP (**), och en

kom, som den första; Folket vore nog väl sinnade, men tiderne slätare och sämre. Han var en liten man, hade eget grått hår, gick med paʃråck, den han med måssings-häfter knäpte igen. Han upvaktade och passade flitigt på sina Patienter på sagdan timma. Han hade stora volumina, deri han alla sina ordinerade Recepter införde. Han blef til klåckan slog 9 hemma om mornarna i sitt hus, och var par timmar altid i sitt Bibliothek, det han upstädat hade med 4 bord, i alla 4 hörnen efter 4 Faculteterne. - - - Gick lätt och vigt, var spinkug af sig, af gladt humeur, språksam och rolig. Om mornarne tog han ett glas godt och mustigt öl och bröd til frukost; men brännevin intet. Åt gerna sött, Fiken, Russin och Såcker: Om jag dör af Maskar, sade han, inte tänker jag dö af Skörbjugg. - - - Var en träfflig Theologus, som han ock på sidstone alla andra studia öfvergaf, och detta allenast skötte. Jag ser af ett dess Bref til O. RUDBECK af d. 14. Julii 1656, at han då varit hitkommen, och vistats i Linköping. Han dödde omsider 1683.

(*) Til börden Tysk. Var Med. Doctor. Sedan han först varit Kung CARL STUARTS Medicus i England, och derpå 9 år Practicus i Amsterdam, kom han til Sverige, och blef först en tid Medicus i Götheborg, men kom sedan til Stockholm, och var en god tid Riks-Cantzl. Gr. MAGN. GABR. DE LA GARDIES Hof-Medicus, tils han 1670 vardt Kong CARL *den XI:tes* Lif-Medicus. Dödde 1676, och är begrafven i Solna kyrka. Hans söner blefvo naturaliserade och introducerade på Riddarhuset 1682. Hr. V. STIERNMAN *l. c. p.* 716. I *Collect. Roberg.* läser jag om honom följande: *Hade sina egna Medicamenter, som voro rätt kraftiga, och hölts för en stor Chymicus, är ock vitterligt, at han ett särdeles Particular under händer haft, men ej hint det samma utarbeta, dock likväl så, at hans Son gjort projection. Hans död var det, at han betiente Sjöfolket som kom utur Slaget, då han tändes an af deras sjukdom, fick en Fläckfeber, och måste sålunda sätta lifvet til.*

(**) Född på Gripsholms slott 1630. Skref sig sjelf

en OLOF OESTENIUS (*), utom åtskilliga flere, som från Drottning CHRISTINAS regementstid öfrige voro, och redan förut äro vordne omrörde.

I 5 Men

GARLIEP VON DER MÜHLEN. Han vistades en tid i Riks-Cantzlerens Gref MAGNI GABR. DE LA GARDIES Hof, och läste för dess 3:dje Son Gr. JOHAN CASIMIR, hvilken dog helt ung. Se dess Bref til OL. RUDBECK *den äldre* af d. 8. Sept. 1662. Han lärer ofelbart tillika varit bemälte Riks-Cantzlers Hof-Medicus. Reste sedan 1662 ut til Holland, och framgaf i Leiden en Disput. *de Viri ex lapsu deficientis casu peculiari*, blifvandes Med. Doctor. Af Hr. GJÖRWELLS *Svenska Mercur. 2: årgång. p.* 50. ser jag, at han sedermera vardt först Practicus i Danzig, derpå Extraord. Medicinæ Professor i Frankfurt vid Odern, så Garnizons-Medicus i Hinter-Pommern, och åndteligen Chur-Furstens af Brandenburg Lif- och Hof-Medicus, samt Decanus i Berlinska Collegio Medico. 1690 blef han Ledamot af Academia Imper. Nat. Curios. med namn af AURELIANUS, och dog omsider i en hög ålder 1713.

(*) Född uti Nerike. Han uptogs af Biskopen JOHANNES MATTHIÆ i Strengnäs, och hölls til studier, icke allenast der i Skolan, utan ock vid Dorpts och Upsala Academier, alt på bemälte Biskops kostnad, som ock til äfventyrs lärer väl hulpit honom vidare ut til Tyskland, der han i Helmstädt 1657 vardt Med. Doctor, efter en utgifven Disputation *de Arthritide*, just den samma sjukdomen, som var Bisk. JOHANNIS MATTHIÆ hvardags-plåga. Det ser mycket likt ut, at han efter hemkomsten någon tid måtte varit denna Biskops Hus-Medicus, och det förmodeligen ända til dess död 1670. Om han då snart eller sent derefter blifvit Stads-Physicus i Götheborg, har jag ej funnit; men i SCHEFFERI *Svecia litter. p.* 227. omtalas han såsom den der då 1680 redan varit der någon tid, och jemte den förra sysslan äfven blifvit derstädes Rådman, med antagande af namnet ÖSTRING i stället för OESTENIUS.

Men Konung CARL *den XI:tes* regering var för Medicinal-verket så mycket önskeligare. Då inrättades Kongl. Collegium Medicum (*), om hvars myckna nytta jag för så uplysta åhörare ej behöfver tala. Då började Medici, sårdeles en URBAN HIÆRNE (**), under sin Direction af

(*) Om Kongl. Collegii Medici första upfinnelse, och dess hvarjehanda tilväxt, göromäl och författningar, ända til närvarande tider, blifver här för vidlyftigt at skrifva, hvarföre jag ock nödgas at nu gå det altsammans förbi, och lämna det til dens åtgärd, som har de dithörande Acter om händer. Hr. LARS BALK har ock redan yttrat sig vilja med aldraförsta taga ett sådant arbete före.

(**) Född uti Ingermanland 1641. Lärde redan i ungdomen at rita och måla. Studerade först ett år vid Dorpts Academie; men måste fara undan för Fienden hit til Sverige, då han dels i Strengnäs Gymnasio, och dels vid Upsala Academie sina studier fortsatte. Men han började först vid år 1660 at läsa Medicinen, nyttjandes i Upsala en RUDBECK och HOFFWENIUS, och i Stockholm en WATTRANG och DURIEZ. Var sen så lycklig, at vinna Gref CL. TOTTS ynnest, som ej allenast tog honom med sig til Liffland, såsom sin Hof-Medicus, och lät honom 1667 följa med en Öfverst STAHL til varma badet i Aken, der han fick examinera mineral-vattnet, utan ock gjorde honom 1668 til Garnizons-Medicus i Riga och Inspector öfver Fält-Barberarne i Liffländska Garnizonerne, samt hade honom 1669 med sig som Legations Medicus til Pålen. Ja, uppå bemälte Grefves bekostnad fick han först samma år resa til Engeland, der han vardt Ledamot af Kongl. Societeten, och sedan året derpå fara öfver til Frankrike, och i 2:ne års tid förkofra sig i Paris uti Anatomie, Chymie och Chirurgie m. m. Imedlertid for han 1670 til Angers, och blef Med. Doctor, efter utgifven Disputation *de Obstructione Vasorum lacteorum & Glandularum Mesenterii.* När Gr. TOTT 1672 kom såsom Ambassadeur til Paris, blef han åter hans Medi-

af Laboratorio Chymico här i Stockholm, at med mindre tvekan afvika från den gamla ſlentrianen, taga Chymie och Hiſtoria Naturalis til hjelp, och

---

cus, och följde med honom derifrån til Aken 1673. Reſte ſedan öfver Holland, Bremen, Hamburg och Köpenhamn tilbaka til Sverige, och ankom til Stockholm 1674. Han började då ſtrax practicera, och halp, ibland andra lyckliga curer, Kongl. Rådet GRIPENHIELM från en ſvår Magſjuka, hvilken deremot utverkade hos Konungen, at han 1675 vardt Extraord. Aſſeſſor i Bergs-Collegio. Sedermera förordnades han året derpå til Ledamot i Commiſſionen öfver Troll-våſendet. 1678 upfann han och proberade Medewi Mineral-vatten, bragte det i rop, och föreſtod i 4 ſomrar Brunns-curen, under ett anſenligt tillopp af Brunns-gäſter. 1682 gjorde han en utrikes Reſa, förſt til Lüneburg, för Saltbrunnarnas ſkull, derifrån, för Bergverkens ſkull, öfver Goſslar, Halberſtadt, Hall, Leipzig, Freyberg, til Prag, ſedan åter öfver Dresden, Nürenberg, Heilberg, Schwalbach, Heſſen, Hannover och Dannemark hem igen 1683. Vardt ſå ordin. Aſſeſſor i Bergs-Collegio, och ſedermera Director öfver det af honom föreſlagna Laboratorium Chymicum i Stockholm; derpå 1684 K. CARL *den XI:tes* och 1685 tillika Änke-Drottningens Lif-Medicus. 1689 var han 3:dje gången ute i Tyſkland, och blef ſamma år adlad med ſitt förra namn. Vardt ſedan 1696 Archiater och Præſes i Colleg. Medico, och ändteligen 1713 Vice-Præſident i Bergs-Collegio. 1719 fick han afſked med Landshöfdinge namn. Se deſs *Curriculum vitæ Mſcr.* Dödde omſider af Obſtruction och Colik 1724, och ligger i Bromma Kyrka, hvareſt, utom ſpråket *Rom.* 14: 8, följande verſar låſas på Grafvården:

För alt thet jag har lärt, för alt thet jag måſt lida,
För möda och beſvär, för ondt jag har utſtådt,
För alt thet jag har reſt och ränt i verlden vida,
Har jag nu denna graf och lägerſtälle fått;
Ty är min ſidſta bön, at mina trötta ben
Få ligga ſtill i ro inunder denna Sten.

och vara betänkte på genvågars upfinnande i Praxi genom flitiga försök och speculationer (*). Då bör-

Han var ett stort ljus i sin tid i Medicinen, som han ock ägde mycken kunskap och förfarenhet. *Hvad skada är icke, at salig Landshöfdingen* HIÆRNE *dog bort med säkra medel mot Convulsiviske sjukdomar*, säger Hr. NILS ROSÉN i sitt *Tal om en Opartisk och förnuftig Medici förnämsta göromål p.* 41. Herr ABRAHAM BÄCK har i H. D. SPÖRINGS *Äreminne p.* 9. denna utlätelsen: *Vår stora* HIÆRNE *var åfven så god Bergsman som han var Medicus, och gjorde Sverige mer nytta med det som han sedt utomlands i Mineraliers handtering, än vi vete at ärkänna.* Han var en stark försvarare af PARACELSUS, som dess *Defensionis Paracelsicæ Prodromus* utvisar. Är eljest nog känd af dess *Acta Laboratorii Chymici*, dess tractater *om Medewi Brunn*, dess *Flocker &c.* dess *Trä-balsam* och dess *Orthographia Svecana &c.*

(*) At förtiga hvad andra våra då varande Doctorer i sådana mål hade för sig, vil jag nu endast omröra Doct. LOHREMANS och Doct. HIÆRNES Artificielle Hälsobad, Pharmacopœa arcanorum och Diéts-Medicine; på hvilka inrättningar de ärhöllo Kongl. Privilegium. Bemälte Privilegium förtjenar i sanning at blifva närmare bekant; hvarföre jag vil läta det här inflyta.

Wi CARL *&c. &c. Görom witterligit, at Oss hafwa wåre trogne Tjenare, de Ädle och Wälbördige, Wår Archiater Doctor* GUSTAF LOHREMAN, *samt Wår och Hennes Maj:ts Wår Högt:de K. Fru Moders Lif-Medicus Doctor* URBAN HIÆRNE, *underdånigst tilkänna gifwit, huru som de medelst långlig Praxin hafwa fått tilfälle med all flit och sorgfällighet at eftertänka och utgrunda några nyttige medel och utwägar, hwarigenom åtskillige Sjukdomar lättare och med Patienternes mindre olägenhet, än med de härtils brukeliga Medicamenter skedt är, måge kunna hjelpas och förekommas; warandes jämwäl samma deras flit och omsorg så wäl och lyckeligen aflupen, at de, medelst hälsosamme Bergarters och Mineraliers uplösan-*

började man upbringa Accoucheur-konsten och hålla föreläsningar deruti för Stockholms Barnemor-

---

de och deras krafts utdragande, genom wisse handgrep, samt förblandande med hwarjehanda watten, ändteligen hafwa upfunnit allehanda Artificielle Bad, hwilka de icke allenast redan med god framgång til de Sjukas förfriskning ofta practicerat och i werket stält, utan jämwäl sig föresatt än widare til Patienternes cur allmänt i bruk at bringa, och dem, jämte särskildte Luft-Bad, til hälsans bewarande, på ett beqwämligit rum och ställe at upsättja och anställa. Sedan och för det andra, äro de sinnade, uti allmänt bruk at låta komma åtskillige Arcana uti Medicinen, dem de medelst långlig förfarenhet påfunnit, mycket kraftigare och bättre än de ordinarie Medicamenter. Men som de hwarken wela eller kunna Apothekarne demsamma betro, så ärna de dem sjelfwe med särdeles akt och noga omsorg, til så mycken större nytta och säkerhet, bereda och tillaga, tänkandes til den ändan en Pharmacopœam Arcanorum, tillika med några af de äldste deras Med-Collegis, at uprätta, och deruti innan de sjuka nödlidande tilhanda hålla sådane arcana Medicinalier, som de sjelfwe påfunnit, och intet äro til fångs uti de ordinarie Apotheken. Sidst och för det tredje, ärna de en Diæts Medicin at inrätta och anställa, samt wissa personer dertil anordna, de der uppå deras föreskrifwande ett och annat dertil hörande wäl och renligen måge kunna laga och tilreda; alt til den ändan, at Patienterne, särdeles de, som intet kunna fördraga Medicamenter, med blotta Diæten af spis och särskilde drycker beqwämligen måga kunna botas och hjelpas til hälsan. Och som de hos Oss underdånigst anhålla, det, aldenstund de wid slika inventioner redan både möda och medel hafwa anwändt, lärandes jämwäl än widare til deras fullkomlige werkställande ansenlig omkostnad komma at anlägga, Wi fördenskull, til hämmande af en och annars hinder och ingrep, som på en falsk och orätt grund kunde söka slikt deras påfundne werk at efterhärma, och således en så nyttig ting til det allmänna bästas skada och deras nachdel bringa i lägerwall och wanwyrd-

morskor, hvilka alt til den tiden ej hade haft några

---

nad, i nåder täcktes dem derå Wårt nådiga Privilegium meddela, i så måtto, at ingen på 10 *års tid skall wara efterlåtit, någre sådane af dem upfundne werk at begynna och i werket ställa, som intet för owälde och förståndige domare gitter wisa, at han samma wetenskap med större fullkomlighet har inventerat och påfunnit: Altså, och emedan Wi detta deras lofwärde förehafwande så mycket mera låte Oss behaga, som sådant länder til de nödlidande Patienters så mycket bättre skötsel och förfriskning, samt sjelfwa Medicinen uti Wårt kära Fädernesland til upkomst och förkofring: Ty wele Wi härmed samt i kraft af detta Wårt Öpne Bref och Privilegio i nåder hafwa tillåtit förbemälte Archiater Doctor* LOHREMAN *och Lif-Medico Doctor* URBAN HIÆRNE, *at anställa och allmänt hålla, ehwarest dem kan wara lägeligit, ofwanbem:te af dem upfundne, så wäl åtskillige artificielle Hälso-som särskildte Lust-Bad, och derjemte inrätta icke allenast deras Pharmacopœam Arcanorum, och deruti Patienterne tilhanda hålla sådana Arcana Medicinalia och ogemene kraftige Läkedomar, som intet finnas på de andre Apotheken, utan ock hwad de til förbemälte Diæts inrättande, med särskildte spis och drycker, jemte andre dertil lydande ämnen, anordnandes warda; Ståendes dem fritt, at associera sig så många af sina Med-Collegis, som dem godt synes. Wi wele fördenskull alfwarligen hafwa förbudit, det ingen, eho han wara må, skall understå sig, emot detta Wårt öpne Bref och Privilegium, at göra dem och deras Interessenter härutinnan något hinder, ingrep eller förfång i någon måtto, efterson det ock hwarjom och enom aldeles skall wara förment, på samfälte tio års tid, sådane af dem påfundne och inrättade werk at eftergöra, bruka och idka, med mindre han derwid kan wisa någon större wetenskap och fullkomlighet. Det alle som wederbör hafwe sig hörsamligen at efterrätta. Til yttermera wisso &c. Stockholm d. 23. Decembr.* 1692.

CAROLUS.

G. PIPER.

gra tilfällen inom Riket til behörig undervisning derutinnan, kommandes derför en JOHAN VAN HOORN (*), at med beröm ihogkommas. Då be-

Här kan jag nu få tilfälle, at med några ord påminna, hvad för besynnerlig förmån vårt Rike under K. CARL *den XI:tes* regering århöll, igenom de åtskilliga goda Hålsobrunnar, som då upfunnos, och hvaraf den senare tiden fått anledning til ån fleras uptäckande. Det var den ofvannämnde URBAN HIÆRNE, som kom fram med den första, nemligen Medewi Brunn i Östergötland, hvilken han 1678 upfann. Några år derefter uptäcktes Wiksbergs i Södermanland, och sedermera tid efter annan Såtra eller Flåckebo i Vestmanland, Götheborgs förra brunn inne i staden, Fahlu brunn i Dalarna, Norremalms i Stockholm, Kuppis i Finland, Wårby i Södermanland, Norrby vid Nyköping, Ramlösa vid Helsingborg, Sabbatsbergs i Stockholm, Lindals vid Jönköping, Götheborgs senare Brunn utan för Carls port, Fållorne vid Wexiö, Nådendals i Finland, Baggetofta vid Uddevalla, Djurgårds vid Stockholm, Hernösands i Ångermanland, tvånne vid Calmar, en på Gottland, Flista vid Linköping, Örebro brunn, och Loka kålla i Vermeland, utom åtskilliga flera, som hårtils blifvit mindre bekanta.

(*) Född i Stockholm 1662 af Holländska Föräldrar. Reste 1679 ut til Leiden, och studerade der i åtskilliga år, hvarefter han sedan 1687 for til Frankrike, och lårde Accoucheur-konsten i Paris, och derpå 1689 til Engeland, uppehållande sig någon tid i Oxford. Kom 1690 tilbaka til Leiden, och antog Doctors graden i Medicinen, efter aflagdt prof *de Partu præternaturali.* 1691 begaf han sig hem, blef 1692 Ledamot i Collegio Medico, practicerade Medicinen i Stockholm och förestod Norremalms Surbrunn, hållandes dessutom föreläsningar dels uti Anatomien, dels ock i Accoucheur-konsten i hvilken senare han derpå förordnades til at publice informera Barnemorskorna, det ingen förut hade haft til ordentelig syssla. Vardt sedan Stads-Physicus i Stockholm 1707, och

begynte här blifva någon tilgång för våra Lands-örter på Provincial-Medici af förſvarliga Doctorer. Jag vil nu upräkna ſå många Medici, ſom jag under denna Konungs Regements-tid gittat ſammanleta, utom åtſkilliga af dem, ſom då ännu ifrån Drottning CHRISTINAS och Konung CARL GUSTAFS tid voro öfriga, och nu ej vidare lära behöfva at uprepas. Vi hade den tiden en PETER HOFFWENIUS (*), en WENDE-LI-

drog ſig ej undan när Peſten graſſerade 1710. Ändteligen blef han 1720 Archiater, men lefde ej längre än til 1724, då han af hetſig feber dödde. Lefver än i friſkt minne genom deſs utgifna ſkrifter, bland hvilka jag här vil nämna deſs *Svenſka välöfvade Jordegumma*, ſamt deſs ſå kallade *Siphra och Pua*. Jämnför L. ROBERGS *Elogium* JOH. V. HOORNII.

(*) Född i Björklinge i Upland 1630. Sedan han i Upſala diſputerat 1651 *de Oculo*, och 1656 *de Symptomatibus*, reſte han til Holland, och antog Doctors graden efter en i Leiden utgifven Diſp. *de Athleta Hippocratico* 1660 (ej 1658, ſom det ſägs i bägge editionerna af SCHEFFERI *Svec. litt.*) Under viſtandet i Holland ſlog han ſig med alla krafter på Anatomien, ſå at en THOMAS BARTHOLIN kunde ſedermera räkna honom ibland *Profeſſores Europæ clariſſimos, exterorum ad ſe ſtudia allicientes*; ſe deſs *Diſſert. de Peregrinat. Med. p.* 11. Efter hemkomſten blef han genaſt 1661 Medicinæ Profeſſor i Upſala, hvilken ſyſſla han med nog heder i 21 år föreſtod, tils han 1682 lämnade verlden. Han var en ſtark förſäktare af Carteſianſka Philoſophien, när den ſamma af Präſterſkapet förföljdes. Ibland deſs arbeten är *Synopſis Phyſica* i ſynnerhet bekant, hvilken i gänſka läng tid hölls för en upbyggelig Skolebok. Under deſs viſtande i Leiden ſkall han 1660 ha gjort ett konſtigt Sceleton af Järn och Stälträd, på hvilket Venæ, Arteriæ, Nervi och Vaſa lymphatica varit tydeligen och i naturlig ordning til ſeendes, med ſina ſärſkilda färgor utmärkte; Se MOLLERI *Hypomn. ad*

LINUS SYBELISTA (*), en OLOF FIGRELIUS (**),
K en

SCHEFFERI *Svec. litt. p.* 424. I *Collect. Roberg.* såges han doctorerat i Angers, och finner jag der följande små Anecdoter: *Var lång Man, såg väl ut. - - Han hade eget gult hår - - hade friskt ansigte och starkt målföre - - - Var en behållen Man, källrarna fulla med plåtar. - - - Var Podagricus, en hastig gubbe, tjock man eljest. D.* RUDBECK *gjorde honom intet lättlig något emot. Var förlofvad förrn han reste ut, reste ock på hennes medel. Ibland andra orsaker, som han tilskref sin död, var* 1. *at han så tida öpnade ådren, när han likväl var sangvineus, och* 2. *at han rökte så starkt tobak,* 3. *nimia Venus.*

(*) Född uti Hall i Saxen vid lag 1597. Blef Comes Palatinus Cæsareus och Med. Doctor, hvarpå han började practicera Medicinen i Holstein, och kom i så stort rop, at Tzaren MICH FEDOROWITZ 1633 kallade honom til Ryssland, och gjorde honom til sin Lif-Medicus Han var der så länge den Tzaren lefde, men lät ej förmå sig at blifva qvar sedan dess Son kommit på Thronen, utan for 1646 til Holstein, och bodde på sin gård Bandesbüll, betjenandes Hertigen af Holstein Gottorp såsom Lif-Medicus, hvarifrån han sedan först flytte til Hamburg, och sedermera til Wolffenbüttel 1652, der han i 3 år var Lif-Medicus hos Hertigen af Brunswig. Men han ledsnade vid Hof-lefvernet, och begaf sig åter i sin förra stillhet, tils han 1660 kom såsom Medicus til då varande Gener Gouverneuren öfver Liffland Grefve MAGN. G. DE LA GARDIE, och blef tillika Fält-Medicus vid Svenska Armeen i Liffland. 1661 reste han til Stockholm, och blef strax Lif-Medicus samt Bergs-Råd, tilbringandes hår sedermera åtskilliga år, tils han omsider åter flytte til Hamburg, och dog öfver 80 år gammal. Se MOLLERUS *l.c. T. II. p* 882.

(**) Född uti Östergötland. Var en af de få ynglingar, som studerade Medicinen i Upsala vid år 1659, och den enda som då dogde at skicka ut såsom Fält-Medicus. Se ofvanföre *p.* 132. Han reste ock samma år til Svenska Armeen i Fältlägret för Köpenhamn;

en NILS WICHMAND (*), en CHRISTOPHER ROSTIUS (**), en HANS GEORG HASTER (***), en OLOF BROMELIUS (†), en JOHAN PALMBERG

---

men fortsatte efter freden sina studier i Upsala, disputerandes der 1661 *de Sero ejusque vasis*, hvarpå han for utomlands, och, efter utgifven Disputation *de Quartana*, blef Med. Doctor i Leiden 1663. Efter hemkomsten practicerade han i Stockholm, men kom sedan til Fahlun och blef derstådes Medicus; dock vardt han ej gammal, utan dog utaf Lungesot. *Collect. Roberg.*

(*) Lårer til börden varit Dansk. Efter en i Leiden 1642 hållen disputation *de Morbo regio*, blef han der Med. Doctor, och derpå Practicus i Köpenhamn; men for sedan öfver til Skåne och idkade Medicinen der, blifvandes först Canik i Lund, och sedermera efter Academiens inrättning Medicinæ Professor derstådes; dödde likvål strax efter berörde Academies inauguration 1668. Se v. DÖBELNS *Hist. Acad. Lund. contin. p.* 302. och ALB. BARTHOLIN. *de Script. Danor. p.* 111.

(**) Til börden Tysk. Var redan Med. Doctor, når han blef General-Gouvernements Medicus i Skåne. Han var ock Canik i Lund, och hade vård om Capitlets Bibliothek både för och efter Academiens invigning 1668, då han jåmvål blef Medicinæ pract. Professor primarius. Århöll vid samma tid caractere af Archiater. Skånkte til Academiens Bibliothek 500 böcker, hvilka ock verkeligen kommo dit efter dess död, som timmade vid år 1685. v. DÖBELN *l. c. p.* 210.

(***) Det år alt för litet, jag om denna ånnu blifvit varse, som jag ock vål vil tro, at ej just så synnerligen lårer varit med honom bevåndt. Han nåmnes som kortast af Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 871. för Doctor och Landt-Medicus i Skåne, och som den der lefvat på 1660-talet.

(†) Född i Örebro 1639. Studerade Medicinen i Upsala, och började sedan practicera 1665, når en smit-

tosam fläckfeber, som fick namn af *Studente-döden*, hade sig der i orten inritat. 1667 disputerade han ock i Upsala *de Pleuritide*, och kom så på Doct. WATTRANGS tilstyrkande och underhjelpande at idka vidare practik uti Stockholm, hvarest han ock 1668 vardt af Öfver-Ståthållaren Grefve TOTT förordnad at hafva inseende på Apotheken, och tillika blifva en så kallad *Stadsens Herborist*, *at lähra Apothekarne och andra Qwinspersoner kiänna de gräs och örter som hos oss wexa at de kunde ophemptas*, som BROMELIUS det sjelf berättar, och säger sig i 2:ne somrar verkstält, til dess örterne blefvo dem nogsamt kunnige. 1672 följde han med Svenske Ambassadeurerne Bar. P. SPARRE och E. EHRENSTEN såsom Medicus, först til Engeland, och sedan til Holland, antagandes imedlertid Doctors graden i Leiden, sedan han förut disputerat *de Lumbricis terrestribus illorumque in Medicina proprietatibus atque recto usu*, som skedde 1673, och icke 1667, som SCHEFFERUS i *Svec. litt. p.* 247 skrifver. Följde så med nyssberörde Ambassadeurer först til Aken, och sedan til Cöln, då han en tid äfven kom at betjena den tredje Svenska Ambassadeuren Gr. CL. TOTT, tils de 1674 åter skingrades, och han fick resa tilbaka til Fäderneslandet. Han blef då Ledamot i Collegio Medico och Practicus i Stockholm, hvarmed han i 17 års tid ständigt fortfor Imedlertid förordnades han 1676 til Ledamot i Commissionen öfver Troll-väsendet, hvilket han var så länge den påstod. 1691 vardt han kallad til Stads-Physicus i Götheborg och Prov. Med. i orten, hvilken kallelse han då mottog och behölt til sin död, som lärer säkert hårrört af en Exulceratio orificii Vesicæ urinariæ, hvaraf han en lång tid plågades, och som han sjelf såg skulle en gång aldeles taga öfverhanden. Se dess af honom sjelf författade *Personalier Mscr.* Han dog 1705. Är bekant af sin *Lupulogia* och *Chloris Gothica &c.* för hvilken senares skull en Ört är efter honom upnämnd och kallad *Bromelia*. Af dess outgifna tractater vil jag här nämna dess *Ornithologia Sveogothica* på latin, dess *Scordonographia eller tractat om Hvitlöks nytta i Medicinen och Hushållningen*, dess *Zemydologia eller om Björkträdets egenskap i Medicinen och Hushållningen*. Hans tiltänkte Tractat *de*

 Uti-

berg (*), en Christian Foss (**), en Erasmus Sack (***), en Gustaf Låhrman (†), en

---

Utilitate rerum inutilium, eller *om Asskraps hvarjehanda nytta*, hann aldrig at bli färdig.

(*) Om denna Mannens öden har jag ej mera förnummit, än at han på 1670-talet varit Lector i Strengnäs, och der i orten practicerat Medicine. Jag finner honom der i Strengnäs 1671 såsom Præses utgifvit en Disputation *de Scorbuti delineatione*, som visar, at han i Medicinen ej måtte varit oåfven. * Han var icke Med. Doctor.

(**) Var Medicinæ Doctor, och deruppå Canik i Lund, samt blef 1669 Med. Professor derstädes, 1672 Academiæ Curator, och sedan tillika Assessor i Götha Hofrätt: v. Döbeln *l. c. p.* 72. Jag vet icke, om denne varit på något sätt slägt med en Nils Fossius, som varit Med. Doctor, Canik i Lund och Medicus i Skåne vid år 1644, och i då varande kriget med Dannemark skall vid några tilfällen varit til tjenst, men blifvit död 1645.

(***) Född i Giessen i Hessen 1633. Sedan han vid Königsberg, Marpurg och Köpenhamn lagt god grund i Medicinen, blef han i Leiden Med. Doctor, och fick sedan med en ung Durell göra en vidlyftig resa öfver Tyskland, Italien, Schweitz och Frankrike, hvarpå han 1668 blef Medicinæ Professor i Lund; i det derpå följande kriget af de Danska fången, men sedan lösgifven, och 1678 Lif-Medicus. Adlad 1688 och kallad Sackensköld. 1693 Archiater. Dog i Lund 1697. Se v. Döbeln *l. c. p.* 219.

(†) Föddes i Upsala 1640, och kom tidigt nog at lägga god grund uti Medicinen hos sin Svåger Professor Olof Rudbeck *den äldre*, under hvars præsidio han ock utgaf sin Disputation *de Horticultura nova Upsaliensi* 1664, och genom dess bemedlande erhöll ett vackert rese-stipendium, för at ifrån Holland inskaffa frö af hvarjehanda utländska örter til den Botaniska Trågård, som bemälte Rudbeck åt Academien då höll på at anlägga. Han reste, och kom sen med väl förrättadt ärende hem igen; men fick kort tid der-

efter å nyo resa ut med en ung LANGMAN, och hade fri resa, hvilken anståldes öfver Dannemark och Tyskland til Holland, der han i Leiden 1666 disputerade pro gradu *de Hydrocephalo*, och vardt Med. Doctor. Sedan fortsatte han resan til Engeland, derifrån til Frankrike, och så vidare til Italien, ända til Rom och Venedig; men vände sedan om, och efter ankomsten til Hamburg gick uti äktenskap med Doct. HUSWEDELS dotter, ett Fruntimmer, som var hemma i åtskilliga språk och vetenskaper,

Mille petita Viris, cunctis prælata Puellis.

Så kom han til Fåderneslandet tilbaka, och förordnades 1670 til Commissarius i Commerce-Collegio, i anseende til den flit, han på sina resor hade användt, at inhämta kunskap om andra Rikens Handel. Men när WATTRANG lämnade Stads-Physicatet, tyckte han mer om at få sysslan efter honom, som han ock århöll 1672, och behöll sen så länge han lefde. Men imedlertid blef han Amiralitets Medicus och Inspector öfver de der varande Fältskärer, dock ej öfver 3 månaders tid, emedan K. CARL *den XI.* strax gjorde honom til sin Lif-Medicus, i hvilken beställning han i 3 runda år upvaktade Konungen under starkaste då varande krigslågan, och hade en gång den lyckan, at hjelpa både Konungen och åtskilliga af dess Herrar från en smittosam hetsig feber. Efter freden vardt han 1680 Drottning ULRICA ELEONORAS Lif-Medicus, och ändteligen 1689 adlad med namnet LOHREMAN, blifvandes jämväl sedermera Archiater och Præses i Collegio Medico. Afled omsider 1694, då K. CARL *den XI.* täcktes hedra Begrafnings-acten med sin höga närvaro. Ibland hans beröm är icke det minsta, at han altid på vissa dagar i veckan var mycket gifmild emot de fattiga. Se Doctor O. WINGES *Parentation öfver honom Mscr.* Jag finner i Doct. U. HIÄRNES *Programe til Parentation öfver honom* äfven dessa ord om honom tillagde: *Nobilissima robustissimaque corporis gaudebat constitutione, vultu coloreque faciei pulcherrimæ instar Rosæ, & valetudine, si paucos abhinc annos excipias, firma tanquam juvenis erat.* Ligger begrafven i Solna. Tvänne dess Söner gingo efter Fadrens död ut til Rom

 och

en ELIAS TIL-LANDZ (*), en JOHAN AL-
BERT

och apostaserade. Jag måste nu til slut anmärka, at i Stockholms Stads Rådstugu Acter sâges Doct. LÅHRMAN blifvit Stads-Physicus 1667.

(*) Född i Rogberga Prästegård i Småland 1640. Utvalde redan i unga åren Medicinska studium, efter sin Morfaders HENRIC GILDMEISTERS exempel, som var Doctor och Apothekare i Stralsund. Het förut TILLANDER, men ändrade namnet och kallade sig TIL-LANDZ, til ständig åminnelse af ett en gång lidit skepsbrott, hvarutur han mot förmodan kommit lyckeligen *til lands*. Efter idkade studier i Åbo och Upsala, reste han 1668 ut til Holland, och kom 1670 hit tilbaka, sedan han samma år uti Leiden utgifvit en Disputation *de Atrophia*, och blifvit Med. Doctor. Det lyckades så strax för honom, at Medicinæ Professionen i Åbo vardt ledig, och at han vid dess återbesättjande innan samma års slut kom uti åtanka. Dödde omsider 1692. Prof. CHR. ALANDER anmärker i sin *Parentation öfver honom Mscr.* at han, utom annan vacker kunskap, äfven kunnat Grekiska språket som sitt modersmål. I *Collect. Roberg.* finner jag ock följande om honom; *Skref Italienska poëmata. Facilis vena. Lefde ogift all sin dagar. Lemnade sitt Bibliothek åt en sin Amanuensis och Laborator domesticus, filius adoptivus,* JOHANNES ERICIUS; *den vardt Präst, men practicerade nog, särdeles in Chirurgicis, så at Doctor* BRAUN *nog öfver honom klagade, dock förgäfves. Herbaria viva tria volum. reliquit in Belgio collecta.* - - TILLANDZ *var en märkelig Practicus, i hela landet afhållen.* - - *Gjorde ofta sectiones Anatomicas.* - - *Gick kring i Kungsängen Runsala med Studenterne. Var flitig och åhogsam. Var stor fyllig man. Hade om vinteren Plantas inne hos sig på bordet, var så hett inne, at ingen det tåla kunde. Var intet Apothek i staden. Tilredde medicamenter sjelf. Hade eget hus, ubi & Laboratorium & Theatrum Anatomicum habebat. Ligger i Åbo Domkyrka begrafven. Hade mentem præsagam, multis prædixit futura.* Är annars känd för sin *Catalogus Plantarum prope Aboam* och sina

BERT HUSWEDEL (*), en PETER ROSHEMIUS (**), en DANIEL DAALHEMIUS (***),

K 4 en

Icones, hvarföre ock i nyare tider en Ört blifvit kallad efter honom *Tillandsia*.

(*) Födda uti Roſtock vid år 1618. Blef Med. Doctor i Padua, och efter hemkomſten Practicus i Hamburg, der han ſedermera 1659 blef ordin. och kort derpå den förſta Stads-Phyſicus. Sedan kallades han 1672 af K. CARL *den XI.* och Änke-Drottningen til Stockholm, och blef Kongl. Archiater. Se MOLLERI *Cimbr. litt. T. II. p.* 391. Dog i ſtörſta haſt af en Apoſteme om ſommaren 1674, och ligger begrafven i Solna. *Collect. Robergian.* Är bekant af ſin *Kurtze Bericht, wie bey einfallender Kranckheit ein jeder ſich verhalten ſolle.*

(**) Född i Ångermanland. Reſte utomlands och blef Med. Doct. i Leiden, ſedan han pro gradu diſputerat *περὶ τῆς Διαπνοῆς ſ. de Tranſpiratione* 1671, hvarpå han beſåg Frankrike, och blef efter hemkomſten Riks-Cantzl. Gr. M. G. DE LA GARDIES Hof-Medicus. I *Hiſt. Polit. und Geographiſche Beſchreib. d. Königr. Schwed. I. Th. p.* 562. kallas han *Königl. Cantzley-Medicus.* Dödde af en ſmittoſam fläckfeber 1674, och är begrafven i Solna. Om honom ſäges i *Collect. Roberg. Var en ſolid man, af medelmåttig längd, och mager i anſigtet.*

(***) Född uti Öſtergötland. Studerade en tid i Upſala, men blef förſt underviſt i Medicinen af den Danſka Doctor STALLHOFF, hvarpå han vardt antagen i Drottn. CHRISTINAS Hof, när hon andra gången här i Riket viſtades, följandes åfven högb:te Drottning til Hamburg, men tog der afſked och vände om hem til Fäderneslandet. Studerade ſedan i Upſala å nyo, och diſputerade der 1667 *de Syntexi & ejus effectis*, hvarpå han kom at få reſa med en ung RIBBING til Holland, och diſputerade med det ſamma i Utrecht 1670 *de Epilepſia*, och vardt Med. Doctor. For ſedermera til Frankrike, och viſtades en tid uti Angers. Efter hemkomſten vardt

en ANTONIUS FRIDERICI (*), en ERIC HOLMDORPHIUS (**), en JOHAN MARTIN ZIERVOGEL (***), en JOHAN ROTH-

MAN

---

han någon liten tid Medicus i Fahlun, men blef sedan Amiralitets-Medicus i Stockholm, och bivistade en gång ett Sjöslag under H. HORNS anförande. Dödde i Stockholm 1679. Se *Collect. Roberg.* hvarest jämväl tillägges, at han varit en liten och tjock man, och at han dödt i största fattigdom.

(*) Född uti Hamburg Han reste til Leiden och disputerade *de Hæmorrhagia uteri* 1665, blifvandes derpå Med Doctor. Kom sedan tilbaka och fick Doct. HUSWEDELS dotter. Följde derefter med denna sin Svärfader, när han 1672 flytte til Stockholm, och blef sedermera här qvar efter dess död. Fick ändteligen 1687 K Lif Medici fullmagt, och dog derpå 1690 af Fläckfeber, smittad af några patienter han hade at sköta hos Gr POLUS Se *Collect. Roberg.* hvarest ock dessa omständigheter tilläggas: *Var en mager och liten man af statur, en lärd man och en stor practicus, en sodalis studiorum och god vän med* ETTMÜLLER

(**) Född uti Upland Disputerade i Upsala 1671 *de Phlebotomia*, men blef icke Doctor, utan allenast Med. Candidat. Vardt sedan Skepps-Medicus. Se SCHEFFERI *Svec. litt. p.* 257.

(***) Född uti Stockholm 1657. Började 1673 studera Medicinen i Upsala under Prof. HOFFWENII inseende; reste derpå 1676 ut til Holland, och 3 år derefter utgaf i Leiden en Disputation *de Scorbuto*, blifvandes samma år 1679 Med. Doctor. Gick derpå Rhenströmmen upföre genom Tyska Riket til Italien, uppehållandes sig en tid uti Padua, och fortsatte sedermera resan genom hela Italien, och tog vägen tilbaka genom Genua, Schweitz och Savojen til Frankrike, och derifrån sedan öfver Holland til Fädernes-landet Blef då strax 1680 Ledamot i Collegio Medico, som da bestod af Doctorerne DURIEZ, WATTRANG, LÄHRMAN, FRIDERICI, HIÆRNE och BROMELIUS. Hade 1682 tilbud at blifva Amirali-

tets-Medicus i Carlscrona, och 1683 at blifva Stads-Physicus i Fahlun, men vågrade bägge delarne, och blef qvar såsom Practicus i Stockholm, ägandes mycket förtroende. Förrättade 1685 operationen vid öpnandet af den späda Prins FREDRICHS lik, och gjorde bade då och de följande åren esomoftast tjenst vid Hofvet, men blef icke Lif-Medicus förrän 1693. Se dess egna anteckningar om sitt lefvernes lopp *Mscr*. Han adlades 1698, antagandes då det namnet ROTHLÖBEN Dödde ändteligen 1701 d. 25. Febr. i Revel af en hetsig feber, den han hade fått uti vinterlägret i Lais; och icke d. 28. Febr. af Rödsot, som R. VON DER HARDT i *Holmia litter*. 1707. *p*. 100. säger, det jag ser af den *Inscription*, som dess efterlåmnade Änka årnade lata uthugga på dess Graf-sten i Storkyrkan. Han åtkändes i sin tid för ägare af lärdom och skickelighet, som han ock var den samme som upsatte *Pharmacopœa Holmensis*, som utkom af trycket 1686. Dess efterlåmnade Cabinet köpte Doct. MAGN. BROMELL 1707 för 220 R:dal. *Collect. Roberg*.

(*) Född uti Rottne i Småland. Började redan i barndomen at vinlägga sig om Läkarekonsten, under dess Faders handledande, som var Capellan derstädes, och var af de stora den tidsens Empirici; se här frammanföre *p*. 129. Studerade sedan en tid i Upsala, och läste först Theologien, i tanka at blifva Präst, men tog åter til Medicinen, nyttjandes undervisning af Prof. HOFFWENIUS. Reste derefter til Engeland, och lade sig på Chymien, hvaruti han ock i Oxfort skall haft Venia docendi. Men som han ej fann sådan lägenhet som han önskade uti Engeland, följde han med på ett Skepp til Portugal, och försökte sin lycka der någon tid, men fann ej sin räkning, utan begaf sig til Spanien, hvarest han äfven ledsnade, och förfogade sig derifrån landvägen öfver Frankrike til Holland, och så vidare hem til Fäderneslandet. Märkeligt är, at han hela vägen från Portugal til Holland vandrade til fots. En så mycket svårare vandring, som han uti Spanien vardt på vägen plundrad, och så när hade mist lifvet med, om han ej så

(*), en HENRIC JOACHIM SCHMIDT (**), en Jo-

innerligen derom tiggt, och om ej en Portugisisk gosse, han hade til Camerat, hade stålt Stråtrófvarne tilfreds med det argument, at de bågge voro åkta Catholiker. Men denna olyckliga anstót medfórde sedan det grufveliga åfventyr at fórgås utaf hunger, som vål ock torde skedt, om han ej gittat lifnåra sig af drufvor som der funnos i bergen, och omsider hår och der tråffat hjelpsamma månniskor. Efter hemkomsten practicerade han några år uti Stockholm, for derpå til Upsala och gaf ut några *Theses de febre petechiali*, antagandes sedan Medicinska graden. Fick derefter kallelse at blifva Medicinæ Professor i Lund, men hade då fóresått sig at åter resa til Engeland, hvilket dock sen kom at studsa genom det han blef gift i Gr. MAGN. GABR. DE LA GARDIES Hof, då han i det stållet vardt Amiralitets-Medicus i Carlscrona. Der afgick han omsider med dóden 1695. Man vet ånnu at omtala Doct. ROTHMANS *Slag-vatten*. Utom sin vackra Medicinska kunskap, skall han jåmvål varit en stor Hebræus. Han fick på slutet en olycklig anstót, så at han vardt blind på ena ógat. Se *Collect. Röberg.*

(*) Fódd uti Sódermanland 1648. Reste, efter anlagda studier i Upsala, 1681 ófver Dannemark til Holland, och studerade någon tid i Leiden, men for 1682 derifrån til Paris, och då Doct. HOFFWENIUS imedlertid samma år aflidit, blef han frånvarande fórordnad efter honom til Med. Professor i Upsala 1683. Han blef då fórst Med. Doctor i Reims, och kom samma år ófver Engeland tilbaka, hemfórandes med sig en Antlia pneumatica och åtskilliga Barometrer, Thermometrer och Hydrometrer, med hvilka alt han gjorde experimenter, som i Upsala fór den tiden varit aldeles ohórda. Han hann icke til någon synnerlig ålder, utan dog i Upsala 1696, af en svullnad uti vånstra armen, hvartil en feber sedermera tilstótte. Se J. SCHWEDES *Programme til dess Jordefård.* Han år bekant fór vacker lårdom, och åro åtskilliga nåtta Disputationer under dess præsidio utkomne.

(**) Fódd uti Mechlenburg. Blef uti Angers Medicinæ

JOHAN GOTTSKALK TRANÆUS (*), en LARS MI-

Doctor, sedan han utgifvit en Disputation *de Sphacelo* 1678. Kom sedan til Stockholm 1682, och blef der Practicus samt sedan Assessor i Coll. Medico. Adlades 1692 med sitt förra namns behållande. Dödde omsider 1732. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 909.

(*) Född uti Strengnås. Anlade sin ungdom vål, både hemma under sin Fars Lectoren GOTTSKALK TRANÆI handledande, och sedan vid Academien i Upsala. Vardt derpå anförd til Medicinsk practik af Doctor URB. HIÆRNE, och om sommaren 1683 var han Brunns-Medicus vid Wiksbergs brunn. 1684 reste han utomlands, studerade en tid i Holland, och jåmvål något i Frankrike, blifvandes 1685 Med. Doctor i Reims, efter en utgifven Disputation *de Calce viva.* När han då sedermera hemkom, fick han af nyssnåmnde U. HIÆRNE Medewi brunn at förestå, hvarmed han 1686 gjorde början, och sedan fortfor de följande årens somrar til och med 1690, om icke långre. Det förtjenar anmårkas, at förberörde Lector G. TRANÆUS hade varit HIÆRNES första vålgerningsman hår i landet; i det han uptagit honom, såsom ett flygtigt barn, i sitt hus, hållit honom i Strengnås Gymnasium, och beſtådt honom föda och kläder m. m. och i det hånseendet sökte HIÆRNE at hjelpa dess Son denna unga TRANÆUS igen uti alt det han kunde: Hr. J. GOTTSK. WALLERIUS *in Litteris.* Han utgaf 1690 en liten tractat om de mårkvårdiga Curer, som skedt vid Medewi brunn emot åtskilliga svåra sjukdomar. Kort förut blef han Ledamot i Collegio Medico, och något derefter förordnades han til Amiralitets-Medicus i Carlscrona, der han ånnu lefde 1717. I *Collect. Robergianis* berättas han varit *en tjock fyllig man*; och anförer ROBERG der en liten löjelig håndelse, som ock hår må låsas: *I Holland 1685 följdes vi på Leidska Treckskutan, då ett Holländskt Qvinfolk, som var hafvande, vånde ej igen förrån hon fick taga på hans ben och tjocka benkaflar, som hon mente vara oppstoppade. Dien Heer heeft in der daet false kuyters an, sade hon; kunde ej se sig mått på dess tjocka ben.*

MICRANDER (*), en SAMUEL SKRAGGE (**), en

(*) Född i Upland. Studerade en tid Medicinen i Upsala, innan han 1679 disputerade derstädes *de Spiritu seu calido corporis humani*, hvarefter han reste ut och blef Med. Doctor. Efter hemkomsten förordnades han til Medicinæ Professor i Dorpt, och blef der sedermera äfven Rector Magnificus, hvilket åmbete han 1691 aflade med en Oration *de Natura & vigore ingeniorum septentrionalium*, som samma år utkom af trycket. 1694 lämnade han jämväl Professors syslan, och for öfver til Stockholm, blifvandes här Stads-Physicus samt Medlem i Collegio Medico. Ändteligen blef han 1701 K. CARL *den XII:tes* Archiater, i Doct. ROTHLÖBENS ställe, och var högbemälte Konung följaktig under då varande Fälttåg; då han jämväl vardt derute adlad med namn af LILLIESTOLPE, men kom likväl aldrig at på Riddarhuset introduceras, äfven som han icke heller någonsin återkom til Sverige, utan vardt derute 1706 död, hvarom jag i *Collect. Roberg.* finner följande antecknadt: *Berättades hafva fått sin död af ett fat fullt med söta svarta Kirsbär, han åtit i hetan sommardag vid lägret.* Eljest berättas der ock, at han tagit sig tämmelig fritt språk hos K. CARL *den XII.*, och gifvit högbem:te Konung anledning til hvarjehanda skämt.

(**) Född i Stockholm vid lag år 1650, men upfödd i Vestmanland. Efter idkade studier i Upsala, reste han utrikes, och disputerade i Franecker *de Hæmorrhagia* 1684, och åter samma år *de Paralysi*, hvarpå han strax blef Med. Doctor. Vid återkomsten vardt han Provincial-Medicus i Vestmanland, och hade utom annan practik at bestyra under somrarne först vid Wiksbergs Surbrunn i Sörmanland, och sedan vid Fläckebo i Vestmanland, om hvilka bägge Brunnar han utgaf särskilda Tractater 1688 och 1701. Kom sedan at följa med Kung CARL *den XII:te* i fält, och vardt dess Lif-Medicus, samt Collegii Chirurgici Castrensis Præses; blifvandes sedan af samma Konung adlad med namn af SKRAGGENSTIERNA, dock kom ej sedermera at introduceras på Riddarhu-

en CHRISTIAN HERÆUS (*), en ANDERS VAL-

ſet. Efter olyckan vid Pultava var han ſin Konung fôljaktig til Turkiet, och tilbragte der 5 fulla år, biviſtandes åfven Calabaliken vid Bender. På återreſan från Turkiet kom han i April månad 1715 til Lüneburg, och upfann der vid Lühne Cloſter ett godt Mineral-vatten, det han ſtrax bragte i rop, och blef ſedan qvar ſåſom Brunns-Medicus, utgifvandes ſamma år 1715 tvånne Tractater på Tyſka om ſamma Brunns verkan och de der gjorde curer, hvilka någge Hr. ZACH. STRANDBERG jämte flera curioſa behagat communicera mig. På den ſenare af deſſa tractater kallar han ſig SKRAGGENSTERN. Dôdde i Hamburg 1718 utan manliga arfvingar.

(*) Fôdd uti Güſtrow i Mechlenburg. Efter något litet ſtuderande begynte han lära Apothekare profeſſionen, kom til Sverige, och efter en tids fôrlopp åndteligen hann at få ſig ſitt eget Apothek här i Stockholm. Han var deruti ſnåll, och dref det rått vål några år fram åt; men genom en ſinnets flygtighet, och åkommen ambition at åndteligen vilja blifva Doctor, bôrjade han vinlågga ſig om Medicinen, och låſte fôrſt någon tid fôr ſig ſjelf, låmnade ſedan Apotheket, bôd Huſtru och Barn farvål, och gjorde en utrikes reſa, fortſåttjandes då ſina Mediciniſka ſtudier under lårda Månns undervisning. Diſputerade ſå 1679 uti Leiden *de Phthiſi*, och blef der Med. Doctor. Han kom derefter hem, och vardt, faſt med någon ſvårighet, Ledamot i Collegio Medico, fôrblifvandes ſedermera Practicus i Stockholm under ſin ôfriga lefnad. Han tycks ej ha upnått någon ſynnerlig hôgd uti Medicinen, hvarfôr han ock haft nog måtteligt anſeende ibland dem ſom derutinnan voro hemma. E. ODHELIUS ſkrifver i ett bref til URB. HIÆRNE, dat. Leipzig d. 22. Mars 1684: HERÆUS *år alleſtådes tåmmeligen ſlått renomerad hår ute*: ſe Hr. GJÔRWELLS *Sv. Biblioth. I. D. p.* 323. Han brukade gôra ſina måſta medicamenter ſjelf, och charlatanera om deras ofôrlikneliga verkan, ofta med fôrringande af hvad andra Doctorer plågade fôreſkrifva. Doct. ZIERVOGEL ROTHLÔBEN beråttar ſålun-

VALLANT (*), en N. N. HAGER (*),

da om honom i fin antecknade *Cafus öfver Hr.* GUSTAF HORNS *fifta fjukdom Mfcr. Qui fplendidiffimis verbis, & medicamentis, utpote fecretioribus, intra* 14 *dierum fpatium fefe hunc morbum* (Afcitem) *fublaturum fancte promifit - - Nos ægrum committebamus ejus curæ, quia æger magnam fpem de novo hocce Medico conceperat, qui fuis fecretis ftatim morbum aggrediebatur, quibus tot ægros alias ex faucibus Acherontis eripuerat, prout ipfe de fe teftabatur - - Sed neque hifce fecretis fuccedentibus, omnibusque in pejus ruentibus, tandem fatis ceffit æger.* Ännu är han på våra Apothek i minne genom det få kallade *Heræi Pulver.*

(*) Född i Amfterdam 1655. Anlade fina förfta ftudier i Amfterdams Stads-Skola, der han vid hvar flyttning ur clafferne var en af de 3 qvickafte piltarna, fom efter fedvanan borde belönas med præmier, hvilka publice i kyrkan utdeltes. Togs likvål från boken, och fattes på Köpmannens och Caffeurens APOSTELS Contoir, til at låra handelen. Men han lämnade derför icke fin hog för ftudier, utan fullfölgde dem ftändigt på fina biftunder, och in på fena nätterna, vinläggandes fig i fynnerhet om Lagfarenheten, tils han vid ett tilfälle vardt afrådd och förbuden at någonfin läfa CARTESII fkrifter, då han af nyfikenhet juft endaft gaf fig ihop med dem, hvilka ledde defs luft förft på Philofophien, och federmera på Medicinen. Efter någon tid fkildes han från Contoiret, och tog då til födkrok, at mot en vifs pro-cent indrifva Köpmänners fkuld-fordringar, och gick dock emellan åt i lärda månns Collegier, fårdeles den bekanta BLASII. Men fom der fattades penningar til Böcker och Doctoral-Promotion, tog han fig en välbehållen Huftru, en Borgare-dotter der i Amfterdam, fom hade fin egen Band-och Snöre-bod. Med henne gifte han fig 1677, och ftrax famma år for til Utrecht och blef Medic. Doctor, efter utgifven Difputation *de Morbo Caro*, och få väl genomgången examen, at man fagt i Medicinfka Faculteten: *Veniant mille ficut ille.* Gjorde derpå tjenft i Amfterdams Stads Hofpital; men

som han annars ingen synnerlig practik fick, påtog han sig en resa til Stockholm, at utsöka en skuldfordran åt en Holländsk Köpman. Han kom lyckeligen fram, och fick genast, igenom några här vistande landsmänns biträde, bekantskap och medicinsk practik, men derjemte motstånd af Collegio Medico, hvilket varade til 1682, då han for tilbaka til Holland. Der tilbragte han då 2:ne samfälta år, men med nog ringa practik, efter man kom ihog honom som Köpmans-gosse, och ej trodde honom om at hafva studerat. Han sålde derföre bort sin Hustrus bod, köpte sig sådant kram igen, som han trodde skulle få god afsättning i Sverige, och kom så andra gången til Stockholm tilbaka med hela sitt hushåll. Det första han då gjorde, var, at upsätta en Bod på Packhuset, och försälja sitt medbragte kramgods, hvarmed fuller Hustrun egenteligen sysselsattes, men han gjorde det ock esomoftast sjelf, dock sedan emellan åt practicerade, varandes då icke rart, at se honom den ena stunden stå i sin bod, och den andra sitta och skrifva recepter vid någon sjuks säng. Så olika göromål kunde ej passa sig länge tilhopa, som han ock väl fick förnimma, när han i Collegio Medico anmälte sig å nyo at blifva Ledamot, ty han fick då til svar, at han som Köpman intet hade der at göra. Han kom ock intet in der, förrän Konungen 1685 gjorde utslag, at han efter förutgången examen practicum och befunnen skickelighet skulle genast emottagas. När denna examen d. 26. Febr. 1686 hade gått för sig, och han för Ledamot blifvit förklarad, slumpade han sitt öfriga kram bort, och öfvergaf handelen, dock icke så, at han ju altid ägde och bestyrde om en eller annan skepps-part. Men hans egenteliga göromål blef sen at practicera Medicinen, som han ock vann en ansenlig practik, dels hos de främmande Ministrarne, dels ock hos andra, särdeles de här varande utländningar. Ja han fick äfven den nåden, at understundom upvakta de Kongliga. På slutet måste han en lång tid plågas med en Phthisis Chronica, hvartil feber med yra och matthet omsider tilstötte, som ändade dess lif 1704. Det skall varit en spik i hans likkista, at Doctor MATTHIAS RIBE strax efter hemkomsten från sina resor blef Änke-Drottningens Lif-Medicus, hvilket han alt för häftigt ända

(*), en HERMAN GRIM (**), en ABRAHAM

BEX

til ſitt ytterſta förtrutit. Han var mycket haſtig och ifrig til ſinnes, och nog tvärvulen man i ſitt hus, annars qvick och tjenſtaktig. Var liten til växten och mager, brukte ſina egna här, och hade ſlätt anſeende. I ſamma vefvan han dog, vardt han af K. CARL *den XII:te* adlad med namnet ODENDAL, hvilket ſedermera kom deſs Son til godo; men tidningen derom hann han aldrig ſjelf at öfverlefva. Se *Collect. Robergian.* hvareſt följande Anecdote förtäljes: *När D.* VALLANT *kom in i ett hus, at ſköta någon ſjuk, ſå ſtadnade han midt på golfvet, och der de ej då mötte honom med penningar i handen, ſå gick han bort igen utan at ſpråka med Patienten, och ville de ſedan ha honom tilbaka. måſte de ſända arfvodet til honom i huſet.*

(*) Jag hade ält för ſnart kunnat gå denna mannen förbi, emedan det är ſå ganſka litet ſom jag i våra handlingar om honom finner. Det är likvål oſtridigt, at han med all rätt förtjenar at här uptagas och med beröm ihogkommas. Han var Med. Doctor och Provincial-Medicus i Jönköpings län på 1680-talet, der han ſkall ägt ett nog allmänt förtroende.

(**) Född uti Wisby på Gottland 1641. Sedan han anlagt ſina ſtudier här hemma, reſte han utomlands, och efter behörig examen i Medicine och Chirurgie, blef han 1663 Fältſkär på ett Skepp ſom gick til Nova Zembla, efter hvars återkomſt han gjorde ſamma tjenſt uti kriget mot Engeland. 1666 var han Peſt-Medicus der i Holland, och följde 1671 med til Oſt-Indien. När han kom tilbaka, practicerade han ännu vidare några år uti Holland, vardt 1680 inſkrefven ibland Medici uti Nürenberg, och kom ſen å nyo at fara til Oſt-Indien. Kom ſedan 1683 tilbaka til Sverige, och vardt då Provincial-Medicus i Södermanland; men reſte 1685 åter ut igen, och blef Grefvens af Oſt-Friesland Lif-Medicus, ſedan ett par år Garnizons-Medicus i Tönningen. Kom ſå ändteligen hem til ſin födelſe-ort Gottland, och viſtades der hela 5 åren; men treſs icke heller der,

BEX (*), en HERMAN MOLITOR (**), en JO-
L HAN

utan begaf fig til Stockholm, hvareft han blef Ledamot i Collegio Medico, och federmera någon tid practicerade. Se R. v. DER HARDTS *Holm. litt.* 1707. *p.* 60. Han förordnades omfider af Öfverheten til Peft-Medicus här i Stockholm 1710, men dog fjelf 1711. At han varit Med. Doctor, fer jag hvarken VON DER HARDT *l. c.* eller MOLLERUS i defs *Cimbr. litter.* nämna, dock finner jag i defs egna *Compendio Medico-Chymico* af Augsburgfka editionen 1684, fom Hr. A. BÄCK behagat mig meddela, at han med uttryckeliga ord fkrifves för *Medicinæ Doctor*, och lärer han väl ha antagit graden någorftåds utomlands. Utom den nyfsnämnde boken, är han ock bekant af fitt *Laboratorium Ceylonicum*, *f. Thefaurus Ceylonæ* m. m. Jag finner i L. ROBERGII *Orationes edit. a* J. G. WALLERIO *p.* 17. denne GRIM fålunda omrörd: *Inter noftros Medicos nemo non transmarinas adiit regiones. Nemo longius provectus eft* NICOLAO GRIMMIO *Gothlando*, *qui in Orientali India cum magna laude*, *&* *Nofocomio in Batavia Ceylonica & aurifodinæ in Sumatra per plures annos præfectus*, *feliciter tamen Patriæ fuæ redditus eft.*

(*) Född i Stockholm. Efter anlagda ftudier här hemma, refte han utrikes, och difputerade 1680 i Utrecht *de Melancholia*, blifvandes derpå Med. Doctor. Sedan han hemkommit, och någon tid practicerat, vardt han Stads-Phyficus i Götheborg. Der upfann han 1688 en Hälfo-brunn, om hvilken han federmera fkref fin *Prodromus Acidularum Gothoburg.* 1688 *exortarum*, och hvarvid han under fommartiderne var Brunns-Medicus. Han blef icke gammal, ty han dog 1690.

(**) Född i Stockholm vid år 1659. Efter väl anlagda ftudier här hemma, refte han utomlands 1680, och antog Doctors graden i Holland, der han måft under fitt bortovarande viftades. Kom ändteligen hem til Fäderneslandet 1686, vardt Ledamot af Collegio Medico, och practicerade fedan Medicinen med god framgång. Men juft när han fom båft började kom-

ma i rop, hânde honom den olyckan, at en vedbôrda, ſom man hôlt på at uphiſſa, fôll ned på honom under gåendet på gatan, och gaf honom en ſådan knåck, at han aldrig ſedermera ſåg någon hålſe-dag. Han lefde icke heller långe derefter, utan dog af hetſig feber 1691. Den lårda NILS RUBENS, ſom var fôdd i Hvittaryd i Småland, och blef den fôrſte Cenſor Librorum, ſkrifver om denna MOLITOR ſålunda i deſs Bref til Secret. SAM. ÅKERHIELM af Leiden d. 20. Jul. 1686 Mſcr. *En novum amicum! quo ego diu uſus ſum & Te, propter ſingulares ejus Virtutes, omnino non carere debere exiſtimo.* HERMANNUS MOLITOR *eſt, qui hanc Tibi a me tradet & ſimul quantum Tibi confidam teſtificabitur. Medicinæ, & olim in patria & poſt, Sexennium in exteris, eo ſucceſſu operam dedit, ut noſtratibus novus Æſculapius dici mereatur. Facies & reliqvus Corporis habitus juvenem indicant, ſed, mihi credes, utere & invenies mente & experientia ſenem. Is fuit ſalutis meæ ab aliqvot annis ſtatus, ut & ad plures ejus artis peritos viſere, & ipſemet tandem ejus initia attingere coactus fuerim, adeoque certius de hujus adoleſcentis viribus judicium ferre poſſim. Poſt Deum illi ſalutem debens Tibi pro fide confirmo, eum ita inſtructum incedere, ut cum maxime omnibus, qui ſunt in patria noſtra artem profitentes, utut in illa conſenuerint, par ſit, mox futurus multis partibus ſuperior. Et qvod Caput, ea morum eſt integritas & de omnibus, bonis præſertim, benemerendi ſtudium, ut quo magis cognoueris eo plus eum ames. Accedat hic quaſi cumulus tuis meritis in me, ut eum in ſermonem & domum tuam admittas, nam hoc initio facto certus ſum Te fore mihi debitorem magni muneris, qvod Tibi hominem dederim.* Och i ett annat Bref af Leiden d. 22. Oct. 1686 Mſcr. ſkrifver han ſå: *Hwadh Doctor* MOLITOR *weedkommer, håller iagh på mitt ſamweete ſå fôre, att iagh hafwer medh hans anmåhlandhe giordt Wålborne Herr Secreteraren een tienſt, emedhan iagh noghſampt hafwer erfahret icke alleenaſt hwadh reedeligh Man han är, uthan och huru wål och grundeligen han fôrſtår ſijna ſaker. Hwar om iagh ſå myckett båttre kan gijfwa witnesbyrdh ſom iagh Sielf, ſedhan iagh hafwer lijdhet ſtoort fôrtreet*

af

HAN FAHLSTRÖM (*), en DANIEL LINDELIUS (**), en MATTHÆUS NEUMANN (***), en ERIC ODHELIUS (†), en LARS

L 2 BRAUN

---

af medicis så i Frankerijke som hår j Hollandh, omsijdher hafwer begynt till att see på den Sciencen, och lårdt hwadh åthskilnadt dett år emellan Vulgarem illam confusam & ænigmatibus absconditam, in praxi vero irrationalem medicinam; och een medicinam planam, distinctam & sanæ rationis moderamine in ipsa experientia munitam. Och såsom iagh weet att Herr Secreteraren år uthi alla saker Curieux, så hafwer iag tånkt giöra wål att giifwa honom wedh handhen een sådhan wån om hwilkens Capaciteet iag år sielfwer af hiertadt försåkradh.

(*) Studerade en god tid i Upsala, och nyttjade i synnerhet D. HOFFWENII handledande så wål i theorie som i practik. Disputerade der ocksä 1681 *de Flatibus.* Reste sedan ut til Holland, och var ännu i Leiden 1684, men for sedan til Frankrike, och, efter utgifven gradual disputation *de Variolis*, blef i Reims 1685 Med. Doctor. For derpå öfver til Engeland, men blef der icke länge, utan kom tilbaka til Fäderneslandet, blifvandes dä Stads-Physicus i Fahlun. Men hans dagar blefvo icke synnerligen många. Se *Collect. Robergiana.*

(**) Född uti Småland. Kallade sig ock LINDEHL. Disputerade i Upsala 1681 *de Corde ejusque structura & usu*, reste sedan utomlands och blef Med. Doctor uti Reims; efter hemkomsten Provincial-Medicus på Gottland, och sedermera 1689 tillika Häradshöfding dersammastädes. Adlades 1692 med namn af LINDEBLAD. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 915.

(***) Född uti Spremberg i Lausitz. Är den förste, som vid Lunds Academie blifvit til Med. Doctor promoverad d. 4. Dec. 1689, sedan han der disputerat *de Hydrope Ascite* 1687. Blef sedan Stads-Physicus i Calmar.

(†) Född i Upsala 1661. Efter mycket väl anlagd ungdoms tid, disputerade han 1681 der i Upsala *de Magnetismis rerum* med utmärkt heder. Reste så 1683

BRAUN (*), en OLOF RUDBECK *den yngre*

utomlands, och dels i Leipzig fortſatte ſina Medicinſka ſtudier, diſputerandes der åfven *de Putrefactione*, dels ock vid Saxiſka Bergverken uparbetade ſin inſigt i Bergs-vetenſkapen, ſå at han omſider i Freyberg vardt af Proberaren SÜSSMILCH derutinnan ordenteligen gjord til Måſtare. Begaf ſig derefter til Frankrike, och utgaf 1687 i Reims *Obſervationes Chemico metallurg. circa ortum & effluvia Metallorum*, blifvandes derpå Med. Doctor. Kom ſedermera öfver Engeland, Holland och Tyſkland tilbaka til Fåderneslandet, och vardt 1688 Bergmåſtare öfver Hellefors och nya Kopparbergs diſtricter. Blef ſedan utſedd at på Konglig bekoſtnad göra å nyo en utländſk reſa, för fullſtändig kunſkaps inhämtande i Bergsvåſendet och Handelen, hvilken reſa han anträdde 1690 åt alla de orter i Europa, der han viſte några Bergverk af vårde finnas, ſå at han icke allenaſt for vidlyftigt omkring i Tyſka riket, utan ock beſökte Ungern, ſtörre delen af Italien, Spanien, Frankrike, Holland, Engeland, med flera länder. Blef imedlertid 1691 Bergmåſtare i Öſtra och Våſtra Bergslagen. Kallades ſedan af Upſala Academie til Medicinæ Profeſſor; men förordnades i det ſtället 1695 til Aſſeſſor i Bergs-Collegio. Adlades ockſå 1698 med namn af ODELSTIERNA, och vardt ändteligen död 1704, til allmän ſaknad i anſeende til deſs grundeliga inſigt i Bergs-vetenſkapen. Strax för deſs död hade Collegium Medicum föreſlagit honom til ſin Ledamot med Archiaters namn och heder, men Konungens utſlag deröfver hann icke deſsförinnan utfalla. Han arbetade på ett *Lexicon Metallicum*, ſåſom ock på *Svecia ſubterranea*. Se J. UPMARK ROSENADLERS *Parentation öfver honom* i C. NETTELBLADTS *Memoria Viror. in Svecia eruditiſſ. rediviva Semidec. II.*

(*) Född i Calmar 1657. Efter väl anlagd ungdoms tid och utgifna diſputationer i Upſala *de Temperamentis* 1682, och *de Uſu ſangvinis* 1685, reſte han utomlands, och utgaf i Utrecht 1689 en diſputation *de Sudore*, blifvandes derpå Med. Doctor. Vid hem-

gre (*), en JOHAN LINDELIUS (**), en JACOB
L 3 FRE-

---

komſten blef han 1690 Medicus på Flottan i Carlscrona, derpå 1692 Log. & Phyſ. Lector i Calmar, ſedan 1693 Medicinæ Profeſſor i Åbo, derifrån 1698 Medicinæ Profeſſor i Dorpt, ſedermera 1703 Fält-Medicus vid Svenſka Armeen i Curland, och ſå åter 1704 Medicinæ Profeſſor i Pernau. Efter bemälte Stads öfvergång til Ryſſen 1710 Fält-Medicus i Skåne, och åndteligen 1719 Amiralitets Medicus i Carlscrona med Archiaters caractere. Adlades ſamma år under namn af BRAUNERSKÖLD, och dog omſider 1730. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 1288.

(*) Född i Upſala 1660. Efter inhämtad vacker kunſkap af ſin lärda Far i Upſala, och 1686 utgifvit lärdoms-prof *de Propagatione Plantarum*, reſte han ut öfver Dannemark och Tyſkland til Holland, och ſå vidare til Engeland. Utgaf 1690 i Utrecht en Diſputation *de Fundamentali Plantarum notitia rite acquirenda*, hvaruppå han blef Med. Doctor, och kom 1691 tilbaka til Fäderneslandet, med en myckenhet rara örter och frö til Botaniſka Trägården i Upſala, utom förvärfvad inſigt i hvarjehanda ſtycker. Vardt då ſtrax Med. & Botan. Profeſſor i Upſala. Adlades 1719, och behöll ſitt förra namn. 1739 fick han Archiaters caractere, och dödde omſider 1740. Bekant af ſina *Campi Elyſii*, ſin *Lapponia illuſtrata*, ſitt *Specimen uſus lingvæ Gothicæ in eruendis & illuſtr. obſcuriſſimis quibusvis Scripturæ Sacræ locis &c.* ſin *Theſaurus lingvarum Aſiæ & Europæ harmonicus* m. fl. Det var han, ſom år 1720, tillika med då varande Bibliothecarien, ſedermera Ärche-Biſkopen, Doct. ERIC BENZELIUS bragte Vetenſkaps Societeten i Upſala uti gång.

(**) Född uti Jönköping. Anlade ſin ungdom väl, men hade ej tänkt at bli Medicus, förr än han en gång på en reſa emellan Jönköping och Stockholm råkade in til en huſtru, ſom låg uti barnsnöd och var utan ſkötſel, den han då måſte hjelpa ſå godt ſom han kunde. Ifrån den ſtunden fäſte han ſin hog vid Medicinen, och ſtuderade deruppå förſt i Upſala, och

p 10

FREDRIC BELOW (*), en JOHAN DANIEL MA-

sedan på utrikes orter. Han förſummade då intet at ſkaffa ſig färdighet i Accoucheur-konſten, hvars vårde och nödvändighet han vid förra tilfället hade ſå väl funnit. Och 1690 diſputerade han i Utrecht *de Vipera*, och blef der Med. Doctor. Han drögde likvål ännu någon tid uti Holland, och låg 1692 i Amſterdam ſjuk, men kom ſedan lyckeligen hem, och practicerade då med god framgång. Väntade ock icke länge, innan han vardt Provincial-Medicus i Veſtergötland. Sedermera efter en tids förlopp flyttades han til Provincial-Medicus i Wexiö, och ſkall, efter någras berättelſe, varit tillika Lector der vid Gymnaſium, men ſtår icke bland Lectorerne uptagen, hvarken i den förteckning Hr. SAM. LINNÆUS inryckt i ſin Diſputation *de Wexionia urbe Smelandorum*, eller andra handſkrefna. Några ſomrar finner jag honom varit Bruns-Medicus vid Medewi. Han dödde i ſin båſta ålder 1712, med mycken ſaknad, i anſeende til deſs allmänna förtroende. *Hvad ſkada är icke*, *at Salig* LINDELIUS *dog*, *utan at någon lärde af honom*, *huru han ſå viſst kunde ſäga förut en hop ſjukdomars öden?* yttrar Hr. NILS ROSÉN ſig i ſitt *Tal om en opartiſk och förnuftig Medici förnämſta göromål p.* 42. Deſs Contrefait ſtår i Collegio Medico.

(*) Född i Stockolm 1669. Hade i ungdomen trogen undervisning uti Medicinen af ſin Fader, den förr omrörde Doct. BERNHARD BELOW, ſom då redan hade miſt ſin ſyn. Reſte ſedermera utomlands, och, efter utgifven gradual-diſputation *de Vermibus inteſtinorum*, blef i Utrecht 1691 Med. Doctor. Kom ſå hem och blef Practicus i Stockholm, utgifvandes i Upſala 1695 en diſputation *de Natura, Arte & Remediis in morborum cura neceſſariis*. Samma år förordnades han til Medicinæ Profeſſor i Dorpt, och flyttades ſedan 1697 til Medicinæ Profeſſionen i Lund, der han likväl icke längre förblef, än til 1705, då han af K. CARL *den XII.* kallades ut til Svenſka Arméen i Saxen. Följde ſedan med bemälte Armée in uti Ukraine, och vardt 1709 vid Pultava fången,

och bortförd til Mufcow, der han med Medicinsk practik förvärfvade fig rikelig utkomft, tils han omfider 1716 föll in uti hetfig feber och vardt der i Mufcow död. VON DÖBELN *l. c. p.* 11.

(*) Född uti Breflau 1634. Studerade förft i Wittenberg och Leipzig, och refte fedan til Italien, der han 1660 vardt i Padua Med. Doctor. Practicerade derefter 1661 Medicinen i Wittenberg, och 1664 i Hamburg, blifvandes famma år mediem af Acad. Leop. Nat. Curiof. 1665 vardt han Medicinæ Profeffor i Kihl, och federmera tillika Lif-Medicus få vål hos Hertigen af Holftein Gottorp, fom defs Herr Broder Bifkopen i Lybeck. Blef fedan 2:ne gångor kallad til Medicinæ Profeffor i Köpenhamn, hvilket han vågrade. Omfider når Kon. CARL *den XI:tes* Drottning ULRICA ELEONORA fallit in i fin fifta fvåra fjukdom, refte han 1693 hit til Stockholm, i tanka at bringa henne til hålfan, gjorde ock tillika med de Svenfka Archiatrar och Lif-Medici dagelig upvaktning. Men hans Medicamenter ville ingen ting uträtta, utan högbemålte Drottning dog, fom bekant år, d. 26. Jul. 1693, och 8 dagar derefter gick han åfven famma vägen, och vardt begrafven i Tyfka Kyrkan, hvarifrån defs lik året derpå afhåmtades och fkulle föras til Kihl, men förgicks uppå fjön tillika med fkepp och derpå varande dyrbare préfenter, fom voro årnade til Hertigen af Holftein Gottorp. Se J. MOLLERI *Cimbr. litt. T. II. p.* 504. hvareft ock beråttas hvad fom gaf anledning til defs haftiga död, en hetfig feber, hårfluten af en ftark gulfot, fom kom af för håftig öfverilning i Drottningens eget rum. MOLLERUS förtåljer det få *p.* 506. *Quæ* (nemligen Gynæcei Reginæ princeps) *cum, foftrum fe, juffu Reginæ, ipfi effe porrecturam fimulans, hujus loco prisma five lacrymam vitri obtuliffet, ira adeo vehementi ille exarfit, ut in morbum mox regium, ac febrim deinde acutam, inciderit, iftaque expiraverit.* Kallas af vår lårda L. NORRMAN i defs bref til Doct. O. RUDBECK 1680 *Medicorum omnis propemodum Germaniæ facile princeps.*

VIUS (*), en JOSUA CONSTANTIUS (**), en LARS

(*) Född uti Erfurt. Sedan han der hade 1685 disputerat *de Eclipsi microcosmica*, och 1692 *de Hæmurisi, von der Blut-Harnunge*, blef han Med. Doctor, och derpå Ledamot af Acad. Leop. Nat. Curios. Kom sedermera til Sverige, och practicerade Medicinen här i Stockholm, tils han, när krigs-lågan utbrast år 1700, antogs til Fält-Medicus vid Svenska Arméen. I RICH VON DER HARDTS *Holmia litterata* 1707. *p.* 94. säges han blifvit död i Svenska lägret 1703, och i *Collect. Roberg.* berättas, at det skedt uti Pålen, och det af ett särdeles tilfälle. Grefve STENBOCK sände Gref RENSKÖLD til present en åm af det kosteligaste Ungerska vinet, vid hvilkets framkomst Konung CARL *den XII.* råkade vara närvarande, och rådde då skämtvis at dela det ut bland det blesserade krigsfolket til någon förfriskning; Han ville svara för det, at det skulle bekomma dem väl. RENSKÖLD kunde då ej annat göra, och GRUVIUS fick såsom Fält-Doctor på sin lott at lämpa denna utdelning efter hvar och en Patients beskaffenhet. Men han glömde sig ej dervid sjelf, utan drack i 3 dagar sin fullkomliga sats, så at han vardt helt lustig och roade alla sina sällskaps-camerater. Det lyckades dock ej bättre, än at han fick derigenom så häftiga Hæmorrhoider, at han kort derpå måste sätta lifvet til. Medan han vistades i Stockholm, tycker jag mig se af en Poëme i *Små-Saker til nöje och tidsfördrif VIII. Del.p.* 87. at han varit ibland de Doctorer, som haft allmännaste förtroendet.

(**) Jag är icke blefven kunnig om dennas födelse-ort, och har icke heller något synnerligit funnit om dess öden och vandel. Jag vet allenast det, at han varit Med. Doctor, Ledamot af Collegio Medico, och efter Doctor HAGER blifvit Provincial-Medicus i Jönköpings län, samt Götha Hofrätts Medicus. Han lefde der icke länge, utan afgick med döden 1698, förmodeligen icke utan affaknad, ty han skall varit älskad der i orten.

LARS ROBERG (*), en OLOF WIN-
L 5 GE

(*) Född i Stockholm. Öfvade sig först i Pharmaceutiken hos sin Far, som var Hof-Apothekare; men lade sig sen med flit på Medicinen vid Upsala Academie, hvarifrån han reste 1685 til Holland, Frankrike och flera orter, och omsider utgaf i Leiden 1693 *varias Positiones medicas* för Medicinska graden, den han ock antog. Kom sedermera tilbaka, och vardt 1697 Medicinæ Professor i Upsala. Bemälte syssla förestod han sen uti 45 år, och dödde omsider ogift 1742. Tre år för sin död blef han ibland de första K. Vetensk. Academiens Ledamöter. Han bragte å nyo i gång Promotioner i Medicinen vid Upsala Academie, som haft den goda påfölgd, sedan åfven andra nyttiga anstalter blifvit vidtagne, at Medici numera allmänt blifva Doctorer här hemma, och ej, som tilförne skedde, resa til Holland eller andra utländska orter, och föra penningar ur Riket. Han upmuntrade många ynglingar at studera Medicinen, och ser jag af ett Doct. BLOCKS Bref til honom af d. 17. Octob. 1708 *Mscr.* at sådant redan den tiden var hans plägsed. *Imedlertid*, skrifver han, *kan iag intet underlåta at begjära af Hr. Professoren underrättelse, hwarföre han styrker så många til Medicinæ Studium, hwar utaf änteligen hända lärer at större deln af ålände warda undergående - - - Songez y je vous en prie. Sal.* DROSSANDER, MICRANDER *och* ODELSTIERNA *rådde flera af, än til thet Studium och thet icke utan wicktiga Skähl; mig ångrar at Jag theras råd icke åtlydt hafwer.* - - - Prof. ROBERG var helt liten til våxten, en nöjsam omgånges-man, af satyriskt genie och full af qvicka infällen; men något sällsam i sin lefnad, ty hans hushållning gick nästan för vida. Han lämnade utom annan rikedom ett stort Bibliothek efter sig, dock utan smák samladt. Hr. J. H. MÖRK säger i sitt *Åminnelse-Tal öfver Doct.* J. HESSELIUS: *Doctor* ROBERG *var mindre ansenlig för verlden, men desto mera hemma i vetenskapen.* Han är eljest bekant af sina *Likrevnings Tavlor*, af sina *Characteres morborum*, och af åtskilliga *Disputationer*, som under hans præsidio utkommit, såsom ock af sin lofvär-

GE (*), en DIEDRIC HEITMÜLLER (**), en
SE-

da åhoga at vilja uplifva de framfarna Medicorum minnen. Han famlade til den åndan alt hvad han kom öfver, fom Medicos på något fätt rörde, men hann likvål aldrig at fjelf lägga handen dervid eller utföra någon enda Lefvernes-befkrifning. Jag måfte dock tillta, at jag hämtat hvarjehanda uplysning i ett och annat mål af denna handfkrefna Samling, fom jag ock här ofvanföre efomoftaft citerat under namn af *Collectanea Robergiana*, hvilket namn jag, för nyfsberörde orfak, håller för något lämpeligare til en få befkaffad famling, än *Vitæ Medicorum in Svecia*, fom Herr ARCKENHOLTZ kallar honom på ett par ftällen i fina *Memoires concern. CHRISTINE R. de Suede*. Jag bör nu ej förtiga, at jag fått nyttja deffa *Collectanea Robergiana* genom deras nu varande ägares Herr JOHAN GOTTSKALK WALLERII berömvårda benägenhet, af hvilkens fkickeliga hand vi torde få vånta at framdeles fe Medicorum Biographier båttre och omftåndeligare utförde, än min knappa tid och trånga fkrankor mig denna gången velat tillåta.

(*) Nämnes ock för WINGIUS, och var född uti Södermanland. Studerade en tid Medicinen i Upfala, och difputerade der 1692 *de Sudore ejusque fpeciebus infvetis*, hvarefter han refte utomlands, och difputerade å nyo i Utrecht 1696 *de Lacte*, blifvandes derpå Med. Doctor. Vid hemkomften vardt han förft Ledamot af Collegio Medico och Practicus i Stockholm, och blef federmera 1701 ordinarie Stads-Phyficus efter Archiater MICRANDER LILLIESTOLPE. Men hans lifstid räckte icke långre än til år 1708, då han dog af Convulfivifk andetäppa, fom LINDESTOLPE fäger i fin tractat *de Venenis p.* 245.

(**) Född i Bafel 1655. Anlade fin ungdom väl, under fin Fars infeende, fom til flut fkall blifvit Superintendent i Bremen, ftuderandes vid åtfkilliga Academier, få väl i Italien, fom Tyfkland och flera länder. På fitt 23:dje ålders år vardt han Phil. Magifter, någorlunda bevandrad både i vetenfkaper, och äfven i orientalfka fpråken. Han fatte dock flikt å

SEBASTIAN POPPELMAN (*), och en ANDERS LUNDELIUS (**), med fle-

---

fido, och valde Medicinen til fitt egenteliga yrke, blifvandes ock efter 5 års förlopp Medicinæ Doctor i Wittenberg 1683. Han kom til Sverige, för at curera fin Bror, fom var Öfverfte i Svenfk tjenft, och blef han då ftrax kallad til Riks-Drotzens Gr. M. G. DE LA GARDIES Hof-Medicus, hvilken Herre han fäges curerat för Hernia, fåfom ock defs Furftinna för Hjertklappning, hvarefter han ock vid något tilfälle blifvit befalt at upvakta de Kongliga. Men när nyfsberörde Grefve DE LA GARDIE 1686 hade afgått med döden, gjorde han ett rikt gifte med en GEYER i Wermeland, köpte fig derpå Säteriet Norsholm i Öftergötland, och fatte fig der i rolighet utan at befatta fig fynnerligen med någon vidare practik. Efter lång tids förlopp, måfte han likvål, på höga vederbörandes anmodan, under den fvåra Peft-tiden 1710, åtaga fig den landsortens räddning, vinnandes då många månnifkors förtroende, i anfeende til fin fårdighet och flit. Men när Peften gådt öfver, begaf han fig åter i fitt förra lugn, och affomnade omfider på fin gård Sqvellinge 1718.

(*) Var aldrig Doctor. Difputerat i Upfala *de Concoctione*. Blef til flut antagen til Stads-Medicus i Gefle, hvilken fyfsla han med fårdeles förtroende af orten föreftod til 1708, då han dog. Hr. LARS BALK *in Litteris*. Han flog vål åder, och gjorde förfta förföket på fin egen arm: Se *Collect. Roberg*, hvareft han ock nåmnes för Doctor,

(**) Född i Skara 1659. Studerade förft i Upfala, och fedan i Lund, der han började låfa Medicinen, och blef Medicinfka Facultetens Notarius. Refte derpå 1693 til Tyfkland och Holland, blifvandes då i Leiden 1696 Med. Doctór, efter utgifven Difputation *de Vera Medicinæ cognitione*. Efter hemkomften vardt han 1698 Provincial-Medicus i Jönköpings lån och tillika Götha Hofråtts Medicus. Förordnades federmera 1701 til Medicinæ Profeffor i Pernau; men undanbad fig famma fyfsla för de derute varan-

flera (*), som torde här hafva funnits, fast jag dem nu ej vet at nämna.

På

de krigs-oroligheternas skull. Derpå vardt han 1707 af Götheborgs Magistrat kallad til Stads-Physicus derstädes, och Provincial-Medicus i orten, hvilken syssla han mottog och behölt til sin död 1720. Imedlertid uptog han 1713 i Götheborg en ny Hälsobrunn, sedan den förra, som Doct BEX upfunnit, kommit så af sig, at de hade bygt hus der på platsen: Se dess *Berättelse om hälsosamma Mineral-vatnet der vid Götheborg ute för Carls port upsprungit.* Han arbetade mycket vid lediga stunder i Mathematiken, sårdeles Astronomien, Gnomoniken och Chronologien, och är bekant af sin *Tabula Runica.* Se *Acta litt. Svec.* 1722. *p.* 300. Har ock gifvit in åtskilliga berättelser uti HIÆRNES *Flockar*, som vitna, at han varit god observator i Natural Historien.

(*) Jag har nu anfört så många Medici ifrån K. CARL *den XI:tes* regering, som jag under mina mycket afbrutna stunder kunnat få reda på, och vil väl tro, at jag upräknat de flästa; men ärnar aldeles intet anse för underligt, om någon annan, som har bättre ledighet än jag haft, kommer och upvisar flera. Jag har med flit utlämnat alla de Liffländska och Ingermanländska Medici, som jag intet sedt här i Sverige hafva practicerat. En del af dem ser jag likväl af *Nov. litterar. Maris Balth. & Septentrionis pro Anno* 1699. *p.* 205. hafva varit Ledamöter här i Collegio Medico, såsom en BENJAMIN FISCHER, Med. Doctor och Garnizons-Medicus i Riga, en GEORG HIMSELIUS, Med. Doctor och Stads-Physicus i Narva, en JOHAN HENRIC HÄPPEL, Med. Doctor och Stads-Physicus i Revel, en PAULUS FLORIANUS JUCHIUS, Estländska Ridderskapets Medicus, en JOHAN JUSTUS DÖHNEL, Med. Doct. och Physicus i Narva, och en CONRAD RUDOLPH HERTZ, Med. Doctor och Garnizons-Medicus i Riga, hvartil ock bör räknas en GOTTLOB SCHOBER, Med. Doct. och Stads-Physicus i Revel, och en NICLAS WITTE

På ſådan god grund, ſom nu lagd var, borde ej Medicinen ſå lått kunna förfalla, utan heldre

---

von Lillienau, Med. Doct. Stads-Phyſicus i Riga och Kongl. Lif-Medicus, ſom i *Hiſt. Polit. u. Geogr. Beſchr. des K. Schw. I. Th. p.* 562. ſåges varit i allahanda ſpråk förfaren och dödt 1688, ſamt en Wilhelm Lang, ſom der åfven beråttas varit Practicus i Riga och dödt 1698, m. fl. Äfven ſå har jag utſlutit många nog, ſom varit i Pommern, Bremen och Verden, ehuruvål jag kanſke bordt lämna rum åt en Johan Gerdes, ſom var född uti Stockholm 1656, reſte, efter hår hemma anlagde ſtudier, ut til Tyſkland, blef Med. Doctor i Wittenberg 1681, ſedan han diſputerat *de Peſte, morborum principe*, och *de Morborum ab imaginatione ortorum, aliis idealium, idea*, vardt derpå Practicus i Stettin, blef 1687 Medicinæ & ſup. Mathem. Prof. i Roſtock, 1691 Med. Profeſſor i Gripswald, 1692 K. CARL *den XI:tes* Archiater, och dog utaf Lungſot 1700; ſe Scheffelius *l. c. p.* 201. Jag har icke ſtort mera ſkål at uptaga någon af de Medici, ſom följt hit in i riket med främmande Magters Miniſtrar, och vål kunnat någon tid hår viſtas, men til åfventyrs ſig med ingen vidare practik befattat. Sådan finner jag en Augustinus Segius, ſom var Med. Doctor, och följde hit med Holländſka Extraord. Envoyéen van Haren, ſåſom deſs Hus-Medicus, och var hår 1684. Men en Helgo Lindh hade jag ſåkert infört, om jag haft mig något viſst om honom bekant. Jag ſer likvål nu, at han varit Medicus i Stockholm i K. CARL *den XI:tes* tid, men har icke kunnat finna, om han varit Med. Doctor, eller om och på hvad fot han practicerat. I Jöchers *allgemein. Gelehrt. Lexic.* ſkrifves om honom ſå: Helgo Lindh *ein Medicus zu Stockholm, lebte zu Ausgange des* 17 *Seculi, und ſchrieb einen Tract. de Apocriſeos Hippocraticæ ſ. ſeceſſionis natura & curatione dogmatica, der zu Stockholm* 1673 *in* 8. *ans licht getreten* Och detta kan då vara nog at hår om honom hafva anmårkt. Ändteligen må ock en Christian Kempe hår omröras, ſåſom den der af Svenſk hårkomſt varit, churu han

dre tid efter annan ſtiga til alt ſtörre och ſtörre högd. Konung CARL *d. XII:tes* Regering var väl en

dock aldrig varit här ſom Medicus. Han var född uti Norige; reſte til Köpenhamns Academie och ſtuderade der ifrån år 1687 Theologien, men fick 1690 luſt at ſom Chymicus blifva intagen i Collegio Mediceo, ſom då efter deſs Stiftares D. OLOF BORRICHII död 1691 ſkulle invigas; lärde ſig derföre någon Chymie af ſin Bror JOAN KEMPE, ſom då var kommen til Köpenhamn; blef ſå uti bemälte Collegio intagen, och var der ſina 5 år ut; reſte ſedan, efter utgifven Diſputation, ut til Holland, och tog Doctors-graden i Leiden, for derifrån til Engeland, ſå vidare til Frankrike, Italien och flera länder, omſider tilbaka til Holland, och ſteg der til ſjös 1702 för at gå til Bergen i Norige, dit hans mor hade flyttat ſen hon blifvit änka, men förgicks uppå ſjön, tillika med fartyg och alt ſitt medfölje. Hans Far ANDERS PEHRSSON KEMPE var Svenſk, och en ſtor Medicaſter och Empiricus, hvilken altſå ej vid detta tilfället kan förtjena rum. Men ſom jag intet ſer, hvar jag ſå ſnart får något rum åt honom, torde han få lof at ſättas här på ſlutet, at jag icke må ſläppa ur minnet en Man af ſå ſällſam caractere och öden, ſom han. Han var född i Veſtergötland 1622; Kom til Upſala i Drottn. CHRISTINAS Regements-tid och ſtuderade der i 3 år; gaf ſig ſedan til Krigs-ſtaten, och blef Artillerie-Lieutenant under Öfverſt-Lieutenant DRAKENSTIERNA på Fröſö ſkants i Jemteland, blifvandes der ſen alt ſtändigt hela 20 års tid. Han lade ſig imedlertid flitigt på Alchymien ihop med bemälte Öfverſt-Lieutenant, ſom varit en af våra ſtarkaſte Alchymiſter vi någonſin haft, och föreſtod i 6 år deſs Laboratorium. När omſider Skantſen 1664 af de Svenſka ſåſom onödig demolierades, lämnade han Militair-väſendet, ehuru honom årböds at blifva Major vid Artilleriet i Stockholm, och for öfver til Norige, practicerandes en tid Medicinen i Trundhem jämte ſin Alchymie, til deſs kriget kom at yppas emellan Sverige och Dannemark 1675. Ehuru de Danſke då äfvenledes tilbödo honom Majors-ſyſs-

en kådja af krigsbuller och många tilstötande vedervårdigheter, som i allmånhet plåga föra med sig

---

la på ett Norskt Castell, så afslog han ock det, och reste derifrån til Hamburg, idkandes der Medicinsk practik, på sitt egna vis, åfven som han förut gjort i Norige, nemligen endast med sjelfgjorda Medicamenter, som han i sitt der strax i början upråttade Laboratorio utarbetade, såsom ett så kalladt *Elixir Salutis*, *Balsamus Microcosmi*, *Oleum Magnesiæ*, *Oleum Microcosmi*, *Pillulæ de Kempis*, *Pulveres Minerales* och *Pillulæ universales* eller *Laxer-piller* m. fl. hvilka han så visste at utropa, at de från nog långvåga orter förskrefvos. 1677 fick han åter ett tilbud hår ifrån Krigs-Collegio, genom en LARS RIDDERMARK som exprès för den orsaken skull reste dit ut, at tråda i tjenst vid den Arméen som skulle brukas hår på Norska grântsen, emot Konungens löfte at få strax bli Öfverst-Lieutenant; men han ursåktade sig då för sin ålder, blessurer och lust för roligare lefnad. Heldre tog han sen 1684 emot Stads-Physicatet i Buxtehude, som Gener. Gouverneuren HORN i Stade skaffade honom, tillika med fri practik i Dr. CHRISTINAS deromkring liggande Ampter; men vistades likvål måst uti Hamburg. Under alt detta hade han mycken lust at skrifva Böcker, och dem til en del sådana, at de gjorde förargelse. Sitt så kallade *Krigs-Perspectiv*, sin *Harmonia Fidei*, och sin *Theologiska Prober-ugn*, alla 3 på Svenska, skref han i Jemteland och Norige, och låt trycka i Amsterdam. Men i Hamburg utgaf han *den Anatomerade Granen*, *Das Schwedische Standart erhöhet*, och *die Paradisische Sprache*, alla 3 både på Tyska och Svenska, och til slut åfven *Israels Erfreuliche Bothschaft*, allenast på Tyska, och dedicerad til den rika Juden EMAN. TEXEIRA, hvilken bok ansågs för så kåttersk, at Magistraten i Hamburg förviste honom Staden; då han vardt mottagen i Altona, men kort tid derefter dog 1688. Hans Son JOAN KEMPE årfde dess Alchymiska hemligheter, och blef lika så stor Medicaster som fadren. Han upföddes ock intet annat til, ty han måste från barndomen stå i Fadrens

ſig Vetenſkapernas vantrefnad och undergång; men Medicinen föll derför icke i lågervall, utan bi-

---

Laboratorium, ſåſom deſs enda betjent dervid, och arbeta på Chymiſka Medicamenter och Lapis Philoſophorum. Han var född uti Jemteland 1655. Skickades på 19:de året af ſin Far til Chriſtiania at kräfva in penningar, förandes med ſig af Fadrens Medicamenter, med hvilka han der och på Hedemarken började practicera. Efter det då för honom lyckades, och han förtjente ſig några pengar, följde han med några unga Köpmänn til Holland, och viſtades der måſt ett år, men fann icke ſynnerligen ſin räkning, utan begaf ſig tilbaka til Trundhem, liggandes uppå vägen ett par månader på Hetland för ſtorm och motvind. Men vid framkomſten var deſs Far redan i Hamburg, och efter omſtändigheterna ej tilläto honom at genaſt fara dit efter, började han laborera och practicera der på egen hand. 1678 gick han dock från Norige på ett Fartyg ſom årnade ſig til Hamburg, men var ſå olyckelig, at råka ut för en Kapare från Duynkerken, ſom tog fartyget bort och plundrade honom med de andra in på bara kroppen. Han ſlapp då väl lös, men ſå blott och bar, at han ej hade på ſig mer än en gammal ſönderrifven ſäck, hvarmed han barfött måſte vandra Flandern igenom, öfver alt illa utſatt för Spanſka Officerare, ſom ville tvinga honom til at bli Soldat. Men han hann dock til Holland, och förtjente ſig der kläder, ſå at han ſamma året kunde komma til Hamburg. Der laborerade han då tilſammans med Fadren til in på följande året 1679, då han å nyo gjorde en reſa til Trundhem, och var der til deſs ſamma ſtad 1680 brann, vid hvilket tilfälle han åter miſte alt hvad han hade, och kom med plats undan med lifvet. For ſå tilbaka til Hamburg, och åter laborerade ihop med Far ſin i några år, idkandes då bägge practik hvar på ſin hand. Han gjorde väl 1684 en reſa til Götheborg, at bota Præſidenten SPERLING för Sten, ſamt Superint. ERLAND BROMAN i Carlſtad för ſamma ſiukdom, men reſte ſamma år tilbaka; Kom likväl 1685 til Götheborg på nytt, och drögde der då til 1686, innan han åter for

bibehöll sig nog jämnt och vackert. Jag tillskrifver sådant förnämligast Collegii Medici berömliga nit om dess upbringande i flor, och dess flåste vittre Ledamöters oförtrutna arbetsamhet i både en och annan måtto (*). Tilgången på M Do-

til Hamburg. Sedermera reste han 1687 til Bergen i Norige, och fick der en tämmelig credit, så at ock Magistraten årböd honom Stads-Physicatet, det han dock afslog för den lust han hade at komma til Sverige. Han lämnade ock den orten 1688, och for för sista gången til Hamburg; låt då i Altona begrafva sin Far, och begaf sig derefter til Lybeck, hvarifrån han sedermera reste til Köpenhamn. Der läste han i ett års tid Chymien för sin ofvannämnde Bror CHRISTIAN, och botade några Danska Herrar för Sten, hvarigenom han blef känd på Hofvet, så at anbud honom gjordes af 600 R:dalers årlig lön, utom flera förmåner, derest han ville blifva qvar och fortfara med sina Chymiska Medicamenter. Men hans ständiga längtan til Fäderneslandet gjorde, at han lämnade detta vilkor, och for 1691 öfver til Malmö, der han då vann så stort tycke, at man böd honom Stads-Physicatet, hvilket han icke heller ville mottaga. Götheborg låg honom i hogen, och dit begaf han sig ock 1692. Han behöfde väl ej länge gå der fåfäng, ty han var redan bekant och hade förtroende nog; men som han ej kom öfverens med Doct. BROMELIUS, reste han 1693 derifrån til Stockholm. Der började han då strax practicera, och ehuru han äfven der fick hvarjehanda motstånd, århöll han dock lof at få bruka sina mäst försökta Medicamenter, hvaribland det förnämsta skall varit det han hade mot Stenen. Han blef sedan i Stockholm alt framgent qvar, och lefde der ännu 1707. Se *Collect. Roberg.*

(*) Jag vil här ej så egenteligen tala om de lärda arbeten, som en U. HIÆRNE, en O. RUDBECK, en J. v. HOORN, en S. SKRAGGE, en L. ROBERG, en J. F. BELOW, en M. v. BROMELL, en J. J. v. DÖBELN, en M. G. BLOCK, en J. C. NORDENHEIM, och en J. LINDESTOLPE m. fl. utarbetade och gäf-

Doctorer var vål ej så synnerligen stor emot rymden af hela Riket; men så var likvål bristen någorlunda drågelig. Jag menar mig hår kunna uppråkna dem allasammans, men vil nu ej åter uprepa dem som voro öfrige från K. CARL *d. XI:tes* Regering. Neml. en JOHAN JACOB DÖBELIUS (*), en

vo i allmånt dagsljus, ty om dem lårer ingen vara okunnig. Jag vil heldre som kortast omröra de offentliga Föreläsningar i Anatomien, för hvilka Doctorerne URBAN HIÆRNE, OLOF WINGE, JOHAN VAN HOORN, LARS ROBERG och MAGNUS BROMELL förtjena ett synnerligit beröm En v. HOORNS Lection vardt sedan på någras anmodan öfversatt på Latin, och genom ROBERGS försorg tryckt i Upsala 1709 under denna titel: *Anatomes publicæ Anno MDCCV. Stockholmiæ habitæ Lectio tertia, sive Omnipotentis mirabilia circa generationem humanam, publico sermone demonstrata.* Men ingen af de andras Lectioner år ån genom tryck utkommen, icke heller Archiater HIÆRNES Tal, hvarmed dessa Lectioner började, hvarutinnan han skall gjort en artig jåmförelse emellan månniskans kropps delar och Jerusalems Tempel til alla dess delar och tilhörigheter. Hår blifver nu ock rum til at nåmna den hållsamma anstalt, då Doct. MAGNUS BROMELL blef förordnad til Anatomiæ Professor i Stockholm, på det sått, at han på Svenska skulle handleda ungdomen i Anatomie och Chirurgie, hvilken nyttiga inråttning likvål sedermera kom at uphöra, ånda til nu för få år sedan.

(*) Född uti Rostock 1674. Hade dels der, dels ock i Köpenhamn och Königsberg, studerat Medicinen, når han 1693 for til Dantzig och blef Starosten GRUDZINSKIS Hof-Medicus, kommandes då åfven at få practicera i Warsau hos en hop Pålska Herrar. Begaf sig dock följande året tilbaka til Rostock, och disputerade *de Valvularum vasorum lacteorum lymphaticorum sangviferorum dilucidatione*, blifvandes derpå 1695 Med. Doctor. Reste så 1696 åter til Pålen, men fick strax i sinnet at fara til Engeland, hvarför han ock i Wismar steg på ett skepp som skulle gå

dit, men vardt af storm nödgad at gå i land vid Götheborg. Der fick han genast tilfälle at practicera Medicinen, slog derför den Engelska résan ur hogen, och reste til Stockholm 1697, at undergå examen i Collegio Medico och blifva dess Ledamot. När det var beståldt, reste han åter til Götheborg, och vardt då Provincial-Medicus i Bohus-Lån samt tillika Stads-Physicus i Götheborg. Men lusten at vidare resa bragte honom 1698 at fara til Holland, hvarest han dock mycket kort tid fick blifva, ty han kallades strax til Provincial-Medicus i Skåne, hvilken syssla efter SACKENSKÖLDS död ej fick vara förent med Medicinæ Professionen i Lund. Vardt sedan 1704 tillika Directeur öfver Malmö Barnhus, och 1709 Stabs-Medicus vid Svenska Arméen i Skåne. Följande året blef han Medicinæ Professor i Lund; och vann sedermera en synnerlig nåd hos Kung CARL *den XII.* under dess vistande der i Lund, blifvandes ock 1717 af högbemålte Konung adlad med namnet VON DÖBELN. 1733 utnåmndes han til Ledamot af Vetenskaps Societeten i Upsala, och 1735 äfven af Kejserliga Academia Naturæ Curiosorum med tilnamn af DEMARCHUS. Se dess *Histor. Acad. Lund. contin. p. 29 seq.* Dödde omsider i början af år 1743, efter en förkylning i kyrkan på Salig Drottningens begrafnings-dag. Var stor til våxten och nog fetlagd, raisonnable til sinnelag och braf man at ha til at göra med: var ock mycket ålskad der vid Academien. Är i synnerhet bekant af dess nyssnåmnda *Historia Academiæ Lundensis*, dess tractat på Tyska *de Erroribus Vulgi circa Medicinam & Medicos*, dess åtskilliga smårre Tractater och rön, som dels recenseras, dels finnas införde i *Nov. litter. Maris Balth. & Septentrionis*, såsom ock i *Act. litt. Svec.* utom många Academiska *Disputationer* &c. Han tog up Ramlösa Brunn vid Helsingborg, och gaf 1707 ut beskrifning om det vattnets beskaffenhet. Han anstålde en gång under K. CARL *den XII:tes* vistande i Lund 1716 på nådig befallning ex tempore en disputations-act, försvarandes i dess höga nårvaro den Thesis: *Objecta movent sensus, non tam ratione quantitatis, quam qualitatis*, til högbemålte Konungs nöje.

en Matthias Ribe (*), en Nils Wallerius (**), en Carl Fredric Below

(*) Sedan han vål anlagt ſin tid vid Upſala Academie, reſte han ut och blef Med. Doctor 1698, efter utgifven gradual diſputation *de Reſpiratione*. Vid hemkomſten vardt han förſt 1704 Drottning HEDVIG ELEONORAS, och ſedan 1705 K. CARL *den XII:tes* Lif-Medicus. Adlades 1713 med namnet Riben, och vardt ſedan högbemålte Drottnings Archiater, ſamt åndteligen 1719 Præſes i Collegio Medico. Dödde 1723. Hr. v. Stiernman *l. c. p.* 1095. Når han ſtuderade i Upſala, lårde han fåkta hos Fåkt-Måſtaren Brask, och var en af hans båſta och ſkickeligaſte Diſciplar: Se *Collect. Roberg.* Jag ſer honom nåmnd för Phyſicus i Norköping i *Hiſt. Polit. u. Geogr. Beſchr. d. Königr. Schwed. I. Th. p.* 565. Han ſkall ha utverkat den rang för Aſſeſſorerne i Collegio Medico, ſom de nu hafva.

(**) Född uti Öſtergötland. Kom 1683 til Upſala Academie, och låſte ſig up i Medicinen under Prof. O. Rudbeck *den åldres* handledande i Upſala. Kom ſedan i Stockholm at tilvånjas i praxi under Archiat. U. Hiærnes inſeende, i hvars Laboratorio Chymico han i 3 år fick tilfålle at laborera. Reſte derpå 1694 ut til Leiden, och fortſatte der ſina Medicinſka ſtudier, tils han 1697 på U. Hiærnes anmodan reſte til varma Baden i Aken, och anſtålte prof på det vatnet, hvaröfver han ſedermera i Leiden utgaf en omſtåndelig tractat, *Tentamina Chymica ſuper aquas thermales Aquisgranenſes*. Derefter beſökte han Utrecht, och diſputerade der *de Mammis* 1699, antagandes ſedan ſtrax Doctors graden. Åndteligen blef han följande året utan någon egen anſökning Medicinæ Profeſſor i Åbo, der han flitigt lårde ungdomen Anatomien, och ſtyckevis utgaf ett arbete för Stipendiaterne *de Lepra Arabica*, ſom dock ej hann at fullbordas, ty han dog af Pleureſie 1705. Se Ekestubbes *Parentation öfver honom. Mſcr.* Uti *Collect. Roberg.* ſåges, at han börjat arbeta på ett *Opus Plantarum in ſuas claſſes digeſt*, ſåſom ock *Alluſiones*

low (*), en Johan Christopher Heyn (**),
M 3 en

poët. super nomina Plantarum på Svenska. Eljest har han ock öfversatt från Engelskan på Latin Boyles *Examen aquarum mineralium.*

(*) Den ofvannämnde Doct. Jac. Fredr. Belows Broder, född i Stockholm 1673. Reste efter Fadrens död ut til Leiden och Utrecht, och sedermera til Rostock, der han 1698 framgåf *Casum medicum de Digitis manus dextræ in quadam fœmina per conquassationem nodositate spina ventosa & atheromate monstrosis*, och åter 1699 disputerade *de Caduco muliebri*, samt derpå antog Doctors-graden. Efter hemkomsten blef han Stads-Physicus i Fahlun, men lefde ej längre än til 1709. I Hiærnes *Flocker om Vatnet p.* 107. säges, at han 1701 förestod Bruns-curen vid Fläckebo, medan Skraggen var vid Medewi.

(**) Kallade sig ock Heyne, och var född uti Stockholm. Sedan han först något öfvat sig i Chirurgien, och derpå i Upsala studerat på Medicinen, följde han vid Krigets början Svenska Arméen til Seeland, och så til Narven och Düna, der han så betjente de sjuka och blesserade, at han af Konungen fick ett resse-stipendium på 5 år. Derpå reste han först til Upsala och disputerade *de Morbis hæreditariis* 1702, samt sedan til Holland, der han i Harderwik blef 1704 Med. Doctor, och utgaf 1705 en tractat *de præcipuis ossium morbis*. Efter hemkomsten blef han Ledamot i Colleg. Med. och Practicus i Stockholm 1707, och 1710 Pest-Medicus derstädes. Uptog imedlertid Wärby brunn, och utgaf en tractat om det vatnet 1708. Adlades 1719 med namn af Nordenheim. Blef sedan 1724 Informator för Barnmorskorna, och 173-- Lif-Medicus. Dödde 173 -- Hr. v. Stiernman *l. c. p.* 1308. Under Kung CARL *den XII:tes* vistande i Lund vardt han kallad dit ned, och fick dess befallning at der utgifva en disputation, då han strax sammanskref och præsiderade för sin *Disputatio Medica, Theses miscellaneas exhibens*, som i högbemälte Konungs egen höga närvaro hölls på Svenska d. 12. Oct. 1717. Men anecdoterne vilja intyga, at han

en LARS MICRANDER (*), en GABRIEL HOLSTENIUS (**), en JOHAN THOMSON

---

skall stått något hårdt för en del Theses, när Doct. BRAUN opponerade extra, i synnerhet för den 8:*de* 9:*de* och 17:*de*, der han statuerat: *Viri æque ac fœminæ menstruas patiuntur crises. Non omnia ex prævio generantur seminio. Nulla datur fermentatio in corpore humano &c.* Se WARMUND SANDMANS *Relation om den Acten Mscr.* Bemälte D. BRAUN utgaf och försvarade strax derpå d. 23. i samma månad några *Aphorismi Physico-Medici*, hvarutinnan några Theses voro tvärt emot Doct HEYNES. Eljest ha vi af denna D. NORDENHEIM en 1722 utgifven tractat *om the hårtils gångse Barna-Måsslingens efter-sjukdomar &c.*

(*) Född uti Roslagen. Efter någon tids studerande vid Upsala Academie, och synnerlig flit i Anatomien, disputerade han der 1700 *de Selectioribus recentiorum inventis Anatomicis eorundemque in Medicina usu.* Han kom sedan under den då uptända krigslågan at följa Svenska Arméen in åt Pålen, såsom Fält-Medicus, under sin Farbrors Archiatern MICRANDER LILLIESTOLPES handledande och stadiga upsigt. Men han lefde icke längre än til 1703. Se *Act. litt. Svec.* 1720 *p.* 19. der han står nämnd för *egregius Juvenis.*

(**) Född uti Vestmanland. Sedan han i Upsala någon tid studerat, och äfven 1699 disputerat *de Variis effluviorum effectibus*, reste han utomrikes, särdeles til Holland, der han förökte sin insigt, och omsider i Gröningen 1702 vardt Med. Doctor, efter en utgifven disputation *de Hepate.* Efter hemkomsten til Fäderneslandet blef han Ledamot af Collegio Medico, och practicerade sedan dels uti Stockholm, dels ock i Vestmanland och flerstädes, tils han sedermera kom såsom Fält-Medicus at följa Svenska Arméen, då han jämväl var med i Norige. Efter hemkomsten derifrån var han om sommartiden Brunns-Medicus vid Såtra brunn, hvarpå han ändteligen 1724 tillträdde Provincial-Medici sysslan i Vestmanland,

son (*), en MAGNUS BROMELL (**), en MA-

århållandes ſedan Aſſeſſors namn. Han dödde omſider vid år 1736. Jag finner honom i *Actis litter. Sveciæ* 1720 *p.* 19. på detta ſätt omrörd: *Clariſſ. Vir & Reg. Colleg. Medici Socius, & dum bellorum proſperis adverſisque immixtus Regios Ducalesque exercitus Svedicos per plures annos ſequitur, multifaria praxi experientiſſimus. Hodie nobilium ad Sætram in Weſmannia aquarum mineralium præſes, obſervatis ſuis in arte memorabilibus colligendis ſubciſivas horas dicat.* Var af medelmåttig långd, vånlig och artig i omgånget, ſamt ſund i tånkeſåtten.

(*) Til nationen Skåning. Diſputerade under Prof. BELOW i Lund 1702 *de Medico Togato*, och ſedan 1703 *de Medico Sagato* för Doctors-graden, den han dock ej ſedermera antog. Han blef qvar i ſin Fädernes-ort, och ſkall efter berättelſe haft ſitt egenteliga tilhåll i Malmö. Jag vet ej, om icke denne THOMSON år en och ſamma man med en ſå kallad *Doctor* THOMÆUS, *Scanus*, ſom i *Collect. Roberg.* med några ord nåmnes. År det ſå, ſom det efter all liknelſe tycks, ſå dog han af Peſten i Malmö 1712.

(**) Född i Stockholm 1679. Efter undervisning af private Låro-måſtare och vid Gymnaſium i Götheborg, låt deſs Far Doct. OL. BROMELIUS honom 1697 anträda en utländſk reſa, och det på egen hand. Han for då til Leiden, der han i 3 år nyttjade en BIDLOO, en DE MORT, en DECKER, med flera lärda månn; reſte ſå 1700 öfver til London, och beſökte åfven Oxfords Academie, men for ſamma år tilbaka til Leiden och diſputerade *de non exiſtentia Spirituum*, och ſtrax derefter *de Phlyctenis*, görandes ſig ſedan godt gagn hos en HERM. BOERHAAVE. 1702 reſte han öfver Bryſſel til Paris, der han ett år förkofrade ſig hos en PETIT och TOURNEFORT, hvarpå han for til Reims, och, efter utgifna *Theſes de Secretione Bilis*, blef Med. Doctor. Begaf ſig ſedan til Amſterdam, och nyttjade ett års undervisning af en RUYSCH m. fl. och kom ſå åndteligen 1704 öfver Hamburg, Lybeck och Köpenhamn tilbaka til

Götheborg, hvarest han af Magistraten begärtes til Stads-Physicus, under dess Faders ålderdom och sjuklighet. Begaf sig derefter til Stockholm, blef 1705 Ledamot af Collegio Medico, och var med ibland dem som då höllo Anatomiska Föreläsningar, hvarom ofvanföre pag. 178. blifvit berättadt. Kom ock samma år uppå Förslag til Medicinska Professionen, så vål i Lund som i Åbo. Han hade en Halfbror, som hans Far aflat med första giftet, hvilken nu var Krigs-Commissarius under Gr. M. STENBOCKS General Krigs-Commissariat, och årnade gifta sig med en LENA GYLLENCRONA; Henne skulle Doct. BROMELL samma år 1705 följa ut til Dantzig och der bivista Bröllopet; men når hon ej vågade sig på hafvet, reste han dit ensam, och njöt der hvarjehanda understöd af Brodren. Kom så tilbaka til Fäderneslandet, och fick 1706 sorg igenom sin nyssberörde Broders död; men ock kort derefter glädje, då han fick årfva efter honom öfver 16000 R:daler. Han behöfde då ej vidare bry sig med en besvårlig Medicinsk practik, som han då redan begynt idka i Stockholm. Han kunde då i stället roa sig med at öka den Naturalie-Samling, som han årft efter sin Far, hvilken han ock efter hand bragte til vacker högd, och blef imedlertid 1709 Syndicus uti Collegio Medico. Se *Collect. Roberg.* När sedermera Pesten 1710 tog til at grassera i Stockholm, följde han med Kongl. Collegierne, som då flyttades til Westerås, och vardt deras Medicus, utgifvandes då en Underråttelse huru man sig för bemålte svåra farsot skulle præservera. 1713 blef han Medicinæ Adjunct i Upsala, och tillika Provincial-Medicus i Upland. Kallades ock sedan til tertius Medicinæ Professor i Upsala 1716, men förordnades i stället af Konungen til Anatomiæ Professor i Stockholm, på sätt som här ofvanföre p. 178 nämndt blifvit. 1719 blef han D. URB. HIÆRNES Vicarius vid Bergs-Collegii Laboratorium, och 1720 Assessor i bemålte Collegio, samt Directeur öfver Lappska Bergverken, men likvål med säte och stämma i Collegio Medico uti alla vigtiga öfverlåggningar. Ändteligen vardt han 1724 Archiater och Præses i Collegio Medico, och 1726 adlad med namnet VON BROMELL. Valdes 1727 til Ledamot i Veten-

skaps

gnus Gabriel Block (*), en Peter Hielm (**), en Johan Mo-
M 5 ræus

ſkaps Societeten i Upſala, och dödde omſider 1731. Var liten til växten, ej öfver half 3:dje aln hög, hade qvicka ögon, ſvart ſkäggväxt och ganſka ſmå händer. Var vig och lätt på foten, gerna gladlynt och upriktig til ſinnes. Plågades mycket af hjertklappning, gikt och ſten. Se *Acta litter. Sveciæ* 1736. *p.* 199. *ſeq.* hvareſt ock omröres deſs vackra Naturalie-Malm-och Mynt-Samlingar m. m. Af hans utgifna arbeten kommer jag ſnaraſt ihog dem jag ſjelf äger, nemligen, deſs *Specimina bina Lithographiæ Svecanæ Upſ.* 1726 och 1727, dem Hr. v. Stiernman *l. c. p.* 1398 ſäger med ſkäl kunna räknas ibland de ſällſyntaſte Böcker, ſåſom ock deſs *Mineralogia eller Inledning til nödig kunſkap at igenkänna och upfinna allahanda Bergarter, Mineralier, Metaller och Foſſilier &c.*

(*) Född i Stockholm 1669. Efter 13 års ſtuderande i Upſala, reſte han 1692 utomlands, och blef 1696 Stor-Furſtens af Toſcana *Secretario delle lingue & lettere di Camera*, eller Cabinets-Secreterare, Tolk och Anagnoſt, det han i 3 år var. Kom ſå 1699 hit tilbaka, men reſte åter 1700 ut åt Engeland och Holland, blifvandes, efter deſs i en gradual-diſputation utgifne *Scrutinium Arſenici phyſico-chemico-medicum*, 1701 Med. Doctor i Harderwik; Efter hemkomſten Provincial-Medicus i Öſtergötland 1704, ſamt tillika Bruns-Medicus vid Medewi. Se von der Hardts *Holmia litterat.* 1707. *p.* 84. Han ſkall ock varit Rådman i Norköping. År 1719 blef hån jemte ſin förra Syſsla Aſſeſſor i Collegio Medico, och ſamma år adlad med tilnamnet von Block. 1720 Translator Regni. Dödde derpå haſtigt i Söderköping 1722. Hr. von Stiernman *c. l. p.* 1216. Han är bekant i ſynnerhet af ſin tractat *om Motala ſtröms ſtadnande* och *Anmärkn. öfver deſſa tiders Aſtrologiſka och Enthuſiaſtiſka Spådomar &c.*

(**) Född uti Småland. Reſte, efter väl anlagda ſtudier här hemma, utomrikes, och antog Doctors-gra-

RÆUS (*), en JACOB SIÖBERG (**), en PETER

den. Kom sedan hem, och blef 1705 Doct. WALLERII efterträdare i Medicinska Professionen i Åbo. Men når Ryska magten sedermera intog Finland, kom han ej undan, utan föll i fiendens händer, hvarpå han fördes til Ryssland; och lefde der sedan i åtskilliga år. Det år alt för litet, jag med visshet om honom kunnat årfara, men ostridigt år det, at han ägt vacker lärdom. Han måtte visst varit död innan freden slöts, ty han hördes sedermera aldrig af, och Doct. ELFWING kom då at bli dess efterträdare i ofvanbemälte Medicinska Profession.

(*) Född uti Fahlun 1672. Blef 1688 intingad på Apotheket Svanen i Stockholm under Apoth. FRIEDENREICHS upsigt, der han öfver 8 år tjente. Fick sedan tilfälle at studera Medicinen i Upsala hos en RUDBECK och ROBERG, men måste utstå en svår anstöt i Upsala brand 1702, då han miste alt hvad han ägde; Dock repade han mod och disputerade 1703 *de Vitriolo*. Igenom sin hjelpsamma Morbrors D. JESP. SWEDBERGS understöd kom han ock samma år at resa til Holland, och nyttja den stora BOERHAAVENS undervisning, hvilken han ock fick följa i sjukhusen. 1704 begaf han sig vidare til Paris, för at öfva sig i Anatomien och Jordgumme-konsten, då dess nyssnämnde Morbror imedlertid utverkade fullmagt åt honom på Provincial-Medici syssla i Skaraborgs lån, der förut ingen ån blifvit på staten beständ. Då antog han 1705 Doctors-graden i Reims, och förfogade sig sedan hem til sin syssla. Men 1709 fick han Fahlu Bergslags kallelse at blifva Medicus hos dem, den han ock antog, och året derpå vardt han tillika Stads-Physicus i Fahlun. 1720 fick han Assessors caractere, och 1739 blef han af de förste Ledamöterne i Vetenskaps Academien. Dödde omsider af en lönlig Feber och bortträngande 1742. Var af medelmåttig högd, med svart skäggväxt och mörklagd hy, stadig til sinnes och ordfast, samt en stor hushållare. Se HERM. D. SPÖRINGS *Åreminne öfver honom.*

(**) Född uti Småland. Sedan han någon tid studerat

TER ELFWING (*), en CARL PELT (**), en

i Upſala, och 1702 diſputerat der *de Urſo*, reſte han utomlands, och gjorde vidare framſteg. Diſputerade ſå i Utrecht 1704 *de Cacochylia*, och blef Med. Doctor. Efter hemkomſten vardt han förſt Provincial-Medicus i Södermanland, men fick ſen 1707 transport til Jönköpings lån. Han lefde der en god tid, och fick på ſlutet Aſſeſſors caractere. Han ſkall ock ha uptagit Lindals hälſobrunn der vid Jönköping. Hr. L. BALK *in Litteris*.

(*) Efter anlagda ſtudier i Upſala, och en 1698 utgifven diſp. *de Motu periſtaltico inteſtinorum*, reſte han utomlands och blef Med. Doctor, ſamt efter hemkomſten Provincial-Medicus i Veſtmanland, under hvilken tid han var Kongl. Senatens Medicus i Arboga, når Peſten 1709 graſſerade här i Stockholm. Förordnades ſedermera til Doct. HIELMS efterträdare uti Medicinſka Profeſſionen vid Academien i Åbo, den han tilträdde ſtrax ſedan berörde Academie d. 26. Nov. 1722 hade firat ſin Reſtaurations-högtid, börjandes då at läſa *de Morbis endemiis Finlandiæ*. Tog 1723 up en Mineral-brunn vid Nådendal, och var om ſomrarne Brunns-Medicus. Dödde i Åbo af Slag 1726. Han började utgifva *Commentar. in* URB. HIÆRNES *Pharmacopœam portatilem minorem*, utom flera diſputationer *de Panacea boreali* och *de Vulnere ventriculi lethali &c.* För Stipendiaternes öfning utgaf han diſputationer *de Cinnamomo*, *de Allio*, *de Cereviſia*, *de Tabaco*. *de Vino aduſto*, och *de Balneis*, hvilka allenaſt finnas i Mſcr. åfven ſom dess *Finſka öfverſättning af* VAN HOORNS *Siphra och Pua*.

(**) Född i Stockholm. Efter någon tids ſtuderande vid Upſala Academie reſte han utomlands, och diſputerade i Harderwik 1706 *de Symptomatibus*, och vardt Med. Doctor. Efter hemkomſten blef han 1709 Membrum Collegii Medici, och ſamma år Stads-Phyſicus i Gefle, det han var ända til 1743, då han tog afſked, och ſatte ſig i ro på en ſin ägendom uppe i Norrland, ſåſom Bruks-Patron med Aſſeſſors ca-

en CHRISTIAN STRÖM (*), en JOHAN LINDER (**), en EMANUEL HERMANNI

---

ractere. Afgick med döden 1756. Hr. DANIEL C. SOLANDER *in Litteris.*

(*) Född i Nordingrå uti Ångermanland 1679. Studerade några år i Upsala, och disputerade der 1700 *de Qualitatibus corporum naturalium*, hvarefter han 1702 reste til Leiden, der han i 3 år gick i BOERHAAVES och DE VOLDERS Collegier, och sedermera reste til Harderwik, blifvandes der Med. Doctor, efter utgifven *Theoria nova motuum reciprocorum machinæ animalis.* Derpå kom han tilbaka, och practicerade en liten tid i Stockholm, tils han 1708 sattes til Provincial-Medicus i Nerike och Wermeland. Men han blef der icke gammal, ty då en hop Danska fångar 1710 fördes til Örebro, och han besökte en del som voro anstuckne af smittosam sjukdom, vardt han sjelf smittad och dog kort derefter. Han skall varit i någon liten dispute med Doct. BLOCK angående orsakerne til Motala ströms stadnande. Eljest var denne Doct. STRÖM en yngling, som gaf mycket godt hopp om sig. Hr. ROL. MARTIN *in Litteris.* Jag finner i ROBERGS *Appendix til* VAN HOORNS *Lectio de Omnipot. mirabil. circa Gener. hum. p.* 130, at denne Doct. STRÖM under vistandet i Holland lärt sig at göra LEEUWENHOEKS Microscoper, och haft derutinnan redan mycken färdighet innan han dog.

(**) Född uti Carlstad 1678. Efter anlagda Studier vid Åbo Academie, och der 1702 utgifven disputation *de Pomis Hesperidum*, studerade han Medicinen i Upsala, blef Consistorii Amanuensis, och disputerade 1705 *de fœda Lue dicta Venerea.* Reste så följande året utrikes, och vardt Med. Doctor i Harderwik, utgifvandes sen 1707 sin Tractat *de Venenis* i Leiden, hvarpå han 1708 hemkom til Sverige, och vardt 1709 och 1710 Medicus på Svenska Örlogs-Flottan, som då kryssade på Ingermanländska kusterne. Blef sedan Practicus i Stockholm, och 1719 Assessor i Collegio Medico, jämvål adlad samma år med namnet LIN-

NI (*), en JOHAN BURCHARD (*),

DESTOLPE. Dödde 1724. Hr. VON STIERNMAN *c. l. p.* 1309. Han var i många år Bruns-Medicus vid Wiksbergs Brunn. Är kånd af åtſkilliga Tractater, ſåſom deſs *Tankar om Skörbjugg och Rogſubben*, deſs *Flora Wiksbergenſis*, deſs *Tankar om Surbrunnars kraft och verkan*, deſs *Surbruns frågor*, deſs *Tankar om Matkar och Skridfå i Månniſkans kropp*, deſs *Svenſka Fårgekonſt &c.* utom åtſkilliga Rön i *Act. litt. Sveciæ.* Är ock bekant för at ha varit god latinſk Poët, och nåmnes i Hr. J. WÅHLBERGS *Diſp. de Poëtis in Svio-Gothia Latinis p.* 39. för *Vir ſumma integritate, fide, inque Medicis ſcientiis experientia plane ſingulari*; men både der och flerſtådes ſkrifves hans namn LINDERSTOLPE, det han dock ſjelf icke tyckt om at heta, ſom jag ſer af deſs *Bref* til Prof. ROBERG af d. 28. Dec. 1721 *Mſcr.* der han förtryter, at man i *Actis litterariis Sveciæ* gaf honom det namnet. Hans egna ord åro deſſe: *Ett ber iag hörſammaſt om, at den littera Canina* R *uthi mitt wedernamn måtte uthelemnas, emedan den hwarken finnes uthi mitt Sköldebref, eij eller ſkrifwer iag ſå ſielf, uthan* LINDESTOLPE, *men eij* LINDERSTOLPE. *Det tyckes wara af intet wårde, men iag finner det hafwa något med ſig, föruthan at det ſtråfwar moth genium Linguæ Suecanæ.*

(*) Född i Gripswald i Pommern vid år 1680. Deſs Far Stads-Secreteraren derſtådes SIMEON HERMANNI årnade honom til Pråſt, hvarföre han ock en god tid vinlade ſig om Theologien, ſåſom ock Orientalſka ſpråken. År 1700 lämnade han Gripswalds Academie, och reſte öfver til Sverige, beſåg Fahlu-grufva, och tilbragte någon tid vid Upſala; men for 1701 hårifrån igen öfver Stralſund och Zerbſt til Wittenberg. Der ſtuderade han til fram på året 1703, och tycks der ha börjat med Medicinen. 1703 fortſatte han ſina ſtudier vid Leipzig, Halle och Jena Academier, men 1704 reſte han öfver Wittenberg, Lybeck och Hamburg til Kihl, der han ſig åter någon tid uppehöll, til deſs han ſedermera begaf ſig til Holland, och efter en tids förlopp blef der Med. Doctor. Re-

(*), en NILS BOY (**), en PETER MAR-

ste ändteligen 1709 å nyo hit til Sverige, och efter undergången examen i Collegio Medico började practicera i Stockholm, hvarmed han sedan flitigt fortfor, tils han ändteligen d. 21. Nov. 1710 vardt i sin friskaste ålder bortryckt af Pesten. Han skall haft ett synnerligt tycke för Chymien, och brukt esomoftast Chymiska Medicamenter. Hr. DAVID SCHULTZ *in Litteris*.

(*) Alt hvad jag om denna mannen ännu fått veta, är, at han varit Pest-Medicus uti Stockholm 1710, och kan jag ej vist säga, om han icke då vid samma tilfälle äfven blifvit död.

(**) Född i Stockholm 1683. Miste redan i barndomen sin Far, Borgmästaren derstädes ERIC BOY, och upföddes sen hos sin Farbror på Lassona bruk, tils han 1699 sändes til Upsala under då varande Magisterns, sedermera Theol. Professorens i Wittenberg, J. C. HAFERUNGS handledande. Der valde han Medicinen til sitt hufvud-studium, och fortfor derutinnan med en synnerlig flit, när han 1706 besökte utrikes orter. Han reste först til Engeland, uppehållandes sig något i London, men mästadelen uti Oxford. For sedan öfver til Holland, och nyttjade någon tid i Leiden förnämligast den lärda BOERHAAVEN, hvarefter han ändtligen 1709 vardt i Harderwik Med. Doctor. Han kom så til Fäderneslandet igen, och blef genast förordnad til Fält-Medicus vid Arméen i Skåne, der han 1710 bivistade Helsingborgs Slag. Trådde sedan 1712 uti ägtenskap med en WETZLER, som förut hade haft en Ryttmästare SEGERHIELM, och vardt 1715 Provincial-Medicus i Nerike och Wermeland. Gick väl åter på befallning til Arméen i Skåne 1716, men fick dock samma år återkomma til sin sysla, och blef ändteligen 1724 Stads-Physicus i Stockholm. 1734 gaf han förslag til Baraque-inrättningen vid Amiralitetet i Stockholm, och förordnades at äfven vara Amiralitets-Medicus med lön på Staten. Dödde omsider Nyårsdagen 1739, och begrofs i Örebro. Han trodde Tredje-dags-frossan kun-

MARTIN (*), en JACOB LUDENIUS

na snart öfvervinnas, om man just när paroxysmen påkom kastade sig i ett kalt karbad; och han vågade ock försöka det på sig sjelf, när strax deruppå hände, at ock han af samma sjukdom blef behäftad; men försöket misslyckades, så at dess goda Constitution sedermera synligen förändrade sig, tils han tu år derefter måste lämna verlden, ånskönt likvål Frossan förut tidigt nog hade med tjenliga medicamenter blifvit häfven. Efter döden fanns Obstruction uti Gallgången, och i gallbläsan en klimp, stor som ett lagligt hönsägg, bestående af sammanfästa stenar. Han var af medelmåttig kropps långd, hade bruna och qvicka ögon, och brukade sina egna här til fram uti senare åren. Var en artig omgånges-man och mycket belefvad, rik i discourser på behageliga infall. Var i sitt hus en kär, huld och alfvarsam Far, och upfostrade sina vackra Barn med mycken behagelighet. Var pålitelig Medicus, och värdade sina Patienter med otroligt tålamod, rika och fattiga lika sorgfålligt. Han var väl hemma i Fransyska och Engelska språken, åfven som han ock var bevandrad uti Historien, och skall jämvål ha samlat många Anecdoter. Genom en *öfversättning* af JOHN SMITTS tractat om *Vatnets egenskaper och goda verkan*, hvilken han låt trycka 1731, gjorde han vatten-drickande nästan allmänt i Stockholm, åtminstone i de förnämare husen. Se *Pro memoria om dess lefverne Mscr.*

(*) Född uti Gefle. Sedan han 1705 disputerat i Upsala *de Æquilibrio corporum naturalium*, reste han 1708 ut til Holland, och sedan han i Leiden 1710 disputerat *de Aeris pulmones intrantis effectu*, blef han dersammastädes Med. Doctor. Vid hemkomsten 1711 vardt han Ledamot i Collegio Medico, och strax derpå Provincial-Medicus i Södermanland, hvarest han ingen flit sparde at utarbeta den ortens Natural-historia. Var ock under den tiden Brunns-Medicus vid Norby Brunn. 1719 förordnades han til Medicinæ Adjunct vid Upsala Academie, och 1720 började han läsa publice för sin Svärfader OLOF RUDBECK *den yngre*. Gaf ock in några afhandlin-

NIUS (*), en JOHAN PIHL (**), en KILIAN

gar i *Act. litt. Svec.* Dödde sedermera 1727. I nyssberörde *Actis litt. Sveciæ* 1727 *p.* 294. nämnes han *Vir amplissimus & de re litteraria bene merens.* Han var snäll i Mathematik och Physik. Var annars fetlagd och undersätsig til växten, artig i omgånget, och mycket älskad der vid Academien.

(*) Född uti Vestergötland. Reste til Upsala Academie 1701, och upodlade sina snillegåfvor, studerandes sedermera i synnerhet Medicinen och Botaniken, under OL. RUDBECK *den yngres* handledande, under hvilken han ändteligen 1707 disputerade *de Hedera*, i anledning af den Hedera, der växte på Huneberg i Vestergötland. Fick sedan genom Bisk. SWEDBERGS åtgård Skara Domkyrko-Stipendium, til hjelp at resa utomlands, som han ock gjorde, blifvandes då i Holland Med. Doctor. När Doct. MORÆUS imedlertid 1709 flyttades til Fahlun, skaffade ock bemälte SWEDBERG honom Provincial-Medici syslan i Skaraborgs län, hvilken han dock aldrig fick tillträda, ty på hemresan från sina utländska resor sjuknade han i Götheborg, fördes sjuk hem til sin Far, Kyrkoh. BENGT LUDENIUS i Skarstad, vardt der sedan död, och begrofs i Skarstads kyrka. Dess 2:ne Bröder, som voro vid Krigs-staten, kallade sig LUNDSTEDT. Hr. AND. TIDSTRÖM *in Litteris* At han verkeligen varit blefven Provincial-Medicus, hörer jag en och annan tvifla, men ser det nog klart i VON BROMELLS *Lithograph. Svecan. Specim. II. p.* 45. derest han nämnes *Westrogothiæ quondam Medicus provincialis*, och såsom Auctor til en *Exercitatio de Lithogenesia Macro- & Microcosmica*, hvilken jag vil tro måtte varit hans Doctoral-disputation.

1702 Abo Nat. (**) Född uti Upsala 1684. Studerade någon tid Theologien, men slog sig sedan egenteligen på Medicinen, och började först 1709 practicera något litet i Stockholm, öfvandes sig i synnerhet ute i Danviken, men mer året derpå i Upsala under då varande Pest-tiden, då lön honom bestods af Staden. Disputerade derpå 1711 *de Aquosi calidique potus salu-*

britate, och kom 1712 til Gottland, blifvandes der Provincial-Medicus och Wisby Stads-Physicus. När sedermera hans lön i Rikets beträngda tilstånd 1718 indrogs til Kronan, begynte han med allvar studera på Lagfarenheten, och följde jämväl med på åtskilliga Ting, förrättandes Tings-Notarie sysla. Och i samma vefvan århöll han också förslag til Borgmästare-sysslan i Wisby. Men när han 1720 fick sin förra lön igen, höll han fort med sin Medicine, och reste samma år utomlands, bekommandes til Vicarius, så länge han var borta, en Med. Student vid namn HINDRIC LANGMAN, hvilken sedermera vardt Notarius i Wisby Rådstuga, och dog en tid derefter uti hetsig feber. Han reste öfver Hamburg, Brunswig, Halle, Leipzig och Wittenberg til Jena, och derifrån vidare öfver Amsterdam til Harderwik, der han utgaf en disputation *de Asthmate convulsivo*, och vardt Med. Doctor. 1721 kom han hem tilbaka, och tog sin Provincial-Medici syssla igen, hållandes då åfven Apothek der i Wisby, det han dock 1724 sålde bort til en annan. Blef imedlertid 1723 Assessor i Collegio Medico. Se *Collect. Roberg.* Dödde omsider 1750.

(*) Född i Skåne 1690. Hade ej studerat öfver ett år vid Lunds Academie, innan han 1710 kom at brukas som Medicus på Svenska flottan i Carlscrona, hvarvid han i 3 år uthärdade; men förfogade sig åter til Academien, och efter behöriga lärdoms-prof *de Fame naturali* och *de Fame læsa*, blef 1721 Med Doctor, hvarpå han 1722 och 1723 förestod Medicinæ Professionen i Lund under Prof. VON DÖBELNS sjuklighet. Blef sedan 1724 Stads-Physicus i Götheborg, men flytte år 1725, på Skånska Adelens och Malmö Stads kallelse, til Skåne tilbaka, och förordnades derpå i slutet af år 1728 til Philos. Naturalis och Physices experimentalis Professor extraord. i Lund, blifvandes derjemte 1729 Ledamot af Vetenskaps Societeten i Upsala. 1732 vardt han ordinar. Professor Historiarum i Lund, och fick samma år Archiaters namn. Skänkte 1735 til bemälte Academie sin kosteliga Na-

LIUS (*), en CARL ALSTRIN (**), och en

turalie-Samling. Dödde ändteligen 1742. Se v. DÖBELNS *Hist. Acad. Lundens. cont. p. 265. seq.* Dess vårda efterträdare i Historiska Professionen Hr. SVEN BRING har i sin *Saml. af Handl. och Påminnels. i Svenska Hist. I. Del. n. 5.* en hel artikel *om Archiater* K. STOBÆUS *och hans Skrifter*, om hvilka han *p.* 46. således utlåter sig: *Dessa arbeten kunna nästan anses för halfva underverk, när man påminner sig hans svaga hälsa, hvilken gjorde at dess hela lefnad var intet annat än en sjukdom.* Han var liten til växten och ösynlig, enögd och halt, brukade svart peruk, som var stor och gemenligen af en hel marks vigt.

(*) Föddes i Fahlun 1687. Ärnade i förstone at blifva Präst, men började 1709 at läsa Medicinen, hvaruti han gjorde all flit, och disputerade 1714 *de Piceæ Pinique sylvestris Resina*; vardt derpå 1715 Provincial-Medicus i Vestergötland. Sedermera for han ut til Holland, och blef, efter utgifven disputation *de Morbis Navigantium*, i Harderwik 1721 Med. Doctor, hvarpå han vidare fortsatte sin resa til Tyskland, och ända in åt Österrike, vändandes sedan om til Fäderneslandet, när han der ute hade hämtat hvad til hans affigter tjente. 1728 blef han flyttad til Nerike och Vermeland, och 1733 tillika Assessor i Kongl. Collegio Medico. 1744 Ledamot af Vetenskaps Academien. Afled omsider på Alqvittern i Vermeland 1752. Var liten til växten, med bredt änne och nog inlagde ögon, dock skarpa och upmärksamma, talig utan ledsnad, skämtsam utan galla, altid förnögd och vid gladt lynne. Dess flit syssellsatte sig ock med hvarjehanda gagneliga försök. Se Hr. J. H. MÖRKS *Åminnelse-Tal öfver honom.*

(**) Född 1686 uti Leksand i Dalarne, hvarest Fadren var Probst och Kyrkoherde. Anlade sin tid väl vid Upsala Academie under privat information, men fattade ej, förr än vid något mognare ålder, lust til Medicinen, hvaruti han då gjorde så mycket snabbare framsteg under en O. RUDBECK *den yngres* och en L. ROBERGS handledande. På denna senares til-

en JOAN HENRIC WOLLHUN (*), med

ſtyrkande, lärde han ſedan i Stockholm Chirurgien, på det han under ſin tilärnade utrikes reſa mätte vid alt påkommande nödfall ha något at lefva af. Erhöll ock derutinnan ordenteligt Lårobref. Derpå fick han, genom Arche-Biſkop SPEGELS befordran, Piperſka Reſe-ſtipendium, och anträdde ſå ſtrax ſin utländſka reſa, förſt til Holland, och ſedan til Frankrike, der han ock åndteligen antog Doctors-graden i Reims. Imedlertid följde han på hvar ort flitigt Medicos i Sjukhuſen, och upöfvade ſig ſynnerligen i Paris uti Jordgumme-konſten. Beſökte äfven ſedermera Engeland, och kom derefter hem igen til Fåderneslandet; men fick icke länge viſa prof af ſin lårdom, innan han å nyo kom at fara ut igen, på den Fregatten, ſom 1721 utſändes på en Expedition til Madagaſcar, men ej längre kom än til Cadix. Når han då åndteligen åter hemkom, blef han Aſſeſſor i Collegio Medico. Var derefter i några ſomrar Brunns-Medicus dels vid Wiksbergs, och dels vid Glasberga Brunn. Vardt ſedermera Kongl. Hof-Medicus, och åndteligen ockſå Lif-Medicus. Höll i de ſiſta åren Föreläsningar för Stockholms Barnemorſkor, och dödde omſider i Stockholm vid år 1750.

(*) Född i Norköping vid lag 1685. Efter anlägda ſtudier, och inhåmtad inſigt i Pharmaceutiken af ſin Far, Apothekaren derſtädes CHRISTIAN WOLLHUN, gjorde han en utrikes reſa til förkofring i Mediciniſka Vetenſkapen, och blef med det ſamma Med Doctor. Kom ſedermera hem til Fåderneslandet, och viſade prof af ſin förvärfvade inſigt, practicerandes då i ſynnerhet uti Stockholm, hvareſt han ock blef Ledamot af Collegio Medico. Föreſtod jämvål några år Medewi brunn til och med 1722, hvilket år Konung FREDRICH och Drottning ULRICA ELEONORA äfven täcktes der blifva Brunnsgäſter, då han var ſå lyckelig at vinna Deras Maj:ters nåd, hvarigenom han åndteligen, efter någon tids förlopp, blef uti VON BROMELLS ſtälle Archiater och Præſes i Collegio Medico. Dödde omſider af Peripneumonie 1740.

flere (*), fom jag dels ingen reda har uppå, dels ock ej gerna kan uptaga.

Det

(*) Jag vet nu inga flera Medici från K. CARL *den XII:tes* Regements-tid, fom jag vidare hår fkulle kunnat uptaga; dock vil jag ej hålla főr otroligt, at hår ju vål kunnat funnits en och annan til. Jag fer, at RICH. VON DER HARDT nåmner i *Index Perfonarum* til defs *Holmia litterata* 1707. en JOHAN WOLLIN, fom han kallar *Med. Doctor*, men jag får ej igen honom någorftåds i fjelfva Tractaten, och kan altfå ej gerna föra honom hit, fårdeles når jag icke heller tråffar honom på något annat ftålle omtalt. Äfven få fer jag i defs *Holmia litt.* 1701. *p.* 70. en PETER AMBERG, *O-Gothus*, nåmnas főr *Medicinæ Doctorandus*, och fåfom den der fkall ha fkrifvit åtfkilliga verfar; men finner intet mera om honom, få at jag ej vet, hvad der federmera blifvit af honom, eller om han nånfin hår någon Medicine practicerat. I fådant hånfeende har jag ock gått honom förbi, åfven fom ock en HENRIC HASSELQVIST, hvilken difputerat i Åbo 1692 *de Offibus humanis*, och jåmvål lårer varit Medicus doctorandus. Denna fkulle jag likvål infört, fåfom den der i Finland någon tid fkall haft Medicinfk practik, om jag kunnat lita på en lös beråttelfe jag derom har århållit. En få kallad *Doctor* THOMÆUS finner jag vål i *Collectaneis Roberg.* på ett ftålle omtalt, fåfom den der i Malmö fkolat dödt uti Peften 1712; men fom jag förr *p.* 183 fkrifvit, håller jag honom för famma man med den der omtalte JOH. THOMSON. Eljeft finner jag en JOHAN ULRIC WERTMÖLLER, fom nu hår får anmårkas. Han lårde förft Pharmaceutiken på Apotheket Engelen, fick fedan på Konungens Stipendium ftudera Medicinen i Upfala, hvarpå han några år anvånde, men tog aldrig an Doctors-graden; Kom likvål at blifva Peft-Medicus i Stockholm under Peftiden 1710, hvarpå han 1711 tilhandlade fig Apotheket Lejonet af Profeffor ROBERG, men ock famma år dog. Nu lårer jag böra tillågga en REINHOLD FRIDERICI, fom var född uti Stockholm; refte ut och blef i Reims Med. Doctor 1698, fedan han ut-

Det 40 åra tidehvarf, som ifrån K. CARL *den XII:tes* död til nu varande tid förflutit, på hvilket vår Svenska Konunga-Thron har lyst af en ULRICA ELEONORA, en FREDRICH *den I:ste* och en ADOLPH FREDRICH, har Medicinska Vetenskapen i det önskeligaste lugn fått äga trefnad och hvarjehanda tilväxt. Den brist, hår förut funnits på skickeliga Doctorer åt en del våra landsorter, har efter hand blifvit årsatt, genom infödda Svenskar, så at vi nu kunna slippa at för nöd skull förskrifva Doctorer ifrån främmande länder. Våra hemfödde Doctors-åmnen ha också merendels uphört at med dryg kostnad och olägenhet söka sig Doctors-graden utomlands, sedan den genom Öf-

---

gifvit *Theses Medicas inaugurales*; blef vid pass 1701 Practicus i Hamburg, och lefde der ännu 1716: Se MOLLERI *Cimbr. litt. T. II. p.* 207. Och ändteligen får jag ock hår anmärka en JOHAN NICLAS PECHLIN, som var kommen från Leiden, blef der 1667 Med. Doctor, gjorde derpå en resa til Italien, och kom om någon tid tilbaka; blef derefter 1673 Medicinæ Professor i Kihl, derpå 1680 Hertigens af Holstein Gottorp Lif-Medicus, och sedan dess Bibliothecarius och Hof-Råd; följde 1698 med Hertig FREDRIC til Stockholm; reste vål derpå hem, men efterskrefs igen af Prinsessan HEDVIG SOPHIA 1701, då han i 2 år blef uti Stockholm, liggandes under det samma en tid illa sjuk, men kom sig åter för, och reste hem igen til Kihl, klagandes der öfver de Svenska Medici, för det de hade plågat honom med en hop Medicamenter, som varit alt för vedervårdiga til smaken; vardt ändteligen 1704 kallad til Gouverneur och Informator för unga Prinsen CARL FREDRIC, då han 3:dje gången kom til Stockholm, och vardt der ock omsider 1701 död. Se MOLLERUS *l. c. pag.* 633.

verhetens upmuntran (*) med båttre förmån kan nu vinnas hår hemma. Utom åtskilliga af de

---

(*) Jag vil hår allenast nåmna den nådiga författning, som Öfverheten gjorde 1737, uppå Herrar Academiæ Cantzlerernes föreställning, at de i Riket promoverade Med. Doctorer hådanefter slippa at undergå Examen i Collegio Medico. Sjefva Kunga-brefvet förtjenar at hår inryckas:

Vi FRIEDRICH, med Guds Nåde, Sveriges, Göthes och Vendes Konung &c. &c. &c. Landt-Grefve til Hessen &c. &c. Vår ynnest och nådige benågenhet med Gud Alsmägtig, Tro-Tjenare, Archiater och Præses, Lif-Medici och Assessorer. Vi hafva hos Oss i öfvervågande komma låtit hvad I under d. 31. sistl. Decemb. funnit Eder föranlåtne i underdånighet at andraga, vid Riks-Rådens och Academiæ Cantzlerernes Grefve CRONHIELMS, *Grefve* GYLLENBORGS *och Grefve* CREUTZ *hos Oss gjorde underdåniga föreställning, angående deras befrielse ifrån examen i Collegio Medico, hvilka vid Inrikes Universiteter til Medicinæ Doctorer promoveras. Och som Vi, hvad detta vidkommer, finne det vara både med Medicinal-Förordningen och andra utfårdade Resolutioner enligt, at de vid Inrikes Academier promoverade Medicinæ Doctorer ej behöfva underkastas vidare examen hos Eder, så kommer det ock hådanefter dervid at förblifva, hafvandes Vi vårt nådiga svar derom til ofvannåmnde Riksens Råd låtit afgå. Hvad för öfrigit angår Edert underdåniga hemställande, om icke så vål Provincial som andre Ståders i Riket Medicinæ Doctorer, ånskönt de från vidare examen frikallas, likvål måge förpliktas, at i det öfriga ställa sig Kongl. Medicinal-Förordn. och Resolutioner til underdånig efterlefnad, och i följe deraf sig och sine Doctors-Bref i Collegio framte, samt, efter der aflagd Trohets-och Huldhets-Ed, blifva såsom tillydande Medlemmar vidkånde, och, enår lågenheten så tillståder, göra sig inom Collegio förtjente, så vål som öfvade uti de der förefallande för dem nödige och til det Allmånnas tjenst nyttige sysslor, som åro i synnerhet Apothekens*

de Medici jag redan nämnt, ha vi på denna tiden haft en N. N. AHORN (*), en

---

viſitationer, och Apothekares examina, ſamt deliberer ande öfver de förfrågningar, ſom förefalla kunna ifrån Domſtolarne, och ſamrådande öfver farlige och ſmittoſamme farſoters afhjelpande och förekommande; Så emedan Vi finna ett ſlikt föranſtaltande lända til våre underſåtares ſäkerhet och vältrefnad, hvilken ſå väl Medicinal-Förordningarne, ſom de flere i dy mål utfärdade Reſolutioner påſyfta, fördenſkull hafve Vi til föregående Edert underdåniga hemſtällande velat lämna Vårt nådiga bifall och ſamtycke, hafvandes I om verkſtälligheten deraf at draga behörig förſorg. Och Vi befalle Eder Gud Alsmägtig nådeligen. Stockholm i Råd-Kammaren d. 26. April 1737.

FRIEDRICH.

OL. CEDERSTRÖM.

(*) Född i St. Gall i Schweitz. Hölls ifrån ungdomen til Medicinen af ſin Far, ſom derſtädes var en förnämdig Medicus, och ſåg ſina 89 år. Blef ſedermera Med. Doctor, och efter några lyckans ſkiften kom til Stockholm 1720, och vardt K. FREDRICS Lif-Medicus på Heſſiſka ſtaten. Här förblef han ſen i åtſkilliga år, tils han för några angelägenheters ſkull reſte ut til Tyſkland, men kom efter 3 år tilbaka igen, och dog omſider i Stockholm vid år 1739. Han var reſlig til växten, hade krokug näſa, och ſåg ganſka hederlig ut. Var ock en grund-ärlig man, och hyſte ett öfvermåtton medlidande hjertelag, ſå at han aldrig kunde ſe någon fattig vara ſjuk, utan at gifva honom ſedel til Apotheket, at der bekomma Medicamenter på ſin egen räkning. Han koſtade ock ſålunda ut alt hvad han förtjente, ſå at Konung FREDRICH omſider måſte bekoſta deſs begrafning. I ſin practik var han mycket för Compoſita ſpecifica; annars tämmeligen tiltagſen, hvilket kom ganſka väl til måtta, ſå ofta han vid Conſultationer kom ihop med Archiatern VON BROMELL, ſom var för litet tiltagſen, ty det medium, ſom de då bägge kommo öfverens om, var gerna det bäſta.

DANIEL KELLANDER (*), en JOHAN FREDRIC FLATO (**), en ERIC CARELBERG (***), en CONSTANTIN SÖEM (†), en N. N. DERN

(*) Född i Götheborg. Var någon tid vid Academien i Upſala, innan han 1716 diſputerade *de Rubo humili, Fragariæ folio, fructu rubro*, *Åkerbår från Norlanden*. Reſte derefter utomlands, at förkofra ſig vidare, förſvarade 1719 i Gieſſen J. T. HENSINGS diſput. *de Phoſphoro ex cerebro*, och utgaf ändteligen i Leiden 1720 ſin gradual-diſputation *de Seminibus*, hvaruppå han vardt Med. Doctor. När då Doctor LUNDELIUS ſamma år hade dödt, kom han hem, och blef efter honom Stads-Phyſicus i Götheborg. Utgaf derpå 1721 en tryckt *Invitation til Götheborgs Surbrunns cur*. Men hans lifstid blef icke långvarig, ty han dog 1724.

(**) Född i Götheborg. Studerade en tid Medicinen här hemma, och för ſedan utomlands; diſputerade då 1721 i Leiden *de Narium fabrica*, *uſu & morbis*, och blef då d. 19. Julii Med. Doctor, men hann ej at längre ſedermera lefva, än til d. 20. Sept. ſamma år, då han der i Leiden blef ihjälſlagen af en Tegelſten, ſom föll af ett tak. I *Act. litt. Svec. Anno* 1721. *p.* 244. nämnes han för *ſingularis ſpei vir Juvenis*.

(***) Lärer varit Stockholmsbo. Ärnade länge blifva Präſt, hvarför han ock ofta öfvade ſig i predikande; men ſedan han i förtid kom at blifva bekant för at vara Pietiſt, ſåg han ſin föreſats ej gerna kunna lyckas, hvarföre han ock bortlade Präſte-tankarna, och utvalde i ſtället Medicinen. Se *Collect. Roberg.* Studerade ſå deruppå någon liten tid i Upſala, och reſte ſedan til Harderwik, der han efter utgifven diſputation *de Chloroſi* blef 1721 Med. Doctor. Vardt ſedan Provincial-Medicus i Öſtergötland.

(†) Född uti Stockholm. Sedan han lärt Chirurgien af ſin Far, Stads-Fältſkären i Stockholm af ſamma namn, lade han ſig flitigt på Medicinen vid Upſala Academie, hvarefter han reſte utomlands, och, efter utgifven diſputation *de Empyemate pectoris*, blef i

DERN (*), en ERIC VICTORIN (**), en JA-
N 5 COB

Harderwik 1721 Med. Doctor. Vid återkomſten practicerade han jämnt i Stockholm, undantagandes at han från 1723 några ſomrar å rad föreſtod Medewi Brunn. Blef ſedermera Aſſeſſor i Collegio Medico, och åndteligen 1739 Stads-Phyſicus. Någon tid derefter tog han afſked ur bemälte Collegio, men behöll Stads-Phyſicatet i Stockholm til ſin död 1748.

(*) Til nationen Tyſk. Sedan han i ſitt Fäderneſland anlagt ſin ungdoms-tid, antagit Medicinſka graden, och årnållit Raths-vårdigheten, kom han til Sverige, och blef K. FREDRICHS Lif-Medicus på Heſſiſk ſtat, i hvilken beſtällning han flera år här i landet tilbragte. Jag har mig deſs öden alt för litet bekanta, och vet ej mera med viſshet, än at han illa varit utſatt för Friſelen, ſå at ehuru han 3:ne ſärſkilda gångor hann at drifva honom bort, han likvål 4:de gången fick honom igen, och då derutaf dog. Man ville ej här årkänna honom för at åga någon ſynnerlig dugtighet, ty man fick ſå ſällan höra hvad han uti ett eller annat Medicinſkt mål tänkte, efter han vid inga ſådana tilfällen yttrade ſig, utan drog ſig gerna undan när hans utlåtande åſkades. Man torde ock ha ſtött ſig på deſs undertiden ſällſamma granlagenhet, då han kunde t. ex. tillåta en Patient at åta hönſeſoppa, men med det uttryckeliga förbehåll, at hönan ej måtte vara ſpräklot. Eljeſt ſkall han dock gjort några lyckeliga Curer. Deſs egenteliga medicamenter voro: ett Elixir viſcerale, ett Pulver af Bitterſalt och Saltpetter, ett Gelé af Kalf-kött och Metmaſkar ſom ſmåltes i mjölkvaſsla, m. fl.

(**) Född uti Veſtergötland. Studerade förſt i Upſala någon tid, och diſputerade der äfven 1717 *de Oſſibus tuberoſis*, men reſte ſedan til Holland, diſputerade 1723 i Harderwik *de Paſſione Hyſterica*, och blef der Med. Doctor. Idkade ſedan practik här hemma, och tog up Loka-källa i Vermelands Bergslag, om hvilken han 1727 gaf ut en *Berättelſe* på trycket. 1729 blef han Aſſeſſor i Collegio Medico, hvarefter han i 20 år practicerade uti Stockholm, men föreſtod

COB WALLRAVE (*), en JACOB BOETHIUS (**), en

Loka källa om somrarne. Fick 1749 afsked, och dödde ändteligen 1756 af kräftan i ena örat. Han hade fullkomlig mans högd, var magerlagd, och stark til natur och krafter. Brukade altid at slå sig sjelf åder. Han var något stark hushållare, men gerna vänfast och upriktig.

(*) Efter anlagda studier, blef han inskrefven i Kammar-Collegio, och vardt derefter Cantzlist i Reductions och Liquidations Commissionen. 1718 gjorde han en resa ut til Tyskland, men kom om någon tid igen, och skall då länge hållit på med en Forvagns inrättning i Riket. Var sedermera så olycklig, at råka i manskada för en Lieutenant PIHLMAN, och måste derför fly ur Riket. Då först tog han til at med alfvar studera Medicinen, och läste på nog kort tid så up sig, at han 1725 vardt i Franecker Med. Doctor, efter utgifven disputation *de Anomalia motuum sangvinis & humorum*. Men han var icke dermed nögd, utan gaf sig jämväl sedan at med eftertryck studera Lagfarenheten, och deruti gjorde han så vackra framsteg, at när han någon tid derefter åter fick komma til Fäderneslandet, förordnades han til Juris Romani Professor vid Upsala Academie, hvilken syssla han förestod i några år framåt med nog beröm, tils han omsider om en afton i mörkret plötsligen drunknade i Upsala å, omtrent år 1737.

(**) Född uti Westmanland. Studerade Medicinen flitigt vid Academien i Upsala, och disputerade der 1718 *de Idea boni Medici*, hvarefter han reste utomlands och förökte sin Medicinska kunskap, blifvandes ändteligen 1724 Med Doctor i Harderwik, efter utgifna *Theses de Exercitatione Corporis Humani ejusque utilitate & noxa*. Vardt så samma år kallad til Stads-Physicus i Götheborg, hvilken syssla han mottog, betjenandes ock sedermera den der omkring liggande landsorten. 1729 uptog han Baggetofta Brunn, och utgaf derom samma år sin så kallade *Korta Berättelse om Baggetofta Hälsokälla vid Uddevalla*. Han hade på slutet Assessors namn, och dog 1748.

en Evald Ribe (*), en Peter Lundman (**), en

Han berättas utom annan insigt hafva haft mycken färdighet i Latinska språket.

(*) Född i Stockholm 1701. Började redan i ungdomen göra framsteg i Medicinen hos en Matth. Riben och Magn. v. Bromell här i Stockholm, och for deruppå 1720 til Upsala Academie, der han förkofrade sig vidare, och disputerade 1722 *de Cataracta*, i anledning af en lyckeligen gjord Starr-stickning; men var ock strax färdig at taga afsked derifrån, och reste så samma år til utrikes orter, hvartil han fådt 1000 dal. S:mts årligt underhåll af Kung FREDRICHS egna handpenningar. Han reste öfver Westphalen til Leiden, och når han der 2 år vistats, for han än vidare 1724 öfver Aken och Spa til Paris, sökandes på bägge ställen at upfylla sitt ändemål. Tog 1725 an Medicinska Doctors-graden i Reims, och reste samma år öfver til London, der han 9 månader vistades, men for sedan öfver Flandern til Cassel, och kom derifrån öfver Leipzig, Berlin och Stralsund tilbaka til Stockholm. Han blef då Hof-Medicus, och höll sedan här både publice och privatim åtskilliga föreläsningar i Anatomien; 5 år derefter blef han Lif-Medicus, och 1740 Archiater och Præses i Collegio Medico. Samma år var han i 3 månader Vetenskaps Academiens Præses, sedan han året förut blifvit en af denna Academies första Ledamöter, och 1741 blef han Ledamot af K. Sundhets-Commissionen. Dödde i Stockholm 1752 af en Carbunkel på ryggen. Var stor och ansenlig til växten, jämn til sinnes och utan rånkor, mycket plågad af Hypochondre. Se Hr. J. H. Mörks *Åminnelse-Tal öfver honom.*

(**) Född uti Småland. Lade god grund i Physiken och Medicinen vid Upsala Academie, hvarpå han ock viste prof medelst en Disputation, han utgaf 1705, *de Machinis instrumentisque Instrumentali Physicæ, adeoque & Medicinæ, inservientibus.* Reste sedan til Holland, och, efter utgifven Disputation *de Junipero*, blef i Harderwik 1727 Med. Doctor. Vid

en JOHAN CONRAD DIPPEL (*), en LARS GU-

hemkomsten började han genast practicera, och vardt sedan Provincial-Medicus i Christianstads län, hvartil han omsider århöll Assessors namn och heder.

(*) Född vid Darmstadt 1672. Blef Magister i Giessen 1693. Lade sig först starkt emot Pietisterne, särdeles under vistandet i Strasburg, hvilken ort han för elackt lefverne måste 1696 lämna. Kom så tilbaka til Hessen, och blef då Pietisternes ifrige anhängare. Sedermera tog han sig före at göra gäck af hela den Evangeliska kyrkan, och gaf ut under namn af CHRISTIANUS DEMOCRITUS sin *Papismus Protestantium vapulans*, hvarigenom han förlorade sin säkerhet i Giessen. Då började han 1698 läsa Medicinen, men föll tillika strax på Alchymien, som tycktes lyckas i förstone, men sedermera utblottade honom. 1705 kom han til Berlin, och utarbetade en hop goda Medicamenter, men laborerade derjämte så i Alchymien, at han 1707 kom för gäld uti häkte. Slapp dock ut emot borgen, då han sedan rymde til Frankfurt am Mayn, och århöll der Cantzli-Råds heder och namn utaf Konungen i Dannemark. For så genast til Amsterdam, fortsättjandes sina Medicinska och Alchymiska studier, hvarpå han, efter utgifven disputation *de Vitæ animalis morbo & medicina*, blef i Leiden 1711 Med. Doctor. Men hans alt för fria tal och hans utgifna *Alea belli Muselmannici* gjorde så mycket, at han måste fara derifrån. Lefde derefter en tid i Altona, men förde sig ock illa up der, så at han i Hamburg 1719 togs i arrest, frändömdes sin Cantzli-Råds värdighet, måste se sina skrifter upbrännas på kåken, och sig sjelf föras til Bornholm såsom lifstids-fånge. Efter 7 års förlopp, slapp han, på Drottningens i Dannemark förbön, 1726 åter på fri fot, då han for öfver til Skåne, och uppehöll sig något litet i Christianstad, tils han för Konung FREDRICHS sjukdom vardt kallad til Stockholm, dit han ock ankom i 1727 års början, ehuru Präste-Ståndet på Riksdagen satte sig deremot. Han var här då mäst hela det året, men måste til slut, på Präste-Ståndets förnyade anhållan, i December månad begifva

GUSTAF LINDENBAUM (*), en HERMAN DIEDRIC SPÖRING (**), en EPHRAIM

sig härifrån. Sedermera tilbragte han sin tid i Tyskland, dels uti Hildesheim, dels uti Berleburg, och det i tämmelig stillhet, så at han åtskilliga gångor gafs ut för at vara död, hvilka rykten han dock sjelf vederlade, då han 1733 gaf ut en liten skrift i form af ett Patent, hvaruti han berättade, at han icke skulle dö innan år 1808. Men ett enda år hann knapt at gå förbi, innan han på Slottet Witgenstein oförmodeligen fanns redan död om en morgon på sin säng, d. 25. April 1734. Se C. G. JÖCHERS *allgem. Gelehrt. Lex. art. Dippel.* Man tror, det han blifvit död af solverad Arsenik, som han om natten misstagit sig på, då han årnade taga in droppar för Colik, som var hans vanliga pläga, och efter alt utseende om natten påkommit: Bägge flaskorna funnos om morgonen tilhopa på dess bord. *Hvad skada är icke*, säger Hr. NILS ROSÉN *l. c. p.* 42. *at den namnkunnige* DIPPEL *dog med sin konst at löja Sten, den man visst vet, åtminstone ibland, lyckades.*

(*) Född uti Afvestad i Dalarna. Hölls från barndomen til studier af sin Far Häradshöfdingen LINDBOM, särdeles til Medicinen, hvarutinnan han först vid Upsala Academie, och sedan i Tyskland, förkofrade sig vackert. Utgaf ändteligen i Halle 1728 *Observationes clinicas circa curationem Quartanæ*, och blef der Med. Doctor. Efter hemkomsten vardt han genast Provincial - Medicus i Skaraborgs Län, men var der helt kort tid, ty han dog i Mariæstad 1730.

(**) Född i Stockholm 1701. Var redan i ungdomen snabb Ritare och Musicus, och hade jämväl skaffat sig vacker Botanisk kunskap, men lade sig sen egenteligen på Medicinen, så i Upsala hos en RUDBECK och ROBERG, som i Stockholm hos en BROMELL. Reste derpå utomlands, och nyttjade i Leiden en BOERHAAVE, en ALBINUS och en GRAVESAND i 2:ne års tid, hvarefter han for til Tyskland, och besåg Bergverken, särdeles de Hartziske. Reste sedermera til Frankrike, dröjandes ett år i Paris, och ut-

PHRAIM FELIX ENHÖRNING (*), en CASTEN OTTO RÖNNOW (**), en ELIAS

gaf på återresan *Theses Medicas* i Harderwik, blifvandes der Med. Doctor 1726. Kom så hem til Fäderneslandet 1727, och förordnades 1728 til Medicinæ Professor i Åbo. Vardt sedan Ledamot af Vetenskaps Societeten i Upsala, och 1742 af denna Kongl. Vetenskaps Academien, hvilka bägge han tjente med nyttiga rön. Dödde af en långsam Feber med liten yra 1747. Han lämnade efter sig en vacker Mineral-famling, såsom ock *Låkare-Reglor, efter Svenska Domare-Reglorna inråttade, med anmårkningar Mscr.* Var af medelmättig våxt, hade korta krusiga hår, och täckt, men manligit, ansigte. Se Hr. ABR. BÄCKS *Åreminne öfver honom.*

(*) Född i Södermanland. Efter anlagde studier vid Upsala Academie, nyttjade han 1727 den ryktbara DIPPEL i Stockholm, och inhämtade dess principier i Chymien och Medicinen. Gick strax derpå ut til Liffland, derifrån sedan til Halle, och så vidare til Holland, der han i Leiden nyttjade BOERHAAVE, och vardt Med. Doctor. Var 1745 i Dresden, och gaf ut en liten tractat, kallad *Methodus rationalis Physico-Anatomico-Medica experimentalis cito tuto & jucunde* Kom sedermera at fara til Wien, hvarifrån han följde med en Ambassade, som gick til Constantinopel. Der började han strax practicera Medicinen, och vann åtskilligas förtroende; men dog af Hectik i sin bästa ålder. Herr Z. STRANDBERG *in Litteris.*

(**) Jag uptager honom här ibland de afledne Medici, i anseende dertil, at han i många år varit borta ur Riket, är redan utomlands etablerad, och til äfventyrs aldrig mer årnar sig hit igen; med ett ord: är extra invidiam. Han är Brorson af vår framledne vittra Poët MAGNUS RÖNNOW DUBLAR. Studerade först Chirurgien här hemma, men vinlade sig ock om Medicinen vid Upsala Academie, uparbetandes sig jämväl vid alla tilfällen med en synnerlig böjelse och flit uti konsten at teckna och rita. Han reste sedan ut-

ELIAS PREUTZ (*), en PETER PLATIN

rikes, och bragte sig i Paris til ansenlig färdighet uti sistnämnde konst, hvarpå han åtskilliga gångor viste hederliga prof. Ibland annat ritade han ock Taflorna uti LE DRANS *Parallele sur les differentes manieres de la taille &c.* Igenom sådant blef han så lyckelig, at vinna synnerlig nåd hos Konung STANISLAUS, som är mycket stor älskare af Teckning och Ritning, och sedan han då i Reims antagit Doctors-graden, vardt han högbemälte Konungs Archiater, hvilken syssla han ännu innehafver. Han är ock sedan 1755 denna Vetenskaps Academiens utländska Ledamot. Han lärer rest härifrån Riket i början af år 1728, och då först farit åt Holland, det jag slutar af L. ROBERGS *Bref* til Hr. N. ROSÉN af d. 5. Mars 1723 *Mscr.* som jag finner i *Collect. Robergian.* hvilket ock vitnar om Herr RÖNNOWS skickelighet i Medicinen redan den tiden. Sjelfva orden kunna väl få anföras, fast de ock innehålla annat: *Eljes har jag thenna gången intet at beretta, än at jag för min dehl ogerna mist Herr* RÖNNEAU, *Eder bekanta och goda Wenn, från Academien, Efter han äntelig menar thet höra til Medicine at få se kyrktornen i Amsterdam och Paris, dem jag ock sett har; men tror dock at på hwad ort i werlden Anatomie och Chimie idkas kan, och siuka finnes, som Läkare wänna tillita, ther kan Medicinen bringas til then fulkomlighet, som hvar och en för sit enskylta talent är capable at bringa den samma. Ty lagkloke kunna wi intet bli förutan Lagboken, Sweriges Lag, Romerska lagen, Jus Canonicum, thet är Munka-lagen; men intet Artillerie-lagen, som Kung HENRIC i Frankrike Jus Canonicum kalla plägade. Ei heller kunna wi bli Theologi utan then Hel. Skrift och tros-bekennelserna, som Theologos hålla in om rå och rör. Men Medici ha ingen annan bok at lita på, än librum Naturæ för ögonen eller under fötterna, hvartil then bästa tolk är ett sundt förnuft utan præjudiciis, och en flitig håg på rön och prof, jemte wett at anstella the samma.*

(*) Född i Borås 1696. Studerade först i Upsala Medicinen, men vinlade sig sedan i synnerhet om Chi-

TIN (*), en DAVID SAMUEL KOULAS

rurgien, hvarvid han en tid lade flitigt handen, så at han fick derutinnan Lårobref, och kom 1719 at brukas som Fältskår på Svenska Flottan. Derifrån fick han 1721 dimission, och började då åter idka sina Medicinska studier, dels vid Upsala, och dels vid Åbo. 1726 gaf han ut *Theses Physiolog. ex operibus Medicis Viri Cl. J. Langii excerpt.* och förestod sen någon tid Medicinska Adjuncturen i Upsala. Blef så 1730 Provincial-Medicus i Skaraborgs lån, men var aldrig Medicinæ Doctor. Dödde åndteligen 1739.

(*) Född i Wexiö, hvarest dess Far, som var Lector, höll honom til Studier, tils han sedermera såndes til Upsala Academie. Der studerade han först Medicinen, men lärde sig sedan Chemia Pharmaceutica af Apothekaren derstådes HARTWIG VOIGTLENDER, och fick i dess Laboratorio lägga handen vid alla Chemiska processerne. Lämnade så Academien, når Pesten som starkast gick i Upsala 1710, och begaf sig på Doct. M. BROMELLS kallelse til Vesterås, der han vardt brukad til dess Patienters besökande och Medicamenters utdelande åt dem. Kom sedan til Wexiö 1711, och blef der af Doct. J. LINDELIUS sysslesatt med de sjukas betjenande under dess frånvaro vid Medewi brunn. 1712 kallades han af Gen. Gouverneuren Baron BURENSKÖLD til Pest-Medicus i Malmö stad, som vid det tilfället var utan både Medicus och Apothekare, sedan den förre af Pesten dödt, och den senare af räddhoga flygtat undan. Der kom han at sköta en ansenlig hop sjuka, för hvilka han måst brukte en hop svettdrifvande saker, som han håmtade på Lunds Apothek, var sparsam med åderlåtning, men flitig uti at öpna Bölderne så snart de blifvit mogna; och ånskönt han då gick i en så dödelig farsot, undslapp han dock sjelf smittan, med det han bittida och sent tuggade hvit Ingefära. 1714 kom han til Doct. BLOCK, och vardt Bruns-Apothekare vid Medewi brunn. 1715 hade han ej annat vilkor, än at låsa för Assessor BERGMANS barn i Småland. 1716 kom han til Carlscrona, at i Apothekaren

LAS (*), en GEORG FREDRIC O KIIHN

FERBERS ſtälle följa ut med på en ſjö-expedition; men när den ſtudſade, och Apothekaren HINDRIC WOLF i Wexiö imedlertid vardt död, reſte han dit och gifte ſig 1717 med deſs efterlätna Änka. Han föreſtod då bemälte Apothek måſt i 9 års tid, men blef icke edſvuren Apothekare förrän efter vederbörlig examen i Stockholm 1726. Derpå höll han ännu några år ut der i Wexiö, men vardt då ändteligen ledſen, flyttade ut på landet, och arrenderade Ljungby Gäſtgifvare-gård der i Kronobergs Län och Sunnerbo Härad. Han föreſtod ſå en tid Gäſtgifveriet, men practicerade tillika der omkring i orten, och brukade i ſynnerhet LILLIESTOLPES och SKRAGGENSTIERNAS Fält-Recepter. Han practicerade dock ej juſt ſå mycket ſjelf, ſom icke kanſke mer hans Huſtru, hvilken både den tiden och ſedermera gjorde följe och gick i ſamråd med honom hos de ſjuka. Hon hade redan under viſtandet i Wexiö med ſin tiltagſenhet gjort Doct. J. ROTHMAN upmärkſam, och ſträckte nu här i Ljungby ſina curer ſå vida, at hon ock viſste bot hvar gång folk i Gäſtgifvare-ſtugan uti fylleri kommit i tråtor och lägo hvar andra i håret; ſkolandes då ſamma botemedel derutinnan ha beſtått, at hon lagt Dyfvelsträck i ett fyrfat och rökt dermed inne uti rummet. PLATIN ſjelf började här ſe bättre på ſina något å fido lagda Mediciniſka ſtudier, och innan man viſste ett ord utaf, reſte han utomlands och blef Med. Doctor. När då ändteligen någon tid efter deſs återkomſt Provincial-Medici ſyſslan i Jönköpings Län vardt ledig, kom han dervid uti åtanka, och förfogade ſig ſedan til Jönköping, hvareſt han med nog mättelig utkomſt tilbragte åtſkilliga år, tils han omſider dog år 1749. Var ſtor och fetlagd man med något kort hals, och en förträffelig ſtark hälſa.

(*) Född uti Lauban i Ober-Lauſitz 1699. Efter anlagde ſtudier i Breſlaus och Dantzigs Gymnaſier, for han 1719 til Köpenhamn, och kom derifrån til Lunds Academie, vinläggandes ſig enkannerligen om det Juridiſka ſtudium. Men när han hade börjat at advocera, fick han en affſmak för de ſina Advocats-gre-

KIIHN (*), en ERIC SCHEPPERUS (**), en HIERONYMUS BERNEGAU (***), en N.N.

---

pen, och lämnade så altsammans. Då förſt vände han ſig til Medicinen, den han ſedan med alfvar ſtuderade, en tid vid Upſala, och en tid vid Halle och Jena Academier. Han diſputerade derpå i Halle 1731 *de Cura partus modo enixi & lactentis*, och blef der Med Doctor. 1732 kom han å nyo til Sverige, och vardt 1733 Stads-Phyſicus i Malmö, der han omſider afgick med döden 1743. Se JÖCHERS *Allgem. Gelehrt. Lex. art. Kulas.*

(*) Sattes i början at lära Fältſkärs-konſten, och inöfvades flitigt i de der förefallande göromålen, men underlåt icke ſedan at åfven ſtudera på Medicinen. Efter någon tids förlopp, blef han Regements-Fältſkär vid Södermanlands Regemente, hvarpå han ſedermera reſte til Holland, gick uti Medicinſka Collegierne, och ändteligen i Harderwik framgaf en diſputation *de Malo Hypochondriaco*, och vardt ſå Medicinæ Doctor 1733. Han for ſedan åter hem til Sverige, men dog ſtrax efter hemkomſten.

(**) Född uti Stockholm. Anlade förſt en tid ſina ſtudier i Upſala, der han ock 1725 diſputerade *de Ferri confectione ejusque uſu vario.* Reſte ſedan til Holland, och efter någon tid antog Doctors-graden i Leiden 1733. Gifte ſig ſedan i Holland, och blef der qvar. *Collect. Robergiana.*

(***) Född i Stockholm 1713. Hade förſt privat information här hemma, tils han blef 12 år gammal, då han 1725 ſkickades ut til Halle, och upodlade der ſina naturs-gåfvor, nyttjandes i ſynnerhet Doctor JUNCKER, i hvars Laboratorio han inemot 2 år lade hand vid Chemien, jemte öfning emellan åt i Medicinen. Förtroddes på ſlutet at ſjelf hålla föreläsningar i Anatomien. 1733 utgaf han der pro gradu ſin *Excurſio in Antiquitates, ad Servi Medici apud Græcos & Romanos conditionem eruendam*, och vardt derpå Med. Doctor. Beſökte ſedermera Leipzig och flera Academier, och kom 1734 tilbaka til Stockholm, der han efter undergången examen i Collegio

N. N. Wigandt (*), en Nils Retzius (**), en Gustaf Zimmerman (*);

Medico genaſt började practicera. Blef ſå 1735 Asſeſſor i nyſsberörde Collegio, och 1741 Amiralitets-Medicus vid Stockholms Eſcadern, hvarpå han ſamma år kom at göra tjenſt på våra Galerer under det då upvuxna kriget med Ryſsland, men kom ſen tilbaka vid deras återkomſt om höſten 1742; Lefde dock icke långre än til d. 27. derpå följande November, då han dog utaf Slag i ſin bäſta ålder. Han var ſnäll i Chemien, och hade ſitt egna Laboratorium, brukte ock i ſin practik merendels egenhändigt förfärdigade medicamenter. Han arbetade på at få en Anatomie-Sal inrättad i Stockholm på ſamma fot ſom den är i Halle.

(*) Til börden Tyſk. Anlade ſin ungdoms-tid väl uti ſitt Fädernesland, och upodlade ſina ſinnes-gåfvor uti hvarjehanda ſtycker, men utvalde omſider Medicinen til ſitt hufvud-ſtudium, och antog derutinnan Doctors-graden. Grekiſkan använde han ock emellan åt mycken tid på, och läſte ſå ofta Hippocrates på det ſpråket, at han kunde honom utan til. Efter åtſkilliga lycko-ſkiften, kom han hit til Sverige fram uti K. FREDRICH *den I:ſtes* Regements-tid, och blef deſs Lif-Medicus på Heſſiſka ſtaten. I denna ſyſsla upvaktade han på Hofvet i någon tid; men hade på ſlutet den olyckan at miſshaga högbemälte Konung, ſå at han kom i onåd, och begaf ſig då tilbaka til Tyſkland, hvareſt åndteligen en annan olycka tilſtötte, at han förlorade ſin ſyn, i hvilket tilſtånd han ock omſider afled.

(**) Född i Öſtergötland 1712. Började vid Academien i Lund at ſtudera Medicinen under Doctor K. Stobæi upſigt, och ſedan han 1734 diſputerat *de Elementis aquarum mineralium*, och *de Hiſtoria naturali Dendritæ Lapidumque cognatorum*, blef Phil. Magiſter, 1735 Medicinæ Adjunct, och 1738 Med. Doctor, efter utgifven Diſp. *de Vampiris, non Vampiris, ſed producto quodam morboſo, Incubi nomine dudum noto.* Sedermera Provincial-Medicus i

(*), en PETER LEETSTRÖM (**), en ISAC WREE (***), en GUSTAF FREDRIC VOIGT-

Christianstads lån, i hvilken beställning han dödde 1757.

(*) Född uti Vesterås. Reste, efter vål anlagde studier i Upsala, 1733 til Engeland, och upodlade sin Medicinska kunskap til 1734, då han for öfver til Holland, gaf i Harderwik ut *Theses Medicas theoretico practicas*, och blef der Med. Doctor. Kom så tilbaka til Fåderneslandet, och practicerade en tid i Stockholm, blifvandes också Assessor i Collegio Medico; men sökte och fick 1739 Provincial-Medici sysslan i Skaraborgs Lån. Vardt åndteligen derifrån 1748 flyttad til Stads-Physicatet i Götheborg, hvarest han dog af vattusot 1754.

(**) Född uti Vermeland 1712. Studerade hela 6 åren i Upsala, innan han ånnu tånkte at bli Medicus, men började 1726 under Doct. P. MARTINS handledande låsa Medicinen med alfvar. Disputerade sedan i Upsala 2:ne gångor 1732, nemligen *de Libellæ insecto lacustri & alato*, och *de resolutione casus Ægræ, variis malis, a plethora ortis, vexatæ, & feliciter curatæ.* Reste derpå samma år ut til Leiden, och fullfölgde sina Medicinska studier, hvarpå han 1733 for til Harderwik, gaf ut *Positiones quasdam medicas*, och blef Med. Doctor. Begaf sig då derifrån til Paris, hvarest han någon tid vistades, tils han 1735 for sjöledes til Hamburg, och så vidare til de Saxiska Academierna, samt sedan til Erfurt, der han vardt Ledamot af Academ. Imper. Naturæ Curios. med namn af THEMISON. Kom derpå tilbaka til Fåderneslandet, då han efter någon tid blef Kongl. Hof-Medicus och Assessor i Collegio Medico. Dödde 1748.

(***) Född i Stockholm i detta Seculi början. Efter anlagda studier, lårde han en tid Chirurgien, hvarpå han reste utomlands, och med mycken flit lade sig på Medicinen. Vardt ock åndteligen Med. Doctor, förmodeligen i Frankrike, hvarest han i 8 års tid skall hafva vistats. När han sedermera hemkom, åtog han sig at följa med Stats-Secreteraren C. VON CARLS-

VOIGTLENDER (*), en TIBURTIUS KIELLMAN (**), en PETER LUNDBERG (***), en O 3 N.

SON, ſom reſte ut til Engeland at låta ſkåra ſig för Sten. Kom ſå åter tilbaka, och practicerade då Medicinen i Stockholm med tämmeligt förtroende och framgång; men hade redan ſå faſt beſlutit en ny reſa til Frankrike, at han ej kunde öfvertalas at derifrån afſtå. Han reſte åſtad, men fartyget förgicks under Bornholm, hvarigenom han omkom, omtrent vid år 1740. Han var ſtark i Anatomien, och en ganſka ſnäll Oculiſt.

(*) Född i Upſala, hvareſt han ock anlade ſin tid väl, ſå at han omſider 1738 diſputerade pro gradu *de Erroribus in curandis febribus inflammatoriis*, och vardt der Med. Doctor. Han blef ſedan Stads-Phyſicus i Gefle 1743, och dödde omſider af Slag 1754. Var käck man til ſina ſtudier, men något ſcrupuleux och tvåhogſe då han ſkulle ordonnera Recepter. Hade fått ärfva en tämmelig hop penningar.

(**) Född uti Öſtergötland. Efter väl anlagda ſtudier här hemma, reſte han ut til Leiden, der han 1739 diſputerade *de Incubo*, och vardt Med. Doctor. Blef imedlertid för ſin qvickhets ſkull nyttjad af BOERHAAVE, dels uti ſkrifvande, dels ock at beſöka deſs ſjuka. Fattade omſider luſt at gå ſåſom Medicus til Suriname i America, hvartil han ock, uppå Medicinſka Facultetens i Leiden föreſkrift, genaſt vardt antagen. Kom lyckeligen fram, och var derute mycket älſkad. Men när han der några år varit, blef han död, af den vanliga Feber, ſom den ortens heta och fuktiga Climat åtföljer. Hr. Z. STRANDBERG *in Litteris*.

(***) Född uti Småland. Anlade ſin tid rätt väl vid Academien i Upſala, nyttjandes i ſynnerhet då varande Profeſſorens Herr NILS ROSÉNS trogna undervisning uti de til Medicinen hörande ſtycker. Diſputerade ock ändteligen 1739 under honom förſt *de Febre intermittente quartana*, och ſedan *de Compoſitione Medicamentorum Hallenſium, eorumque vero & limitato uſu*, hvarefter han då ſtrax blef Med. Doctor. Pra-

N. N. CUHN (*), en JOHAN EKELUND (**), N. N. ANDERSIN (***), en

cticerade sedan med god framgång, och vardt Assessor i Collegio Medico, samt ändteligen 1743 åfven Amiralitets-Medicus i Stockholm. Han måste dä genast göra tjenst i ett af de Sjukhus, som uprättades för det från Finland hemkommande krigsfolket, som var smittadt af Fläckfeber; men samma smitta rädde ock på honom, så starkt, at ehuru han 2:ne gångor vardt curerad, den samma likvål efter andra recidivet bragte honom om lifvet, just i hans bästa ålder. Han är känd af några ingifna Rön i *Actis lit. Sveciæ.* Hade han årnått längre lifstid, så hade han ofelbart blifvit en af våra bästa Medici här i Riket. Hans saknad var derför så mycket större.

(*) Til börden Tysk. Hade redan i Tyskland antagit Med. Doctors-graden, och åfven årnått Hof-Räds vårdigheten, når han under K. FREDRICS sista regements-tid kom hit til Stockholm, och blef Lif-Medicus på Hessiska staten. Men han hade ej den lyckan, at blifva så synnerligen vål hos högbemålte Konung anskrifven. Han lårer lefva ånnu, och vara Lif-Medicus hos Landt-Grefven WILHELM i Hessen-Cassel; men ligger måst til sängs af Podager.

(**) Sedan han vål anlagt sin tid i Åbo, utgaf han derstädes 1741, under SPÖRINGS præsidio, *Examen Chymico-med. Fontis soterii Kuppisensis*, och året derpå, såsom sjelf Præses, sin gradual-disputation *de Febre Catarrhali horum annorum epidemica*, hvarpå han blef Med. Doctor. När då Ryska magten samma år kom in i landet, måste han der göra tjenst, följde sedan med til Petersburg, och fick der i staden ett Sjukhus at föreståå, hvarvid han ej långt derefter vardt sjelf smittad och plötsligen dog. Han är den enda Med. Doctor, som vid Åbo Academie blifvit promoverad.

(***) Född uti Stockholm. Efter några års studier, sattes han til at lära Fältskärs-konsten, hvarutinnan han visade flit, och under en jämn öfning inhämtade de allmännaste årforderligheter. Fattade imedlertid

en ULRIC LEONHARD HIÆRNE (*), en FREDRIC HASSELQVIST (**), och

 en

en ſynnerlig luſt för Medicinen, och koxade ſig om deruti eſomoftaſt medan han ännu var här hemma, men reſte ſedermera ut til Tyſkland, och läſte ſig bättre derutinnan up hos en JUNCKER och SCHULTZE i Halle, hvareſt han ock omſider vardt Med. Doctor. Han kom ſå tilbaka til Stockholm; men juſt när han ſkulle börja at viſa ſina förſta prof af ſkickelighet, och göra tjenſt för en annan i ett af Sjukhuſen här voro för de hemkomna Soldaterna, ſmittades han genaſt af Fläckfebern, och dog i ſin båſta ungdom 1743.

(*) Var en af vår namnkunnige URBAN HIÆRNES yngſta Söner, och lär blifvit född uti Stockholm. Lade ſig väl på Medicinen, men föll ſnart nog med ſin hog på Chymien, hvarutinnan han ſedan alt framgent arbetade, och tyckes hans ſtarka böjelſe dertil juſt varit inplantad i bloden. Han förſummade derigenom at i rättan tid förvårfva ſig vederbörlig inſigt i Medicinen, antaga Doctors-graden, och bringa ſig fram til någon ſtåndig födkrok, hvarigenom han ock tilſatte ſtörre delen af ſin ärfda förmögenhet. Men ändteligen började han ock något practicera Medicinen, dock måſt med egenhändigt beredda Chymiſka medicamenter. Til ſlut ſökte han Provincial-Medici ſyſslan i Veſterbotten, den han ock árhöll 1755, men lefde ej längre än til December månad 1757.

(**) Född i Törnewalla ſocken vid Linköping 1722. Efter väl anlagda ſtudier i Linköping, under fattiga vilkor, kom han 1741 til Upſala Academie, och började der ſtudera Medicinen och Natural-Hiſtorien, nyttjandes trogen undervisning af Hr. NILS ROSÉN och Hr. CARL LINNÆUS. Under denna ſenares præſidio diſputerade han 1745 *de Viribus Plantarum*, och utaf deſs föreläsningar fattade han 1747 luſt at våga en reſa, för Natural-Hiſtoriens riktande, til Palæſtina, ja, igenom deſs bedrifvande fick han ock hvarjehanda underſtöd til en ſå vidlyftig reſas anſtäl-

lande. Efter utgifna *Theses Medicæ* för Doctors-graden, den han sedan frånvarande 1751 århöll, reste han 1749 härifrån sjöledes til Smirna, hvarest han 5 månader vistades, och for då öfver til Ægypten, der han tilbragte hela 9 månader, fårdeles i städerne Alexandria, Rosette, Cairo och Damiata. For få öfver Jaffa til Palæstina, och bevandrade en del af Steniga Arabien, Samarien, Galileen och Syrien, seendes med det samma Joppe, Rama, Jerusalem, Bethanien, Jericho, Zions berg, Jordans flod och Döda Hafvet: Besökte ock Bethlehem, Acre, Nazareth, Thabors berg, m. m. och for sen öfver Tyrus, Seide, och öen Cypern, tilbaka til Smirna, dit han då ankom i slutet af Augusti månad 1751. Under alt detta hade han aldrig varit fåfäng, utan med all möjelig upmärksamhet och flit i akt tagit och antecknat alt hvad märkvärdigt förekommit, men fårdeles riktat Natural-Vetenskapen med de noggrannaste beskrifningar och rön, som til större delen kunna ses i dess sedermera af trycket utkomna *Iter Palæstinum*. Han årnade väl göra ännu mycket mera til den lärda verldens båtnad och nöje, men han dog af Hectik i byen Budga utmed Smirna d. 9. Febr. 1752, och dess afsaknad är ännu allmän. Herr ANDERS RYDELIUS drog då väl genast den artiga förforg, at icke dess samlingar och Manuscripter blefvo skingrade; men få är det ock troligt, at de sent eller kanske aldrig hade kommit til gagn, om icke Hennes Maj:t Drottning LOVISA ULRICA, på Hr. ABR. BÄCKS underdåniga föreställning, hade, af prisvärd ömhet om Natural-Vetenskapens upkomst, behagat åtaga sig den ansenliga skulds betalande, som HASSELQVIST derute nödgats ådraga sig, och för hvilken all dess qvarlåtenskap i Smirna häftades. Sedan det skedt, kommo nysberörde Samlingar 1753 hit til Sverige, och förvaras nu på Kongl. Lust-Slottet Drottningholm, hvarest dess fordna vårda Låromästare Hr. CARL LINNÆUS på nådig befallning satt det ena med det andra i ordning, och bestyrt om dess ofvannämnda *Resas* utgifvande i allmänt dagsljus m. m. HASSELQVIST är ock känd af åtskilliga artiga Rön, som han ingifvit både til denna Vetenskaps Academien, och Vetenskaps Societeten i Upsala, af hvilken sena-

en LARS GUMÆLIUS (*), med flera (**).

O 5 Jag

senare han blef Ledamot 1750, och af den förra 1751. Se Herr ABR. BÄCKS *Åminnelse-Tal öfver honom.*

(*) Född i Kulhult vid Jönköping 1727. Anlade sina studier väl ifrån år 1742 vid Academien i Lund, i tanka at blifva Präst, nyttjandes i synnerhet Hr. DAVID STÅHL, som sedan blifvit Kyrkoherde i Wernamo, och Hr. NILS ALIN, som blifvit Lector i Wexiö, m. fl. Reste så 1745 til Gripswalds Academie, der han 1746 började studera Medicinen hos Herrar C. S. SCHEFFELIUS, J. BÖCKMAN och A. WESTPHAL. For väl sedermera 1750 hem til Fäderneslandet, men kom om någon tid dit til Gripswald igen, och blef, efter utgifven Disputation *de Morbillis*, 1753 Med. Doctor. Derpå begaf han sig åter hem, och, efter något practicerande i Småland och Stockholm, blef 1755 Provincial-Medicus i Kymenegårds län. Men hans timglas lopp snart til slut, ty han dog i Lovisa af hetsig Feber 1757. Var af laglig högd och något undersätsig växt, hade godt hufvud, och var ärlig mot sina vänner. Är ock känd af en liten piece, han utgaf i Gripswald, *de Pileo Magisteriali libertatis indice.*

(**) I föregående biographier har jag väl sökt at i möjeligaste måtton undvika vidlyftighet, men blir likväl nu varse, at de tagit större rum bort, än jag i början förmodat. Icke dess mindre är jag nog viss på, at åtskilliga omständigheter här och der fattas, som torde kunnat förtjent at hafva blifvit omrörde. Sådant är ock intet nytt, när man i någon sak är den förste som skrifver, och på visst sätt bryter isen. Men mig bör det ej gerna räknas för fel, så vida jag ogörligen haft tid at söka någon uplysning i Kongl. Collegii Medici acter, eller rådrum at correspondera derom med så många som nödigt varit. Får jag hädanefter någon underrättelse om mer, så tör väl blifva tilfälle at nyttja det också. Nu vil jag endast se efter, om icke några flere Medici från K. FREDRICS

Jag tycker mig finna, Mine Herrar, at I hållen denna sist upgifna förteckning för alt för ofullkomlig. I säknen här Männ, hvilkas namn redan lysa i Svensk Riddare-bok, och som både natur och lycka danat at bringa til flor och systeme

---

tid kunna genast tilläggas. Jo, jag finner igen en HOFFMAN, som skolat varit här i Riket i början af högbemälte Konungs regering. Han nämnes som kortast för Med. Doctor uti C. VON CARLSSONS *Rese-Journal år* 1722 *Mscr.* och säges der ha varit til hands, når bägge Deras Maj:ter nyssnämnde år drucko Medewi brunn; och mera har jag mig ej om honom bekant. Utom honom hörer jag af en trovärdig Man talas om en OVE LEOPOLD, såsom den der åfven varit Med. Doctor, och haft Provincial-Medici syslan i Christianstads län förr än Doctor LUNDMAN ditkom. Hans hafde öden vet jag ej stort om, mer än det, at han skall haft en trätesam Hustru, och til slut blifvit ihjälskuten i sin egen gård och med sin egen bössa. Sjelfva gerningen skedde af dess husdräng, som ock för samma brott vardt sedermera afrättad; men man misstänkte hustrun för delaktighet deruti, så mycket mer, som drängen i det yttersta bekände sig af henne til missgerningen varit legd, dock blef hon icke tilvunnen, utan ståld under Guds dom, och dog en tid derefter i uselhet och desperation. Nyssberörde OVE LEOPOLDS Far vid namn SIGFRID LEOPOLD, skall åfven varit på något sätt Medicus, och practicerat uti Skåne; men jag vet ej än, hvarken hvarifrån han kommit, eller hvad tid han blifvit död. En JONAS AHLSTRÖM har här i senare tiderne varit, som ock nu må nämnas, änskönt jag likvål lämnar der hän, huruvida han ibland de upräknades antal med rätta hade bordt uptagas. Han skall varit född uti Arboga, lärt i förstone Chirurgien här hemma, farit sedermera ut til Ryssland, och der förtjent sig braf penningar, kommit derpå hem, och tagit sig frihet at practicera öfver alt, ändock han hvarken varit Doctor eller examinerad Fältskär; ändteligen ock blifvit död uti Stockholm vid år 1751. Men en GUSTAF JACOB CARLBOHM bör med all

me dels Medicinen för sig sjelf, dels ock dess såta syster Historia Naturalis. I saknen Månn, som med rådigt vett och berömvård åhoga arbeta på Landets tidiga räddning vid upkommande digra Farsoter, och som sträcka sin ömhet så väl til

---

rätt här tilläggas. Han var född i Stockholm 1731, reste på 15:de året til Upsala Academie, och förkofrade sig i bokvett, studerandes sedan i synnerhet Medicinen och Natural-Historien hos en N. Rosén och en C. Linnæus, disputerade der sedermera *de Censura Medicamentorum simplicium vegetabilium*, reste så 1756 ut til Tyskland och blef Med. Doctor i Gripswald, derifrån til Köpenhamn, och sedan til Paris, hvarest han ingen kostnad sparade för at öka sin Medicinska kunskap; men var af en svag hälsa, hade ofta spottat blod innan han reste ut, fick sedermera under sitt vistande på sjön en alteration, hvaraf blodspottningen upretades å nyo, och på hvilket sedan följde en Hectik, som nu nyligen tagit lifvet af honom i Paris 1758. Nu vil jag här på slutet lämna ett litet rum åt Alexander Blackwell, fastän han ej hörer hit, utan både kunde och borde utslutas. Han var född i Engeland; ägde nog svaga Skole-studier, och hade aldrig vistats vid Academier. I sitt Fädernesland ombytte han ofta lefnadssätt: En tid var han på Apothek, at lära Pharmaceutiken; en tid på Boktryckeri, der han i synnerhet hade correcturerne om händer; en tid var han Åkerbrukare; och åter en tid Trägårdsmästare, under hvilken senare han med sin Hustrus tilhjelp, som förstod at rita, utgaf ett i koppar stucket och illumineradt Herbarium. Under sin Trägårdsmästare-tid förestod han ock Mylord Sommersets Trägård, men blef för begången otrohet bortdrifven. Ändteligen vardt han ock derute hos Mylord Cartwright Kammartjenare. Kom sedermera hit öfver til Sverige, för at inrätta våra Schäferier på Engelska foten. Herr David Schultz *in Litteris*, i anledning af den Engelska Botanistens och Trägårdsmästarens Millers muntelliga berättelse. Jag skall nu icke säga, huruvida han var vuxen til det göromål, han sig här åtagit at bestyra, ty jag vet in-

til de nödlidande fattiga, som til de förmögna och vålmående. I saknen Månn, som åro berömde för flit och trohet uti mycken ungdoms undervisning på det vidsträckta Medicinska lårdoms-fältet. I saknen Månn, som åro kånde af nyttiga lår-

---

gen ting, som han i det målet sedermera gjort; men det vet jag, at han med dristigt charlatanerie behåndigt nog skaffade sig hos K. FREDRICH Lif-Medici fullmagt, ånskönt han likvål ingen ting mindre var, ån Medicus. Sådant kunde ock lått synas, når han sedan hår och der i Stockh. tog sig för at practicera, ty han brukte då gerna antingen en hop blotta Hus-curer, eller betjente han sig af några Formuler ur QUINCY'S *Dispensatorium*, hvarvid han merendels rögde sin okunnighet, genom det han då gemenligen föreskref hela formulen på en gång just sådan som den stod hos QUINCY, och låt altså ofta af en Drogue håmtas hem ett eller annat Skålpund, når det varit nog med ett eller annat lod. Sin svaghet visste han dock gerna at dölja vid consultationer ihop med förfarne Medici, ty han utlät sig aldrig först, och når de andre sagt sin mening, var han altid så försigtig, at han genast biföll. I åtskilliga publike handlingar kallas han för Doctor, som han dock ingalunda var, och jag vet ej om sådant deraf hårrört, at han gifvit sig sjelf derför ut; men det ser jag, at han intet vågade tillågga sig den titelen uti egna skrifter. Ibland dem år dess så kallade *Försök til Landtbrukets båttring i Sverige* hår hos oss ånnu nogsamt bekant, hvaraf han årnade utgifva åtskilliga delar, men låt dock bero vid den första allena, sedan det strax igenom 1745 års *Lårda Tidningar N:o* 45. blifvit allmånt kunnigt, at han der hade begått ett ganska groft plagium, och gifvit sig ut för Auctor til sådant, som 12 år förut hade utkommit i Engeland uti JETHRO TULLS *horse hoing husbandry*. Han hade hår kunnat må vål, om han icke börjat omgås med en högst skadelig anlåggning emot Riket, rörande dess ömmaste grund-författningar, och sökt igenom ett hemligt anbud af mer ån 14 Tunnor Guld sådant at verk-

lårdoms-prof, och en med ſamvet och inſigt förknippad förfarenhet, den de dageligen öka til egen förkofring och många nödſtäldas fromma. Med ett ord: I ſaknen Månn, ſom bidraga, hvar i ſin krets, til vår tids anſeende framför våra Förfäders. Men, Mine Herrar, jag går dem med flit förbi, för det at de ännu lefva. At tolka deras berömvårda förtjenſter, torde kunna tydas för ett ſmicker, eller luſt at vilja behaga, och at anmårka någons briſt, i fall den kunde finnas, torde kunna anſes för ett enſidigt agg. De kunna ju båſt hedra ſig ſjelfva, och en ovåldig Efterverld lårer icke glömma ſin ſkyldighet, efter ſom hvar och en i ſin lefnad förtjenar (*).

Hår

ſtålla; men för så förgripeliga och ſtraffbara ſtåmplingar blef han af en Kongl. Cantzli-Rått d. 10. Junii 1747 dömd at miſta lif, åra och gods, och varda halshuggen. Vardt ock d. 16. derpå följande Auguſti i Stockholm afråttad, hvaraf man finner hela förloppet antecknadt i Franſka continuationen af PUFENDORFFS *Hiſtoire de Suede*, edit. Amſterd. 1748. *p.* 555. der ock ett infall omtalas, ſom han ſkolat haft juſt på ſtupſtåcken: *Il ſe mit à genoux; mais ne ſ'étant pas placé à l' avantage de l' Executeur, & celui-ci l' en ayant averti, il lui répondit en plaiſantant, qu'il étoit novice dans ce métier & qu'il recevoit volontiers ſes inſtructions.*

(*) En efterverld torde dock ſåkert ej hålla mig det til godo, om jag ſå platt utelåmnade alla våra nu för tiden lefvande Herrar Medici, at jag icke en gång nåmnde deras namn. Och i detta hånſeendet vil jag nu hitſåttja en kort Alphabetiſk Förteckning på dem, hvilken jag håller för ſå mycket påliteligare, ſom jag den af en god hand århållit.

AURIVILLIUS, SAMUEL, Med. Doctor, Lif-Medicus och Medicinæ Profeſſor vid Upſala Academie, Ledamot af Vetenſkaps Societeten i Upſala.

Här vore nu tilfälle at lägga för ögon, huru högt Medicinska Practiken är i närvarande tid kom-

---

Bäck, Abraham, Med. Doct. Archiater och Præses i Kongl. Collegio Medico, Ledamot af K. Sundhets Commissionen, K. Vetenskaps Academien i Stockholm och Vet. Societeten i Upsala.

Bæckner, Michaël, M. D. Medicus vid Arméen i Pommern.

Balk, Lars, M. D. Syndicus i Collegio Medico.

Bergius, Peter Jonas, M. D. Practicus Stockholmensis, Ledamot af Vetensk. Academien.

Bergstrahl, Johan, M. D. Assess. i Collegio Medico och Amiralitets-Medicus i Stockholm.

Beyersten, Johan Georg, M. D. Provincial-Mecus i Nyland.

Bierchén, Pehr, M. D.

Böckman, Jonas, M. D. Archiater och Med. Professor vid Gripswalds Academie.

Borg, Johan, M. D. Stads-Physicus i Malmö.

Boström, Anders, M. D. Matheseos Lector vid Skara Gymnasium.

Brandt, Georg, M. D. Bergs-Råd, Ledamot af Vet. Academien.

Bremer, Hans Erland, M. D.

Brodd, Sven, M. D. Provincial-Medicus i Skaraborgs lån.

Colliander, Johan Georg, M. D. Prov. Medicus i Kymenegårds lån.

Darelius, Johan, M. D. Assessor i Collegio Medico och Lazarets-Medicus.

Dubois, Gottfried, M. D. Prov. Medicus i Stockholms lån.

Elff, Eric, M. D. Assessor i Collegio Medico och Informator för Barnemorskorne.

Fagræus, Jonas Theodor, M. D.

Fiellström, Johan, M. D. Amiralitets-Medicus i Carlscrona.

Fornander, Anders, M. D.

Forsskål, Jonas Gustaf, M. D. Practicus i Nerike.

kommen, i jämförelse emot hvad den var för 200 år sedan. Men för at undvika vidlyftighet

---

Gedner, Christopher, M. D.
Geringius, Johan Gabriel, M. D. Assessor och Prov. Medicus i Nerike.
Gissler, Nils, M. D. Lector vid Hernösands Gymnasium, Ledamot af Vet. Academien.
Gistrén, Lars, M. D. Stads-Physicus i Carlshamn.

Haartman, Johan, M. D. Prov. Medicus i Åbo och Björneborgs län.
Hagström, Johan Otto, M. D. Prov. Medicus i Östergötland.
Halenius, Jonas, M. D.
Hallman, Johan Gustaf, Lif-Medicus.
Hamnerin, Pehr, M. D. Lif-Medicus, Prov. Medicus i Vermeland.
Harmens, Gustaf, M. D. Medicinæ & Philos. experimentalis Professor vid Lunds Academie.
Hast, Barthold Rudolph, M. D. Prov. Medicus i Österbotten.
Hegardt, Cornelius, M. Doct. Stads-Physicus i Gefle.
Heiligtag, Johan Benjamin, M. D. Prov. Medicus i Blekingen.
Herbst, Christian Fredric, M. D.
Hiortzberg, Lars, M. D. Andre Amiralit. Medicus i Carlscrona.
Hunter, N. N., M. D. Assessor. Lefver privat man.

Kåhler, Mårten, M. D. Expeditions Medicus vid Escadern i Carlscrona.
Kalmeter, Olof, M. D. Prov. Medicus i Kopparbergs län och Fahlu Stads Physicus.
Kammecker, Wilhelm, M. D. Assessor i Collegio Medico.
Kehler, Daniel Fredric, M. D. Apothekare i Lund.
Kiernander, Jonas, M. D. Lif-Medicus och Practicus Stockholmensis.
Klase, Lars, M. D. Prov. Medicus i Jönköpings län.

het, lämnar jag Eder, Mine Herrar, allenast at betänka, om en Doctor BENGT OLSSON skul-

---

LECHE, JOHAN, M. D. Medicinæ Professor vid Åbo Academie, Ledamot af Vet. Academien.
LINDECRANTZ, ERIC, M. D. Medicus vid Arméen i Pommern.
LINDHULT, JOHAN, M. D. Practicus Stockholmensis.
LINNÆUS, CARL, M. D. Archiater, Med. & Botan. Professor vid Upsala Academie, Riddare af Nordstjerne-Orden, Ledamot af Kejserliga Academia Naturæ Curiosorum, och af Vetenskaps Academierne i Stockholm, Berlin, London, och Vet. Societeterne i Upsala, Montpellier, Thoulouse och Florentz, samt Correspondent af Vet. Acad. i Paris.
LITHÉN, MÅRTEN, M. D. Practicus Stockholmensis.

MARTIN, ROLAND, M. D. Anatomiæ & Chirurgiæ Professor i Stockholm.
MONTIN, LARS, M. D. Prov. Medicus i Halland.

NAUCLÉR, SAMUEL, M. D. Provincial-Medicus på Gottland.

PETERSEN, PETER, M. D. Archiater.

REEF, MÅRTEN, M. D. Lif-Medicus och Assessor i Collegio Medico.
ROSÉN, EBERHARD, M. D. Assessor, Medicinæ Professor vid Lunds Academie, Ledamot af Vetensk. Academien
ROSÉN, NILS, M. D. Archiater, Riddare af Nordstjerne-Orden, Ledamot af Vetensk. Academien, och af Vet. Societ. i Upsala.
ROTHMAN, JOHAN, M. D. Assessor, Log. & Physic. Lector vid Wexiö Gymnasium, *Medicorum Senior*.
RUDBERG, JACOB, M. D. Stads-Physicus i Norköping.

SCHÜLTZ, DAVID, M. D. Practicus i Stockholm.
SCHULTZ, MATTHIAS GOTTLIEB, M. D. Lector vid Vesterås Gymnasium.
SIDRÉN, JONAS, M. D. Medicinæ Adjunct vid Upsala Academie.
SOHLBERG, CLAS, M. D. Practicus i Vermelands Bergslag och Medicus vid Loka källa.

ſkulle kunna upſtiga ur ſin mull, och ſå ſe vår nu i gång bragte Mediciniſka Practik: Huru den bygges på laggranna och tilförliteliga rön (*); Huru förknippad den år med årforderlig inſigt uti Materia Medica; Huru man föraktar de gamlas half alns långa Recepter, och går nu långt genare vågar, brukandes heldre bepröfvade Simpli-

STOBÆUS, KILIAN, M. D. Prov. Medicus i Chriſtianſtads lån.

STRANDBERG, ZACHARIAS, M. D. Aſſeſſor i Collegio Medico, Stads-Phyſicus i Stockholm, Ledamot af Sundhets Commiſſionen och Vetenſkaps Academien.

SUNDIUS, PETER, M. D. Practicus nu för tiden i Norige.

WAHLBOM, JOHAN GUSTAF, M. D. Aſſeſſor, Prov. Medicus i Calmar lån, Ledamot af Vetenſk. Academien.

WALLERIUS, JOHAN GOTTSKALK, M. D. Chemiæ & Metallurgiæ Profeſſor vid Upſala Academie, Ledamot af Kejſerliga Academia Naturæ Curioſorum och af Sv. Vetenſk. Academien.

WÅHLIN, ANDERS, M. D. Prov. Medicus i Jönköpings lån, och Götha Hofrätts Medicus.

WESTMAN, JOHAN, M. D. Aſſeſſor, Stads-Phyſicus i Götheborg.

WICKELGREN, PEHR, M. D. Prov. Medicus i Kronobergs lån.

WOLFF, VALENTIN, M. D. Aſſeſſor, Prov. Medicus i Veſtmanland.

ZANDT, CARL FREDRIC, M. D. Gen. Gouvernements Medicus i Finland.

ZETTERBERG, HENRIC, M. D.

ZETZELL, PEHR, M. D. Fält-Medicus vid Svenſka Arméen i Pommern, Ledamot af Vetenſk. Academien.

(*) *Le meilleur Medecin eſt celui qui raiſonne le moins & qui obſerve le plus*, ſäger Hr. DE MAUPERTUIS i deſs *Lettre XIX. Sur le progrès des Sciences.*

plicia (*), ån de konstigast sammanqvacklade Compositioner; Huru varsamt vi urskilja Läkemedlens skiljaktiga egenskaper och kraft, undvikandes all blandning af stridiga saker, som ofta bragt den friskaste kropp til oordning och uppror; Huru noga vi utlete sjukdomarnes orsaker och beskaffenhet, at vi aldrig må kunna misstaga ofs på de rätta; Huru sorgfälligt och ömt vi bekymre ofs om Patienternas rätta skötsel, och äro på vår vakt vid de minsta sig yppande tecken och omständigheter; Huru aktsamt vi gerna bygga våra göromål på Constitutiones epidemicæ; Med ett ord: Huru granlaga och så til sågandes utsökt vår tids Practik är, framför det den i hans tid var: Jag lämnar, säger jag, at betänka, huru han skulle stadna i förundran öfver så märkeliga framsteg, och kanske missunna ofs den högd, vi ovedersägeligen hafve uphunnit. Jag nämner det ordet *Högd*; men förstår dermed icke någon *Fullkomlighet*, som skulle vi antingen kunna mota döden, när timglaset är utrunnit; eller äga färdighet at hjelpa all slags bräck och sjukdom. Nej, vi äro inga Gudar eller mästare öfver naturen, utan hafva som Människor fått våra inskränkta gräntsor. Lika så litet är min mening, at vår årnådda högd skall vara så stor, at ej vår framtid skulle kunna stiga långt högre (**). Nej, jag

(*) Intet vil jag just yrka, at vi i våra tider så synnerligen hafva ökt Simplicium antal uti Apotheken; men väl tror jag mig kunna påstå, det deras bruk och rätta nyttjande blifvit ansenligen uti senare tiderna extenderadt. Hvem är som ej vet, uti huru många särskilda fall vi nu, framför förr, med förmån nyttje Kinkina-barken, Desman, Opium, Qvicksilfver, med de flera?

(**) Hr. De Maupertuis *l. c.* har verkeligen rätt,

jag tror fåkert, at åfven vi i vår lifstid, om den Högfte behagar ofs den famma något unna, fkole ofelbart fjelfve få det nöjet, at fe Medicinen til en god del ftörre högd, än hon nu är (*). Förnuftigt anftälde rön och en trägen omhugfan måtte väl kunna åftadkomma någon frukt, färdeles när vi af utländningars fkrifter inhämta efomoftaft nya förfök famt nya och oväntade anledningar. Huru ofkattbar huldhet och hägnad hafva vi ej at hoppas af vår milda Konung ADOLPH FREDRICH och vår Svenfka Minerva den dyra Drottning LOVISA ULRICA? Huru väfendtelig vinning böra vi ej förmoda utaf våra eftertänkfamma Stånder, fom hålla aldrig för tungt, at göra koftnad på nyttiga vetenfkaper? Huru mycken trefnad kan icke vår vetenfkap vänta af Rikfens höga Ämbetsmän, och af den upplyfta Kongl. Sundhets Commiffionen? Huru anfenlig tilväxt och fromma måtte vi ej förefrålla ofs af ett vittert Collegium Medicum, när vi påminna ofs defs berömliga drift af få Medicinal-verket främjadt? Och hvad få vi icke lofva ofs för betydande åtgård af denna Kongl. Vetenfkaps Academien, fom få ofta riktar den lärda verlden med de träffeligafte rön? Si, fådana förmåner får vår tid njuta, och på fådana grunder få vi bygga vårt hopp för en tilftundande framtid. Vi äge ju redan prof på vår tids öma förforg för hela Medici-

då han fäger: *La Medecine eft bien éloignée d' être au point où l' on pouroit déduire le traitement des Maladies de la Connoiffance des Caufes & des effets.*

(*) SENECA fkrifver artigt: *Multum egerunt qui ante nos fuerunt, fed non peregerunt: multum adhuc reftat operis, reftabitque multum. Veniet tempus, quo ifta, quæ nunc latent, in lucem dies extrahat, & longioris ævi diligentia.*

dicinal-Vetenſkapen, når vi årindra oſs den hjelpeliga fond, ſom Rikſens Stånder på ſiſta Riksdagen dertil anſlogo. Har icke vår tid utſkickat på utrikes orter tjenliga unga Månn, főr ſamma vetenſkaps främjande genom ny kunſkap och nya upfinningar? Kopp-ympningen, ſom våra főrfåder aldrig kunde drőmma om, bőrjar nu efter hand komma i fullt bruk, til många månniſkolifs råddning. Jag főrtiger med flit den til Studerande ungdoms tilvånjande ganſka nyttiga Lazarets-inråttningen, jemte flera andra, ſom likaledes ſyfta på allmån båtnad.

* * *

Når jag nu omrőrer Medicinens fordna tilſtånd hår i landet, år det ock nődigt, at något orda om Chirurgien, ſåſom en deſs hufvudſakeliga del, och ſe efter, hurudan ock den varit. Men det år ej mitt fel, at den afhandlingen nu blir kort, ty det år icke ſtort, jag derom har funnit uti de handlingar ſom jag hunnit genombläddra.

Det ſlår icke felt, at Fåltſkårs-konſten alt ifrån urgamla tider hår i Riket varit i bruk, dock mer eller mindre, alt ſom hvart och ett tidehvarfs lägenhet medgifvit. Hos ett folkſlag, ſom ålſkade Bardalekar, hvilka altid medfőrde blodiga får, ſtrimmor och benbrott, kunde man ej undgå, at eſomoftaſt medelſt tidiga főrbindningar och annan tjenlig ſkőtſel ſőka főrekomma åfventyrligt Blodlopp, ſmårtfulla Svulſter, haſkeliga lyten och andra olågenheter af utvårtes ſkador, ſamt főljakteligen denna konſt ogőrligen undbåras.

ras. Men som upfostringen var grof, och folket från barndomen hårdadt at i högsta måtton slita ondt, och altså ingen ting mindre än vekligt (*), utöfvades ock konsten derefter, nemligen utan särdeles ömhet, varsamhet, eller handlag, likvål ofta med tåmelig god framgång. Våra gamla Nordiska handlingar intyga detta på många ställen; men i synnerhet ser man en STARKOTTER, sedan han så faseligen blifvit sårad på buken, at dess inälfvor utföllo, af en Bonde förbindas med bastvidjor (**), och komma sig lyckeligen före. Man finner en GUTTORM, på lika sätt sårad och i lifsfara kommen, af Kong INGVARS Dotter INGEBORG emottagas och sköttas hela långa tiden i ett aldeles til sådana göromål inråttadt *Låkarehus*, som låg innan för hennes egen Frustuga: blifvandes om denna Prinsessa

 be-

(*) *Upfostringen*, skrifver Hr. v. DALIN i *Svea R. Histor. I. Del. p.* 268., *var snörrätt emot all veklighet: Från spädaste åldren hårdades kroppen i alla de öfningar, som nu skulle göra mycken rysning: Kalla vatnet, snö, köld och rägn gjordes dem genom vanan mycket drägelige: Alle barnlekar voro blandade med lifsfara, och gingo ut på kropps-styrka: Helnaken at skämta med mord-gevår, at göra hals-brytande språng, at klättra sig up för klippor, at doppa sig til sjöbotnen, at brottas utan ömhet om armar och ben, åfven med oskälige bestar, och at lära sig alla kropps vigheter, var ungdomens förnämsta ro.*

(**) SAXONIS GRAMMATICI *Hist. Danic. L. VI. p. m.* 112. *Accedens itaque ruricolæ filius, evulsas stomachi partes pristino loco restituit, elapsamque extorum congeriem nexili viminum complexione perstrinxit.* Eljest berättar SAXO kort förut, at åtskilliga andra af bägge könen fåfängt årbudit STARKOTTER sin hjelp uti detta eländiga tillstånd; hvaraf tycks följa, at något hvar måtte den tiden förstått at förbinda och sköta sår, eller åtminstone sig så inbillat.

beråttadt, at hon *var så god Låkare, at många månniskor sökte hennes råd, når de behöfde hjelp och bot* (*). Man ser en Kung HADING, efter många utaf en Jåtte undfångna sår, af en annan Prinsessa, vid namn REGNILD, behåndigt nog låkas och hjelpas på fötter (**). Man ser en THORE JÅRNSKÖLD, efter ett bekommet djupt sår, af Kong ROLF GÖTRIKSSON helas, medelst samma sårs tvåttande, hopsömmande och bestrykande med ett slags smörjelse (***). Man finner en THORSTEN VIKINGSSON, öfver alt illa sönderhuggen, på ganska kort tid bringas til råtta af dess ålderstigna Fader, som nåmnes för *god Låkare* (†). Man tråffar, med sönderkrossadt hufvud, en HALFDAN ÖSTENSSON, som en gammal i Skogen boende Hustru vid namn ÖRGRIMA tillika med sin man RIFLINGER emottog

(*) *Sturlögs Saga* C. 24. *och* 26.

(**) SAXO GR. *l. c. L. I. p.* 16.

(***) I *Götriks och Rolfs Saga* C. 31. lyda orden så; *Åst tu mycket sår? sade Kongen. Thet kan intet stort wara*, *swarade* THORE, *dock fick jag thet af titt swård; och år jag nu något stelnare ån förr: dock tror jag thet hafwer intet stort taget. Låt mig se, sade Kongen. Han flåkte af sig klåderna. Tå såg Kongen, at hela buken war på honom uppristad, och hölt intet mer ihop, ån bara lifhinnan. Tu hafwer fått ett gråseligit sår, sade K. at thet står nåpligen til at låka. Men om inelfworne intet ligga ute, wil jag söka tig låkedom, och binda til at låka tig, om tu wilt blifwa min man och bewisa mig bistånd och tienst. - - - Sedan twåttar han såret, tager så nål och en silkestråd, och sömar thet igen, och stryker på then smörjelse som han tånkte båst skulle kunna låka, och binder så til, och lagar som han båst kunde. Tyckte* THORE *at all swede och wårk gick bort: och tycktes han nu tåmmeliga för til at gå hwart han wille.*

(†) *Thorst. Vikingssons Saga C.* 13.

tog och läkte, fast på ej kortare tid, än så när 12 månader (*). Man ser, huru en AN BÅGSVÅNGARE, mycket sårad och mödd, blef af en Gumma på en ö upfriskad medelst *ett karbad med lena Läkeböter*, och så läkt, *at han vardt alt hel* (**). Man ser en myckenhet krigsmänn, som i Sticklastads slaget blifvit qvåste och sårade, och bland dem THORMODER *Kolbrunar Skald*, förbindas och skötas af en Qvinna, om hvilken berättas, at hon först twättade såren med varmt vatten, och sedan gaf hvar och en, som blifvit skadd uti lifvet, at äta lök och andra starkt luktande örter, för at genom lukten utröna, huru skadan förhöll sig invärtes (***). Och flera exempel lära nu ej behöfva anföras (†).

Det är häraf klart, at det kom då ej an på, af hvad kön eller personer denna konst utöfvades, ty man äger ju här exempel på både Man-

 folk

(*) Se *Halfd. Östenss. Saga C.* 12. i BIÖRNERS *Nordiska Kämpadater.* Der säges uttryckeligen om denna ÖRGRIMA, at hon var *en god Läkare.* Hon läkte ock ej folk för intet, om hon altid fick omaket så väl betalt, som här står at hon fick för denna HALFDAN, och det innan hon än något gjort, nemligen 12 marker Silfver.

(**) Se *An Bågesvångares Saga c.* 19.

(***) *Heims Kringla, Konung Olof Helges Saga Cap.* 246.

(†) Utom hvad jag ofvanföre anfört, finner jag äfvenväl i *Wilkina Sagan C.* 278. huru en Drottning ERKA läkte THIDREK WALDEMARSSONS sår, och gjorde honom dageligen karbad. Jag ser ock i samma *Saga C.* 283. en Jarls dotter förbinda Kong THIDREKS *af Bern* sår, som då redan voro gamla och af vanskötsel illaluktande.

folk och Qvinfolk, Kungar och Bönder, som sig dermed befattat (*).

Jag finner likvål hos STURLESSON, at redan i Norska Konungens MAGNI *den Godes* tid ordenteliga så kallade Låkare fölgt med krigshårarne, för at förbinda de blesserades sår, ty han såger tydeligen, når han beskrifvit Slaget på Hlyrskogs-heden, at den gången voro icke uti Konungens krigshår så många Låkare, som til de sargades förbindande behöfdes (**). År altså klart, at der likvål några sådane Låkare eller Fåltskårer varit, och at der förut plågat vara flera. Det år nog mårkeligt, hvad man på samma ställe finner, at mjuka och nåtta händer ansågos den tiden för den våsendteligaste en Fåltskårs egenskap, så at man förnåmligast derigenom kunde blifva den båsta Fåltskår. Och förmodeligen måtte det skedt för den orsak, at en sådan Man hade enkannerligen at sysslа med sårs och farliga skadors handterande: Göromål, hvarvid det minst passade sig at vara hårdhåndt.

Vå-

(*) SAXO ger dock anledning at tro, så framt han annars deruti kan hållas för trovårdig, at i urgamla tiderne har denna Låkarekonst egenteligen blifvit handhafd af det såmre slags folket. Han såger om en Kung GRAM, at då han ville dölja hvem han var, för at kunna så mycket låttare infinna sig på ett bröllop, der han årnade bortröfva Bruden, tog han dåliga klåder på sig, och satte sig i nedersta rummet, gifvandes sig ut för Låkare. Orden lyda så: *Inchoatis jam nuptiis superveniens, extremæ vilitatis veste sumptâ, despicabili sedendi loco discubuit. Rogatus quidnam afferret, medendi solertiam profitetur.* Se *l. c. p.* 9.

(**) *L. c. K. Magn. den Godes Saga C.* 29.

Våra gamla Lagar gifva nogſamt tilkånna, at Chirurgi åfven i fredstider, vid főrefallande behof, hår i landet varit at tilgå; och utſåtter Uplands Lagen hvad egenſkaper en ſådan borde hafva, om han ſkulle főrtjena namn af *laglig Låkare*: nemligen *han ſkulle hafva helat järnhugget ſår, benbrott i ſår, hull-ſår, afhuggen lem, och dubbelt ſår af ſtyng tvårt genom lifvet* (*): ſtadgandes ockſå bemålte Lag, at når någon gifvit den andra ſår, borde han ſkaffa honom tre ſådana lagliga Låkare, och ſkulle dymedelſt blifva fri från bőter til målsåganden (**). Sudermanna Lagen inſtåmmer aldeles med Uplands Lagen uti egenſkaperne af en laga Låkare (***). Och Helſinge Lagen ſtadgar dertilmed en nog liten och nått Låkare-taxa: *Thettå år Låkåris få: Fore bőxto ſaar* (†), *atta őrå: At ſma ſarum, fiura őrå* (††).

Om Åderlåtningar då ånnu varit i bruk, eller hvad tid de főrſt börjats hår i Norden, lårer ej

(*) Se *Upl. L. Manhålgis Balk.* 27. *Fl.* dereſt orden få lyda: *Thet år lagha Låkir helt hawer iårnhuggit ſar, benbrut i ſarum, hulſari, afhugg, giőnumlaght ſar ok vndir twar.* C LUNDIUS har i *Jure vet. Upland.* őfverſatt detta rum ſålunda: *Ille eſt legitimus & peritus Chirurgus, qui curavit & ſanavit ferro inflictum vulnus, oſſifragium in vulnere, vulnus in cute, abſciſſum membrum, duplex vulnus per pectus & tergum inflictum.*

(**) *l. c.*

(***) *Suderm. L. Manh. B.* 11. *Fl.*

(†) Hvad ſom råknades főr *Hőxto ſaar*, ſumma vulneratio, főrklaras i *Helſ. L. Manh. B.* 15. *Fl.* nemligen når man antingen ſnőpte någon, eller afhőgg hand eller fot, eller ſtack ut őga, eller ſkar bort tunga, őron eller nåſa.

(††) *Helſ. L. Manh. B.* 12. *Fl.*

ej med visshet kunna sågas. Uti Svenska handlingar angående de åldsta tiderne finner jag icke sådant omrördt. *Diarium Vazstenense* (*) berättar vid år 1402 om Nunnan MARGARETA LASSADOTTIR, at hon var *promta ad flebotomandum*. Men detta göromål blifver der räknadt ibland *opera servilia*, hvaraf nogsamt kan skönjas, at ej stort då lårer varit bevåndt med de personer, som dermed omgingo, och at de för ingen ting måtte blifvit ansedde. Jag finner altså föga troligt, at de åregirige Munkarne tagit sig denna syslan på, når de, såsom hår förr nåmndt blifvit, voro så fårdige at blanda sig i Medicinen, så framt det ej någon gång skedt såsom ett heligt ödmjukhets verk, med hvilken titel ocksa samma den nyssnåmnda Nunnans göromål i *Diario Vazstenensi* bemantlas.

Med lika ringa visshet, som vi vete Åderlåtningars uphof hår i Riket, kunna vi utsåtta råtta tiden, som Barberandet först hår i bruk kommit. Jag har likvål skål at tvifla, det samma bruk har haft lått för at blifva allmånt, hos ett folk, som råknade sina skågg för prydnad (**), och altså rått gerna låt dem våxa, och der Fruntimren och unga Skönheter ej ånnu börjat fatta det låckra, men kanske oriktiga, tycket, at ett heder-

(*) *Pag.* 23. hvarest orden åro dessa: *Et quamvis de nobilioribus regni nata fuit, ad omnia tamen servilia opera promta & humilis fuit, scil. in coquina & ad flebotomandum, & ad vestes lavandum tam pro fratribus quam sororibus & ad eas consuendum, & ad cetera, quæ ad sanctam humilitatem pertinebant.*

(**) Hr. v. DALIN såger *c. l. p.* 274. *De Svenske hôllo fôr hederligt, at bâra lânga hâr och stora skägg, som skylte hela bringan.*

derligit Skägg vanställer hakan. Ehuru det kan ha varit, så ser det likvål ut, som alla dessa göromål blifvit tidigt nog ihopslagne och skötte af enahanda personer; men är tillika säkert, at skäggrakning redan i Medeltiden utgjort en god del af deras göromål, så vida det ej kan nekas, at namnet *Bårdskårare* derutaf härrörer, som i den tidens handlingar här och der förekommer. *Barberare*-namnet tyckes något senare vara upkommit.

Man kan intet vänta af den mörka tiden under Påfvedömet, då Läkarekonsten och alla andra Vetenskaper så gråseligen vansköttes, at just heller Fältskärskonsten skulle grundeligen blifvit lärd eller vederbörligen idkad (*). Vi se ju hvad Biskop PEDER MÅNSSON i början af K. GUSTAFS tid säger, at här då ej fants någon enda Chirurgus som hade studerat, utan idel fåkunnige Äfventyrare, som voro ovisse på sin konst, och i sina göromål allenast plägade fresta huru det ville taga lag (**). Vi ha ock intet spår til någon den ringaste på studier bygd kunskap uti Chirurgiska vetenskapen hos någon Bårdskärare under hela det seculo, utan alt utöfvades liksom ett handtverk, som det ock verkeligen var, så vida de voro bundne til vissa Skrå- och Ämbets-reglor. Här i Stockholm voro för 200 år sedan, eller K. GUSTAFS sista regements-tid, ej mer än 3:ne sådane Mästa-re

(*) *Diarium Vazstenense* gifver anledning at tro, det man vid år 1434 ej stort lärer förstådt konsten här i landet at bota benskador, ty der sägs om en Munk der i Wadstena, at han måtte resa ut och söka bot för sitt ben uti Dantzig: *Exivit Fr.* RYNINGUS *cum scitu conventus ut iret ad Gdanske pro reparatione tibiæ : l. c. p.* 77.

(**) Se ofvanföre *p.* 50.

re med egna verkſtäder, ſom vi här ofvanföre hört förtäljas (*). Dock torde til äfventyrs K. GUSTAFS egen Barberare Måſter JACOB varit utom deſſas antal, om hvilken vi likaledes hört, at han under Konungens döds-ſjukdom gick den då varande Medico, Ordinario Stockholmenſi, tilhanda (**).

Det äro annars nog få Fältſkärer, ſom under hela det tidehvarfvet förtjena någon åtanka, hvarföre ock förgängelſen redan längeſedan förtärt de flästas minnen. Jag vil här blott anmärka en KNUT *Bårdſkårare*, i hvars hus det berömliga Riks-Rådet Bar. STEN ERICSSON LEJONHUFVUD, ſom vid Konung ERICS fängſlande 1568 hade den olyckan at få dödeligt ſtyng, vardt inburen at förbindas (***); en PHILIP KERN, ſom på K. JOHANS befallning tilredde det Gift, hvaraf högbemälte K. ERICS lifstid förkortades år 1577 (†); ſåſom ock en BENGT NILSSON (††), och en JACOB MELCHERSON (†††), af hvilka den

(*) Se *pag.* 30.
(**) Se *pag.* 56.
(***) Kong CARL *den IX:des egenhändigt författade Rim-Krönika* beråttar denna omſtändigheten *p.m.* 35.
Kunde dock förr icke lida,
Än Herr STEEN *hade allareda qwida,*
Och war buren i KNUSE *Bårdſkårares hus.*

(†) I *Noterne til K. ERIC den XIV:s Hiſt. p.* 303. beråttar Hr. v. STIERNMAN, at det var en förgiftad drick, tilredd af Konung JOHANS Kammartjenare och Fältſkär PHILIP KERN.

(††) Kallas af Hr. VON STIERNMAN i *Matrikeln p.* 254. BENGT NILSSON *til Lidinge*, och ſäges der blifvit halshuggen för det han ſköt ihjäl hans - - - Deſs Son ſäges hafva blifvit adlad med namnet SILFVERBIELKE.

(†††) Han var i ſin konſt förfaren, och måſte följa

den förre var K. JOHANS, och den senare K. SIGISMUNDS Lif-Barberare; och flera finner jag icke i hela det seculo, som äro på minsta sätt märkvärdige.

Hela det nästföljande tidehvarfvet, ja ända til våra nyare tider, har väl en våldig skara Fältskärer här i Riket funnits; men jag måste dock tilstå, at jag fått reda på alt för få, som gjort sina namn kända för någon insigt i studier, eller eljest bragt sig i rop igenom någon synnerligen utmärkt förfarenhet och snabbhet. Jag kan likväl nämna en JOACHIM RÜCKER (*), en NILS GRIM (**), en ADAM HIRT (***), en DIONY-

med K. SIGISMUND ut til Pålen, när högbemälte Konung lämnade detta Riket, blifvandes sedermera der i Pålen död 1601. I MATTH. STEUCHII *Programe til dess Dotters* MARIA JACOBS-DOTTERS *jordefärd* 1678 finner jag om honom följande: *Ea erat necessitas officii, quod Vir eximius Regi suo præstare solebat, eaque fides in suscepta corporis cura, ut semper desideraretur. Itaque integrum illi non erat post discessum Regis in Poloniam, domi apud suos manere.*

(*) Han skall blifvit inkallad från Tyskland i början af K. GUSTAF ADOLPHS regering, och nämnes af Hr. v. STIERNMAN *c. l. p.* 1541. för *en förfaren Medicus och Wund-Arzt.*

(**) Har varit K. GUSTAF ADOLPHS Hof-Fältskär; se VON DER HARDTS *Holmia litt.* 1707 *p.* 60. Dess Son var den vidtbevandrade Doctor HERMAN GRIM; se här ofvanföre *p.* 160.

(***) Skall måst hafva blifvit kallad *Måster* ADAM *Barberare.* Han kom först ifrån Schlesien, der han var barnfödd, som Fältskär in uti Sverige 1634, och antogs sedan at betjena Riks-Rådet och Riks-Cantzl. AXEL OXENSTIERNA; Derpå vardt han 1643 Drottn. CHRISTINAS Lif-och Hof-Barberare. 1644 gjorde han tjenst som Medicus vid Liffländska Gouver-

NYSIUS FISCHER (*), en HERMAN FUCHS (**), en

---

nementet, och 1646 öfver Garnizonerne och Militien i Liffland. Derpå blef han 1648 adlad med namnet HIRTENBERG, och åndteligen 1650 afſkedad, hvarefter han famma år refte ut igen til ſin födelſeort. Se Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 417.

(*) Född uti Schneberg i Meiſsen. Hade tjent i Böhmen, Schleſien och flera orter utomlands, innan han i Drottn. CHRISTINAS tid kom hit til Sverige ſåſom god Oculiſt, Sten-och Bruch-Schneider. I SCHEFFERI *Svec. litt. p.* 286. kallas han *Medico-Chirurgus*, och under deſs Portrait i kopparſtick ſer jag honom få följande titel: *Svec. Reg Maj. Litho-Herniotomus, Ophthalmiſta, Med. Chirurgus Hoſpitalis ordinarius & Inſpector Chirurgorum militiæ Reg. Rigenſis in Livonia*, hvaraf kan ſlutas, at han härifrån måtte kommit til Liffland. Under viſtandet här i landet viſade han åtſkilliga prof på ſin färdighet i Tyſka Poëſien, hvaraf jag vil nämna deſs *Bref* til Doct. J. FABRICIUS i Roſtock, dat. Stockholm d. 27. Mart. 1642, at förtiga de ſom SCHEFFERUS *l. c.* omtalar, nemligen deſs *Skrift* öfver en GABR. OXENSTIERNA, tryckt 1640, och *Provinten Nerikes beröm*, tryckt i Veſterås 1639. m. fl.

(**) Född uti Hamburg 1620. Började, efter anlagde ſtudier, 1634 at lära Fältſkärs-konſten, blef Geſell 1636, fick ſå ſamma år condition uti Stettin, och 1637 i Stockholm, förſt hos Barberaren BALTHASAR JUNGFRAU, och ſen hos Barberaren MATTHIAS ALTHAUER. Vardt derpå 1638 Riks-Rådet GABR. B. OXENSTIERNAS Hof-Barberare; men lämnade ſamma ſtation 1640, och begaf ſig til Schleſien, uppehållandes ſig dels i Breſlau, och dels i Wolau. 1641 blef han Regements-Fältſkär vid Svenſka Öfverſtens MICH. ROSSICEWSKIS Cavallerie Regemente, under STÅLHANSKES Commando, och fick då följande året biviſta åtſkilliga de Svenſkas ſegerſälla Actioner under TORSTENSONS öfverbefäl, ſåſom eröfringarne af Guben, Sorau, Sagan, Groſs-Glogau, Sprottau, Freyſtadt, Schweidnitz, Olmütz

och Neiſs, belågringen af Brieg och Freyberg, och Fåltſlagen vid Schweidnitz och Leipzig. 1643 fick han góra följe, når TORSTENSSON med Svenſka Arméen bröt in i Holſten och Jutland. Når då deſs ofvannåmnde Öfverſte 1644 for til Pålen, fór at gifta ſig, men gick in i ett Franciſcaner-kloſter, och kom ej igen, begårte ock denne ſitt afſked, och for öfver til Sverige, bekommandes genaſt Fåltſkårs beſtållning vid Uplands Regemente, ſom då gick åt Vermeland emot HANNIBAL SEHESTEDT; hvarifrån han följde ſin Öfverſte GABR. G. OXENSTIERNA hem, och blef qvar i deſs tjenſt, tils han 1646 fick ſåſom Hof-Barberare följa med Gref MAGN. G. DE LA GARDIE på deſs Ambaſſade til Frankrike. Efter återkomſten derifrån 1647, fick han ſamma år följa med på en annan Ambaſſade med ER. GYLLENSTIERNA til Muſcow, och vardt ſedermera 1648 antagen til Lif-och Hof-Barberare hos Hertig CARL GUSTAF, ſom då var blefven Generaliſſimus öfver Svenſka Arméen i Tyſkland. Han kom ſå at följa med til Prag, då bemålte Stad vardt belågrad, och ſedermera, då Weſtphaliſka freden ſtrax derpå blifvit ſluten, til åtſkilliga orter i Tyſka riket, men var långſta tiden i Nürenberg, der högbemålte Hertig vid den långvariga Congreſſen beſörgde om Executionen af nyſsnåmnde fred. Kom omſider 1650 tilbaka til Stockholm, och fick 1651 från ſin beſtållning afſked. Då blef han, efter aflagdt Måſterſtycke, antagen i Barberare-Åmbetet i Stockholm, och ſedermera 1654 Fåltſkår vid Amiralitetet. Måſte ſå 1655 följa ut med på Flottan, och fick då nog ſyſslor, ſå vål på ſjön, ſom det följande året i Pålen. 1657 gjorde han åter tjenſt på Flottan, och var med i Sjöſlaget under Amiralen BIELKENSTIERNAS befål emot Danſka flottan. 1658 ſlapp han at vara på Sjön; men 1659 måſte han åter infinna ſig, och då måſt hela året följa flottan åt uppå Danſka farvatnet. 1661 följde han Gr. N. BRAHE på deſs Ambaſſade til Engeland. 1665 vardt han Ålderman för Barberare-Åmbetet i Stockholm, och 1674 fick han öfver-inſeendet öfver alla Militair-Fåltſkårerne i Riket. Lefde ännu 1676. Se *Collect. Roberg.* hvareſt jag finner följande vackra Symbolum, ſom han brukat:

Non

en PAULUS BOLTENHAGEN (*), en N. N. SORREAU (**), en HANS SCHYLT (***), en JOHAN BRUGMAN (†), en CARL LINDH (††), en

---

Non amo divitias, non opto magna, sed adsint
Parva modo, ut vivam lætus & absque malis.

(*) Född i Stettin 1620. Kom, under Fält-Marskalken TORSTENSSONS förenämnda Fälttåg i Schlesien, at göra tjenst såsom Fältskär vid Svenska Arméen, och vid Öfversten CARL RUTHS Regemente. Sedan blef han strax derpå 1644 och 1645 Fältskär på Svenska Flottan under Amiralen STUART, i det då varande kriget med Dannemark. Derefter vardt han ordinar. Regements-Fältskär vid Uplands Regemente, och omsider Ålderman för Barberare-Amptet i Stockholm. Dödde omsider 1682. Se dess Sonesons GERH. BOLTENHAGENS *Dedication* framför dess Disputation *de Pernionibus*. Han nämnes af L. ROBERG i ett *Programe af d.* 11. *Jun.* 1699. för *Celeberrimus Vir, Chirurgorum urbis Stockholmensis dum viveret Senior meritissimus.*

(**) Födt uti Frankrike, hvarifrån han i Drottning CHRISTINAS regements-tid kom hit i Riket. Jag kan icke säga, om han då blifvit efterskrifven. Han kallas *Chirurgien de la Reine* af Hr. ARCKENHOLTZ *l. c. p.* 255.

(***) Blef 1669 Stads-Chirurgus i Stockholm, och hade beröm för vacker förfarenhet. Han dog i en hög ålder 1707. Är han samma Man med en HANS SCHULTZE som jag ock finner omtalt, så har han varit Barberare-Ålderman uti Stockholm.

(†) Jag finner honom omtalt såsom en berömlig Fältskär, *Chirurgus Castrensis*, omtrent vid år 1674.

(††) Har varit Riks-Drotz. Gr. P. BRAHES Hof-Chirurgus. Han är bekant af en Bok han utgifvit under denna titel: *Hanss-Apoteek och Läkie-Book, hwaruthi allehanda hälsosamma Rådh, och på många Menniskior offta proberade Läkedommar, Såsom och een uthförlig Underrättelse, huru eller hwar aff många-*

en MAGNUS BALTHASAR SALIN (*), en MAGNUS MATTHIÆ (**), en MICHAEL HEYN (***), en N. N. HOFFMAN (†), en JOACHIM ZIERVOGEL (††), en GEORG ZIEGELHOFF

Q

---

handa ſlagz Siukdommar ſitt Vthſprång hafwa, och aff hwad Teckn man them kånna ſkal, och på hwad ſått the kunna botas. Tillſamman draget aff the beſte Authoribus ſom finnas i Hans Hög-Gr. Nådes Herr Rijkz Drotzetens Grefwe PEER BRAHES *Bibliotheek, fórfattat, aff* CARL LINDH, *Hög-bemelte Grefl. Nådes Chirurgo. Wijſingzborg* 1675.

(*) Var ſåſom fórfaren Chirurgus och Anatomicus tilſtådes vid Operationen, ſom Doctor J. M. ZIERVOGEL fórråttade på Kongl. Slottet 1685 medelſt den ſpåda Prins FREDRICHS liks ópnande. Se *Collect. Roberg.*

(**) Var vid ſamma tilfålle och af ſamma grund tilſtådes.

(***) Var likaledes vid nyſsberórde tilfålle tilſtådes. Alla 3 deſſe låra utan tvifvel varit Fåltſkårer i Stockholm.

(†) Bórdig ifrån Pfaltz. Jag finner, at han varit hår i Riket Regements-Fåltſkår, omtrent vid år 1690. Hr. v. STIERNMAN ger honom *l. c. p.* 1284. det loford, at *han var i ſin tid en mycket berómd Jordegumma.* Deſs Son GEORG blef Capitaine och adlad med namnet STERNLEUW. I *Actis litt. Svec.* 1732. *p.* 3. omtalas en H. M. HOFFMAN, ſåſom *Chirurgus expertiſſimus*; men jag vet icke viſst, om han år någon annan, eller ſamma man med denne.

(††) Har varit en man af ſynnerlig fårdighet i ſin kónſt, och ſom gjort nog vidlyftiga reſor. Under ſitt viſtande i Bern uti Schweitz ópnade han och G. B. SCHERMWABER 1692 den bekanta MARGARETA LAUWERS lik, hvilken i lifstiden hade framalſtrat, och genom munnen, urin-och ſtolgången gifvit från ſig de många ſållſamma Tophi, ſom Doct. SIGISMUND REX 1689 i ſitt *Lithogeneſias humanæ ſpecimen* beſkrifvit. I M. BROMELLS *Lithograph. Svec.*

HOFF (*), en CARL ROCKMAN (**), en DIEDRIC VAN DER LITTE (***), en GUSTAF BOLTENHAGEN (†), en GOTTFRIED KÖPKE

---

specim. 1. *p.* 50. finner man denna ZIERVOGELS egen berättelse om hvad han då vid bemälte öpnande funnit.

(*) Har varit Amiralitets-Fältskär i Carlscrona vid år 1698, och nämnes i VON DÖBELNS *Hist. Acad. Lund. contin. p.* 267. för *Chirurgus peritissimus.*

(**) Anlade sina studier väl vid Upsala Academie, och disputerade der 1690 *de Thermis.* Vardt sedermera Regements-Fältskär vid ett af de Skänska Cavallerie-Regementerne, och dog uti Pålen. *Obiit in Polonia, postquam illi, ut Chirurgo primario, Scanica Legio Nob. Chiliarchæ* BUCHWALDII *concredita fuisset*, beråttas der i *Act. litt. Svec.* 1720. *p.* 20.

(***) Lårde Fältskårs-konsten af PAUL BOLTENHAGEN i Stockholm, och reste sedan, efter undfånget Lårobref, ut til Preussen, Schlesien, Böhmen, Marck och Holsten, sig til mårkelig båtnad. Efter återkomsten, vinlade han sig, utom språken, vid Upsala Academie, om Physiken, Anatomien, Botaniken och Chemien, hvarpå han 1698 undergick Examen Medicum, och 1699 orerade der vid Academien *de Chirurgiæ præstantia.* Se L. ROBERGS *Programe af d.* 11. *Jun.* 1699. Jag vet icke, huru det sedermera gick med honom.

(†) Lårde vål Chirurgien, och blef sedan antagen i Fältskårs-Ämbetet i Stockholm, hvarpå han 1700 fick som Fältskår följa K. CARL *den XII:te* i fält, och var hela 8 åren med, tils han omsider vid Mohila stupade för en kula. Dess Son GERH. BOLTENHAGEN beråttar detta så i sin förrberörde Dedication: *Postquam enim Anno* 1700. *CAROLI Regis militiæ immixtus, præliis frequentibus cunctisque interfuerat, per integros octo annos, tandem in truculento illo ad Mohilam conflictu, dum in primo fere ordine vulneratos tractat, glande lethifera eminus petitus, in Regis sui fere conspectu occubuit: in eo felix,*

KE (*), en HANS GEORG DAM (**), en JOACHIM BENZIN (***, en CONSTANTIN SOEM (†), en EMANUEL GROSSMAN (††), en N. N.
Q 2 To-

quod nunquam nisi felicia sui Domini arma viderit, nec ejus supervixerit victoriis.

(*) Har varit Garnizons-Fältskär i Götheborg, och haft beröm för snällhet. Nämnes af v. DÖBELN *l. c.* för *Chirurgus laudabilis*. Lefde ännu 1706.

(**) Jag finner, at han 1707 blifvit Stads-Chirurgus i Stockholm. I *Actis litt. Svec.* 1725. *p.* 98. nämnes han för *Chirurgus dexterrimus*, och *l. c. p.* 130. *Lithotomus*, hvaraf kan slutas, at han måtte varit en färdig man i sin konst. Han dödde 1711.

(***) Född i Stralsund. Följde med K. CARL *den XII:te* i Pålska kriget, men satte sig i säkerhet, när han såg det ville gå galet vid Pultava. Kom sedan efter någon tid til Sverige, och följde Vermelands Regemente til Norige. Var ock med då Konungen 1718 stupade vid Fredricshall. Blef sedan Fältskär i Upsala, och lefde ännu 1730. *Collectan. Roberg.*

(†) Blef redan 1711 Stads-Chirurgus i Stockholm, och var känd för vacker förfarenhet och insigt. Kallas derföre af M. BROMELL *c. l. p.* 52. *Civitatis hujus Chirurgus expertissimus*, och *p.* 69. *Chirurgus experientissimus.* Dödde i Stockholm 1727.

(††) Född i Berlin d. 19. Dec. 1673. Använde länge vid Academien i Königsberg mycken flit på Vetenskaperna och Språken, särdeles de Orientaliska, och hann åndteligen så längt, at han i bemälte Språk århöll tilstånd at docera. Han hade då ingen ting mindre tänkt på, än at någonsin studera på Chirurgien. Men han lät omsider öfvertala sig dertil af sin yngre Bror, som var Fältskär, och med nog klena studier kunde ha bättre inkomster på en månad, än denne med all sin vitterhet på hela året. På kort tid lässe han då up sig, och vardt derpå antagen vid K. CARL *den XII:tes* Armée uti Liffland. Efter hvarjehanda lyckoskiften, kom han någon tid derefter hit öfver til Stockholm, och vann genast en synnerlig högakt-

TODE (*), en EVALD RIBE (**), en CHRISTOPHER WOLFF (***), en GEORG LEVIN JAHN (†), en GERHARD BOLTENHAGEN

ning hos Doct. URB. HIÆRNE m. fl. Vände ock til sig många upmärksamma ögon, i synnerhet af Präster skapet, som minst hade förmodat at höra af någon Fältskär så mycken Hebreiska och Arabiska. Ändteligen blef han här Fältskär vid Fahlu-grufva, hvarest han ock tilbragte sin öfriga lefnad med förtroende i orten, tils han omsider dog i en hög ålder i Fahlun d. 24. Febr. 1746. Hr. DAVID SCHULTZ *in Litteris*.

(*) Var någon tid Fältskär vid Amiralitetet i Carlscrona, och kom 1715, när Sjö-slaget stod, at blifva den enda Fältskär, som betjente de blesserade med förbindning och Medicamenter. Jag vet icke, i hvad mål han då brukade en hop underslef, men jag ser af *Collect. Roberg.* at det ansågs för så groft, at en Commission skulle förordnas at deröfver ransaka. Då tog TODE sig det oråd före, at han skar af pulsarne på bägge handloverne, och strax derpå jämvål strupen, så at han fanns död, när man skulle uphämta honom. I nyssbemälte *Collect. Roberg.* berömmes han för at hafva varit *en snäll Man eljest.*

(**) Var en Man af berömlig skickelighet och insigt. Han vardt den förste Hof-Chirurgus vid Kongl. Hofvet, och sedan jämvål Öfver-Directeur vid Chirurgiska Societeten, hvilka bägge sysslor han redan 1722 hade. Lefde derefter i åtskilliga år, och dog ej förr än 1753 i en hög ålder, allmänt beröмd för lått och fogeligit väsende.

(***) Var Stabs-Fältskär vid K. Lif-Gardet, och på slutet en vördig och välmående Gubbe. Var snabb i sin konst, och hade mycket förtroende. Jag vet icke, om han ej är den CHRIST. WULFF, som i *Act. litt. Svec.* 1726. *p.* 137. nämnes för *Chirurgus dexterrimus.*

(†) Var en berömd Fältskär i Stockholm, och nämnes uti *Act. litt. Svec.* 1725. *p.* 131. för *Chirurgus dexter-*

gen (*), och en Georg Svahn (**), med flera.

Det är besynnerligt nog, at af alla de Fältskärer, vi så lång tid haft, minsta delen varit infödda Svenskar, utan de flåste gemenligen utländningar, och i synnerhet Tyskar. Men i vår nu varande tid har Svensk ungdom alt mer och mer börjat vinlågga sig om det Chirurgiska studium, sedan de unga åmnen, som vilja lära det af grund, fått närmare tilfälle til undervisning derutinnan vid

Q 3

rimus. Eljest har jag ock annorstädes funnit honom kallad *Chirurgus artis peritia longoque usu clarissimus.*

(*) Fódd i Stockholm. Lärde förft Chirurgien uti Stockholm en god tid, och studerade sedan vid Upsala Academie, hvarest han ock 1722 utgaf en disputation *de Pernionibus.* Ibland annat skall han ock under vistandet vid Academien med fårdeles flit och bójelse lärt sig Grekiska språket, i cameratskap med P. Ullén, som sen vards så stor Græcus. Blef sedermera Fåltskär i Stockholm, och vann loford för snabbhet och förfarenhet. Dödde omsider 1756. L. Roberg kallar honom i ett *Programe* 1737 *Chirurgum Stockholmensem in arte celebrem.*

(**) Var redan Student, når han förft fattade lust för Chirurgien, hvilken han derpå lärde sig uti Stockholm, så at han ock århöll Lårobref. Vardt sedan Gruf-Fåltskår i någon af våra Bergslager. När han der en tid varit, reste han åter til Upsala Academie, och studerade ej allenast Medicinen, utan ock Natural-Historien. For så 1752 öfver til Berlin för Anatomiens skull, hvarifrån han sedan reste til Paris, men kom om någon tid til Berlin å nyo, och blef då Fåltskår vid ett Preussiskt Regemente. Derpå besökte han detta sitt Fådernesland, i tanka at strax resa ut igen, men dog då af Lungsot i Stockholm 1756.

vid våra egna Academier, och blifvit handledde til behörige handlag vid här varande Lazarettet; ja, sedan nu nyligen en särskild Profession uti Anatomie och Chirurgie här i Stockholm inrättad blifvit.

De nu för tiden lefvande Herrar Chirurgi går jag med vilja förbi at vid detta tilfället omröra, i anseende til de orsaker, som jag här ofvanföre (*) utsatt. Men jag är nog viss på, at en granskande Efterverld lärer finna ymnigare tilgång på dugtiga Fältskärer ibland dem, än jag kanske haft ibland dem som den förbigångna tiden frambragt.

* * * * * * * * *

Läkarekonsten kommer ej långt utan behöriga Läke-medel ur de trenne Naturens Riken, och utom kunskapen om deras riktiga beredande efter hvarjehanda behof, hvilken vi kalla *Pharmaceutik.* Det är då väl billigt, at jag nu äfven om denna konsts uphof och öden här hos oss meddelar några korta påminnelser.

Jag har icke funnit, at något enda Apothek här i Riket varit inrättadt under hela Medel-tiden. Konung GUSTAF *den I:ste*, som gjorde så många andra författningar vårt Rike til godo, har ock utan all tvifvel varit den förste, som dragit försorg om en så nyttig och oundbärlig anstalt. Men det ser nästan ut, som här intet Apothek hitkommit förr än framuppå hans sista regements-tid. Då förekommer en *Måster* LUCAS, om

(*) Se *pag.* 221.

om hvilken vi redan ofvanföre (*) hört, at han under Konungens döds-ſjukdom var tilſtådes, och gick på befallning den ofvannämnde Ordinario Stockholmenſi tilhanda. Det är fuller ovifst, på hvad fot denne Mäſter Lucas ſitt Apothek haft ſtåldt, ſå vida våra handlingar en ſlik omſtåndighet icke omröra; men ſå är likvål ſannolikt, at han af Konungen annamat förlaget, för hvilket han måſt göra behörig räkning, ſom en ordentelig betjent, och aflåmnat medicamenter endaſt til Hofvets behof, utan frihet at föryttra deraf til hvem han ville. På ſådane vilkor finner jag kort tid derefter en annan Apothekare här i Stockholm vid namn Antonius Busenius, ſom til åfventyrs följt Mäſter Lucas i ſyſslan, ſitt Apothek hafva innehaft, til deſs K. JOHAN *den III:dje* d. 21. Mars 1575 förunte honom tilſtånd, at här i Staden hålla ett öpet Apothek, för at ſåmedelſt undſlippa den då förſporda olågenheten, at Materialierne förſkämdes utaf det de för länge lågo. Busenius fick då vål behålla de inköpte Materialier, hvilka beſtego ſig til 429 Daler Silf:mynts vårde, men under uttryckelig betingning, at alt hvad ſom förſåldes ſkulle lika fort ſkaffas friſkt och oförfalſkadt igen, på det ingen briſt måtte blifva för Hofvet; i vidrig håndelſe, och ehvad för förfall ſig kunde yppa, han var pliktig at til fullo återbära deſſa undfångne Materialier, hvartil han åfven borde hålla ſig redo hvad dag det eljeſt ſå behagade Konung JOHAN (**).

Q 4 Jag

(*) Se *pag.* 56.

(**) Jag har til hands detta för Ant. Busenius utfärdade Öpna Bref, och vil låta det här få rum, efter det ingenſtåds förr blifvit tryckt. Jag får då nyttja en afſkrift, ſom ſer ut at äga trovärdighet.

Jag har talt något förut om de åtskilliga Medicinalier, som man den tiden antingen uti Apotheken ägde, eller ej än hade förstått at förskaffa (*).

Jag har ockſå anfört Riks-Drotzen Gr. PEHR BRAHE *den äldres* utlåtelse i dess *Hushålds-Bok*, som skrefs år 1581, nemligen at Apothek då för tiden här

---

Wi JOHAN *&c. Göre witterligit, at efter thz Wij gunsteligen hafwe anammedt thenne* ANTONIUM BUSENIUM *uti wår Kongl. tienst och Eed för en Apothekare, hafwe ock allreede låtit öfwerantwarde honom allehande Materialia både för egen Person och elliest til en* 429 *Dalers wärde, efter som thz Register förmäler, som han ther opå ifrå sigh hafwer lefwererat, Så opå thz at samme Materialia och Medicamenta icke måtte therigenom blifwe förderfwade at the länge ligge, efter man ock icke så hastigt kan them alle bruke, derföre hafwe Wi gunstigst undt och efterlåtit, at för:ne* ANTONIUS *må hålle ett öpit Apotek här i Stockholms stad; Och hwad Materialia som Wi och Wår elskelige kåre Drotning och Barnen icke behöfwe af thet som honom nu är öfwerantwardet, må han för sitt wärde föryttre och sällie, dock med then besked, at han altid och jämlig skall hålle oss wederrede like månge Materialia färske och oförfalskade i staden igen, så at oss i så måtte ingen del fehler enär wi them behöfwe, efter som han sig ock nu deropå hafwer förplichtet, och när som oss icke synes längre bruka honom uti wår tienst eller ock han elliest för siukdom eller annet förfall icke kan giöre sin tienst tilfyllest, då skall han ware förplichtedt at lefwerere oss tilförene* 429 *Dalers wärde gode och oförfalskade Materialia tilbake igen, Ther wåre Ståthållere, Befalningzmän och alle andre som för wåre skuld wele och skole giöre och låte, måge wette sig efterrätte, icke görandes för:ne* ANTONIO *häremot något hinder eller förfång &c. Datum Stockholm den* 21. *Martii* 1575.

(*) Se *pag.* 74. *seq.*

hår i Sverige fattades (*). En utlåtelse, som år tvåtydig, och kan vid första åseendet alt för lått bringa en på den tanka, at hår då ännu intet Apothek hunnit uti Riket inråttas (**), men som vid handlingarnes nårmare jåmförande synes tydeligen nog endast derpå peka, at Apothek varit fällsynte och otilräckelige, i anseende til vidlyftigheten af hela Riket. Vårt Stockholm var kanske den enda ort, der något Apothek fanns (***), och jag har ej ån sedt, at hår den tiden varit flere än högst tvånne på en gång, och det både vid år 1575, då utom den nyssnåmnde BUSENIUS äfven en SIMON WALDEN (†) förekommer, om hvil-

Q 5 ken

(*) Se *pag.* 102.

(**) Jag har sjelf tilförne låtit denna Gr. P. BRAHES tvåtydiga utlåtelse irra mig, når jag i *Företalet* til *Försöket til gångbara Sjukd. utrön. för år* 1754 framgaf ett utkast til en Historia Medica Svec. men det derigenom inlupna fel har jag nu sjelf tilfälle at råtta.

(***) Så framt ej Hert. CARL hade något i Nyköping. En god tid derefter började Apothek först at uprättas i våra andra Landsorter, och fanns ännu intet något i Upsala för år 1648, då Drottning CHRISTINA utfärdade Privilegium derpå åt SIMON WOLIMHAUS d. 13. Junii. Se Hr. ARCHENHOLTZ *l. c. p.* 308. Denne WOLIMHAUS har den åran, at vara blifven Stamfader för den nu florerande Grefliga GYLLENBORGska åtten. Var född i Königsee i Thüringen, och tilbragte i Upsala många år. Beskrifves i *Collect. Roberg.* såsom en *lagom Man*, *med litet hår.* Arbetade och skref mycket i Kyrko-Historien: Se SCHEFFERI *Svec. litt. p.* 302. I Götheborg var måst vid samma tid en KILIAN TREUTIGER den förste Apothekare: VON DÖBELN *l. c. p.* 268. och på 1660-talet var der en PETER NERESIUS. Hr. v. STIERNMAN *l. c. p.* 1443.

(†) Denna SIMON WALDENS namn har jag funnit i ett gammalt handskrifvit Document, som är en Råkning, den Riks-Rådet Bar. STEN ERICSSON LEJONHUF-

ken knapt mera berättas, än at han har bodt uppå Stortorget; såsom ock vid år 1593 (*).

Eljest får jag nu ock i samma Tidehvarf anmärka en SIMON BERCHELT, som nämnes för K. JOHANS Apothekare, och har förmodeligen varit efterträdare til endera at desse 2:ne sistnämnde. Jag träffar en af honom år 1589 utgifven Bok på Svenska *om Pestilentzien* (**), som tyckes

WUDS efterlämnade Änkefru Grefvinnan EBBA LILLIEHÖK år 1594 ingifvit til Konung SIGISMUND och Riksens Råd på sin hos Kronan innestående fordran. Hon begärar der ibland andra skuld poster, äfven årsättning af Kronan för 2000 Daler, som *Apothekaren här på Torget* varit henne skyldig, men blifvit frikallad från genom ett Riksens Råds Dom-bref af d. 19. Oct. 1575, som stadgade, at *Doctor* WILLAM LEMNIUS *var pliktig at dem betala på* SIMON WALDENS *vågnar.*

(*) Jag ser väl, at 4 Apothekare, nemligen SIMON BERCHELT, BERENDT BERCHELT, STEPHAN LEMNIUS och DONATUS TEUTZMAN 1593 underskrifvit Upsala Mötes Beslut; men jag tror derför icke, at i Stockholm då varit 4 Apothek: ty först höll Kronan sjelf ännu den tiden Apotheken, och hon behöfde ej så många, och sedan är icke rimligt, at Apotheken skulle varit 4, då här inga Medici funnos och folket ej förstod sig på Medicamenter, när deremot hela 50 åren derefter allenast 2:ne gjorde tilfyllest, då likväl staden blifvit mera folkrik och fått långt bättre tilgång på Medici. Jag tror altså heldre, at 2:ne af de 4 så kallade Apothekarne måtte haft at göra på hvart Apotheket.

(**) Man skulle snart kunna falla på den tankan, at BERCHELT detta nämnde år utgifvit 2:ne böcker, när man utom denna ser J. SCHEFFERUS *l. c. p.* 43. säga, at han *scripsit ediditque librum de Medicamentis, lingva vernacula.* Men jag är nogsamt öfvertygad, at SCHEFFERUS ingen annan ment, än den samma som jag nämnt, fast han ej ärindrat sig den riktiga titeln,

kes viſa, at han efter den tidſens lågenhet måtte varit ſtuderad. Icke deſs mindre har han alſintet varit fallen för Medicinen, ſå framt han annars, ſåſom troligit ſyns, år den ſamme Apothekare, ſom Baron PUFENDORFF beråttar hafva åtagit ſig år 1592 at curera Konung JOHAN, och igenom ſitt bönhaſeri gjort, at ſjukdomen blifvit dödelig, ehuru den ſamma i förſtone ſyntes vara föga farlig (*).

Jag

det han ock ſjelf tilſtår i de följande orden: *Titulus ipſe libelli nobis periit.* Efter jag nu har boken til hands, af Hr. Z. STRANDBERG mig benåget communicerad, vil jag hår anföra titelen hel och hållen, ånſkönt han år lång. *Om Peſtilentzien och hennes Orſaker, och huru man kan weta, om wådhret år aff Peſtilentzien förgifftet, och om een år ſiuk, om thet år Peſtilentzie eller icke. Hwadh the helbregde hoos the ſiwke göra, och huru the ſigh hålla och Peſtilentzien fly ſkole. Item, huru then onde luchten i Ståderne, på Bygden, i Kyrker, Huſs och Camrer fördriffuas ſkål. Item, huru the ſiuke ſigh hålla ſkole. Om Adherlåtande, och hwadh man til vthwertes Bölder och Sulmer göra, och huru man them låkia ſkal. Item, huru tilfallende Siukdomer ſkole hielpas. Aff lårde Måns Bööker vthdragit och förſwenſkat, och meſt ſielff vthi åtſkillighe tijdher förfarit &c. aff* SIMON BERCHELT *Apotekare. Tryckt j Stockholm; Anno* 1589.

(*) Jag vil anföra PUFENDORFFS egna ord i deſs *Einleit. zu d. Hiſt. v. d. Königr. Schweden p. m.* 525. *Es ſties ihn* (K. JOHAN) *erſt eine Kranckheit an, die nicht ſo gefährlich ausſahe, welche aber durch des Apothekers Böhnhaſerey, weil man damahls keine Medicos in Schweden hatte, tödtlich ward.* Den ſom öfverſatt denna PUFENDORFFS nyſsnåmnda *Einleitung* på Franſyſka, har behagat göra flera ſårſkilda Apothekare af den ena, ſom det Tyſka originalet omrörer. Jag kan icke veta, hvarifrån han ſådant tagit; men ſå lyder deſs öfverſåttning: *Quand il*

Jag finner sedan ingen Apothekare omtalt, förr än vid år 1623, då Drottning MARIA ELEONORA lät hitförskrifva en Philip Magnus Schmidt (*), och tog honom til sin Hof-Apothekare. Det Apothek, som han då fick at förvalta, hade sitt rum på sjelfva Slottet, och vardt inventeradt til honom af en Caspar Lilliecrona, som hade haft det om händer medan det stod ledigt. Det skedde först några år derefter, at denne Schmidt århöll tilstånd at flytta bemälte Apothek ned uti Staden, och det i anseende til den alt för ringa afgång, Medicinalierne och Apotheks-varorna der på Slottet hade

tomba malade, on ne remarqua d'abord aucuns symptomes facheux, ni le moindre signe de mort: avec le temps, sa maladie devint mortelle, par les drogues & par les potions que des Apoticaires ignorans lui firent prendre; car il n'y avoit point alors de Médecins en Suede. Se *L' Histoire de Suede par M:r le Bar. de* Pufendorff, *à Amsterd.* 1748. *T. II. p.* 77.

(*) Född i Langensaltz uti Thüringen 1596. Lärde 5 år på Apothekare Professionen i Halberstadt, hvarpå han några är arbetade som Gesell i Leipzig och Berlin. Från denna sistnämnda ort blef han förskrefven til Stockholm 1623, och antagen til Drottn. MARIA ELEONORAS Hof-Apothekare på Kongl. Slottet. När det sedan kom at flyttas ned i staden, fick han derå Kongligt Privilegium, och vardt äfven K. GUSTAF ADOLPHS Hof-Apothekare. Århöll ock sedermera bekräftelse på sitt Privilegium af K. Regeringen i Dr. CHRISTINAS minderårighet, och dödde omsider 1652. Se Hindr. Hertzogs *Lebens-Lauff* P. M. Schmidts *Mscr.* som Hr. von Stiernman mig benåget communicerat. Han skall 1650 af Drott. CHRISTINA fått ett gods på Dalsland, och det var hans Soneson, som sedermera adlades med namn af von Wulffschmidt. Hr. v. Stiernman *c. l. p.* 1328.

de (*). Vid samma tid var det, som Konung GUSTAF ADOLPHS Lif-Medicus, Doctor JAC. ROBERTSONUS undfick Kongl. Privilegium, at för alla andra upråtta ett nytt Apothek hår i Stockholm, sårskildt från det förra så kallade Slotts-Apotheket. Det står vål ej felt, at han ju gjort det med nog flit och efter högsta förmågo; men som något dryg kostnad måste derpå anvåndas, och til åfventyrs ingen ännu hade fådt något Apothek för sitt eget, utverkade han sig af K. GUSTAF ADOLPH ett förnyadt Privilegium, som utfärdades d. 22. Junii 1625, hvaruti berörde Apothek efterlåts honom för dess eget, samt tilstånd honom beviljades, at taga sig Interessenter. Och emedan han hade förbundit sig at upbringa sitt Apothek til beståndig fullkomlighet, så inflöt ock den omståndighet, at ingen annan skulle åga lof at sedermera något Apothek hår i Staden inråtta, jåmte flera betydande förmåner, som af sjelfva Privilegio kunna inhåmtas (**). Om nu ROBERTSONUS sig sederme-

(*) Se H. HERTZOG *l. c.*

(**) Detta förnyade Privilegium år det som nu följer, just efter Originalet.

Wij GUSTAF ADOLPH medh Gudz nådhe, Sweriges Göthes och Wendes Konungh, Storfurste till Finlandh, Hertigh vthj Estlandh och Carelen, Herre vthöfwer Ingermanlandh. Göre wetterligit, att såsom Wij tillförenne hafwa låtidh meddehla wår Lijf Medico, Oss elskeligh Edell och Höglärdh JACOBO ROBERTSONIO *Medicinæ Doctori wårt Special Privilegium och honom der vtinnan Privilegieret för alla Andra, att vpretta Ett APotek, hår vdi wår Stadh Stockholm, och thet samma medh allehanda medicamenten, materialen och hwadh till medicin behöfwes förskaffa, Hwilket han och effter högsta flijt och förmögenhet hafwer efterkommidt det att Vpretta: Men*

mera några Intereſſenter tagit, kan jag ej viſst ſåga, men likt ſer det ut, at han drifvit Apotheket ſjelf, och efter någon tids förlopp aldeles ſålt ſin rätt bort til en Georg Christian Dau-

RER

---

effter till Ett ſådant Apotek, en ſtoor Summa Peninger behöfwes; Derföre hafwer han hoos Oſs vnderdånigſt anhollidt, Wij nådigſt wille efferlåtha honom dett för ſitt Egett Apotek, ſåſsom och tillſtädia, att han någre Conſorter, ſom han till deſs forttſettiande, på det han deſte bettre Ett fullkombligere och beſtåndigere werck anretta kunde, intaga motte. Så medan wij nu befinne ſamma Hans intent wara derhenn meent och dirigeret, att vpretta ett ſådant fullkombligitt APotek, Dy hafwe Wij ſamma Hans Anhollende gunſteligen Anſedt, och härmedh och vti detta brefz krafft, tillſtå och effterlåte honom, hans Erfwinger ſampt hans medh Conſorter, ſom han dertill intagendes warder, bemelte APotek för dehres Egett att beholla och bruka; Och ſkall ingen ſedhan wara effterlåtidt här vti wår Stadh Stockholm något Apotek att vpretta. Hwadh Wij nu och wår elſkeliga kåra Gemahl för medicamenta till wårt behof, eller och till Andra nådigſt willia befala, vthur ſamma APotek at Anamma, Derföre willie Wij låtha gifwa honom och hans medh Conſorter Åhrligen Twhundradhe Daler. Hwadh och Wår Lijf Medicus till materialien och medicamenten vthur wårt Sloſs APotek till ſigh effter wår gunſtige tillåtelſe annamat, och hann fideliter taxieret och werdera låthet till Sechshundrade Daler Swenſcha; Dem wele Wij att dhe ſkolle honom frambdehles Afkorttes vtj hans beſtälningh. Alla dhe medicamenta, ſom till Menniſkiones ſtyrkio och Sundhet, i fremmande Landh vpköpte och hijt införde warda till ſamme APotekz behof, ſkolle wara frij för all Tull Wechſsel och beſwär. Wij biude fördenſkuldh wår Landzhöfdinge, Ståthollare, Borgameſtere och Rådh här i Staden Stockholm, att dhe icke tillfoge bete wår Lijf medico eller hans medh Conſorter häremot i någon motto, vtan heller hand der öfwer holla, att denna wår gunſtiga tillåtelſe,

RER (*). Det Privilegium denne d. 6. Junii 1646 af Drottning CHRISTINA bekom, gifver tydeligen nog tilkänna, at han varit innehafvare af Doct. ROBERTSONI rätt, och då ägt det samma Apothek, som ROBERTSONUS hade änlagt (**). Och kan jämväl skönjas, at ännu den tiden ej flera än allenast 2:ne Apothek uti Stockholms stad funnits: Ett antal, som då ansågs för at vara någorlunda tilräckeligit (***).

Men

---

obehindrett åthniuta. Der Alla hafwa sigh att efterretta. Datum Stockholm den 22 Junij 1625.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

(L. S.)

(*) Var född i Prag 1618. Dödde i Stockholm 1664.

(**) Detta är klart af sjelfva Ingressen til detta här nämnda Privilegium, som så lyder: *Göre witterligit, att såsom wår högståhrade Salige käre Her Fader, Glorwärdigst i åminnelsse, hafuer för godt ansedt, att till Menniskiors Styrkio och des Sundheets vppehållande ett Apotek, öfuer det* PHILIP MAGNUS SMIDT *för någon tijdh inrättat hafuer, här j Wår Hufwudh Stadh Stockholm skulle vprättas och hållas, och det med sitt Special Privilegio benådat; Altså och emådan* GEORG CHRISTIAN DAURER, *huilcken samma Apotek nu oppehåller, vnderdånigst hoos Oss hafuer anhållet, wij wille på berörde Privilegium meddele honom wår nådige Confirmation; Dy hafue wij denne hans vnderdånige begäran medh nåder anhördt &c.*

(***) Orden härom förtjena at ur sjelfva Privilegio här införas: *Sedan och till det Andra, efter han hafuer anwändt omkostnad på dette wärckz och Apoteks vpoch inrättande, och härefter förplichtat wara skall, det medh alle nödtorftige, friske och oförderfuade Medicamenter providera och vppehålla; Huarföre på det samma Saker må hafua afgångh, och icke blifua*

Men detta ringa antal blef icke långe beståndandes, ty når Änke-Drottningen MARIA ELEONORA, efter sin långa frånvaro ur Riket, 1648 åter hitkom, bragte hon en egen Apothekare med sig, vid namn SAMUEL ZIERVOGEL (*), som

beliggiandes och fördärfuas; Dy wele wij icke tillåta, at någon härefter må eller skall här j Stockholm eller des För-Städer och Malmar, något Apotek inrätta, eller hålla mehra eller flere, ähn detta förbenämbde, som CHRISTIAN DAURER *nu vprättat hafuer, och det* PHILIP MAGNUS SMIDT *håller; Men der så j frambtijden hända kunde, att Staden och des För-Städer af myckenheet på Inwåhnerne och folck skulle tilltagha och märckeligen förmehras, iämwäll och Wår Hof-Stat af betiänte så förökas, att Ett eller flere Apotek vthöfuer desse förbemälte skulle behöfuas, och desse icke kunde göra tillfyllest, eller Suppeditera sådan myckenheet nödtorftige medicamenta, Då skall stånda till wår frije disposition, j det fallet något annat Apotek tillåta, och det medh skäblige Privilegier benåda.*

(*) Född i Mansfeld 1616. Hölls först til studier; men gaf sig 1632 at låra Apothekare-konsten i Eisleben, och arbetade sedan derutinnan i Halle, Leipzig och Dresden, hvarifrån han 1647 kallades til Hof-Apothekare hos Svenska Änke-Drottningen MARIA ELEONORA, som då uppehölt sig i Stettin. Följde derpå med högbemälte Drottning 1648 til Sverige, hvarest han förblef vid dess Hof så länge hon lefde, både i Stockholm, Nyköping och flerestådes; men vardt sedan ståndigt Apothekare i Stockholm, tils han omsider dog d. 29. Januar. 1672. Se *Personalierne* i J. GERDESSENS *Likpredikan öfver honom på Tyska.* Om dess hitkomst och öden under dess första vistande här i landet, vil jag ur dess egenhändiga *Curriculo vitæ Mscr.* införa följande omständigheter, som äfven i flera hänseenden förtjena at läsas: *So kahmen die H. Reich-Räthe auss Schweden vndt holeten Ihr May:tt von dar* (Stettin) *ab, naher Schweden zu, alss haben mier Ihr May:tt*

ſom hon året förut hade i Stettin antagit. Och ſedermera kom ockſå antalet at ſå ſmåningom efter hand ökas (*), ſå at omſider innan 1675 voro här redan i Stockholms ſtad 5 ordinarie Apothek

R

durch Offters anreden dahin perſuadirt daſs ich mit gezogen bin, ſeindt alſo den 16 Auguſti des 1648 Jahrs von Stettien auf geweſt vndt den 27 dito nach Stockholm glücklich vndt wohl gelanget. Aldar wier auffm Schloſse ſeindt Ein loſiert worden, den andern Junij des 1649 Jahrs ſeindt Ihr May:tt mit Ihre gantzen Hoffſtadt naher Schwartzee 2 Meilen von Stockholm gereiſt in meinung aldar gäntzlich zu reſidiren, allein auſsgangs Julij Mondts iſt der meiſte theill der Hoffſtadt, an der Jährlichen Kranckheit ſo aldar graſſirt kranck worden, Wie miers dan auch mit getroffen nachdem ich vber die 30 Perſohnen liegen hatte ſelbe zu beſuchen den wier hatten keinen Doctor noch barbier bey vns, alſs mochte ich mich abmacerirt haben vndt bliebe auch liegen, Wie nu ihr May:tt geſehen daſs es pericul. mor. wahr alſs hatt ſie ſich aldar wieder weggemacht vndt faſt mit allen Volck kranck nach Stockholm kommen, wor ich mich denn in etwas wieder recolligirte, allein den 23 Auguſti ſeindt wier wieder von dar abgereiſt vndt zu waſser auff Nicköpingen gezogen, ſeindt alſo 2 Nacht vffn waſser geweſen, weſswegen ich mich vffs new erköldt vndt in Niköpingen das Quartan Fieber bekommen auch darneben groſse Obſtruction in Venis meſeraicis gehabdt, Den 30. 8:br ſeindt Ihr May:tt wieder mit ihrer gantzen Hoffſtadt von Niköpingen gereiſt vndt nach Stockholm ins Feldthern hauſs gezogen, bin alſo kranck dahin kommen, alſs habe ich mich in H. Doct. FUCHSENS, *Hern D.* VON WOLLEN, *vndt Licentiat* HERMANSSENS *Cur begeben 3 Wochen nach Einander medicamenta gebrauch, worauff ich mich ziemlich befunden, vndt zu guter reſtitution wieder gelanget bin &c.*

(*) Jag finner i ofvanberörde *Perſonalier* en CASPAR SCHÖPS namn, ſåſom den der åfven varit Apothekare i Stockholm, och redan varit död 1655.

thek, nemligen *Lejonet*, *Morianen*, *Engelen*, *Svanen* och *Markattan*, och dertil ett extraordinarie på Söder-malm; och då stadgade ett nytt Kongl. Privilegium, at det framgent skulle oryggeligen dervid förblifva, och altså inga flere, under hvad sken det vara kunde, uti Staden eller på Malmarne inråttas (*).

Nu förblef det ock sedermera någon tid vid detta bestämda antal, utan annan åndring, ån at

JUR-

(*) Detta nämnde Privilegium är utfärdadt i Stockholm d. 10. Apr. 1675. De orsaker, som dertil gifvit anledning, voro desse: *at Kongl. Maj:t hade förnummit, at uti Medicinen och med försäljande af allehanda Medicamenter uti Stockholm store missbruk och oordningar begynte sig yppa, enkannerligen emedan åtskillige Qwacksalfware, Empirici och slike sig hår esomoftast infunne, och under prætext at curera de sjuka, icke allenast lupo uti husen med deras sjelf præparerade oduglige Medicamenter, utan ock understodo sig at inråtta förbudna Apothek, hvarigenom många förderfvades til hålsan, och de förordnade råtta Apothekare ledo stor skada och meen i deras nåring.* Til slut finnes ock i detta Privilegio stadgadt, *at ingen Materialist, Oculist, Operator, Bruchschneider, Badare, Såckerbagare eller Kryddkråmare skall vara bemågtigad at försålja några Venena, Abortiva, Antidota, Confortantia, Purgantia Composita, eller ock Aquas tam simplices quam compositas, Emplastra, Ungventa, Theriacam, Mithridaticum, Confectiones Officinales, Balsama, Species & Pulveres compositos, Oliteter, Elixir, Aquæ vitæ Matthioli, item Slagvatten, Canel-moder och andra destillerade Vatten, Bröstkakor, Viol-roser och andra Syruper, Conservas eller annat slikt. Ingen ej heller hafva frihet til at hålla något Bi-Apothek eller sjelf præparera Medicamenter til Apothekarnes prejudice, utom Wund-drycker och Decocta.* Några år derefter vardt ock ytterligare stadgadt uti *Öpne Brefvet af d. 28. Jun. 1683.* emot *Qvacksalfvare, Oculister, Bråksnidare, Operato-*

Jürgen Brandt (*), som 1674 uprättat ett Apothek på Söder-malm, som kallades *Förgylta Korpen* (**), fick d. 1. Decembr. 1677 frihet at flytta det in i Staden, efter han, för den då varande ringa åtgången af Medicinalier, på Söder-malm icke hade sin tarfveliga utkomst. Men ändteligen 1694 stadgades åter ett nytt antal genom *Öpne Brefvet af d. 10. December*, emedan, som sjelfva orden lyda, Kongl. Maj:t ej undgå kunnat, för en och annan angelägen orsaks skull, at öka det förra antalet med ännu 3:ne nya Apothek, at de in alles skulle vara Nio. Då först upkommo *Kronan*, *Enhörningen*, och *Hvita Björnen*, hvilka 2:ne senare varda uttryckeligen i berörde Kongl. Bref förmente at någonsin få flyttas in i Staden, utan blifva qvar på Söder-malm och Ladugårds-landet, der de endast hade tilstånd at hållas. Och stadgar ändteligen detta meranämnde Öpna Bref, med enahanda ordasätt, som det förra af d. 10. April 1675, at detta nya antal ej skulle någonsin vidare få öfverskridas. Ifrån den tiden hafva ej Apothekarne i Stockholm flera på en gång varit, än nio, som de ock än i dag äro.

Det står väl ej felt, at Apothekare-konsten för 200 år sedan, och en god tid derefter, varit drefven och skött som ett blott handtverk, utan

R 2 nå-

rer och Materialister, och *sådane Landstrykare*, såsom sjelfva orden lydå.

(*) Han uptog sedan ett koppar-bruk i Skinskattebergs socken, som så sysslesatte honom, at han ej kunde sköta Apotheket, utan transporterade det, med Kongligt tilstånd, 1692 på sin Provisor Gottlieb Fichtelius, hvilken dog 1721.

(*) *Öpne Brefvet* för honom, at få uprätta ett Apothek på Söder-malm, är af d. 15. Decembr. 1674.

någon fårdeles annan fkickelighet, ån den fom berodde på handlag. Men få finner man likvål, til en del i det förra feculo, dock ånnu mer i vårt nu varande, åtfkilliga berömliga Apothekare, fom gjort fig kånde för vacker infigt i Chemie ej mindre ån Pharmaceutik.

Jag lårer kunna nåmna en JACOB LEONHARD ALLMACHER (*), en CHRISTOPHER MOLITOR (**), en JULIUS FREDRIC FRIEDENREICH (***), en DANIEL ROBERG

(*) Född 1652 i S. Goar i Hefsen Reinfels. Efter hvarjehanda öden kom han 1682 at blifva ågare af Apotheket Markattan i Stockholm, genom gifte med DAURERS dotter, hvarpå han vid pafs 16 år förvaltade bemålte Apothek, men låmnade då altfammans, och drog fig från verlden, i hvilket tilftånd han fedan tilbragte åtfkilliga år, och dog icke förr ån 1724. Han hade ej illa låfit, fårdeles i Chymien; men började fedan något ftarkt arbeta på Lapis Philofophorum, hvarutinnan han beråttas hunnit tåmmeligen vida. I Hr. C. G. WARMHOLTZ Cabinet finnes ett litet ftycke Guld, fom ALLMACHER i fitt Laboratorio fkall hafva frambragt.

(**) Kom fom Apothekare-Gefell från Caffel, och blef Apothekare i Stockholm på Engelen, genom gifte med Apoth. MAGN. BIBERS ånka. Defs Broder var den berömde Doctor HERMAN MOLITOR; fe ofvanföre *p.* 161.

(***) Född i Eutin i Hollften 1643. Sattes på trettonde året at låra Apothekare-profeffionen. 1662 antrådde han en refa igenom Tyfka Riket til Ungern, och derifrån genom Dalmatien til Venedig, Rom och Neapel, i Pelegrims drågt; fedan öfver Tyrol til Strasburg, få vidare til Bafel i Schweitz, och derifrån til Lyon och Paris. Vardt få 1668 hemkallad af fin Stjuf-far CHRISTOPHER HEERFORDT, fom var Hof-Apothekare i Köpenhamn, och blef då Apothe-

berg (*), en Samuel Ziervogel *den yngre* (**), en N. N. Warmholtz (***), en Hin-

R 3 dric

kare i Christiania i Norige; men var der knapt öfver ett år, innan han af K. FREDRIC III. förordnades til Apothekare i Viborg på Jutland. 1672 kom han til Stockholm, och gifte sig samma år med Apoth. Samuel Ziervogels änka, blifvandes derpå Hof-Apothekare. Se dess egenhändiga *Curriculum vitæ Mscr.* Dödde omsider 1691. Dess Son Lagmannen vardt adlad med samma namn.

(*) Var Apothekare på Lejonet i Stockholm, och berättas hafva ägt vacker insigt i Pharmaceutiken. Han dödde vid år 1693. Dess Son var den namnkunnige Professor Lars Roberg i Upsala; se *p.* 169.

(**) Född i Stockholm 1669. Lärde Apothekare-konsten hos sin Stjuffader Friedenreich, hvarpå han gjorde en vidlyftig utländsk resa genom Tyskland, Frankrike och Italien. 1691 fick han Apotheket Svanen i Stockholm, som hans Far och Stjuffar ägt hade, och 1702 vardt han Kongl. Hof-Apothekare, hvarpå han genast kom at fara til K. CARL *den XII:tes* Armée och blifva der Fält-Apothekare. Vid den olyckliga Pultaviska Actionen 1709 blef han fången, och strax derpå förd til Muscow, hvarest han omsider dog d. 24. Dec. 1721. Hans Bror var den berömlige Doctoren och Lif-Medicus Joh. Mårten Rothlöben, om hvilken ofvanföre *p.* 152.

(***) Född vid Halberstadt 1673. Kom i sin barndom til Schlesien, och blef der upfostrad, och hållen at lära Chymie och Pharmaceutik. Efter nog vidlyftiga resor öfver Tyskland och Pålen, kom han öfver Dantzig til Stockholm, erhållandes strax condition på Friedenreichs Apothek. Sedermera vardt han Provisor på Apotheket Markattan, under Allmachers obekymmersamhet, och fick omsider dess Dotter, samt med henne Apotheket. Han ernådde sedan en vacker ålder, och dog den 1. Sept. 1745. Han skall upteknat en hop artiga anmärkningar i Apothekare-konsten, som ännu finnas i behåll. I Chy-

dric Ludvig Dowe (*), en Ægidius Ziervogel (**), en Peter Eberhard Georgii (***), en August Fredric Cogell (†), och en Christopher Molitor *den yngre* (††). Ja,

mien har han varit väl hemma. Skall ock hafva laborerat ihop med åtskilliga förnäma Månn, såsom en Gr. Brahe, en Gyllenstierna, en Urban Hiærne, en Gr. Frölich och en Dippel m. fl. Han är eljest i synnerhet bekant för dess vittra Son, Herr Hof-Rådet Carl Gustaf Warmholtz, som ännu lefver, och bor på Christineholm vid Nyköping.

(*) Född vid Hildesheim. Kom, efter åtskilliga öden, at blifva Apothekare i Stockholm på Förgylta Korpen 1721. Dödde omsider 1754.

(**) Född i Stockholm 1697. Lärde grundeligen Apothekare-konsten, och blef sedan efter Fadrens död Hof-Apothekare. Årnådde ingen synnerlig ålder, utan dog 1741. Han började 1736 samla ett Naturalie-Cabinet, bestående af Foglar, Fiskar, Snäckor och Mineralier, hvilket han på några år bragte til vacker högd. Bemälte Cabinet äges nu och förökes årligen af dess Son och efterträdare i Apotheket Hr. Fredr. Ziervogel.

(***) Var til nationen Tysk, och hitkommen i Riket redan för Pest-tiden 1710. Vardt sedan 1714 Apothekare på Kronan i Stockholm, efter Apothekaren Strobel, och dog ändteligen 1725. Är berömd för vacker insigt och färdighet i Apothekare-konsten.

(†) Född i Königsberg vid år 1695. Kom til Stockholm 1726, och vardt det följande året Apothekare på Kronan igenom gifte med Georgiis änka. Lefde sedan allenast til 1737, då han dog i sin bästa ålder. Är bekant för berömlig kunskap och snabbhet i Chemie och Pharmaceutik.

(††) Född i Stockholm 1691. Ärfde Apotheket Engelen, och förvaltade det samma i flera år. Dödde 1736.

Ja, I årindren Er, Mine Herrar, en Eder fordna Ledamot, JOHAN JULIUS SAHLBERG (*).

De Herrar Apothekare, fom nu för tiden lefva, går jag med ftillatigande förbi, i affeende på de fkål, fom jag redan frammanför anfört (**). Jag är likvål vifs om, at hvilken hålft jag af dem ville nåmna, få fkulle han i mångfaldig måtto öfverträffa den få kallade *Måfter* LUCAS, fom hår var för 200 år fedan.

* * * * * * * * *

Det lårer nu vara hög tid, Mine Herrar, at afbryta detta oftådade Tal, fom til åfventyrs genom för mycken vidlyftighet torde redan hafva mattat Eder upmårkfamhet och gjort Edra öron ledfna. Hade jag åndock få mycket dermed uträttat, at jag vederbörligen afhandlat ett få vidlyftigt åmne, fom min oförfigtighet bragt mig at utvålja, få vore kanfke något vunnit. Men nu måfte Edert ådelmod gunftbenåget urfåkta, åfven få vål min myckna begångna ofullkomlighet, i det åtagne åmnets utförande, fom min obetånkfamhet med det jag Eder för långe uppehållit. Och, giffar jag rått, få låren I ock villigt nog hålla det förra felet til godo, för at flippa för mycken anledning til at mifstycka det fenare.

(*) Om honom låra vi fnart få fe det Åminnelfe-Tal, fom Hr. CARL FREDR. RIBE för någon tid fedan åtagit fig at hålla.

(**) Se *pag.* 221.

Råttelser och Tillåggningar.

Ad pag. 54.

Ibland de utlåndska Doctorer, hår voro i K. GUSTAF *den I:s* regements-tid, år en JOHAN COP utelåmnad, som nu efteråt får tillåggas. Om honom har Herr AND. ANT. VON STIERNMAN nyligen meddelt mig ett par öfvermåtton artiga Documenter, som förtjena at hela och hållna inryckas, för den upplysning de ock låmna om sjelfva Medicinens då varande tillstånd hår i landet. Men jag vil förut anföra vålbemålte Herres egna anmårkning om nyssberörde Doctor COP. *Denne* COP, *gaf sig ut, more Germanorum in Sueciam venientium, vara af Adelig ätt ifrå Bömen: lämnade efter sig 2:ne söner,* JOHAN *och* POLYCARPUS, *som i Registraturen skrifvas både* COOP *och* KOPP. JOHAN COOP *var år* 1576 *och de följiande åren Befallningsman och Fogathe i Linköping.* POLYCARPUS *åter var Konung* JOHANS *den III:s Kökemästare: skref sig til Skirfvestad. Underskref med den öfriga Adelen Upsala Mötets beslut år* 1593. *Han var gift med* ELIN SCHACK, *Dotter af Ståthollaren i Östergöthland* BENCT NILSSON *till Arneberg med* INGRID NILSSA DOTTER. POLYCARPI *enda efterlämnada barn var* ELISEBETH KOPP, *som blef Ståthollarens på Wadstena slått* JÖNS NILSSON JACOBSKIÖLDS *senare Fru. Se min Suecia illustris Tomus 2:dus MSS.* Det förra Documentet år Doctor JOHAN COPS underdåniga yttrande til Konung GUSTAF, om orsakerna til dess Krigsmagts sjukdom, och hvad låkemedel och diét deremot borde brukas. Originalet deraf fins uti STIERNMANska Bibliotheket. Det lyder sålunda.

"Stormechtigeste Konungh allernådigeste herre, ån"doch fasth swårt, beswårligit, och nåsten omögeligit år "för monge persoaner til lijke att bescriffue näget rege"menthe emot then siuckdom, vm huilcken iag icke nogh"sampt vnderwisth, och thåss orsaker megh owitterlige "åre, Szå haffuer jag doch (effther edher Kongl. Maj:t "mig sådant nådeligen befaledt och opålagdt haffuer) "mig på thz flitteligeste szåsom mögeligit ware kan ther"utinnan bekymbredt, och haffuer nu vdi vnderdånigeste "hörsamhet E. K. M. thenne kårthe vnderråttelse schriffuit.

"Till

"Till thett förste, kann jag ännu inthett annedt för-
"stå, huad orsaken är till åwentyrss then öffuerflödige
"fyldningh medt maat och dryck, szom samme krigz-
"folck effther then förlidne hunger, vthan förnufft giricht
"siig medh beswåredt haffuer, huilcken öffuerflödig maat
"och dryck icke haffuer wäll kunnedt bleffuedt smält, v-
"than förwandlet siig vdi onde och skadelige wäsker,
"thervtaff mänge fördärffuelige febres, szå och beswärin-
"ger i magen, brystedt, huffuedet tesliges månge andre
"siukdomer komme plåge, szåsom jag thz och achter och
"troor, att samme E. Kongl. Maj:ts Krigzfolckz plåge
"och siuckdom vthan en starck och förgifftig febris icke
"är, och är till förmodendes, att till åwentyrs, ther hooss
"inwertess apostemata och ssölmer både i brystedt och
"till åwentyrs i hiärnen äre förhondene. Derföre måtte
"någrom till åwentyrs ware aff nödene att purgere och
"rånsse theris lekamen medt ringe och oskadelige lä-
"kedomar, mån effther the ssädant icke alle till lijke effther
"eth mätt och sätth bekomme måge, szå moste iag och
"thz tilbake lathe och gå förbij. men vm thett andre
"styckett, huilket iag förhoppes alment emot then starcke
"och hettige febres och emott the innwärtes apostemata
"och ssölmer nesten alle mann nyttigt ware skall nämpli-
"gen att lathe slå siig ädre, ther till iagh och thenne ressen
"till thz meste råder, att man strax när siuckdomen be-
"gynnes, vthan all förhalning och vpskuff lather slå siig
"ädre. Vm wärken begynnes i bröstedt medt stingh,
"ssom forhindrer att mann icke andas kann och vm ther
"hooss är någen hooste förhanden, szå skall mann strax
"lathe slå lunge ädren basilica benempd på armen eller
"handen på then samme siide som stingen eller wär-
"ken till thett meste är, och skall mann lathe lope
"blod nogh, dock then ene mere än then andre,
"effther ssom huar är starck eller swagh och haffuer
"mykin eller ringe blodh till, szåsom the vnge, starc-
"ke och redhachtige personer haffue mere blodh än the
"gamble, swage och bleke personer, dhärföre skole the
"och lathe löpe mere blodh etc. Men vm the stingh
"och wärk begynnes i huffuedet, som förhindrer och
"förtager then siuke siin sömpn, szå skall mann lathe
"slå medianen på armen och lathe löpe blodh passelig
"wäll, doch effther huars och ens lägenheeth. Annen
"dagen ther effther skall mann lathe slå huffuedhådhren på

 "then

"then andre honden. Medh maat och dryck skole the "siuke szå holle siig, som här effther följer. The skole "beware siig för alle starcke drycker, för rödhlöck, för "allehonde fiisk och för miölckmaat, men miödh eller gotth friskt wattn och swagtt öll måge the wåll "drycke. Item haffre wålling och korn wålling koketh "i wattn måge the wåll äthe etc. Allehonde kokett kååll, "supmaat aff miödh, färsktt lambe kööth, haner och höner "eller annen szädane ringe spiifs. Ändoch Aldernådigeste Herre Konungh än nu månge andre tingesth wåre "förnöden till att beskriffue, doock effther jag befruchter, "att ssådane nödhtörfftige tingh på thenne orth icke stå till "bekommendes, tyckes migh intet ware behoff E. Kongl. "Maj:t medh ytherinere scriffuende till att beswåre.

E. Kongl. Maj:ts

Vnderdånigste tienere och Phisicus.

Stockholm 1555.

Johan Cop Doctor.

"Till thett förste skall mann märke, att ssåsnartt "ssom någer aff thenne siuckdom bliffuer befångdh är inthett nyttugere, än att mann lather ådherslå then siuke "medianen på then siiden ssom wärken mesth kännes, "och thett förre iu bättre, och skall man lathe löpe szå "myken blodh, ssom then siukes lägenheter och nödhtorffter fordre. Thernesth, szå snart then siuke är ådherslagen, skall mann giffue honum etth qwintin wåll wågett vtaff the medhfölgende puluer vdi brånt wijn tilhope rördt, ther effther lägge honum vdi warme clåder, "och täcke wåll till vm honum att hann kahn wåll swethes, och thz iu länger iu bätter. Item, huilcken thett "pulwer icke kann bekomme, då skall han tage någre "walnöthe kärner och någre göpner Sawenboum, then "mann på Latin plåger kalla Sauina. Thette skall mann "stöte tilhope och sedan genom etth renth linclåde vttryste then wäske eller musth ther vdi är och giffue ssåthen siuke enn skeedh full eller nägett lijted mere ther "vtaff. *Reliqua desunt.*

Det

Det senare Documentet är Konung GUSTAFS Bref til Hertig JOHAN i Finland, med förmaning at vara försigtig och hafva vaksamt öga på Doctor COP, som då skickades öfver, at curera dess Fluss. Deruti talas ock om en Doctor PHILIP, såsom den der hade lämnat sitt utlåtande öfver denna Hertigens sjukdom. Han är nu äter en af de Doctorer, hår i K. GUSTAFS tid varit. Documentet fins igen i Riks-Archivi Registratur, och är det som följer:

"Wâr faderlige gunst &c. Kåre Szonn JOHANN, "Wij haffwe förståth aff ett breff szom thw D JOHAN "KOP haffwer tilschriffwith, ath thått flåth eller catarrus, "szom thw några resser tilförende haffwe plågede, tig "åhnnw icke förlatijd haffwer, vthenn ath thw thåraff "åhnnw någenn bråck och swaghet haffwe schallt; Så "höre Wij thått icke gårne, och förundre ath thw thår "om icke haffwer tilfförende weleth giffwe oss tilkånne, "Szå haffwe Wij doch nw gunsteligenn effterlatijd och "beffalcth för:ne D. JOHAN KOP, ath hann schall be-"giffwe sigh vtöffwer åth Findlandh till tig, Gudh giff-"we, ath hann någeth goth i saken beskaffe och vtråtte "kunde; Menn Wij wele tig Faderligenn förmaneth "haffwe, ath thw tig wåll och försichteligenn schålth "medh szamme D. JOHAN KOP och hans ingiffwende "wette tage tig till ware, ath hann tig icke måtte för-"warlösse eller bedrage, effter szom thått sållkap mest "plåge haffwe för bruck, ath the inthett anneth göre v-"thenn fördröye tijdenn, och ingenn curere eller hiälpe "fulkommeligenn till ånde, på thått ath the iw altijdh "schole någeth haffwe till ath göre, och mann them ic-"ke schall kunne vmbåre. Therfföre må thw alffwarli-"genn förmane honum, ath hann någenn trogenn flith "wilde förewånde, effter szom Wij honum thett samme "och wele hår föreholle lathe, för åhnn hann hådenn "drager. Thw wilth och Kåre Szonn ingelunde tage nå-"gre drycker eller anneth till tig, för åhnn hann thått "siälff vdi tijnn nårwarilsse och åsynn credentzeth haffwer "effter szom thått sig ågner och ware bör. Så förskicke "Wij tig och nw her med tilhande enn procesſ, szom D. "PHILIP vm thånne tijnn swagheth ſtålth haffwer sampt "thått betånckende, szom för:ne D. JOHAN KOP thes-"likes vdi thån motte för sig haffwer föregiffwith, ther

"aff

"aff thw kanth förnimme, hwad begge theres bewog "vm thijnn swaghet åtskilligenn warith haffwer och "hwad medicamenta the besynnerligenn hwar för sig thär "till haffwe förordinereth. Wijdere Käre Szonn kunne "Wij tig icke förholle, ath seden Doctor Kop haffwer "förståth, thett hans handell, szom hann haffwer bedriff-"with vdi Behemenn, belangendes thänn Qwinne hann "hoss sig haffwer, åhr här någeth kunnig wordenn, haff-"wer han flux åstundeth, ath han motte komme hådenn "aff landeth. Och efter hann wål til effwentyrs kann "wele förewånde, når han till tig warder kommendis, "vm någre wårff szom hann will beställe anthenn vdi "Lifflandn eller annerstedz, thär medh honum kunde giff-"wes tillfälle ath komme sijnn wåg; Szå må thw wette "tig thärfföre tage till ware, och honum icke tilståde eller "efterlathe, ath han nogerstedz motte warde förloff-"wedh. Wij kunne och icke wette, vm hann någeth "hemmeligenn förständh med thänn Rydske Baijor Za-"charia Zuponarh, szom hår war anhällenn, haffwe "schall, effter hann elijest myckith vmgånge och han-"dell hade her med honum, thänn tijd hann skulle curere "honum, Therfför må thw och i thänn motte Käre "Szonn haffwe med szamme Kop eth tilbörligith vpseen-"de. Thänn Alzmectig:te Gudh tig altijd kårligen be-"ffalendes. Dat. Stockholm den 1. Aprilis A:o 1558.

Ad pag. 94 *&* 95.

Hår åro Noterne af förseende förvåxlade, så at den som står pag. 94. hörer til pag. 95, och tvårt om.

Ad pag. 109.

En Peter van Naaldwyck bör hår tilläggas, som varit Med. Doctor och Stads-Physicus i Götheborg. Han har varit Holländare til nationen. Jag finner detta af en dess i Leiden 1631 utgifna Bok, som Herr A. Bäck mig benåget meddelt, hvars titel år sådan: *Libri duo Philippicorum, sive de Eqvorum natura, electione, educatione, disciplina & curatione, Authore* Petro à Naaldwyck *Batavo, D. Medic. apud Gothoburg.* Bemålte bok år så vål skrifven, at hon förtjenar at öfversättas på Svenska.

Ad pag. 120.

Hår kommer en N. N. Hermansson at få rum, så-

såsom den der varit Med. Licentiat och Practicus i Stockholm vid år 1649. Jag ser detta af S. ZIERVOGELS *Curriculo vitæ Mscr.* hvaraf jag ock redan ofvanföre *p.* 257. meddelat ett litet utdrag.

Ad pag. 125.

På 2. raden står *Phys. & Med. Doctor*; Lås *Phil. & Med. Doctor.*

Ad pag. 134.

I *Noten* om Doct. JOH. COSTERUS tillägges, at han blef verkeligen adlad här i Sverige 1667 med namnet ROSENBURG: Se Hr. v. STIERNMANS *Bref* i Hr. GJÖRWELLS *Sv. Mercurius* 2. *årgång. p.* 448.

Ad pag. 143.

På sista raden står 1707; lås 1708.

Ad pag. 161.

Det lär vara orätt berättadt, at Doctor H. MOLITOR varit född i Stockholm, ty han skall kommit ifrån Hessen-Cassel.

Ad pag. 168.

28. raden står *VIII. Del.* Lås *VII. Del.*

Ad pag. 190.

I *Noten* om Doct. BURCHARDI bör anmärkas, at han varit född i Revel, der dess Far varit Apothekare; kommit til Stockholm 1710 och blifvit der Pest-Medicus, men rest sent om hösten samma år derifrån öfver til Revel, och der då emottagit Stads-Physici tjenst samt Apotheket efter sin nyss afledne Fader. Hr. VON STIERNMAN *in Litteris*, hvarest ock tillägges: *Doctor* BURCHARDI *har jag åtskilliga gånger år* 1724 *under mitt vistande i Revel besökt, och var han en lärd och belefvad mann och viste mig mycken höflighet.*

Ad pag. 193.

Vid H. LANGMAN kan tilläggas, at han varit Ångermanländning til nationen.

Ad pag. 200.

I *noten* om Doct. CARELBERG står *lärer varit Stockholmsbo*; lås *var Stockholmsbo.* Hans Far var Kongl. Myntmästare. Hr. v. STIERNMAN *in Litteris.*

Eljest

Eljest kunna ock följande omständigheter på sina stället tilläggas, som meranämnde Hr. v. STIERNMAN *in Litteris* berättar: at U. HIÆRNE under sitt vistande i Paris stuckit sig sjelf i koppar 1670: At en HANS RATTKIRCH varit Konung GUSTAF ADOLPHS Medicus och Apothekare vid år 1619: och at Doctor BROEN i Leiden varit Svensk, om hvilken ock Hr. Z. STRANDBERG *in Litteris* berättar, at han varit född i Götheborg, och blifvit Practicus i Amsterdam. Hr. v. STIERNMAN meddelar mig ur sin *Bibliotheca Sviogoth. Chalcographica Mscr. T. III.* följande versar, som finnas under denna BROENS Portrait:

BROENIUS *en Svecus, Rationis acumine sanæ:*
CARTESII *ut soboles, intima qui penetrat:*
Inter Leidenses Medicos quoque Gloria prima,
Non secus ac CRAANEN, *Urbis & Orbis amor.*

JOH. DE MAN. *S. S. Theol. Candid.*

SVAR,

SVAR,

Gifvit på

KONGL. VETENSK. ACADEMIENS

Vågnar,

Af

DESS SECRETERARE

PEHR WARGENTIN.

MIN HERRE!

Visserligen har vårt kåra Fädernesland, inom de sistförflutna tuhundrade Åren, rätt märkeligen förkofrat sig, och I, MIN HERRE, *hafven uti Edert Tal gjort denna sanning aldeles handgripelig. Detta Tide-hvarfvet har varit Svenska Hushållningens, Handelens och Vetenskapernas grönskände Vår, som, ehuru lång, likvål icke hunnit updrifva dem til full blomma, mindre til önskelig mognad. Där til fordras en än blidare och lycklig Sommar, hvilken vi hoppas nu tilstundar.*

Åtminstone liknar det sig rätt vackert för Vetenskaperna, och ibland dem i synnerhet för Läkare-konsten, som på någon tid börjat hos oss skötas med särdeles drift och framgång. Vi hafve dessa Åren sedt flera skickeliga Låkare upvåxa utur en in-

inhemſk Schola, ån man tilförene på långre tid och med mera koſtnad handt at låta upamma uti de utländſka.

Sådant kan ej annat, ån fägna Kongl. Vetenſkaps Academien, ſom vet, huru högeligen vi hafve ett ſtort antal af dem nödigt, uti vårt vidſträckta och folk-fattiga land; och ſom ſjelf af dem våntar ett ſäkert ſtöd til Deſs beſtånd i långden.

Kongl. Academien underlåter derföre icke, at efterhand intaga dem uti Sitt Sällſkap, och I, Min Herre, *hafven redan gifvit ſå många prof både af Eder ſkickelighet at med nya Rön rikta Vetenſkapen, och af Eder benägenhet at göra Academien deraf delaktig; at Hon ej långre kunnat dröja at kalla Eder til ſin Medlem.*

I hafven nu, med Edert lärda och märkvärdiga Inträdes-Tal, å nyo viſat Eder vara Academiens val värdig, då I framgifvit en ſå fullſtändigt utarbetad Hiſtoria, om Läkare-konſtens öden och tilväxt i vårt Foſterland. Då I berömligen ſökt bibehålla minnet af förra Svenſka Läkares namn och förtjenſter, hafven I gjort Eder berättigad til lika heder och tackſamhet af efterkommande, hvar til I gifven, och jag önſkar I länge mågen kunna gifva dem, ymniga åmnen.

